

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Краснова Ю.А., Щиглов Є.О.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ В
УКРАЇНІ

Київ – 2021

УДК 349.6:006
К 78

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Національного університету біоресурсів і природокористування України
(протокол № 4 від 24 листопада 2021 року)*

Рецензенти:

Малишева Н.Р., доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, Заслужений юрист України, завідувач відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України

Єрмоленко В.М., доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

Кірін Р.С., доктор юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України

Краснова Ю.А., Щиглов Є.О. Правове регулювання екологічного обліку в Україні: монографія / за заг. ред. М.В. Краснової. Київ: ЦП «Компринт», 2021. 256 с.

ISBN 978-617-8049-63-8

У даному монографічному дослідженні, з урахуванням сучасних досягнень економічних наук та теорії екологічного права розкрито юридичну природу екологічного обліку, правові засади його становлення на міжнародному, європейському та вітчизняному рівні, визначено його основні види, правові форми та способи, а також особливості правового регулювання, що дозволило авторам запропонувати шляхи удосконалення теорії екологічного права та екологічного законодавства.

Видання розраховано на студентів юридичних спеціальностей, викладачів, наукових працівників, а також на тих, хто цікавиться сучасними проблемами реалізації засад сталого розвитку, зокрема, засобами державного обліку при забезпеченні раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

УДК 349.6:006

© Краснова Ю.А., Щиглов Є.О.,
2021

ISBN 978-617-8049-63-8

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
 РОЗДІЛ 1. ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ	
1.1. Поняття та юридичні ознаки екологічного обліку.....	8
1.2. Правові засади становлення та розвитку екологічного обліку.....	41
1.3. Особливості правовідносин у сфері екологічного обліку.....	79
 РОЗДІЛ 2. ВИДИ, ПРАВОВІ ФОРМИ ТА СПОСОБИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ	
2.1. Поняття видів, правових форм та способів екологічного обліку....	122
2.2. Особливості правового регулювання окремих видів екологічного обліку.....	144
 ВИСНОВКИ	201
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	216

ПЕРЕДМОВА

Зростаючий рівень забруднення навколишнього природного середовища, ріст стихійних і техногенних катастроф, виснаження природних ресурсів зумовлюють вирішувати проблеми охорони довкілля, збереження та раціонального використання природних багатств, забезпечення екологічної безпеки різноманітними засобами. Особливо такому процесу притаманно врахування засад сталого розвитку, сучасної загальної концепції стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних економічних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі. Такий розвиток, як відомо, задовольняє потреби нинішнього покоління без шкоди для можливості майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Саме тому, стан та охорона природи стають дедалі актуальнішими для людського розвитку. На перший план все активніше виступають злободенні екологічні та соціальні проблеми, що спричиняються як самою природою, так і діяльністю людей, причому останній чинник проявляється найвідчутніше.

За таких умов стає очевидною життєва необхідність вирішення завдань оптимізації природокористування, оздоровлення і збереження довкілля заходами дієвої державної політики у цій сфері. У зв'язку з цим зростає потреба істотної перебудови екологічного обліку, який покликаний формувати, аналізувати та оприлюднювати інформацію з питань існуючої наявності природних ресурсів, їх якісних характеристик, відомостей про прогнози їх можливого довгострокового використання, а також відомостей про обсяги впливу фізичних, хімічних та біологічних факторів господарської діяльності на стан довкілля. Такі дані слугують важливою базою для підготовки і прийняття науково обґрунтованих екологічних рішень. Тому екологічний облік є важливим та ефективним сучасним методом екологічного управління в умовах переходу до сталого соціально-економічного розвитку.

Державний інтерес в удосконаленні правових засад екологічного обліку проявлено у положеннях Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», в Законах України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року», «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року, «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» від 13 квітня 2020 року в постанові Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 року № 222 «Про затвердження Програми розвитку державної статистики до 2023 року», в інших документах.

Особливість даного дослідження обумовлена повною відсутністю у вітчизняній юридичній науці комплексних досліджень питань виникнення, розвитку та функціонування екологічного обліку. На сьогоднішній день окремі правові аспекти такої функції державного управління в галузі екології досліджуються переважно у навчальних підручниках та посібниках.

За результатами наукового дослідження в даній монографії обґрунтовується доцільність розширення теорії та практики сучасного екологічного права і законодавства науковими підходами до розуміння екологічного обліку, який запропоновано розглядати як сукупність врегульованих правовими нормами еколого-управлінських, природоресурсних, природоохоронних та антропоохоронних процедур, що реалізуються у відповідних правовідносинах, спрямованих на збір, обробку, подання і збереження зведеної статистичної звітності про обсяги використання природних ресурсів, їх кількісні і якісні характеристики, про власників і користувачів, а також про обсяги викидів та скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, про здійснення інших небезпечних факторів впливу на довкілля, про осіб, які їх здійснюють, а також спрямованих на розробку, розгляд, аналіз та оцінку офіційних документів, що містять такі відомості – державні природоресурсні кадастри, списки, реєстри, техніко-нормативні документи, такі як паспорт підприємства, декларація безпеки, паспорт відходів тощо.

Це дозволяє долучати дані екологічного обліку до встановлення рівня екологічного ризику при здійсненні усіх видів господарювання, в тому числі в галузі використання природних ресурсів, через здатність різних видів речовин і матеріалів, що при цьому застосовуються, порушувати вимоги раціонального природокористування, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.

Занесення даних про такі особливості обсягів природних ресурсів, здійснення небезпечних фізичних, хімічних, біологічних факторів впливу на довкілля, а через його характеристики – на життя і здоров'я людей до спеціальних державних кадастрів, реєстрів України виступає одним із інструментів попередження настання надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру. За наслідками дослідження авторами вносяться ряд пропозицій щодо удосконалення вітчизняного законодавства з цих питань.

Для розкриття теми дослідження та винесення обґрунтованих пропозицій і рекомендацій авторами монографії було використано теоретичні доробки таких представників науки екологічного та земельного права, як: В.І. Андрейцев, Г.І. Балюк, С.О. Боголюбов, А.Г. Боровицька, М.М. Бринчук, Д.В. Бусуйок, А.П. Гетьман, О.К. Голіченков, С.Л. Гошитар, Н.О. Грабовець, А.С. Євстігнєєв, В.М. Єрмоленко, Б.В. Єрофєєв, В.А. Зуєв, І.І. Каракаш, Р.С. Кірін, В.М. Комарницький, В.В. Костицький, І.О. Краснова, М.В. Краснова, Н.Р. Малишева, О.Ю. Піддубний, В.В. Петров, К.А. Прохоренко, Г.П. Серов, О.В. Сушик, О.А. Трегуб, В.І. Федорович, Я.Ю. Чекавська, Ю.С. Шемшученко, М.В. Шульга, М.О. Фролов, З.В. Яремак та ін.

Науково-теоретичною основою для даного дослідження стали наукові праці провідних вчених-правників загальної теорії держави і права: С.С. Алексєєва, Ю.І. Гревцова, А.П. Дудіна, О.В. Зайчука, Г.В. Кикоть, М.І. Матузова, Н.М. Онищенко, Ю.К. Толстого та ін.

Для комплексного розуміння науково-методологічних засад правового регулювання екологічного обліку у роботі використано праці фахівців інших галузевих наук: Г.О. Білявського, О.І. Гриценко, В.К. Данилко, О.В. Ільчевої,

В.В. Ковальова, С.І. Колесника, Л.П. Лазарева, В.М. Миловця,
Ю.М. Саталкіна, Ю.Б. Слободянюка, І.О. Солошича, В.Я. Шевчука,
В.М. Шмандія та ін.

Дослідники висловлюють щирю вдячність науковому редактору цієї роботи – доктору юридичних наук, професору, члену-кореспонденту НАПрН України, професору кафедри екологічного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка **Красновій Марії Василівні** за цінні поради, які сприяли удосконаленню окремих положень монографії.

Щирі слова вдячності за детальний аналіз і надання ґрунтовних зауважень та пропозицій висловлюються рецензентам даної роботи: доктору юридичних наук, професору, академіку Національної академії правових наук України, Заслуженому юристу України, завідувачу відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Національної академії правових наук України **Малишевій Наталії Рафаелівні**, доктору юридичних наук, професору, члену-кореспонденту Національної академії правових наук України, завідувачу кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України **Єрмоленко Володимиру Михайловичу** та доктору юридичних наук, доценту, провідному науковому співробітнику Інституту економіко-правових досліджень НАН України **Кіріну Роману Станіславовичу**.

РОЗДІЛ 1.

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ

1.1. Поняття та юридичні ознаки екологічного обліку

Як будь-яке соціальне явище екологічний облік підпорядковується певним вимогам. Наприклад, тяжіння його до екологічної сфери потребує врахування основних принципів екологічного законодавства, зокрема таких як: пріоритетність вимог екологічної безпеки, *обов'язковість дотримання екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності*; науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі *поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища*; науково обґрунтоване *нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище* (ст. 3 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Засади екологічного обліку впливають із гарантій екологічних прав, таких як: проведення широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища; обов'язок центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій здійснювати *технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації об'єктів економіки* (ст. 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Так само, доцільність врахування засад екологічного обліку передбачено в обов'язках громадян: берегти природу, охороняти, *раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища; здійснювати діяльність з додержанням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів* (ст. 12 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

За статтею 23 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»¹ для обліку кількісних, якісних та інших характеристик природних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання ведуться державні кадастри природних ресурсів. А відповідно до ст. 24 цього ж Закону, об'єкти, що шкідливо впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища, види та кількість шкідливих речовин, що потрапляють у навколишнє природне середовище, види й розміри шкідливих фізичних та біологічних впливів на нього підлягають державному обліку.

Окрім зазначеного, згідно з постановою Верховної Ради України від 4 листопада 2004 року № 2169-IV² та наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 1 листопада 2005 року № 397³, держава в особі уповноважених органів зобов'язана щоквартально інформувати населення про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами довкілля, екологічно небезпечні аварії та надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру, дії, які можуть застосовуватися громадянами для зменшення їх впливу на здоров'я людей та довкілля, а також про заходи, що вживаються для подолання і ліквідації наслідків таких аварій та надзвичайних ситуацій.

---

¹ Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

² Про інформування громадськості з питань, що стосуються довкілля: постанова Верховної Ради України від 04.11.2004 р. № 2169-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2169-15#Text>.

³ Про затвердження Положення про щоквартальне інформування населення через ЗМІ про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 01.11.2005 р. № 397. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1510-05#Text>.

Отже, такі законодавчі положення потребують детального наукового аналізу. Так, якщо питання правового регулювання ведення природоресурсних кадастрів певною мірою досліджувались в науці⁴, то станом на сьогоднішній день відсутнє комплексне дослідження теоретико- та нормативно-правового регулювання такого виду обліку як облік небезпечних об'єктів, речовин і факторів.

Облік об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища є складним явищем соціальної дійсності. Його розуміння лежить в семантиці термінів: «облік», «об'єкти, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища» та «речовини, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища». Це обумовлює потребу дослідити ці поняття як правові явища.

На енциклопедичному рівні «облік» визначається як належним чином організована система збору, нагромадження, обробки, групування, узагальнення і реєстрації (фіксації) необхідної інформації або її сукупних даних, що відображають кількісну чи якісну характеристику подій, явищ, фактів, процесів, об'єктів тощо. Облік є важливою складовою соціального (в т. ч. державного) регулювання суспільних відносин та управління процесами (насамперед економічними) й відповідними об'єктами. Він відіграє значну роль при прийнятті правових, економічних, управлінських та інших рішень повноважними органами або компетентними особами⁵.

Крім того, облік – це ще й віддзеркалення господарської або іншої діяльності підприємства на підставі документів в різних вимірниках

---

⁴ Гошитар С.Л. Правове регулювання ведення державного земельного кадастру в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. Національний аграрний університет. К., 2008. 19 с.; Яремак З.В. Правове регулювання ведення державних кадастрів природних ресурсів: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. Національний університет біоресурсів і природокористування України. К., 2009. 20 с.; Грабовець Н.О. Правове забезпечення основних видів земельно-кадастрової діяльності в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. Національний університет біоресурсів і природокористування України. К., 2011. 18 с.; Боровицька А.Г. Правове регулювання ведення державного водного кадастру України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Х., 2017. 20 с.; Микула О.Я., Ступень М.Г., Пересоляк В.Ю. Кадастр природних ресурсів: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Львів: «Новий Світ – 2000». 2020. 192 с.

⁵ Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 2002. Т. 4. Н–П. 720 с. (С. 219).

(кількісних і (або) якісних). Він є складовою частиною управління економічними процесами і об'єктами. Його суть полягає у фіксації їх стану і параметрів, зборі і накопиченні відомостей про економічні об'єкти і процеси, віддзеркалення цих відомостей в облікових відомостях. Розрізняють оперативний, статистичний, бухгалтерський, аналітичний, бюджетний, маркшейдерський, депозитарний, управлінський, військовий, криміналістичний та інші види обліку⁶.

Виникає питання, до якого виду обліку належать облік об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища, чи виступає він самостійним правовим явищем і яке його місце в системі права?

Відповідно до ч. 3 ст. 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»: «збір, обробка і подання відповідним державним органам зведеної *статистичної* звітності про обсяги викидів, скидів забруднюючих речовин, використання природних ресурсів, виконання завдань по охороні навколишнього природного середовища та іншої інформації, ведення екологічних паспортів здійснюється в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України».

Виходячи з наведених положень, вищенаведений вид обліку належить до категорії статистичного обліку.

Згідно ст. 19 Закону України «Про інформацію»⁷, статистична інформація – це офіційна документована державна інформація, яка дає кількісну характеристику масових явищ та процесів, що відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя.

Така інформація підлягає систематичному відкритому публікуванню. Повинен також забезпечуватися відкритий доступ громадян, наукових установ, зацікавлених організацій до неопублікованих статистичних даних, які не підпадають під дію законодавчо встановлених обмежень. Статистична

---

⁶ Облік. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA>.

⁷ Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

інформація, отримана на підставі статистичних спостережень, проведених органами державної статистики, існує у вигляді первинних даних про респондентів, статистичних даних, які пройшли одну чи декілька стадій опрацювання та накопичені на паперових, магнітних та інших носіях або в електронному вигляді, а також аналітичних матеріалів, що підготовлені на підставі цих даних.

Для забезпечення потреб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших юридичних, а також фізичних осіб у статистичній інформації та доступу до неї в органах державної статистики створюються спеціальні інформаційні служби. Порядок їх створення, структура, права та обов'язки визначаються Державною службою статистики України.

Доступ до статистичної інформації забезпечується шляхом:

- а) систематичної публікації її в друкованих виданнях;
- б) поширення її засобами масової інформації;
- в) безпосереднього надання її органам державної влади та органам місцевого самоврядування, іншим юридичним, а також фізичним особам.

Об'єктами перевірки органів державної статистики є стан первинного обліку та статистичної звітності, первинні та статистичні дані (інформація, що міститься у бланках первинного обліку, формах звітності, інших статистичних формулярах, необхідних для проведення статистичних спостережень), відповідність нормативних та установчих документів респондента відомостям Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України.

Суб'єктами перевірки є респонденти, які підлягають статистичному спостереженню на підставі отримання відповідної звітності, а саме: а) юридичні особи, їх філії, відділення, представництва та інші відособлені структурні підрозділи, що знаходяться на території України; б) фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які перебувають на території України.

В економічній літературі зазначається, що така звітність формується на підставі даних бухгалтерського і оперативного обліку⁸. При цьому

---

⁸ Слободяник Ю.Б. Статистичний облік: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 128 с. (С. 75).

бухгалтерський облік – це спосіб документального спостереження, відображення й контролю за господарською і фінансовою діяльністю виробників і господарників (підприємств, організацій, орендних, спільних підприємств, акціонерних товариств тощо), а також система збирання, вимірювання, обробки, інтерпретації та передачі інформації про господарську діяльність підприємства, установи, організації внутрішнім та зовнішнім користувачам для прийняття оптимальних рішень⁹. Такий облік ведеться у вартісному, натуральному та трудовому вимірах. Він ґрунтується на суворому дотриманні документації та здійснюється на основі нормативно-правових актів, що передбачає виникнення виробничих госпрозрахункових підрозділів (цех, бригада, ланка, виробник), малих підприємств.

В свою чергу *оперативно-технічний* облік здійснюється безпосередньо на місці (цех, склад тощо) й забезпечує негайне спостереження та реєстрацію визначених виробничих і комерційних операцій та інших факторів господарської діяльності підприємства, організації, установи. Мета оперативного обліку – швидке одержання інформації про хід виробництва, реалізацію продукції (робіт, послуг)¹⁰.

Статистичний же облік – це планомірне збирання й вивчення масових кількісних та якісних явищ і закономірностей загального розвитку за конкретних умов місця й часу (перепис наявності обладнання, визначення середньої заробітної плати працівників підприємства за категоріями працюючих, кількість і якість вироблюваної продукції, використання робочого часу, чисельності населення тощо). Наприклад, за даними статистичного обліку можна визначити зростання продуктивності праці, зниження собівартості продукції (робіт, послуг), чисельність працюючих за віком, статтю, кваліфікацією тощо. Ці дані допомагають аналізувати результати різних процесів і прогнозувати подальший їх розвиток¹¹.

---

⁹ Види обліку. Фінансовий облік на підприємствах України. URL: <http://readbookz.net/book/6/203.html>.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само.

Вважається, що на основі статистичного обліку визначаються кількісні і якісні показники роботи кожного підприємства. Операції та явища підлягають статистичному спостереженню, групуванню, обчисленню середніх та відносних величин, індексів, побудови рядів динаміки, аналізу тощо. Виходячи з цього, статистичний облік являє собою систему вивчення, узагальнення і контролю за масовими явищами, що мають загальнодержавний характер¹².

За такими характеристиками облік об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища є різновидом статистичного обліку та може складатися з показників бухгалтерського та оперативного-технічного обліків.

В той-же час, в економічній літературі *облік об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища визначається як «екологічний облік».*

Екологічний облік (в загальному економічному розумінні) визначається як система виявлення, вимірювання, реєстрації, нагромадження, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовки релевантної інформації про діяльність підприємства в галузі природокористування з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам для прийняття оптимальних рішень¹³.

Екологічний облік ще називають обліком навколишнього середовища, який пропонується розглядати як:

а) систему виявлення, оцінки та розподілу екологічних витрат, пов'язаних із здійсненням будь-якою організацією своєї економічної діяльності; передбачає оцінку і аналіз впливу навколишнього середовища на господарську діяльність організації, зокрема, рівень екологічних витрат і т. ін., а також впливу організації на навколишнє середовище (рівень шкоди, заподіяної фірмою навколишньому середовищу в процесі своєї діяльності) та складання відповідної звітності;

---

¹² Там само.

¹³ Экологический контроллинг – инструмент екоменеджмента / Т.А. Кирсанова, Е.В. Кирсанова, В.А. Лукьянихин; под ред. В.А. Лукьянихина. Сумы: Козацький вал, 2004. 222 с.

б) структурно-скомпонований опис взаємодій між навколишнім середовищем і економікою в системі облікових показників¹⁴.

Тому екологічний облік – це система, яка може використовуватися для виявлення, організації, регулювання та подання даних і інформації про стан навколишнього середовища в натуральних і вартісних показниках.

Відповідно до статті 25 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» така інформація має містити, зокрема, дані про:

- стан навколишнього природного середовища чи його об'єктів – землі, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу та рівні їх забруднення;

- біологічне різноманіття і його компоненти, включаючи генетично видозмінені організми та їх взаємодію із об'єктами навколишнього природного середовища;

- джерела, фактори, матеріали, речовини, продукцію, енергію, фізичні фактори (шум, вібрацію, електромагнітне випромінювання, радіацію), які впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей;

- загрозу виникнення і причини надзвичайних екологічних ситуацій, результати ліквідації цих явищ, рекомендації щодо заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу на природні об'єкти та здоров'я людей;

- екологічні прогнози, плани і програми, заходи, в тому числі адміністративні, державну екологічну політику, законодавство про охорону навколишнього природного середовища;

- витрати, пов'язані із здійсненням природоохоронних заходів за рахунок фондів охорони навколишнього природного середовища, інших джерел фінансування, економічний аналіз, проведений у процесі прийняття рішень з питань, що стосуються довкілля.

---

¹⁴ Ильичева Е.В. Экологический учет в условиях реализации политики экологической сбалансированности: дис. д-ра. экон. наук: 08.00.12 / Орловский государственный технический университет. Орел, 2010. 290 с. (С. 27).

В сучасному світі екологічний облік включає набір засобів, які можуть допомогти організаціям покращити як стан навколишнього природного середовища, так і показники бізнесу. Його основна мета – пов’язати світ фінансів і економіки зі світом управління навколишнім природним середовищем. Завдяки екологічному обліку компанії можуть відкрити для себе більше можливостей і, в ідеалі, раніше враховувати екологічні проблеми при плануванні, прийнятті рішень і проведенні різних операцій¹⁵.

Отож, на нашу думку, екологічний облік – це зібране поняття, яке охоплює інформацію, що стосується усіх аспектів навколишнього природного середовища. Він включає в себе відомості природоресурсного характеру, тобто облік усіх природних ресурсів, наявних у державі. Так само він включає в себе відомості природоохоронного характеру, тобто відомості про витрати, пов’язані з поліпшенням, відновленням стану довкілля, відомості про екологічні переваги продукції та подробиці щодо сталої діяльності. Особливий вид інформації у межах обліку – це відомості про впливи небезпечної діяльності на довкілля.

За економічною літературою облік дозволяє організаціям відстежувати їх впливи на довкілля, включаючи викиди парникових газів, приймати необхідні рішення про зменшення таких впливів та полегшує формування екологічної звітності для забезпечення сталого розвитку та охорони навколишнього природного середовища.

За таких умов головна мета екологічного обліку – збільшити якість продукції за рахунок зменшення впливу на довкілля. При цьому підприємства, що активно здійснюють первинний екологічний облік використовують менше природних ресурсів і здійснюють менше видиків і скидів, виробляючи при цьому таку ж продукцію, як і їх конкуренти¹⁶.

---

¹⁵ Paul E. Bailey, Peter A. Soyka. Making sense of environmental accounting. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/tqem.3310050302>.

¹⁶ Beredugo, Sunny Biobele, Mefor, Ikechukwu Paul. The Impact of Environmental Accounting and Reporting on Sustainable Development in Nigeria. Research Journal of Finance and Accounting. 2012. Vol. 3. № 7. P. 55-63.

Іншими словами, заснована на тих же принципах, що і всі системи обліку, система екологічного обліку дає об'єктивну картину стану і динаміки природної спадщини, взаємодії між економікою і навколишнім середовищем та витратами на профілактичні заходи, охорону навколишнього середовища та відшкодування екологічної шкоди.

Таким чином, екологічний облік є одним із найважливіших інструментів реалізації концепції сталого розвитку, тобто такого розвитку, який не знищує ресурси, необхідні для життя і розвитку майбутніх поколінь на Землі. Наприклад, для виконання Кіотського протоколу, а також директиви ЄС 2003/87, що встановлює механізм торгівлі квотами на емісію «парникових» газів¹⁷, потрібна уніфікована, надійна і така, що пройшла практичні випробування система обліку.

За останні роки посилення впливу діяльності людини на стан навколишнього середовища на місцевому та глобальному рівнях наочно продемонструвало, що екологічні витрати процесу розвитку вже не можна просто ігнорувати, особливо в міських районах, і що для їх оцінки та регулювання слід використовувати спеціальні інструменти.

Крім того, розширення доступу до інформації призвело до того, що дані про стан навколишнього середовища стають все більш затребувані як політиками, так і пересічними громадянами, а це обумовлює необхідність в більш ефективному регулюванні екологічної діяльності.

Тому в науці встановлено, що екологічний облік як функція управління тісно взаємодіє з такою функцією екологічного управління як екологічне інформаційне забезпечення (ст. 25-1 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»). Це підтверджує зв'язок обліку з веденням природоресурсних кадастрів, кадастрів територій та об'єктів природно-заповідного фонду, курортних, лікувально-оздоровчих, рекреаційних ресурсів, з веденням Червоної та Зеленої книг України. Адже

---

¹⁷ Директива 2003/87/ЄС щодо заснування схеми для зменшення викидів в атмосферу парникових газів, торгуючи в межах Співтовариства та про внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС. URL: <https://menr.gov.ua/news/31300.html>.

зазвичай облік, як видно, асоціюється з урахуванням інформації про природні ресурси, комплекси, екосистеми, щодо яких здійснюється «збір і аналітичне підсумовування відомостей про кількість і якість наявних природних ресурсів для організації їх раціонального використання, планування господарської і природоохоронної діяльності, прогнозування тенденцій розвитку галузей природокористування та змін навколишнього середовища в поточний період і в перспективі»¹⁸. Тим самим екологічний облік називають системою обліку природоохоронної діяльності¹⁹.

Екологічний облік як управлінський та інформаційний інструмент управління навколишнім природним середовищем у сучасному вигляді склався не відразу. Спершу він сформований і діє в рамках так званої «екологічної статистики» – суспільної науки, яка притаманними їй методами вивчає стан, закономірності й тенденції еколого-економічних та соціальних процесів, що відбуваються у навколишньому середовищі, аналізує кількісні характеристики використання й одночасного забруднення природних об'єктів, встановлює наявність та оцінює щільність взаємозв'язків у сфері природокористування, здійснює прогнозування споживання, відтворення, збереження та охорону природних компонентів довкілля за конкретних умов часу і простору²⁰.

Протягом останніх трьох десятиріч у більшості країн, у першу чергу, розвинених, відбувалося значне зростання витрат на природоохоронну діяльність. Їх загальний обсяг нині складає десятки й сотні мільярдів доларів, і вони значною мірою відшкодовуються підприємствами-природокористувачами. Значну увагу обліку цих витрат та управлінню ними приділяють лише з початку 90-х рр. ХХ ст. Проведені в подальшому

---

¹⁸ Лазарева Л.П., Миловец В.М. Экологические индикаторы. Вологдинские чтения. 2008. № 3. С. 173–178.

¹⁹ Шапигузов С.М. Система учета природоохранной деятельности предприятия / С.М. Шапигузов, Л.З. Шнейдман. Экологический учет и аудит: Сб. статей; Под ред. Л.З. Шнейдмана. Москва: ФБК-ПРЕСС, 1997. С. 7–10.

²⁰ Данилко В.К. Методологічні засади екологічної статистики: дис... д-ра. екон. наук: 08.03.01 / НТК статистичних досліджень Державного комітету статистики України. Київ, 2005. 481 с. (С. 40-41).

дослідження фахівців економічних наук, як і розвиток практики, дозволили виробити такі підходи до екологічного обліку, спільні для різних країн:

- рахунки підприємства мають відображати його ставлення до навколишнього середовища, як і вплив пов'язаних із природоохоронною діяльністю витрат, ризиків та обов'язків/відповідальності на фінансовий стан підприємства;

- інвестори для прийняття інвестиційних рішень мають володіти інформацією про екологічні заходи й витрати, пов'язані із природоохоронною діяльністю;

- оскільки природоохоронні заходи є також предметом управлінської діяльності, менеджери мають виявляти та перерозподіляти природоохоронні витрати так, щоб продукція була правильно оцінена, а інвестиційні рішення базувалися на реальних витратах і вигодах;

- екологічний облік повинен стати ключем до сталого розвитку на основі дотримання принципу екоефективності; при цьому остання (припускаючи зниження витрат підприємства на охорону навколишнього середовища (ОНС) під час одночасного зростанні прибутковості) може бути виміряна тільки за умови надання точної інформації про природоохоронні витрати, заощадження і вплив господарської діяльності на навколишнє середовище;

- законодавство, банки, інвестори, громадськість і конкуренція (у тому числі міжнародна) стимулюють надання звітності про природоохоронні заходи та їх ефективність.

Обсяг інформації про діяльність підприємств, який повинен знайти відображення в екологічному обліку, визначався з урахуванням досвіду та специфіки ряду провідних галузей економіки (включаючи хімічну й нафтохімічну промисловість, автомобілебудування, фармацевтичну, металургійну й лісову промисловість). Також враховувалися вимоги стосовно відвертості та повноти надання екологічної інформації великими (транснаціональними) корпораціями.

На даний момент ця інформація, як правило, охоплює такі основні позиції, це:

- 1) цільові показники, стандарти й результативні заходи за основними напрямами;
- 2) найважливіші екологічні аспекти діяльності підприємства, включаючи рівні викидів, скидів, розміщення відходів тощо;
- 3) фінансові показники й дані про майно підприємства (поточні витрати, капіталовкладення, витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи, витрати на після аварійні заходи, придбання об'єктів природокористування та ін.);
- 4) відповідальність за екологічні аварії, включаючи судові провадження з відшкодування відповідного збитку;
- 5) інформація, що міститься в додатках (примітках) до фінансових звітів²¹.

На підставі вищезазначеного випливає, що екологічний облік – це не лише облік природних ресурсів, об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на довкілля, а й облік заходів щодо поводження з ними – облік дозволів на викиди, скиди забруднюючих речовин, розміщення відходів, облік платників екологічного податку та інших платежів, облік витрат на виготовлення екологічно безпечної продукції, облік надзвичайних ситуацій на підприємствах і т. ін.

Крім того, у наведених визначеннях екологічного обліку простежується науковий підхід про те, що такий облік, насамперед, представлений природоресурсною та природоохоронною діяльністю і є однією із самостійних функцій екологічного управління.

Розглянемо більш детально дефініцію понять «екологічне управління» та «функції екологічного управління».

---

²¹ Загальні вимоги до системи екологічного обліку на підприємстві. URL: http://www.childflora.org.ua/?page_id=41.

В еколого-правовій літературі, при розгляді основних засад екологічного права та законодавства, переважно розглядаються: правові засади управління в галузі екології²², правові засади управління і контролю в сфері природокористування й охорони навколишнього природного середовища²³, правові основи управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища (екологічне управління)²⁴; сучасна правова категорія, в якій відбивається стан суспільних відносин, що врегульовуються правовими нормами та в яких реалізується діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій та фізичних і юридичних осіб, яка спрямована на забезпечення раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, екологічної безпеки, дотримання вимог екологічного законодавства, попередження екологічних правопорушень та захист екологічних прав громадян шляхом здійснення конкретних організаційно-правових заходів²⁵ тощо.

При цьому науковці беруть до уваги ту галузеву належність даного виду соціального управління, яка безпосередньо визначається самим законодавством. Наприклад, ст. 16 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає «Управління в галузі охорони навколишнього природного середовища», а відповідно розділ 2 Водного кодексу України²⁶ називається «Державне управління та контроль в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів». Натомість в деяких нормативно-правових актах зустрічаємо «Державне регулювання та управління в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу»

---

²² Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: навч. посіб. для юрид. фак. вузів. Київ: Вентурі, 1996. 207 с. (С. 133).

²³ Екологічне право України: підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Каракаша І.І. Одеса: Фенікс, 2012. 788 с. (С. 182).

²⁴ Екологічне право України: [підр. для студ. юрид. спец. вищ. нач. закл.] / за ред. Гетьмана А.П., Шульги М.В. Харків: Право, 2009. 328 с. (С. 34).

²⁵ Краснова М.В. Екологічне управління: науково-методологічні та правові питання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2016. № 2 (103). С. 9–14. (С. 12).

²⁶ Водний кодекс України від 06.06.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.

(розділ 2 Закону України «Про тваринний світ»²⁷, або ж «Державне регулювання та управління в сфері лісових відносин» (розділ 3 Лісового кодексу України²⁸).

Як видно, екологічне право та законодавство передбачає як поняття «управління», у значенні виду суспільної діяльності, яка передбачає систему скоординованих дій суб'єкта на об'єкт для виконання певних організаційних завдань, так і поняття «державне регулювання», у значенні сукупності інструментів, за допомогою яких держава встановлює вимоги до підприємств і громадян, як набір здійснюваних державними структурами заходів, направлених на контроль за поведінкою індивідів або груп, які потрапляють під контроль цих структур. Поняття «державне регулювання» в такому значенні включає в себе як розробку та прийняття законів, формальних і неформальних розпоряджень, допоміжних правил, що встановлюються державою, а також недержавними організаціями або організаціями саморегулювання, яким держава делегувала регуляторні повноваження у відповідній галузі, так і власне діяльність по їх застосуванню з метою досягнення відповідних цілей.

Таким чином, термін «екологічне управління», як правова категорія, узагальнено вбирає в себе всі існуючі поняття, які відбивають видову характеристику сфер регулювання екологічних правовідносин – управління природокористуванням, управління охороною довкілля, управління екологічною безпекою, управління забезпечення якості довкілля і т. ін.

На визначеність поняття «екологічне управління» значну роль справляють його основні юридичні ознаки. Так, екологічне управління є різновидом соціального управління, яке на відміну від технічного, кібернетичного чи іншого управління, здійснюється людьми по відношенню до людей, тому як суб'єктами, так і об'єктами такого управління є люди, а не техніка, механізми тощо. У такому значенні екологічне управління – це

---

²⁷ Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>.

²⁸ Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.

відповідний тип суспільних відносин, у якому реалізуються визначені в законодавстві повноваження державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань, права і обов'язки фізичних та юридичних осіб щодо досягнення мети і завдань екологічного права і законодавства.

Екологічне управління регламентується правовими нормами. Систему правових норм, які регулюють відносини екологічного управління, визначають його мету і завдання, повноваження і функції суб'єктів управління, права і обов'язки фізичних і юридичних осіб та порядок їх взаємодії можна назвати міжгалузевим комплексним правовим інститутом екологічного права, а саме – правовим інститутом екологічного управління. Основу такого інституту складають норми Конституції України, Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», поресурсових законів та кодексів, положення спеціальних законів, що регламентують окремі види управлінської діяльності і які застосовуються при регулюванні екологічних правовідносин: Закони України «Про оцінку впливу на довкілля»²⁹, «Про екологічний аудит»³⁰, «Про дозвільну систему в сфері господарської діяльності»³¹, «Про основні засади державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності»³², «Про ліцензування видів господарської діяльності»³³, «Про державні цільові програми»³⁴ та інше. Такий інститут включає в себе й величезну низку нормативно-правових актів підзаконного рівня, в яких визначаються положення про органи державної виконавчої влади або про громадські формування в галузі екології, порядки здійснення окремих функцій управління тощо.

---

²⁹ Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>

³⁰ Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>

³¹ Про дозвільну систему в сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>.

³² Про основні засади державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16>

³³ Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

³⁴ Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>

Екологічне управління, як діяльність суб'єктів управління, спрямовується на досягнення законодавчо визначених цілей і відповідної мети, а саме: реалізація положень екологічного законодавства; контроль за додержанням і виконання вимог екологічної безпеки; забезпечення проведення ефективних і комплексних заходів з охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів; досягнення узгодженості дій державних, громадських і виробничих органів екологічного управління; спрямування поведінки природокористувачів та власників природних ресурсів на раціональне використання природних ресурсів, охорону довкілля та забезпечення екологічної безпеки (ч. 5 ст. 16 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»).

Така діяльність відповідає законодавчо визначеній компетенції органів управління та здійснюється за відповідними напрямками, які прийнято називати функціями екологічного управління. В теорії екологічного управління такі функції класифікують за ступенем ієрархії суб'єктів управління. Наприклад, зустрічаємо: державні функції; корпоративні функції; місцеві функції; громадські функції³⁵. Або ж, функції попереднього управління (визначення мети, прогнозування й планування); функції оперативного управління (організація діяльності суб'єкта і об'єкта управління, мотивація, тобто стимулювання, координація дій, усунення конфліктів); функції завершального управління (контроль, облік та аналіз³⁶. Окрім цього, виділяють комплексні (міжгалузеві) та моноресурсові (галузеві) функції³⁷, організаційні, попереджувально-охоронні та стабілізаційні функції екологічного управління³⁸.

---

³⁵ Екологічне право України: підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Каракаша І.І. Одеса: Фенікс, 2012. 788 с. (С. 182).

³⁶ Шмандій В.М., Солошич І.О. Управління природоохоронною діяльністю: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 296 с. (С. 22).

³⁷ Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: навч. посіб. для юрид. фак. вузів. Київ: Вентурі, 1996. 207 с. (С. 142).

³⁸ Екологічне право України: [підр. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.] / за ред. Гетьмана А.П., Шульги М.В. Харків: Право, 2009. 328 с. (С. 46-56).

Важливою юридичною ознакою екологічного управління є реалізація при його здійсненні державно-правового забезпечення дотримання вимог екологічного законодавства, у межах якого здійснюється попередження екологічних правопорушень, застосування заходів державного впливу до порушників екологічного законодавства та захист порушених екологічних прав громадян.

Отже, екологічне управління, як і сама екологія, є досить розгалуженою і багатофункціональною сферою діяльності різних суспільних, державних, корпоративних та інших інституцій, у тому числі міжнародних. Воно може функціонувати як цілісна система (наприклад, державна), як окрема цільова функція (наприклад, управління екологічною безпекою), як функція, орієнтована на окремий об'єкт (наприклад, управління відходами)³⁹.

Поряд з терміном «екологічне управління» міжнародною системою стандартів ISO 14000 запроваджено екологічний менеджмент, що означає частину загальної системи управління, яка включає організаційну структуру, діяльність із планування, обов'язки, відповідальність, досвід, методи, методики, процеси і ресурси для розробки, здійснення й аналізу екологічної політики підприємства, установи, організації. З позицій останнього в законодавстві пропонується переглянути підходи до екологічного управління (менеджменту) об'єктового рівня, адже стан довкілля в країні залежить від виконання саме підприємствами, установами, організаціями вимог екологічного законодавства. Зокрема, екологічний менеджмент в науці розглядається як інноваційна форма екологічного управління, що втілена в системі правових норм у складі комплексного міжгалузевого інституту екологічного управління, та які спрямовані на регулювання суспільних відносин із здійснення організаційних повноважень суб'єктами екологічного менеджменту щодо впровадження відповідних систем, шляхом створення спеціальних органів, підрозділів, служб, відділів, управлінь, спеціальних

---

³⁹ Екологічне управління: Підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін.. Київ: Либідь, 2004. 432 с. (С. 31).

посадових чи службових осіб у їх структурах, діяльність яких спрямована на реалізацію національної, регіональної, місцевої екологічної політики та екологічної політики підприємства, установи, організації шляхом здійснення ними функцій управління у галузі раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки⁴⁰.

З огляду на зазначене, екологічний облік можливо визначити як спеціальну (властиву окремій сфері еколога-управлінських правовідносин), комплексну (охоплює природоохоронну діяльність держави та підприємств), запобіжно-охоронну (пояснюється призначенням такого виду обліку у підтвердженні відповідності об'єктів з поліпшеними екологічними характеристиками) функцію екологічного управління, яка дає змогу не лише створити об'єктивну картину кількісних, якісних та інших характеристик природних ресурсів, обсягу, характеру та режиму їх використання, впливу людини на довкілля, а й боротися з його забрудненням, виявляючи джерела такого забруднення з метою зменшення їх негативного впливу⁴¹.

У зв'язку з цим, сучасна сфера застосування екологічного обліку дуже широка – він включає корпоративний, національний та міжнародний рівень⁴².

Як функція екологічного управління, в еколога-правовій літературі, такий облік визначається як хронологічне, систематичне або комбіноване нагромадження, групування та узагальнення інформації про стан навколишнього середовища, динаміку його змін, джерела впливу на нього, використання природних ресурсів, здійснення природоохоронних заходів та

---

⁴⁰ Чекавська Я.Ю. Правові засади впровадження систем екологічного менеджменту в Україні: автореф... к.ю.н.: 12.00.06 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ: 2016. 19 с.

⁴¹ Федорович В.І. Облік у сфері природокористування й охорони довкілля та кадастри природних ресурсів. Право довкілля (екологічне право): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.І. Федорович, М.Я. Ващишин [та ін.]; за ред. П.Д. Пилипенка. Київ: Ін Юре, 2010. С. 98–101. (С. 101).

⁴² Hasan Şenol, Nakan Özçelik The Importance of Environmental Accounting in the Context of Sustainable Development and Within IFRS Evaluation. URL: <https://omeka.ibu.edu.ba/files/original/eb62d6591cd1a9c3cdf70576304db9b3.pdf>.

іншої екологічно важливої інформації, отриманої з первинних документів, що прийняті до обліку⁴³.

В економічній науці визначається, що такий облік має виконувати ще й власні функції:

- 1) оптимістичну, яка полягає у створенні підстав для найкращого вибору оптимальних варіантів екологоорієнтованої діяльності;
- 2) мотиваційну, яка проявляється в забезпеченні інформацією для стимулювання запровадження рішень щодо екологічних проблем;
- 3) контролюючу, яка полягає у здійсненні контрольних заходів за здійсненням витрат на охорону навколишнього природного середовища⁴⁴.

Вважаємо, що перелік таких функцій необхідно розширити, оскільки вони не повною мірою розкривають усі аспекти екологічного обліку. Зокрема, не врахований інформаційний аспект екологічного обліку, який полягає у наданні первинних даних про стан використання та забруднення навколишнього природного середовища, що в подальшому дозволяє реалізовувати усі інші функції екологічного обліку (оптимістичну, мотиваційну та контролюючу). До речі, в еколого-правовій літературі такий облік вже відносять до виду екологічного інформування⁴⁵.

Не врахований також прогностичний аспект екологічного обліку, який полягає у науковому передбаченні подальшого розвитку природоохоронної діяльності на підставі отриманих первинних інформаційних даних. Слід говорити і про превентивний аспект екологічного обліку, який проявляється у формуванні екологічної правосвідомості та правової культури у користувачів природних ресурсів та викоріненні з їх свідомості еколого-правового нігілізму, який, відповідно до положень Концепції реформування системи

---

⁴³ Малишева Н.Р. Державний облік у галузі природокористування й охорони навколишнього природного середовища, екологічна паспортизація та державна реєстрація, ведення державних кадастрів природних ресурсів. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник. Друге видання / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. С. 200–213. (С. 200).

⁴⁴ Гриценко О.І. Екологічний облік: визначення перспектив та основних засад упровадження. Економіка і суспільство. 2016. № 2. С. 678–683. (С. 680).

⁴⁵ Бринчук М.М. Государственный статистический учет и отчетность. Экологическое право (право окружающей среды): Учебник для высших юридических учебных заведений. Москва: Юристъ, 1998. С. 267–269. (С. 267-269).

державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 року № 616-р⁴⁶, присутній в державі.

І нарешті, екологічний облік виконує й охоронну функцію, за допомогою якої держава формує систему заходів, спрямованих на поліпшення стану навколишнього природного середовища.

В такому разі, сучасний екологічний облік має виконувати наступні функції: інформаційну, оптимістичну, прогностичну, мотиваційну, превентивну, охоронну та контролюючу.

При розкритті питання про сутність екологічного обліку, слід звернути увагу і на процеси цифровізації, що притаманні йому.

Основні заходи щодо цифровізації державного управління сьогодні сформульовані у Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні⁴⁷, Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. та затвердження плану заходів щодо її реалізації⁴⁸ та у проекті «Цифрової адженди України – 2020»⁴⁹, відповідно до яких сучасна екологічна сфера потребує:

- створення національної системи незалежного екологічного моніторингу та оцінки водних екосистем та водопостачання, стану атмосферного повітря, екосистем суші;

- створення електронних реєстрів природних ресурсів (у системі е-урядування) з метою забезпечення інформацією державних установ та інших користувачів для підтримки прийняття рішень у сфері управління використанням природних ресурсів, раннього попередження, реагування та відновлення у випадках надзвичайних ситуацій;

---

⁴⁶ Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 року № 616-р. Офіційний вісник України. 2017. № 76. Ст. 2336.

⁴⁷ Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>.

⁴⁸ Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

⁴⁹ Цифрова адженда України – 2020. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

- створення аналітичної системи, інтегрованої до європейської онлайн-системи Shared Ecology Infrastructure System (SEIS) для аналізу короткострокових і довгострокових тенденцій біорізноманіття, забруднення середовища, погодних умов та еволюції екосистем, а також для планування заходів щодо запобігання шкідливим змінам;

- стимулювання створення громадськістю та бізнесом мобільних додатків «екологічного патрулювання» (повітря, суші, водних ресурсів) з можливістю оповіщення правоохоронних органів щодо протиправної діяльності (забруднення, браконьєрство, вирубка дерев, нелегальні сміттєзвалища і т. ін.).

В свою чергу, Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року»⁵⁰ та постанова Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 року № 222 «Про затвердження Програми розвитку державної статистики до 2023 року»⁵¹ відносять створення мережі загальнодержавної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації, що включає, в тому числі й реєстри викидів та перенесення забруднюючих речовин, до основних завдань такої стратегічної цілі, як підвищення рівня суспільної екологічної свідомості, а згідно розділу 4 цього Закону, такий облік виступає ще й одним з основних інструментів реалізації національної екологічної політики України.

Таку загальнодержавну автоматизовану інформаційно-аналітичну систему забезпечення доступу до екологічної інформації запропоновано називати «Відкрите довкілля», відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2018 року № 825-р⁵².

Загальнодержавна автоматизована система «Відкрите довкілля» (далі – ЗАС «Відкрите довкілля») має амбітну мету досягти у діалозі з громадськістю

---

⁵⁰ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. Ст. 218.

⁵¹ Про затвердження Програми розвитку державної статистики до 2023 року: постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 р. № 222. Офіційний вісник України. 2019. № 24.

⁵² Про схвалення Концепції створення загальнодержавної автоматизованої системи «Відкрите довкілля»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2018 р. № 825-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/825-2018-%D1%80#Text>.

та заінтересованими сторонами такого рівня модернізації державного екологічного управління, щоб не тільки забезпечити громадськості всебічний і гарантований доступ до екологічної інформації, даних про екологічні ризики для безпечної життєдіяльності, потенційну екологічну перспективу стану довкілля, а й всебічно відчуті і побачити реальне покращення стану довкілля⁵³.

ЗАС «Відкрите довкілля» виступає:

1) *інструментом електронного врядування*, який дозволяє уряду посилити свою спроможність у формуванні та здійсненні державної політики реформ, необхідних для:

– досягнення цілей сталого розвитку, створення безпечних для здоров'я умов життя громадян, збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь;

– європейської інтеграції та виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС у сфері політики охорони навколишнього природного середовища;

– виконання міжнародних угод у сфері охорони навколишнього природного середовища.

2) *ключовим каналом комунікації із міжнародною спільнотою, громадянами та бізнесом*, який дозволяє:

– виконати зобов'язання по Угоді про асоціацію Україна-ЄС щодо обміну екологічною інформацією із Європейською комісією та країнами ЄС;

– отримувати всю необхідну інформацію про поточний та майбутні стани природного довкілля, екологічну політику, фінансування природоохоронних заходів, надходження від екологічних податків та платежів, адміністративні послуги тощо;

– посилити громадський контроль у сфері раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів, виявляти корупційні ризики та порушення у використанні публічних коштів на природоохоронні заходи;

---

⁵³ Зелена книга. Проблеми та можливості створення єдиної інформаційно-комунікаційної системи сфери охорони навколишнього природного середовища та сталого розвитку. Київ: ГО «Фундація «Відкрите Суспільство», 2018. 30 с. (С. 9).

– формувати відповідальну поведінку громадян та бізнесу щодо прозорого та підзвітного використання суспільних та природних ресурсів, дотримання принципів сталого розвитку при реалізації політик щодо використання довкілля;

3) *електронним сервісом*, який дозволяє громадянам та бізнесу:

– отримати якісні, ефективні, оперативні адміністративні послуги щодо доступу до природних ресурсів та їх використання для економічного зростання;

– отримати доступ до відкритих даних і реалізувати успішні соціальні чи комерційні проекти у сфері ІТ послуг⁵⁴.

Основною ціллю ЗАС «Відкрите довкілля» визнається забезпечення:

- сучасного інформаційно-аналітичного супроводу формування та впровадження урядової політики сталого розвитку та захисту природного довкілля в Україні та світі;

– електронною комунікацією із громадянами та бізнесом щодо стану та впливу на довкілля, ефективності та фінансового забезпечення політики захисту довкілля;

– інформаційним підґрунтям для громадського контролю за використанням публічних коштів у сфері раціонального використання, відтворення й охорони природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та боротьби з корупцією у сфері охорони довкілля;

– надання електронних адміністративних послуг, які визначають права та обов'язки громадян у поводженні із природними ресурсами, їх використання у економічній та соціальній діяльності⁵⁵.

Реалізація загальнодержавної системи «Відкрите довкілля» включає в себе:

- модернізацію процедури збору та аналізу первинної екологічної інформації;

---

⁵⁴ Там само. С. 10.

⁵⁵ Там само. С. 11.

- впровадження комплексного моніторингу стану довкілля;
- ефективно та оперативно прийняття рішень з питань екологічної безпеки та управління екологічними ризиками на території України та у транскордонному контексті;
- електронний формат процедури надання адміністративних природоохоронних послуг на Порталі адміністративних послуг і державних екологічних реєстрів;
- відкриті екологічні дані у рамках виконання Україною зобов'язань Міжнародної хартії відкритих даних;
- платформу для прозорого діалогу влади з громадськістю;
- стимули для участі, ініціативності та залучення громадян, інститутів громадянського суспільства, суб'єктів господарювання;
- механізми превентивного запобігання корупції та забезпечити мінімізацію корупційних ризиків;
- еколого-цифровий імідж України та Мінприроди у міжнародних переговорах з питань охорони навколишнього природного середовища⁵⁶.

Відповідно до даних Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади України у 2019 році в Україні стартувала геоінформаційна система «Відкрите довкілля» з пілотними мапами «Водні ресурси», «Атмосферне повітря» та «ЕкоФінанси»⁵⁷. Офіційне загальнодержавне застосування цієї системи та її структура допоки відсутні.

Ці питання могли б бути вирішені за допомогою Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних», який був прийнятий 13 квітня 2020 року⁵⁸, однак вказаний Закон врегульовує лише питання формування єдиної бази державних кадастрів природних ресурсів, правове регулювання яких передбачено статтею 23 Закону України «Про охорону

⁵⁶ Open Access Environment. Старт роботи нової онлайн бази екологічних даних «Відкрите довкілля». URL: <https://openaccess.org.ua/news/view/1008>.

⁵⁷ В Україні стартувала геоінформаційна система «Відкрите довкілля» з пілотними мапами «Водні ресурси», «Атмосферне повітря» та «ЕкоФінанси». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-startovala-geoinformacijna-sistema-vidkrite-dovkillya-z-pilotnimi-mapami-vodni-resursi-atmosferne-povitrya-ta-ekofinansi>.

⁵⁸ Про національну інфраструктуру геопросторових даних: Закон України від 13.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20#Text>.

навколишнього природного середовища», а також поресурсовими нормативно-правовими актами. Хоча саме на підставі вищезазначеного Закону на сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України розроблено Національну онлайн-платформу, що містить актуальну інформацію про стан довкілля – «ЕкоСистема»⁵⁹. Зазначена платформа, окрім безпосередньо даних про природні ресурси, розміщує такі електронні сервіси, як: е-Відходи; е-Ліс; е-ОВД; е-Контроль; е-Повітря; е-ПЗФ; е-СЕО; е-Надра; е-Вода; е-Пестициди; е-Довкілля, а також реєстраційні бази даних: «Мисливець»; спеціальних дозволів на користування надрами; відомості Державного лісового кадастру; дані екомоніторингу; дані державного балансу запасів корисних копалин; родовищ проявів корисних копалин; родовищ підземних вод; моніторингу лісів; даних про видані ліцензії і т. ін. При цьому, електронний сервіс е-Довкілля містить лише дані моніторингу атмосферного повітря та не включає інформацію, яка має обліковуватися в загальнодержавній системі «Відкрите довкілля», зокрема, характеристики впливу кожного підприємства на природні ресурси (хімічні, фізичні, біологічні фактори та їх особливості), отримання ним екологічних дозволів та сплату екологічних платежів.

Отже, виходить, що відомості, які містяться в базі «ЕкоСистема» хоч і є ширшими ніж безпосередньо інформація про кадастри природних ресурсів, однак все одно не включають необхідну інформацію про специфіку забруднення довкілля різними галузями промисловості, транспорту та сільського господарства. Вважаємо, що в такому разі законодавець має усунути виявлені розбіжності, зокрема, шляхом розширення положень Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» або належного доопрацювання встановлених в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2018 року № 825-р вимог, з урахуванням зобов'язань,

---

⁵⁹ Національна онлайн-платформа, яка містить актуальну інформацію про стан довкілля. URL: https://eco.mepr.gov.ua/?fbclid=IwAR0J_JBIFg-lc5NBiVtPFp87IviCwRTBWJBjLJgdw_NVGEoOkuNPU7dcwFo.

визначених в Регламенті ЄС від 6 липня 2011 року № 691/2011 про Європейську систему еколого-економічних рахунків.

В даному випадку слід звернути увагу і на Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року⁶⁰, який, в свою чергу, визначає одним з основних інструментів реалізації національної екологічної політики України екологічний облік, а також облік у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки як окремі категорії, де перший має забезпечувати виявлення, реєстрацію, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовку релевантної інформації *про діяльність підприємства в природоохоронній сфері* з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам та сприятиме прийняттю управлінських рішень з урахуванням економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної цілісності, а другий – дасть змогу впровадити науково обґрунтовані та безпечні для навколишнього природного середовища і здоров'я населення вимоги до процесів, товарів та послуг, які відповідатимуть європейським нормам/вимогам.

В той-же час, в цілі 5 Закону, присвяченій удосконаленню та розвитку державної системи природоохоронного управління, основним завданням визначається запровадження саме екологічного обліку для оцінки ефективності такої політики і управління. Звідсіля випливає, що такі поняття як «екологічний облік» та «облік у сфері охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки» в Законі пропонуються як тотожні.

В даному випадку ми поділяємо наукову позицію Н.Р. Малишевої, яка вважає, що облік об'єктів і речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища та облік природних ресурсів є видами

---

⁶⁰ Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

державного обліку у галузі навколишнього природного середовища⁶¹. В той же час, пропонуємо розширити дану наукову позицію положенням про те, що такі види обліку слід розглядати в праві як антропоохоронний та природоресурсний, які виступають видами державного екологічного обліку.

Отже, ми приходимо до висновку, що антропоохоронний облік є відмінним від обліку природних ресурсів. Він, фактично, поширюється на усі об'єкти, діяльність яких є екологічно ризикованою, усі шкідливі для навколишнього природного середовища та здоров'я людини речовини, фізичні та біологічні впливи на довкілля та здійснення заходів з охорони навколишнього природного середовища. У зв'язку з цим вважаємо, що законодавець, при формуванні електронних баз даних про стан довкілля має чітко розмежовувати таку інформацію, тобто створити окремо базу кадастрів природних ресурсів і окремо базу підприємств – забруднювачів довкілля.

Такий висновок підтверджується, зокрема, й положеннями постанови Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 року № 1655 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря»⁶², відповідно до якої такий облік ведеться з метою:

а) забезпечення державного контролю в галузі охорони атмосферного повітря та прогнозування зміни його стану;

б) розроблення державних, регіональних, місцевих екологічних програм та програм у галузі охорони здоров'я, здійснення інших заходів щодо зменшення ступеня забруднення атмосферного повітря;

в) регулювання викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря із стаціонарних та пересувних джерел, ступенів впливу на його стан фізичних та біологічних факторів.

---

⁶¹ Малишева Н.Р. Державний облік об'єктів, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 14: Екологічне право / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова), А.П. Гетьман (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2018. С. 231–234. (С. 231-232).

⁶² Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря: постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2001 р. № 1655. Офіційний вісник України. 2001. № 51. Ст. 2274.

В той час, як, наприклад, кадастри природних ресурсів включають відомості та дані про місця розташування природних ресурсів, їх класифікацію, кількісну і якісну характеристику⁶³.

В літературі зазначається, що прояв небезпеки для багатьох об'єктів залежить від їхнього стану. Скажімо, значна частина речовин, що знаходяться у природних умовах, можуть не створювати підвищеної екологічної небезпеки поза межами людської діяльності, тобто до залучення їх як засобів виробництва у відповідний технологічний процес. У той же час певна частина речовин, вступаючи у відповідний хімічний, фізичний обмін, формують умови для розвитку природних явищ небезпечного характеру – вулканів, ураганів, повеней тощо. Ці обставини зумовлюють особливий режим їх використання, зберігання та регулювання відповідних видів діяльності, спрямованої на поводження із небезпечними об'єктами.

Звідси випливає, що будь-яка діяльність юридичної чи фізичної особи, яка пов'язана із небезпечними речовинами чи їх сумішами, набуває ознак шкідливої або екологічно небезпечної (для навколишнього природного середовища, людини та громадянина), оскільки стає екологічно ризикованою.

Таким чином, внаслідок експлуатації, перевезення, використання та здійснення інших видів діяльності з небезпечними речовинами створюються умови для виникнення потенційної загрози або ж прояву ризику, тобто вірогідності настання відповідної події за відповідних обставин і часу, а саме: перевищення встановлених нормативів небезпечних речовин у конкретному місці, що перетворює їх на об'єкти підвищеної або потенційної небезпеки⁶⁴.

До шкідливих (небезпечних) речовин у даному випадку, відносяться: хімічні, токсичні, вибухові, окислювальні, горючі речовини, біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми

---

⁶³ Про затвердження Положення про регіональні кадастри природних ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 р. № 1781. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1781-2001-%D0%BF#Text>.

⁶⁴ Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с. (С. 41-42).

тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля, сукупність властивостей речовин і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю і здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним і культурним цінностям (ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки»⁶⁵). Особливості обліку таких речовин будуть розглянуті нами в наступному підрозділі даної роботи.

За своєю суттю, категорія «небезпечні речовини» завжди пов'язана із поняттям ризику, оскільки їх використання може призвести до небажаних або непередбачуваних негативних наслідків, насамперед у відповідному середовищі (виробничому, побутовому чи природному), або для життя і здоров'я людей, які зайняті відповідною діяльністю або ж перебувають чи проживають у межах дії та поширення небезпеки таких речовин чи їхніх сумішей.

В літературі зазначається, що прояв небезпеки для багатьох об'єктів залежить від їхнього стану. Скажімо, значна частина речовин, що знаходяться у природних умовах, можуть не створювати підвищеної екологічної небезпеки поза межами людської діяльності, тобто до залучення їх як засобів виробництва у відповідний технологічний процес. У той же час певна частина речовин, вступаючи у відповідний хімічний, фізичний обмін, формують умови для розвитку природних явищ небезпечного характеру – вулканів, ураганів, повеней тощо⁶⁶.

Ці обставини зумовлюють особливий режим їх використання, зберігання та регулювання відповідних видів діяльності, спрямованої на поводження із небезпечними об'єктами та стають підставою формування спеціальних правовідносин із забезпечення екологічної безпеки де облік об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища являє собою визначену законодавством діяльність суб'єктів господарювання та спеціально уповноважених на те центральних органів державної виконавчої

---

⁶⁵ Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18.01.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>

⁶⁶ Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с. (С. 34).

влади, органів місцевого самоврядування, в межах якої, з метою підтвердження спеціальної правосуб'єктності на можливість поводження з небезпечними речовинами та об'єктами, що шкідливо впливають на навколишнє природне середовище, збирається, обробляється і подається зведена статистична звітність про обсяги викидів та скидів забруднюючих речовин, а також розробляється, розглядається, аналізується та оцінюється техніко-нормативний документ – екологічний паспорт підприємства, декларація безпеки, паспорт відходів тощо, що дозволяє встановити рівень екологічного ризику різних видів речовин і об'єктів вимогам екологічної безпеки.

Особливості таких правовідносин буде розглянуто нами в наступному підрозділі даної роботи.

На підставі вищенаведеного можна стверджувати, що екологічний облік визначається як сукупність врегульованих правовими нормами еколого-управлінських, природоохоронних та антропоохоронних процедур, що реалізуються у відповідних правовідносинах, спрямованих на збір, обробку і подання зведеної статистичної звітності про обсяги використання природних ресурсів, їх якісні характеристики, про власників і користувачів, а також про обсяги викидів та скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, про здійснення інших небезпечних факторів впливу на довкілля, про осіб, які їх здійснюють, а також спрямованих на розробку, розгляд, аналіз та оцінку офіційних документів, що містять такі відомості – державні природоресурсні кадастри, списки, реєстри, техніко-нормативні документи, такі як паспорт підприємства, декларація безпеки, паспорт відходів тощо.

Екологічний облік виступає ще й одним із організаційно-превентивних заходів в механізмі правового забезпечення екологічної безпеки⁶⁷, який формує комплексний інститут екологічного права. В даному випадку, він являє собою об'єктивно існуючу систему нормативно-правового регулювання

---

⁶⁷ Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: навч. посіб. для юрид. фак. вузів. Київ: Вентурі, 1996. 207 с. (С. 95).

забезпечення екологічної безпеки, тобто такої системи правових норм, у яких визначається система державно-правових, організаційних, науково-технічних, економічних та інших соціальних засобів, здатних забезпечити регулювання екологічно небезпечної діяльності з метою охорони навколишнього природного середовища та гарантування належної реалізації права людини і громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Слід зазначити, що екологічний облік доцільно розглядати також і як об'єктивну категорію, як систему правових норм, які визначають мету, завдання, принципи, функції цього важливого напрямку державної екологічної політики, його форми та види, способи (методи), процедури здійснення та які регулюють діяльність уповноважених на те державних та виробничих органів щодо ідентифікації та реєстрації таких об'єктів і речовин у встановлених законодавством порядках.

Таку систему правових норм, крім статей 23 та 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», утворюють положення Земельного⁶⁸, Водного⁶⁹, Лісового кодексів⁷⁰, Кодексу України про надра⁷¹, Кодексу цивільного захисту України⁷², Законів України «Про тваринний світ»⁷³, «Про рослинний світ»⁷⁴, «Про природно-заповідний фонд України»⁷⁵, «Про екологічну мережу»⁷⁶, «Про Червону книгу України»⁷⁷, «Про об'єкти підвищеної небезпеки»; «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих

---

⁶⁸ Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

⁶⁹ Водний кодекс України від 06.06.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

⁷⁰ Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.

⁷¹ Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

⁷² Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

⁷³ Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>.

⁷⁴ Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>.

⁷⁵ Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

⁷⁶ Про екологічну мережу України: Закон України від 24.06.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>.

⁷⁷ Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text>.

організмів»⁷⁸; «Про пестициди і агрохімікати»⁷⁹; постанов Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року № 956 «Про ідентифікацію та декларування об'єктів підвищеної небезпеки»⁸⁰; від 29 серпня 2002 року № 1288 «Про затвердження Положення про Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів»⁸¹; від 18 грудня 1996 року № 1525 «Про затвердження Положення про державну систему обліку та контролю ядерних матеріалів»⁸²; від 1 листопада 1999 року № 2034 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів»⁸³; від 31 серпня 1998 року № 1360 «Про затвердження Порядку ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів»⁸⁴; від 3 серпня 1998 року № 1216 «Про затвердження Порядку ведення реєстру місць видалення відходів»⁸⁵ та багато інших нормативно-правових актів.

Отже, проаналізувавши вище викладене, можна зробити загальний висновок, що екологічний облік – це врегульований системою правових норм засіб забезпечення раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки, який реалізується в межах екологічних правовідносин, шляхом здійснення цілеспрямованої діяльності спеціально уповноважених державних та самоврядних органів, установ, організацій та суб'єктів господарювання, метою якого є збір, обробка і подання зведеної статистичної звітності про стан природних ресурсів і комплексів, особливих видів тварин і рослин, про обсяги викидів та скидів

---

⁷⁸ Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 35. Ст. 484.

⁷⁹ Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 14. Ст. 91.

⁸⁰ Про ідентифікацію та декларування об'єктів підвищеної небезпеки: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 р. № 956. Офіційний вісник України. 2002. № 29. Ст. 1357.

⁸¹ Про затвердження Положення про Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів: постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1288. Офіційний вісник України. 2002. № 36. Ст. 1694.

⁸² Про затвердження Положення про державну систему обліку та контролю ядерних матеріалів: постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 р. № 1525. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1525-96-п>.

⁸³ Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 01.11.1999 р. № 2034. Офіційний вісник України. 1999. № 44. Стор. 68.

⁸⁴ Про затвердження Порядку ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.1998 р. № 1360. Офіційний вісник України. 1998. № 35. Ст. 1307.

⁸⁵ Про затвердження Порядку ведення реєстру місць видалення відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.1998 р. № 1216. Офіційний вісник України. 1998. № 31. Ст. 1181.

забруднюючих речовин, а також розробка, розгляд, аналіз та оцінка техніко-нормативних документів – державних природоресурсних та інших кадастрів, екологічного паспорту підприємства, декларації безпеки чи паспорту відходів тощо, що дозволяє встановити рівень екологічного ризику різних видів речовин і об'єктів вимогам екологічної безпеки та занесення їх до спеціальних державних (галузевих) реєстрів України, які виступають одним із інструментів попередження настання надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру.

1.2. Нормативно-правове регулювання екологічного обліку

Ефективність правового регулювання екологічного обліку залежить насамперед від стану національного законодавства, яке повинно володіти системними властивостями, наявними різноманітними зв'язками між правовими елементами та можливістю їх ефективного використання та застосування. Системоутворюючими факторами тут виступають екологічні інтереси суспільства, мета та завдання охорони навколишнього природного середовища і забезпечення екологічної безпеки, а також взаємопов'язані між собою, однак різні за змістом нормативні акти, що утворюють єдину правову спільність. З метою визначення повноти, достатності та ефективності такої системи законодавства проведемо дослідження його системи за допомогою історичного та порівняльного методів пізнання.

На сьогоднішній день правове регулювання запровадження та здійснення екологічного обліку висвітлювалося лише у загальних рисах в окремих підручниках, навчальних посібниках, а також у монографічних матеріалах правового та економічного спрямування. З позиції еколого-правової науки ці питання ще не були об'єктом комплексного дослідження, що вказує на необхідність наукового аналізу проблеми нормативно-правового регулювання даного питання.

Переходячи до теми дослідження, слід звернути увагу на те, що спочатку облік не сприймався як інструмент управління природоохоронною діяльністю, навіть не дивлячись на швидке зростання витрат і обов'язків зарубіжних підприємств, пов'язаних з природоохоронною діяльністю – вони не відображались у фінансових звітах. Перші спроби відобразити екологічні параметри в системі обліку і звітності підприємств стали робитися з 70-х років ХХ століття⁸⁶.

Зокрема, у 1972 році у Стокгольмі відбулася Перша міжнародна конференція з питань охорони навколишнього середовища, скликана Організацією Об'єднаних Націй (ООН). Відповідно до її рішень було розроблено програму, рекомендації ООН з загальних екологічних проблем, раціонального природокористування та охорони навколишнього природного середовища планетарного характеру.

На підставі цієї програми Статистичне бюро Секретаріату ООН після усесторонніх консультацій з іншими міжнародними організаціями, відповідними управлінськими структурами багатьох країн світу провело вивчення проблеми: якою повинна бути система екологічних показників, яка потреба в статистичній інформації з питань навколишнього середовища, які методи її збору та обробки тощо. Було підготовлено довідник зі статистики довкілля і рамки (рекомендації) для розробки статистики навколишнього середовища (РПСНС) для міжнародних екологічних та Статистичних організацій і окремо взятих країн. Статистичне бюро Секретаріату ООН практично вперше дало визначення статистики навколишнього середовища як галузі загальної статистики⁸⁷.

РПСНС охоплювали шість головних компонентів навколишнього природного середовища: атмосфера, вода (прісна і морська), земля (поверхня і надра), флора, фауна і населені пункти. Кожен із цих компонентів

---

⁸⁶ Международные стандарты финансовой отчетности: Первое официальное издание международных стандартов на русском языке. Москва: Фирма «Аскери», 1998. 890 с. (С. 21); Ковалев В.В. Стандартизация бухгалтерского учета: международный аспект. Бухгалтерский учет. 1997. № 11. С. 20–21.

⁸⁷ Рамки для разработки статистики окружающей среды. ООН, Нью-Йорк, 1985. ST/ESA/STAT/SER.F/78. 33 с. (С. 5-7).

розглядався в світлі чотирьох категорій інформації: соціально-економічна діяльність людей і природні явища; наслідки цієї діяльності і явищ для навколишнього середовища; реакція суспільства на них; вихідні умови, основні фонди і запаси.

РРСНС стали першоосною для організації статистики навколишнього середовища в кожній окремо взятій країні та для зацікавлених міжнародних організацій. І хоча вони увібрали в себе певний досвід деяких країн, напрацювання міжнародних статистичних і екологічних організацій, виступати як остаточно завершена міжнародна форма вони ще не могли. Адже були відсутні загальноприйняті теоретичні основи і стандарти, єдині, загальні одиниці обчислення тощо. РРСНС дійсно носили рекомендаційний характер⁸⁸. Тому у 1974 році на восьмій сесії Статистичної комісії ЄС було розглянуто запропоновану Статистичним бюро Секретаріату ООН «Програму міжнародної діяльності в галузі статистики навколишнього середовища», де одним із важливих завдань було поставлено розробку методологічних засад.

В цей же час навколо підприємств-природокористувачів, які є основними забруднювачами навколишнього середовища, на початку 70-х років ХХ століття склалася складна екологічна ситуація, що вимагала якнайшвидшого вирішення: з однієї сторони, посилювалися протести громадськості проти екологічно шкідливої діяльності, з іншої, - жорсткі екологічні вимоги, невиконання яких тягло дуже суворі заходи відповідальності аж до закриття підприємства. Наприклад, порушення стандартів якості води, передбачених Законом про чисту воду в США (з поправками 1972, 1977 і 1987 р.р.), тягло за собою застосування заходів кримінальної, цивільно-правової та адміністративної відповідальності. За особливо тяжкі правопорушення в кримінальному порядку судом накладався штраф від 2,5 до 25 тис. доларів за кожен день порушення і (або) тюремне

---

⁸⁸ Колесник С.І. Необхідність та проблеми розвитку екологічної статистики. Проблеми статистики: Збірник наук. праць. Київ: НДІ статистики Держкомстату України, 2000. Вип. 2. С. 132–136; Концепция и методы статистики окружающей среды. Статистика природной среды. Технический доклад. ООН, Нью-Йорк, 1992. ST/ESA/STAT/SER.F/57. 156 с. (С. 43).

ув'язнення терміном на один рік. За менш тяжкі правопорушення стягувався штраф до 10 тис. доларів за кожен день порушення. Адміністративна відповідальність полягала в праві Агентства з охорони навколишнього середовища видавати повідомлення про зареєстроване порушення з вимогою про його припинення, а також в праві занесення підприємства-порушника в списки осіб, з якими розриваються федеральні контракти або припиняється федеральна допомога. В умовах високої конкурентності ринку США такі адміністративні санкції вкрай ефективні: це дискредитує фірму, загрожує втратою клієнтури, а для окремих підприємців розірвання контракту або відмову у федеральній допомозі означає фінансовий крах. Таким чином, господарюючим суб'єктам необхідно було терміново вжити превентивних заходів для вирішення ситуації, що загрожує для них фінансовим розоренням⁸⁹.

Наприклад, свого часу Агентство США з охорони навколишнього середовища виявило 27 000 місць захоронення відходів, для очищення яких вимагалось 1 млрд. дол. Проте це не сталося, і витрати не були включені у фінансові звіти відповідальних за це підприємств. Більшість підприємств взагалі відмовились визнати масштаби своїх дій по забрудненню навколишнього середовища і враховувати вартість затрат з очистки відходів, оскільки це відобразилось би на вартості їх акцій⁹⁰.

Пізніше, багато підприємств країн Європи і Північної Америки стали притягуватися до юридичної відповідальності за заподіяння шкоди навколишньому середовищу, що спричиняло додаткові фінансові втрати для них. У зв'язку з цим підприємства почали оцінювати відповідність своєї діяльності нормам екологічного законодавства в рамках новоствореної функції екологічного аудиту⁹¹.

---

⁸⁹ Краснова И.О. Экологическое право и управление в США. Москва: Байкальская Академия, 1992. 240 с. (С. 15).

⁹⁰ Серов Г.П. Экологический аудит. Учебно-практическое пособие. Москва: «Экзамен», 1999. 448 с. (С. 322).

⁹¹ Concepts, sources et methodes du Systeme des comptes de l'environnement et des ressources du Canada. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/fr/catalogue/16-505-G>

Так, зокрема, прийняття в США Закону щодо збереження ресурсів і їх відновлення в 1976 р. та Закону про всебічну охорону навколишнього середовища, компенсації і відповідальності за його забруднення в 1980 р. привело до того, що компанії приватного сектора стали впроваджувати програми екологічного аудиту з метою знизити витрати і уникнути відповідальності, які могли настати в результаті невиконання екологічних вимог⁹².

Що стосується публічного сектора, то застосування екологічного аудиту спочатку носило епізодичний характер.

Наприклад, починаючи з 70-х років ХХ століття, Міністерством з навколишнього середовища Франції подаються звіти про державні видатки в наступних сферах: асенізація – очищення; повітря; шум; відходи; прибирання вулиць; екологічна спадщина; дослідження і розвиток; управління станом навколишнього середовища⁹³.

Вперше на локальному нормативному рівні питання екологічного обліку були запроваджені в Німеччині у 1973 році шляхом розробки Керівних принципів щодо методів обчислення обсягу витрат, пов'язаних з природоохоронними заходами на хімічних підприємствах, на основі рекомендацій відділу економіки підприємств Німецької асоціації хімічної промисловості (Verband der Chemischen Industrie e.v.)⁹⁴.

У 1974 році була розроблена Норвезька система екологічного обліку з детальною структурою і необхідною інформаційною базою рахунків для економічно стратегічно важливих ресурсів, таких, як нафта, газ, електроенергія, а також для обліку обсягів викидів в атмосферу. При цьому дана система була спрямована на відображення потоків таких речовин⁹⁵.

---

⁹² Environmental Audit Program Design Guidelines for Federal Agencies. 29.03.1997 г. URL: <http://www.epa.gov/compliance/resources/policies/incentives/auditing/envaudproguidemas.pdf>

⁹³ Грюнинг Х., Коэн М. Международные стандарты финансовой отчетности. International Accounting Standards: Практ. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ICAR; World Bank, 2000. 181 с. (С. 10).

⁹⁴ Матвеева Е.М. Международный бухгалтерский учет (GAAP и IAS). М.: Изд-во «Дис», 1998. 192 с. (С. 11).

⁹⁵ Там само. (С. 12).

Спроба розробки розширеної системи екологічного обліку була здійснена у 1976 році в Канаді. В цей же період Францією розробляється «Система обліку природної спадщини», що включає в себе інформацію про всі природні багатства країни за схемою «початкові запаси» – «кінцеві запаси» – «природне оновлення» – «чисте нагромадження» або «річний, можливий обсяг споживання» – «доступні ресурси»). Сюди входять дані про: вплив на функціонування природного середовища; вилучення (використання) природних ресурсів; освоєння територій; вплив викидів забруднюючих речовин і виробництво відходів; види економічної діяльності, які забруднюють навколишнє середовище тощо⁹⁶. У 1986 році така система даних включала в себе:

- а) управління континентальними водами (1975-1983);
- б) знищення і переробку відходів (1978-1983);
- в) охоронювані природні простори (національні парки (1974-1983), регіональні парки (1975-1980));
- г) охорону морських просторів (1982);
- д) полювання (1983)⁹⁷.

З 1978 року, в Сполучених Штатах Америки (штат Нью-Джерсі) вперше створюється Реєстр викидів забруднюючих речовин в який було внесено 155 хімічних речовин та 7000 підзвітних організацій. Обов'язковість ведення такого реєстру всіма підприємствами США було закріплено в 1986 році у Законі США про всебічну охорону навколишнього середовища, компенсацію і відповідальності за його забруднення після Бхопальської катастрофи.

Крім того, з 1984 року в Сполучених Штатах Америки та Канаді вперше створюється система економічного і екологічного аудиту в рамках яких збиралась інформація про особливості шкідливих впливів різних сфер людської діяльності на довкілля⁹⁸.

---

⁹⁶ Грюнинг Х., Коэн М. Международные стандарты финансовой отчетности. International Accounting Standards: Практ. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ICAR; World Bank, 2000. 181 с. (С. 4).

⁹⁷ Там само. (С. 10).

⁹⁸ Егорова Е.Н. Сравнительный анализ зарубежных налоговых систем и развитие налогообложения в России / Егорова Е.Н., Петров ЮА. Налоговый вестник. 1995. № 11. С. 25–29. (С. 27).

Проте особливу увагу світової спільноти екологічний облік отримав лише з початку 90-х років ХХ століття.

У 1991 р Міжурядова робоча група експертів з міжнародних стандартів обліку та звітності (далі – МСУО) розробила перше керівництво (рекомендації) для бухгалтерів по відображенню у фінансових звітах впливу господарської діяльності підприємства на навколишнє середовище⁹⁹.

Робота по становленню екологічного обліку швидко поширилася й на інші міжнародні та національні організації. Так, Організація з економічного співробітництва та розвитку, Європейська комісія, Канадський інститут присяжних бухгалтерів, Асоціація присяжних бухгалтерів та Інститут присяжних бухгалтерів Англії і Уельсу поставили питання про екологічний облік на спільне обговорення. МСУО проводив огляд розвитку екологічного обліку в різних державах з метою розробки керівних вказівок для органів, що займаються встановленням стандартів¹⁰⁰.

У 1992 році на конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища і розвитку (зустрічі «Планета Земля» на вищому рівні в Ріо-де-Жанейро) була запропонована концепція екологічного обліку як інструменту проведення послідовної політики в сфері сталого розвитку¹⁰¹.

В даному випадку, екологічний облік запропонували розглядати як систему, що може використовуватися для виявлення, організації, регулювання і подання даних та інформації про стан навколишнього середовища в натуральних і вартісних показниках¹⁰².

Заснована на тих же принципах, що і всі системи обліку, система екологічного обліку повинна надавати об'єктивну картину стану і динаміки природної спадщини, взаємодії між економікою і навколишнім середовищем

---

⁹⁹ Налоговые системы зарубежных стран. / Ред. Князев В.Г., Черник Д.Г. Москва: ЮНИТИ, 1997. 243 с. (С. 5).

¹⁰⁰ Там само.

¹⁰¹ Рио-де-Жанейрская декларация ООН по окружающей среде и развитию 1992 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455 (дата звернення: 02.10.2018).

¹⁰² Рекомендация Парламентской Ассамблеи Совета Европы 1653 (2004) Об экологическом учете как инструменте устойчивого развития (док. 10071) от 02.03.2004 г. URL: http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/%5Brussian_documents%5D/%5B2004%5D/%5BParis_2004%5D/default.asp

та витратами на профілактичні заходи, охорону навколишнього середовища і відшкодування екологічної шкоди¹⁰³.

Таким чином, екологічний облік стали розглядати як один з найважливіших інструментів реалізації концепції сталого розвитку, тобто такого розвитку, який не знищує ресурси, необхідні для життя і розвитку майбутніх поколінь на Землі. Наприклад, для виконання Кіотського протоколу, а також директиви ЄС 2003/87¹⁰⁴, що встановлює механізм торгівлі квотами на емісію «парникових» газів, потрібно запровадити уніфіковану, надійну і таку, що пройшла практичні випробування систему обліку.

На виконання цього рішення Статистичний відділ Організації Об'єднаних Націй опублікував «Керівництво з Національних рахунків: комплексний екологічний та економічний облік», яке зазвичай іменується СЕЕО¹⁰⁵ та базується на врахуванні екологічного фактору в національних статистиках і спирається на корективу традиційних економічних показників за рахунок двох величин: оцінки вартості виснаження природних ресурсів і еколого-економічного збитку від забруднення.

У 1993 році під егідою Статистичної комісії Організації Об'єднаних Націй була створена Лондонська група з екологічного обліку в якості форуму, де практикуючі фахівці могли б поділитися своїм досвідом у сфері розробки і ведення природно-економічних рахунків. Розширення дискусій по концепціям і методам природно-економічного обліку разом з досвідом окремих країн призвело до активнішого зближення концепцій і методів для різних модулів СЕЕО¹⁰⁶.

На основі матеріалів, підготовлених Найробіською групою (сформованою в 1995 році в якості групи експертів з національних і

---

¹⁰³ Там само.

¹⁰⁴ Директива 2003/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 13.10.2003 р. щодо заснування схеми для зменшення викидів в атмосферу парникових газів, торгуючи в межах Співтовариства та про внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС. ОВ L 275. 25.10.2003. Р. 32.

¹⁰⁵ Комплексный экологический и экономический учет. Оперативное пособие. Департамент по экономическим и социальным вопросам. Стат. отдел. (Методические исследования, Сер. F. №78). Нью-Йорк: ООН, 2001. 201 с.

¹⁰⁶ Центральная основа Системы природно-экономического учета, 2012 год. ООН. Нью-Йорк, 2017. 369 с.

міжнародних установ і неурядових організацій), Статистичний відділ Організації Об'єднаних Націй і Програма Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища (ЮНЕП) у 2000 році випустили публікацію під назвою «Керівництво з Національних рахунків: комплексний екологічний та економічний облік. Оперативний посібник»¹⁰⁷. Ця публікація, в якій відбилось триваюче обговорення, що розгорнувся після публікації СЕЕО в 1993 році, містила покрокове керівництво по складанню більш практичних модулів СЕЕО, і в ній викладалися можливості використання комплексного природно-економічного обліку в розробці подальшої екологічної політики.

Тому вже в 2003 році «Керівництво з Національних рахунків: комплексний екологічний та економічний облік» (СЕЕО-2003) було оновлено в плані широти охоплення матеріалу і уніфікації понять, визначень і методів екологічного обліку.

Проте в цьому документі був представлений цілий ряд різних методологічних підходів, а також широкий спектр прикладів, які показують різноманітну практику окремих країн. Внаслідок цього СЕЕО-2003 так і не було офіційно прийняте в якості міжнародного статистичного стандарту, а визнане в якості самостійної статистичної системи, яка, в цілому, забезпечила широко визнану і надійну основу для складання природно-економічних рахунків і використовувалася багатьма країнами по всьому світу.

Визнаючи постійно зростаюче значення інформації про навколишнє середовище і необхідність включати дану інформацію в економічний контекст, доступний для розуміння центральними директивними органами, Статистична комісія погодилася на своїй тридцять восьмій сесії, що відбулася в 2007 році, розпочати другий процес перегляду з метою прийняття СЕЕО в якості міжнародного статистичного стандарту для природно-економічного обліку протягом наступних п'яти років.

---

¹⁰⁷ Там само. (С. 3).

Результатом цього процесу стало прийняття статистичною комісією ООН «Центральної основи Системи природно-економічного обліку» у 2012 році в якості міжнародного стандарту¹⁰⁸.

«Центральна основа Системи природно-економічного обліку» – це статистичний інструментарій, що включає вичерпний набір таблиць і рахунків і покликаний служити керівництвом при складанні послідовної і порівнянної статистики та показників в рамках розробки політики, проведення аналізу і досліджень. Вона враховує зміни потреб її користувачів, нові розробки у сфері природно-економічного обліку і останні досягнення в методології.

Приклади звітів в Системі природно-економічного обліку можна знайти на сайті SEEA (<https://unstats.un.org>), зокрема, звіти: «Природа і багатство народів»¹⁰⁹ (Франція, 2015); «Вміст CO₂ в імпортних та експортних товарах Німеччини, 2000-2010 р.»¹¹⁰ (Німеччина, 2014); «Звіт відходів, Австралія, Експериментальні оцінки»¹¹¹ (Австралія, 2013); «Розширена модель введення-виведення для енергетичних і парникових газів»¹¹² (Німеччина, 2011); «Керівництво по обліку викидів в атмосферу, 2009»¹¹³ (Європейська Комісія, 2009); «Облік якості прісної води в Індії»¹¹⁴ (Проект «Зелений облік для індійських держав», 2007) тощо.

Сьогодні система екологічного обліку враховує вимоги таких міжнародних документів, як: Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів від 13 листопада 1972 р.¹¹⁵; Міжнародна

¹⁰⁸ Там само. (С. 5).

¹⁰⁹ Nature and the Wealth of Nations. URL: http://temis.documentation.developpement-durable.gouv.fr/docs/Temis/0083/Temis-0083488/22322_ENG.pdf

¹¹⁰ CO₂ content of German import and export goods, 2000 – 2010. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/Air/Germany_co2_2014.pdf

¹¹¹ Waste Account, Australia, Experimental Estimates. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/MFA/Aus_waste_acct_2013.pdf (дата звернення: 07.08.2018).

¹¹² Extended Input-Output Model for Energy and Greenhouse Gases. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/Energy/Finalreport_IOMEnergy.pdf.

¹¹³ Manual for Air Emissions Accounts. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/Air/Eurostat_emissions_manual.pdf

¹¹⁴ Accounting for Freshwater Quality in India. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/Water/India_GAISP_Freshwater_quality.pdf.

¹¹⁵ Конвенция по предотвращению загрязнения моря сбросом отходов и других материалов от 13.11.1972 г. Сб. действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. М., 1978. Вып. (V).

конвенція по запобіганню забрудненню з суден від 2 листопада 1973 р.¹¹⁶; Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані від 13 листопада 1979 р.¹¹⁷ та протоколи до неї: про скорочення викидів сірки або їх транскордонних потоків принаймні на 30 відсотків від 8 липня 1985 р.; про обмеження викидів окислів азоту або їх транскордонних потоків від 31 жовтня 1988 р.; відносно подальшого скорочення викидів оксидів сірки від 14 червня 1994 р.; про контроль за викидами стійких органічних сполук та їх транскордонними потоками від 18 листопада 1991 р.; про важкі метали від 24 червня 1998 р.; про стійкі органічні забруднювачі від 24 червня 1998 р.; про боротьбу з підкисленням, евтрофікацією та приземним озоном від 30 листопада 1999 р.; Віденська конвенція про охорону озонового шару від 22 березня 1985 р.¹¹⁸ та Монреальський протокол до неї про речовини, що руйнують озоновий шар¹¹⁹; Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням від 22 березня 1989 р.¹²⁰; Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспоо) від 25 лютого 1991р.¹²¹; Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та

---

¹¹⁶ Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден від 02.11.1973 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. 2004. № 4 (книга 1). Ст. 832.

¹¹⁷ Конвенция о трансграничном загрязнении воздуха на большие расстояния от 13.11.1979 г. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_223; Протокол до Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані про скорочення викидів сірки або їх транскордонних потоків принаймні на 30 відсотків від 08.07.1985 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_091; Протокол про обмеження викидів окислів азоту або їх транскордонних потоків до Конвенції 1979 року про транскордонне забруднення повітря на великі відстані від 31.10.1988 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_139; Протокол к Конвенции 1979 года о трансграничном загрязнении воздуха на большие расстояния относительно дальнейшего сокращения выбросов серы от 14.06.1994 г. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_802; Протокол по тяжелым металлам к Конвенции 1979 года о трансграничном загрязнении воздуха на большие расстояния от 24.06.1998 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/heavy.shtml; Протокол по стойким органическим загрязнителям к Конвенции 1979 года о трансграничном загрязнении воздуха на большие расстояния от 24.06.1998 г. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c75; Протокол о борьбе с подкислением, эвтрофикацией и приземным флюем озона к Конвенции о загрязнении воздуха на большие расстояния 1979. ООН. 74 с.

¹¹⁸ Віденська конвенція про охорону озонового шару від 22.03.1985 р. Офіційний вісник України. 2005. № 21. Ст. 1179.

¹¹⁹ Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар, із змінами і доповненнями, внесеними Протоколом від 29 червня 1990 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_215

¹²⁰ Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням від 22.03.1989 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_022

¹²¹ Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_272

міжнародних озер від 17 березня 1992 р.¹²²; Рамкова конвенція ООН про зміну клімату¹²³ та Кіотський протокол до неї¹²⁴; Орхуська конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25 червня 1998 р.¹²⁵; Роттердамська конвенція про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі від 10 вересня 1998 р.¹²⁶; Конвенція про біологічне різноманіття від 5 червня 1992 р.¹²⁷ та Картахенський протокол з біобезпеки від 22 січня 2000 р.¹²⁸; Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі від 22 травня 2001 р.¹²⁹ та багато інших, що свідчить про масштаби і повноту екологічної інформації, яка міститься у відповідній Системі.

Підтвердженням взаємодії всіх вищенаведених міжнародних документів є зобов'язання України, передбачені в ст. ст. 4 та 12 Рамкової конвенції ООН про зміну клімату, по розробці, періодичному оновленню, публікації та представленню до Секретаріату Конвенції *національних кадастрів антропогенних викидів* із джерел і абсорбції поглиначами всіх парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом про речовини, що руйнують озоновий шар.

¹²² Конвенция по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_273

¹²³ Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 09.05.1992 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_044

¹²⁴ Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 11.12.1997 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_801

¹²⁵ Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Закон України від 06.07.1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 34. Ст. 296.

¹²⁶ Роттердамська конвенція про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у міжнародній торгівлі від 10.09.1998 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_a35

¹²⁷ Конвенция о биологическом разнообразии. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/biodiv.shtml

¹²⁸ Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_935

¹²⁹ Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a07

Ще одним підтвердженням взаємодії вищезазначених міжнародних угод і конвенцій у сфері екологічного обліку є положення Орхуської Конвенції¹³⁰ та Протоколу про реєстри викидів і перенесення забруднювачів від 21 травня 2003 року¹³¹ про те, що інформація про стан довкілля та джерела викидів має доноситися до суспільства.

В ст. 1 Протоколу зазначається, що його метою є розширення доступу громадськості до інформації шляхом створення послідовних, інтегрованих, загальнонаціональних реєстрів викидів і перенесення забруднювачів (РВПЗ), які могли б сприяти участі громадськості у процесі ухвалення рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища, а також сприяти запобіганню забрудненню навколишнього середовища та його скороченню.

Згідно із цим Протоколом кожна Сторона створює та зберігає доступний для громадськості національний реєстр викидів і перенесення забруднювачів, який:

- а) ведеться окремо для конкретних об'єктів щодо звітності по точкових джерелах;
- б) містить дані про дифузні джерела;
- в) за необхідності ведеться окремо для конкретних забруднювачів або відходів;
- г) охоплює різні компоненти навколишнього середовища, розрізняючи викиди у повітря, землю та воду;
- д) містить інформацію про перенесення;
- е) ґрунтується на обов'язковій звітності, яка подається на періодичній основі;
- є) містить стандартизовані та своєчасно подані дані, обмежену кількість стандартизованих граничних значень для подання звітності та, за наявності, обмежену кількість положень про конфіденційність;

---

¹³⁰ Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25.06.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015

¹³¹ Протокол про реєстри викидів і перенесення забруднювачів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_159

ж) є логічно послідовним і придатним для зручного користування та доступним для громадськості, у тому числі в електронній формі;

з) передбачає участь громадськості в його розробці та модифікації; та

і) є структурованою, комп'ютеризованою базою даних або декількома об'єднаними базами даних, які веде компетентний орган.

Кожна Сторона також забезпечує, щоб дані, які містяться у реєстрі, подавалися як в узагальненій, так і у деталізованій формі, щоб можна було проводити пошук викидів і перенесень та визначати їх за:

а) об'єктом та його географічним розташуванням;

б) видом діяльності;

в) власником або оператором і, у відповідних випадках, за компанією;

г) забруднювачами або відходами, у відповідних випадках;

д) кожним компонентом навколишнього середовища, до якого викидається забруднювач; та

е) місцем призначення перенесення та, у відповідних випадках, видалення або утилізації відходів.

Для належного ведення реєстру викидів власники чи оператори об'єктів, щодо яких необхідно подавати звітність, готують та подають до компетентного органу Сторони таку інформацію про конкретні об'єкти:

а) назва, поштова адреса, географічне розташування та вид або види діяльності об'єкта, який подає звітність, а також ім'я власника чи оператора та, за необхідності, назва компанії;

б) назва та ідентифікаційний номер кожного забруднювача, щодо якого необхідно подавати звітність;

в) кількість кожного забруднювача, щодо якого необхідно подавати звітність, викинутого на об'єкті у навколишнє середовище за звітний рік як загалом, так і відповідно по викидах у повітря, воду чи землю, а також закачування під землю;

г) або: 1) кількість кожного забруднювача, щодо якого необхідно подавати звітність, перенесена за межі ділянки за звітний рік, з розмежуванням

між кількостями, перенесеними для видалення та утилізації, а також назва та адреса об'єкта, на який відбулося перенесення; чи 2) кількість відходів, щодо яких необхідно подавати звітність, перенесена за межі ділянки за звітний рік, з розмежуванням між небезпечними та іншими відходами, для будь-яких операцій утилізації або видалення з відповідними позначками «R» або «D», якщо відходи призначені для утилізації чи видалення, та, у випадку транскордонного переміщення небезпечних відходів, назву та адресу підприємства, яке утилізує або видаляє відходи, та об'єкта фактичної утилізації або видалення, на який відбулося перенесення;

д) кількість кожного забруднювача у стічних водах, щодо якого необхідно подавати звітність, перенесена за межі ділянки протягом звітного року; та

е) тип методології, яка використовувалася для отримання інформації, вказуючи, чи ґрунтується ця інформація на вимірюваннях, розрахунках чи оцінках.

Фактично саме цей Протокол є першим юридичним зобов'язуючим міжнародним інструментом щодо реєстрів викидів і перенесення забруднювачів, і його завдання полягає в забезпеченні громадського доступу до інформації про викиди забруднень у повітря, воду та ґрунт.

Сьогодні визначені в Протоколі критерії подання інформації про забруднювачі докільля взяті за основу у своїй діяльності такими міжнародними організаціями, як: ЮНЕП, ЮНЕСКО, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО), Євразійська економічна комісія ООН (ЄЕК), Всесвітній банк, Євростат, Організація економічного співтовариства і розвитку (ОЕСР), Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) тощо.

Наприклад, у листопаді 2020 року ЮНЕСКО/ЮНЕП розповсюдили анкету на тему: «Статистика докільля» з метою збору екологічної інформації з країн, що неналежать до ОЕСР та країн, що не є членами ЄС. На їх сайті повідомляється, що відповіді на дану анкету надходять дуже повільно,

оскільки, в переважній більшості випадків, не налагоджена внутрішньодержавна система збору екологічної інформації¹³².

В той-же час, у базі даних Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАОСТАТ) міститься досить інформативний набір показників, що характеризують навколишнє середовище. Дана організація акцентує увагу на дослідженні парникових викидів. Крім того, вона випускає регіональні статистичні щорічники по широкому колу питань, в тому числі по використанню природних ресурсів в сільськогосподарській діяльності, забрудненню навколишнього середовища, біорізноманіття та зміни клімату¹³³.

Аналіз бази даних ФАОСТАТ дозволив виділити три розділи, які характеризують екологічний стан країн - членів ФАО ООН: викиди – сільське господарство; викиди – землекористування; агроекологічні показники.

Агроекологічні показники включають індикатори, що характеризують зміну клімату та повітря, енергію, добрива, землю, тваринництво, пестициди, ґрунт, воду, викиди та інтенсивність викидів.

В розділах викиди – сільське господарство і викиди – землекористування містяться відомості відповідно до галузей сільського господарства, категоріям земель та видам викидів.

Аналіз статистичної бази даних Світового банку дозволив виявити перелік зі 112 показників у сфері охорони навколишнього середовища¹³⁴. Дані представлені по 263 країнам. Дослідження даної бази дозволило виявити звітність по таким 8 блокам екологічної сфери, як: орендні платежі за користування природними ресурсами; скориговані чисті заощадження по ряду позицій (виснаження корисних копалин, споживання основного капіталу та

---

¹³² Global Consultation and related statistical capacity development for monitoring climate change. Environmental Statistics Division (UNSD)/DESA. Issue 4. July 2021.

¹³³ FAO Statistical Pocketbook World food and agriculture 2015. URL: <http://www.fao.org/3/a-i4691e.pdf>; FAO statistical yearbook 2014: Africa food and agriculture. URL: <http://www.fao.org/3/a-i3620e.pdf>; FAO statistical yearbook 2014: Asia and the Pacific food and agriculture. URL: <http://www.fao.org/3/a-i3590e.pdf>; FAO statistical yearbook 2014: Europe and Central Asia food and agriculture. URL: <http://www.fao.org/3/a-i3621e.pdf>; FAO statistical yearbook 2014: Latin America and the Caribbean. URL: <http://www.fao.org/docrep/019/i3592e/i3592e.pdf>; FAO statistical yearbook 2014: Near East and North Africa food and agriculture. URL: <http://www.fao.org/docrep/019/i3591e/i3591e.pdf>.

¹³⁴ Environment. The World Bank. URL: <http://data.worldbank.org/topic/environment>

ін.); біорізноманіття та особливо охоронювані природні території; забруднення атмосферного повітря; земельні та лісові ресурси; поновлювані джерела енергії; використання природних ресурсів; клімат і інше.

Всесвітній банк веде збір інформації про стан навколишнього середовища, оскільки прісна вода, чисте повітря, водні ресурси є основою соціально-економічного розвитку територій¹³⁵. Дана інформаційна база є досить змістовною і дозволяє проводити міждержавне співвідношення екологічного стану.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) також займається питаннями вивчення екологічної безпеки та обліку. У публікації «OECD Environmental Outlook to 2050. The Consequences of Inaction» робляться прогнози про розвиток стану навколишнього середовища до 2050 р. Очікується зростання населення світу до 9 млрд людей, що збільшить навантаження на навколишнє середовище, також виростуть викиди парникових газів до 50%. Щоб поліпшити таку ситуацію пропонується активізувати роботу по наступним екологічним напрямкам: зміна клімату, біорізноманіття, водні ресурси і вплив забруднення довкілля на здоров'я людей¹³⁶.

Крім того, ОЕСР має свою базу даних екологічних показників. Вона охоплює 13 таких сфер, як: повітря і клімат, якість повітря і здоров'я людей, вода, відходи, надра, лісові та земельні ресурси, екологічна політика, зелене зростання та інші сфери.

Ще одна система показників, що характеризує екологічну безпеку ряду країн, представлена в Програмі розвитку ООН, в тому числі викиди вуглекислого газу на душу населення, тон; виснаження природних ресурсів, у відсотках від Валового національного доходу; населення, яке проживає на

---

¹³⁵ Там само.

¹³⁶ OECD Environmental Outlook to 2050. The Consequences of Inaction. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/environment/oecd-environmental-outlook-to-2050_9789264122246-en.

деградованих землях, у відсотках; основні джерела енергії, викопні види палива, у відсотках від загального числа і т. ін.¹³⁷.

Аналіз даних, представлених Міжнародним енергетичним агентством, дозволяє встановити, що одним з ключових напрямків цієї організації є робота у сфері екологічної обізнаності. Дана діяльність передбачає розширення міжнародного розуміння можливих варіантів вирішення проблеми зміни клімату, а також взаємодія в усьому світі за допомогою кооперації найбільших виробників і споживачів для вироблення альтернативних сценаріїв подолання загальних екологічних проблем. На сайті Міжнародного енергетичного агентства розміщений збірник «Викиди CO₂ від спалювання палива». Дані представлені в розрізі наступних груп: викиди CO₂ від спалювання палива; викиди CO₂ від спалювання палива за видами: кам'яне вугілля, нафта, газ, мазут для морських перевезень, авіаційне паливо; викиди CO₂ за секторами; загальний обсяг поставок первинної енергії; викиди CO₂ до загального обсягу поставок первинної енергії; викиди на душу населення в розбивці по секторам; викиди CO₂ на душу населення тощо¹³⁸.

На території ЄС з метою покращення громадського доступу до інформації про стан довкілля, й у такий спосіб, сприяння запобіганню та зменшенню забруднення у довгостроковій перспективі, введений Європейський реєстр викидів та перенесення забруднюючих речовин (далі – PRTR), який являє собою екологічну базу даних або опис потенційно небезпечних хімічних речовин та/або забруднювачів, що викидаються в атмосферу, що скидаються у воду і ґрунт, і переносяться з тієї чи іншої території для переробки або видалення¹³⁹.

PRTR включає в себе інформацію про наступне:

а) хто утворює потенційно шкідливі викиди і здійснює транспортування відходів в різні компоненти навколишнього середовища;

---

¹³⁷ OECD. Stat. URL: <http://stats.oecd.org/>

¹³⁸ Global Assessment of Human-induced Soil Degradation (GLASOD). URL: <http://www.isric.org/projects/global-assessment-human-induced-soil-degradation-glasod>

¹³⁹ Реєстр викидів та перенесення забруднювачів (РВПЗ): основні поняття. URL: http://www.ecoacademy.org.ua/sites/default/files/theme_files/tema_1_rvpz_osnovni_ponyattya.pdf

- б) які забруднюючі речовини викидаються і транспортуються;
- в) який обсяг викидається або транспортується за конкретний період часу;
- г) як викиди і транспортування забруднюючих речовин розподіляються географічно і т. ін.

Ратифікувавши Протокол про реєстри викидів і перенесення забруднювачів» від 3 лютого 2016 року¹⁴⁰ Україна зобов'язалася впровадити загальнодержавну публічну електронну систему кадастрів викидів забруднюючих речовин та згодом приєднатися до Європейської системи E-PRTR, яку розпочато Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2018 року № 825-р «Про схвалення Концепції створення загальнодержавної автоматизованої системи «Відкрите довкілля».

Для належного формування екологічного обліку в Україні, дослідимо досвід ЄС з цього питання. А він свідчить, що облік джерел викидів (установок), а також моніторинг, звітність та верифікація викидів (в першу чергу двоокису вуглецю, як основного за обсягами) провадиться на території ЄС для установок, які включені до системи торгівлі викидів, відповідно до директиви 2003/87/ЄС¹⁴¹ та з використанням підходів встановлених регламентами Комісії ЄС № 920/2010 щодо стандартизованої і захищеної системи реєстрів¹⁴², № 600/2012 про верифікацію звітів про викиди парникових газів і звітів про тонно-кілометри та акредитацію версифікаторів¹⁴³, та № 601/2012 про моніторинг та звітність щодо викидів

---

¹⁴⁰ Про ратифікацію Протоколу про реєстри викидів і перенесення забруднювачів: Закон України від 02.02.2016 р. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 11. Ст. 122.

¹⁴¹ Директива 2003/87/ЄС від 13.10.2003 р. щодо заснування схеми для зменшення викидів в атмосферу парникових газів, торгуючи в межах Співтовариства та про внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС. OJ. L 275. 25.10.2003. р. 32.

¹⁴² Регламент Комісії ЄС від 07.10.2010 р. № 920/2010 щодо стандартизованої і захищеної системи реєстрів, змінений Регламентом Комісії ЄС № 389/2013 від 02.05.2013 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32013R0389>.

¹⁴³ Регламент Комісії ЄС від № 21.06.2012 р. 600/2012 про верифікацію звітів про викиди парникових газів і звітів про тонно-кілометри та акредитацію версифікаторів. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:181:0001:0029:BG:PDF>

парникових газів¹⁴⁴, а також звітність про такі викиди для ведення європейського реєстру викидів та скидів забруднюючих речовин (E-PRTR), відповідно до регламенту Комісії ЄС № 166/2006 про створення Європейського Регістру викидів і перенесення забруднюючих речовин та про зміни Директив 91/689/ЄЕС і 96/61/ЄС¹⁴⁵ та регламенту № 1907/2006 про реєстрацію, оцінку, авторизацію і обмеження хімічних речовин та препаратів (REACH), яким засновується Європейське Агентство хімічних речовин і препаратів¹⁴⁶. При чому обидві системи звітності мають граничні значення включення джерел/установок до системи звітності – 25 тис. т CO₂ та 100 тис. т CO₂, відповідно.

В силу встановлення цих граничних значень, а також обмеженості дії зазначених директив та регламентів визначеними видами діяльності, така звітність не може охопити всі джерела викидів, які необхідні для зменшення антропогенних викидів парникових газів. Саме тому, в ЄС діє рішення 280/2004/ЄС щодо механізму для контролю викидів тепличного газу Співтовариства і для імплементації Кіотського протоколу¹⁴⁷.

Питання обміну інформацією про викиди забруднюючих речовин здійснюється на підставі рішення Ради 97/101/ЄС від 27 січня 1997 року про встановлення взаємного обміну інформацією та даними з мереж та окремих станцій вимірювання забруднення атмосферного повітря в межах держав-членів¹⁴⁸.

Крім того, згідно умов договору про приєднання до Енергетичного Співтовариства в рамках імплементації Директиви про промислові викиди

¹⁴⁴ Регламент Комісії ЄС від № 21.06.2012 р. 601/2012 про моніторинг та звітність щодо викидів парникових газів. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0601>

¹⁴⁵ Регламент Комісії ЄС № 166/2006 про створення Європейського Регістру викидів і перенесення забруднюючих речовин та про зміни Директив 91/689/ЄЕС і 96/61/ЄС. URL: <http://base.garant.ru/70364098/>

¹⁴⁶ Регламент ЄС № 1907/2006 від 18.12.2006 р. про реєстрацію, оцінку, авторизацію і обмеження хімічних речовин та препаратів (REACH), яким засновується Європейське Агентство хімічних речовин і препаратів. Офіційний вісник ЄС. L 136. 29.5.2007. р. 3–281.

¹⁴⁷ Рішення 280/2004/ЄС від 11.02.2004 р. щодо механізму для контролю викидів тепличного газу Співтовариства і для імплементації Кіотського протоколу. ОВ L 49. 19.2.2004. Р. 1.

¹⁴⁸ Рішення Ради 97/101/ЄС від 27.01.1997 р. про встановлення взаємного обміну інформацією та даними з мереж та окремих станцій вимірювання забруднення атмосферного повітря в межах держав-членів. ОВ L 35. 5.2.1997. Р. 14.

(інтегроване запобігання та контроль забруднення) 2010/75/ЄС¹⁴⁹, з 2018 року уряд України також має подавати дані щодо викидів забруднюючих речовин від великих спалювальних установок (ТЕС, ТЕЦ, великі котельні) в Секретаріат Енергетичного Співтовариства.

Історично ж склалося так, що система E-PRTR не перша, що була запроваджена в ЄС. Існуюче законодавство Європейського Союзу щодо виробництва та використання хімічних речовин, починаючи з 70-х років ХХ століття, об'єднувало близько 40 історично сформованих Директив і Регламентів. У них були встановлені різні правила для «існуючих» і «нових» промислових речовин, відмінність між якими визначалося датою їх надходження на ринок. Всі хімічні речовини, що надійшли на європейський ринок до вересня 1981 року називалися «існуючими». У 1981 році вони налічували 100106 різних з'єднань. Речовини, представлені на ринок після 1981 року (близько 3000 сполук), відносилися до «нових» речовин. Згідно з Директивою Ради Міністрів ЄС 67/548 все «нові речовини» (починаючи з обсягу в 10 кг в рік і вище), повинні були пройти експертизу за оцінкою можливих ризиків для здоров'я населення і навколишнього середовища в результаті їх виробництва і використання. При цьому по «існуючим» речовинам, які становлять понад 99% загальної кількості представлених на ринку, була недостатня кількість інформації щодо здійснення оцінки їх шкідливого впливу і ризику, доступної для широкого загалу.

Крім того, законодавство Європейського Союзу тих часів, вимагаючи проводити реєстрацію і оцінку «нових» речовин, не забороняло використання «існуючих» речовин, які не пройшли тестування, що не сприяло впровадженню інноваційних технологій в хімічну промисловість.

Недоліком такого законодавства було ще й те, що відповідальність за проведення оцінки ризику від впливу хімічних речовин в переважній більшості покладалась на органи державної влади, ніж на промисловість, яка

---

¹⁴⁹ Директива 2010/75/ЄС про промислові викиди від 24.11.2010 р. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=68049

виробляла, імпортувала або використовувала ці сполуки. До того ж, вимагаючи від виробників та імпортерів хімічної продукції надання відповідної інформації про речовини, ця законодавча база не покладала подібні зобов'язання на подальшого споживача цієї хімічної продукції.

Виробники не зобов'язані були доводити, що їхні продукти не є шкідливими, навпаки, це держава (своїм коштом) повинна була ці речовини тестувати і визначати їхню безпечність.

Все це змусило Європейський Союз розпочати роботу над реформою хімічної політики. І після багатолітніх дискусій у жовтні 2003 року Європейська комісія представила пропозицію директив, а 1 червня 2007 року почали діяти правила для хімічного контролю речовин – регламент ЄС № 1907/2006 щодо виробництва та обігу всіх хімічних речовин, включаючи їх обов'язкову реєстрацію (REACH – Registration, Evaluation, Authorization of Chemicals).

Відповідно до вимог REACH «існуючі» і «нові» речовини повинні були пройти через однакові процедури оцінки ризику. Крім того, основна відповідальність за управління можливими ризиками, що виникають внаслідок виробництва, розміщення на ринку і використання хімічних речовин, а також за надання інформації про токсичність, показники небезпеки з'єднань і оцінки ризику від їх негативного впливу покладалась на промисловість. Ця інформація повинна була надаватися на всіх етапах виробництва речовин, а також використання їх в наступних технологічних ланцюжках. При подальшій обробці хімічних речовин споживачі також повинні відповідати за всі аспекти безпеки їх продукції і надавати інформацію про їх використання і вплив.

Основною метою REACH було визнано забезпечення високого рівня захисту здоров'я людини і навколишнього середовища, включаючи сприяння альтернативним методам оцінки небезпеки речовин, а також вільний обіг речовин на внутрішньому ринку Європейського Союзу, підвищуючи при цьому конкурентоспроможність хімічної промисловості країн ЄС і сприяючи

впровадженню інноваційних технологій. Крім того, зазначений Регламент був спрямований на вирішення таких завдань як:

- 1) підвищення прозорості поточного законодавства;
- 2) інтеграцію з міжнародними зусиллями в галузі управління та контролю над хімікатами;
- 3) сприяння проведенню тестування речовин без використання тварин;
- 4) відповідність міжнародним зобов'язанням Євросоюзу в СОТ.

Керівництво технічними, науковими та адміністративними аспектами REACH покладено на Європейське Хімічне Агентство.

В рамках REACH була створена єдина система для «існуючих» і «нових» речовин. Всі хімічні речовини поділялися на речовини, нові для ринку ЄС (не вироблялися або не продавалися до вступу в силу REACH), і речовини, що знаходяться на ринку ЄС (що містяться в базі даних EINECS або вироблялися в ЄС, але не вводилися на ринок в останні 15 років, і т. ін.). В основу REACH покладено такі найважливіші елементи як:

1. Реєстрація: все хімічні речовини, за винятком ряду речовин, виведених із зони дії нового Регламенту, повинні бути зареєстровані виробниками або імпортерами. Реєстрація зажадає від виробників та імпортерів пред'явлення Технічного Досьє для речовин, вироблених або імпортованих в кількості 1 тони або більше на рік, і Звіту про Хімічну Безпеку для речовин, вироблених або імпортованих починаючи з 10 тон і вище. При цьому наступним споживачам хімічної продукції необхідно буде гарантувати, що їх специфічне використання даного продукту також зареєстровано.

2. Оцінка: оцінка Технічного Досьє та пропозицій промисловості по проведенню тестування даної хімічної речовини проводиться Європейським Хімічним Агентством. При цьому Агентство також координує проведення оцінки речовини компетентними органами влади держав-членів, яка має на меті встановити речовини, які характеризуються перевищенням допустимого ризику.

3. Дозвіл: для хімічних речовин, що характеризуються особливо небезпечними властивостями (канцерогенність, мутагенність, токсичність для репродуктивної системи, сталість в навколишньому середовищі і здатність до біонакопичення), необхідно отримувати дозвіл на їх використання або розміщення на ринку для конкретного використання. Агентство опублікує список речовин – кандидатів, які підпадають під цю категорію.

4. Обмеження: виробництво, розміщення на ринку або використання конкретних небезпечних речовин з високим ступенем ризику може бути обмежено або заборонено.

Сьогодні система E-PRTR є складовою бази даних Євростату. Статистичні дані з охорони навколишнього середовища, що входять в зазначену базу формуються для країн Євросоюзу і територій регіонального рівня NUTS 2 відповідно до стандарту для територіального поділу в статистичних цілях – NUTS¹⁵⁰. Її правове регулювання здійснюється на підставі Регламенту Європейського Парламенту і Ради від 6 липня 2011 року № 691/2011 «Про Європейську систему еколого-економічних рахунків»¹⁵¹.

База даних Євростату з охорони навколишнього середовища містить 10 узагальнених розділів: викиди парникових газів і забруднюючих речовин в атмосферу; матеріальні потоки (або витрачання матеріалів) і продуктивність ресурсів; фізичні рахунки фінансових потоків енергії (дані пілотного проекту); екологічні податки; витрати на охорону довкілля; сектор екологічних товарів і послуг; відходи; вода; хімічні речовини; біорізноманіття.

Крім того, потрібно відзначити, що дана база включає показники, які характеризують екологічний стан регіонів (адміністративних округів та ін.) – NUTS 2 в розрізі двох блоків: відходи (комунальні відходи NUTS 2 регіонів (дані пілотного проекту) і межі норми комунальних відходів регіонів NUTS 2

---

¹⁵⁰ International Energy Agency. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEEI/%202010_75_%D0%84%D0%A1.pdf; Eurostat. Database. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>; NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics), by regional level, version 2013 (NUTS 2013) Inaction. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_CLS_DLD&StrNom=NUTS_2013L&StrLanguageCode=EN&StrLayoutCode=HIERARCHIC#.

¹⁵¹ Regulation (EU) No 691/2011 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2011 on European environmental economic accounts. OJ L 192, 22.7.2011, p. 1–16.

(дані пілотного проекту) і вода (прісноводні ресурси; забір води; використання води; населення, підключене до комунального водопостачання; населення, підключене до систем збору та очистки стічних вод; очисна потужність очисних споруд стічних вод; очисні споруди за видами очищення; скидання стічних вод для регіонів NUTS 2) і т. ін.¹⁵².

Початок запровадження в незалежній Україні системи екологічного обліку заклали норми статей 23 та 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», в яких закріплено необхідність ведення кадастрів природних ресурсів, обліку об'єктів, які шкідливо впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища, виду та кількості шкідливих речовин, що потрапляють у навколишнє природне середовище, видів й розмірів шкідливих фізичних та біологічних впливів на нього.

На виконання зазначених норм Закону було прийнято цілу низку нормативно-правових актів, які містять положення із зазначеного питання та не є систематизованими на сьогоднішній день. У зв'язку з чим, для найбільш повного їх дослідження, нами буде застосовуватись наукова класифікація таких нормативно-правових актів.

Перш за все, на нашу думку, слід виокремити групу нормативно-правових актів, якими передбачається ведення обліку природних ресурсів та їх стану.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 року № 1781¹⁵³, такий облік переважно ведеться у вигляді кадастрів природних ресурсів, тобто систематизованого зведення відомостей про кількісні, якісні та інші характеристики усіх природних ресурсів,

---

¹⁵² Regions in the European Union Nomenclature of territorial units for statistics NUTS 2013/EU-28. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-GQ-14-006>.

¹⁵³ Про затвердження Положення про регіональні кадастри природних ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 р. № 1781. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1781-2001-%D0%BF#Text>.

виявлених на території України, а також про обсяг, характер і режим їх використання.

Передбачені чинним законодавством кадастри містять інформацію щодо багатьох природних ресурсів, природних та інших об'єктів.

За об'єктами ведення кадастру можна виділити: а) державний земельний кадастр; б) державний водний кадастр; в) державний лісовий кадастр; г) державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин; д) державний кадастр тваринного світу; е) державний кадастр рослинного світу; є) державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду; ж) державний кадастр природних територій курортів; з) державний кадастр природних лікувальних ресурсів; і) містобудівний кадастр населених пунктів. Своєрідними видами екологічного обліку є також ведення Зеленої та Червоної книг України.

Наприклад, ведення державного земельного кадастру відбувається відповідно до Земельного кодексу України, а також Закон України «Про Державний земельний кадастр»¹⁵⁴, відповідно до яких державний земельний кадастр – це єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах державного кордону України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами.

Відомості про порядок ведення та адміністрування такого кадастру, а також питання проведення інвентаризації земель і створення єдиної системи державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі державного земельного кадастру регулюються спеціальними нормативно-правовими актами¹⁵⁵.

---

¹⁵⁴ Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>.

¹⁵⁵ Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 р. № 1051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#Text>; Про затвердження Порядку адміністрування Державного земельного кадастру: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 27.12.2012 р. № 836. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0153-13#Text>; Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили

Ведення державного водного кадастру передбачено Водним кодексом України, постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення державного водного кадастру» від 8 квітня 1996 р. № 413¹⁵⁶, а також рядом нормативно-правових актів, якими визначаються порядок ведення державного обліку водокористування¹⁵⁷; видобутих підземних вод¹⁵⁸; технічного стану джерел зовнішнього протипожежного водопостачання¹⁵⁹; артезіанських свердловин, облаштування їх засобами вимірювання видобутих підземних вод¹⁶⁰; розроблення паспорта рибогосподарської технологічної водойми¹⁶¹ і т. ін.

При цьому, Державний водний кадастр включає дані державного обліку поверхневих і підземних вод та державного обліку водокористування, які систематизуються за водними об'єктами та їх ділянками, водозбірними басейнами річок та морів, басейнами підземних вод, водогосподарськими ділянками, економічними районами, адміністративно територіальними одиницями і в цілому в Україні.

Особливістю його ведення є те, що воно покладено одночасно на три установи: Державну службу України з надзвичайних ситуацій, Державне агентство водних ресурсів України, а також Державну службу геології та надр України.

чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 р. № 476. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2019-%D0%BF#Text>; Про заходи щодо створення єдиної системи державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі Державного земельного кадастру: Указ Президента України від 17.02.2003 р. № 134/2003. URL: https://nais.gov.ua/m/str_290.

¹⁵⁶ Про затвердження Порядку ведення державного водного кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.1996 р. № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-96-%D0%BF#Text>.

¹⁵⁷ Про затвердження Порядку ведення державного обліку водокористування: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 16.03.2015 р. № 78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0382-15#Text>.

¹⁵⁸ Про затвердження Порядку внесення відомостей про об'єм видобутих підземних вод водокористувачами до автоматизованої системи обліку видобутих підземних вод: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 23.03.2016 р. № 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0517-16#Text>.

¹⁵⁹ Про затвердження Інструкції про порядок утримання, обліку та перевірки технічного стану джерел зовнішнього протипожежного водопостачання: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.06.2015 р. № 696. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0780-15#Text>.

¹⁶⁰ Про затвердження Порядку державного обліку артезіанських свердловин, облаштування їх засобами вимірювання об'єму видобутих підземних вод: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2012 р. № 963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2012-%D0%BF#Text>.

¹⁶¹ Про затвердження Порядку розроблення паспорта рибогосподарської технологічної водойми: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.12.2013 р. № 742. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-14#Text>.

Сьогодні науковцями ставиться під сумнів існування такого виду екологічного обліку як єдиної системи через те, що він ведеться одночасно трьома органами державної виконавчої влади¹⁶².

Ведення державного лісового кадастру передбачено Лісовим кодексом України, постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів» від 20 червня 2007 р. № 848¹⁶³.

Метою ведення даного кадастру, відповідно до ст. 49, 50 Лісового кодексу України, є: 1) ефективна організація охорони і захисту лісів, раціонального використання лісового фонду України, відтворення лісів, здійснення систематичного контролю над якісними і кількісними змінами лісів; 2) забезпечення органів державної влади, органів місцевого самоврядування, заінтересованих підприємств, установ, організацій і громадян достовірною та об'єктивною інформацією щодо природного, господарського стану та правового режиму використання лісового фонду України. Складовими частинами кадастру є: 1) облік якісного і кількісного стану лісового фонду України; 2) поділ лісів на категорії залежно від основних виконуваних ними функцій; 3) грошова оцінка лісів (за необхідності); 4) інші показники.

При цьому, ведення державного лісового кадастру включає також питання первинного обліку лісів¹⁶⁴; лісокультурних об'єктів¹⁶⁵ та національної інвентаризації лісів¹⁶⁶.

---

¹⁶² Домбровська О.А. Ведення галузевих кадастрів в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 16. С. 551-557. (С. 553).

¹⁶³ Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2007 р. № 848. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-2007-%D0%BF#Text>.

¹⁶⁴ Про затвердження Інструкції про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів: Наказ Державного комітету лісового господарства України від 01.10.2010 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1267-10#Text>.

¹⁶⁵ Про затвердження Інструкції з проектування, технічного приймання, обліку та оцінки якості лісокультурних об'єктів: Наказ Державного комітету лісового господарства України від 19.08.2010 р. № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1046-10#Text>.

¹⁶⁶ Про затвердження Порядку проведення національної інвентаризації лісів та внесення зміни до у додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 р. № 392. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-provedennya-nacionalnoyi-inventarizaciyi-lisiv-ta-vnesennya-zmini-392-210421>.

Документація кадастру ведеться на основі даних Державного земельного кадастру, матеріалів лісовпорядкування, інвентаризації, обстежень та первинного обліку лісів окремо за власниками лісів і постійними лісокористувачами. Документація кадастру оновлюється один раз на п'ять років. Поряд із цим проблемним аспектом є доступ до даних лісового кадастру. По-перше, законодавством не передбачено, що лісовий кадастр є автоматизованим. По-друге, відповідно до Наказу Державного агентства лісових ресурсів України від 26 травня 2011 р. № 196¹⁶⁷, яким затверджено перелік відомостей, що становлять службову інформацію у Державному агентстві лісових ресурсів України, документація Державного лісового кадастру на рівні обласних управлінь лісового та мисливського господарства, області, держави та інша інформація, не є відкритою і загальнодоступною¹⁶⁸.

В свою чергу, ведення державного кадастру родовищ і проявів корисних копалин здійснюється відповідно до приписів Кодексу України про надра, постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин» від 31 січня 1995 р. № 754. При цьому, додатково здійснюється облік робіт і досліджень, пов'язаних із геологічним вивченням надр¹⁶⁹; затверджуються форми звітності щодо обліку запасів корисних копалин¹⁷⁰; централізований облік видобутку нафти, природного газу, газового конденсату, супутньої пластової води, а

---

¹⁶⁷ Про Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: Указ Президента України від 13 квітня 2011 р. № 458/2011. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/458/2011>.

¹⁶⁸ Домбровська О.А. Ведення галузевих кадастрів в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 16. С. 551-557. (С. 553).

¹⁶⁹ Про затвердження Порядку обліку робіт і досліджень, пов'язаних із геологічним вивченням надр: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14.06.2013 р. № 262. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1156-13#Text>.

¹⁷⁰ Про затвердження форм звітності щодо обліку запасів корисних копалин та інструкцій з їх заповнення: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14.03.2016 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0789-16#Text>.

також закачки в пласти води та газу¹⁷¹; списання запасів корисних копалин з обліку гірничодобувного підприємства¹⁷² і т. ін.

Такий вид екологічного обліку ведеться на підставі звітів про результати геологозйомочних, пошукових, геологорозвідувальних, тематичних, проектно-пошукових та науково-дослідних робіт геологічного профілю, річних звітів гірничодобувних підприємств, звітів про результати технологічних випробувань мінеральної сировини, техніко-економічних обґрунтувань, інших документів, що стосуються оцінки та списання запасів.

Організація та методичне керівництво щодо ведення кадастру, а також збір, облік, систематизація, зберігання, обробка та надання даних державного кадастру заінтересованим користувачам покладено на Державну службу геології та надр України, однак фактично його здійснює Державне науково-виробниче підприємство «Державний інформаційний геологічний фонд України»¹⁷³. Відповідно до інформації, що зазначена на сайті цього підприємства, відомості Державного кадастру родовищ та проявів корисних копалин України накопичуються, періодично доповнюються та уточнюються в автоматизованій базі даних та подаються у вигляді уніфікованих за формами паспортів об'єктів обліку регіонального кадастру природних ресурсів по окремому родовищу та прояву корисних копалин.

Державний кадастр тваринного світу – це систематизована сукупність відомостей про географічне поширення видів (груп видів) тварин, їх чисельність і стан, характеристики середовища їх перебування і сучасного господарського використання, а також інших даних, необхідних для забезпечення охорони і раціонального використання тваринного світу. Він ведеться відповідно до Закону України «Про тваринний світ», постанови

---

¹⁷¹ Про затвердження Порядку централізованого обліку видобутку нафти, природного газу, газового конденсату, супутньої пластової води, а також закачки в пласти води та газу: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України та Міністерства фінансів України від 22.10.2012 № 538/1109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2084-12#Text>.

¹⁷² Про затвердження Положення про порядок списання запасів корисних копалин з обліку гірничодобувного підприємства: Постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-95-%D0%BF#Text>.

¹⁷³ Державне науково-виробниче підприємство «Державний інформаційний геологічний фонд України». URL: <https://geoinf.kiev.ua/>.

Кабінету Міністрів України «Про порядок ведення державного кадастру тваринного світу» від 15 листопада 1994 р. № 772¹⁷⁴, а також за рахунок додаткових видів обліку, зокрема: державного обліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України¹⁷⁵; обліку добутої дичини та порушень правил полювання¹⁷⁶; обліку вилучених водних біоресурсів¹⁷⁷ тощо.

Нормативно-правове регулювання ведення державного обліку і кадастру рослинного світу сьогодні здійснюється постановою Кабінету Міністрів України від 22 лютого 2006 року № 195¹⁷⁸.

Ведення державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду здійснюється відповідно до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», Закону України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки»¹⁷⁹, наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища України «Про затвердження Інструкції про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» від 16 лютого 2005 р. № 67¹⁸⁰ та інших документів¹⁸¹.

---

¹⁷⁴ Про порядок ведення державного кадастру тваринного світу: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.1994 р. № 772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-94-%D0%BF#Text>.

¹⁷⁵ Про затвердження Порядку державного обліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 09.10.2012 р. № 486. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2031-12#Text>.

¹⁷⁶ Про затвердження Порядку видачі посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини й порушень правил полювання: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01.10.2014 р. № 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1316-14#Text>.

¹⁷⁷ Про затвердження Інструкції з ведення журналу обліку вилучених водних біоресурсів: Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 26.01.2016 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0202-16#Text>.

¹⁷⁸ Про затвердження Порядку ведення державного обліку і кадастру рослинного світу: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 р. № 195. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195-2006-%D0%BF#Text>.

¹⁷⁹ Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки: Закон України від 21.09.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1989-14#Text>.

¹⁸⁰ Про затвердження Інструкції про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 16.02.2005 р. № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-05#Text>.

¹⁸¹ Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання відомчої зброї та бойових припасів до неї в спеціальних адміністраціях територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що належать до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів України: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 17.02.2015 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-15#Text>; Про затвердження Порядку включення територій та

Державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду є системою обліку та оцінки кількісного та якісного стану територій та окремих об'єктів природно-заповідного фонду та їх територіальних сукупностей і призначений для забезпечення органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, фізичних і юридичних осіб достовірними даними про правовий статус, належність, режим, географічне положення, кількісні та якісні характеристики цих територій та об'єктів, їх природоохоронну, наукову, виховну, рекреаційну та іншу цінність для охорони, збереження та ефективного управління функціонуванням і розвитком природно-заповідного фонду.

Нині відсутня постанова Кабінету Міністрів України, яка, відповідно до вимог ст. 23 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», регулювала би порядок ведення цього кадастру. Разом із тим на виконання ст. 59 Закону України «Про природно-заповідний фонд» Наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України було затверджено «Інструкцію про зміст та складання документації Державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України». Відповідно до цієї інструкції, облік об'єктів природно-заповідного фонду в кадастрі ведеться за: режимами охорони і використання; ступенем збереженості угруповань; ступенем цінності об'єкта.

Організація ведення кадастру, координація діяльності, пов'язаної з виконанням кадастрових робіт, забезпечення розроблення нормативно-правових актів та методичних матеріалів, необхідних для ведення кадастру, покладається на Державну службу заповідної справи. Державний контроль над дотриманням порядку ведення кадастру здійснюється Міндовкілля. Самі дані такого кадастру мають оновлюватися кожні 5 років.

Державний кадастр природних територій курортів України ведеться відповідно до Закону України «Про курорти»¹⁸², постанов Кабінету Міністрів

об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1196-2015-%D0%BF#Text>.

¹⁸² Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>.

України «Про затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів» від 23 травня 2001 р. № 562¹⁸³ та «Про затвердження Порядку обліку місць масового відпочинку населення на водних об'єктах»¹⁸⁴. Державний кадастр природних територій курортів є зводом відомостей у текстовій, цифровій та графічній (картографічній) формі про правовий статус, належність, режим, географічне положення, площу, кліматичні особливості, види та запаси природних лікувальних ресурсів, якісні характеристики природних територій курортів, їх лікувальну, профілактичну, реабілітаційну, природоохоронну, наукову, рекреаційну та іншу цінність.

Крім того, в Україні здійснюється й ведення державного кадастру природних лікувальних ресурсів, відповідно до Закону України «Про курорти» та наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження Інструкції по створенню і веденню Державного кадастру природних лікувальних ресурсів» від 23 вересня 2009 р. № 687¹⁸⁵. Такий вид кадастру є зводом відомостей про кількість, якість та інші важливі характеристики всіх природних лікувальних ресурсів, що виявлені та підраховані на території України, а також можливі обсяги, способи і режими їх використання.

Державний кадастр природних лікувальних ресурсів України, відповідно до ч. 1 ст. 37 зазначеного Закону, є системою відомостей про кількість, якість та інші важливі з погляду лікування та профілактики захворювань людини характеристики всіх природних лікувальних ресурсів, що виявлені та підраховані на території України, а також можливі обсяги, способи та режими їх використання. До кадастру природних лікувальних ресурсів включаються відомості у формі текстових, цифрових та графічних

---

¹⁸³ Про затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів: Постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2001 р. № 562. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-2001-%D0%BF#Text>.

¹⁸⁴ Про затвердження Порядку обліку місць масового відпочинку населення на водних об'єктах: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2002 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264-2002-%D0%BF#Text>.

¹⁸⁵ Про затвердження Інструкції по створенню і веденню Державного кадастру природних лікувальних ресурсів: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2009 р. № 687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-10#Text>.

(картографічних) матеріалів щодо видів (типів) природних лікувальних ресурсів: мінеральні і термальні води, лікувальні грязі та озокерит, ропа лиманів та озер, морська вода, природні об'єкти і комплекси із сприятливими для лікування, медичної реабілітації та профілактики захворювань кліматичними умовами. Обов'язки щодо створення та ведення цього кадастру покладаються на Міністерство охорони здоров'я України. Для оперативного задоволення потреб користувачів кадастру створюється автоматизована система його ведення, яка базується на використанні ГІС-технологій.

Ще одним різновидом кадастрів, що входять в систему екологічного обліку, є містобудівний кадастр населених пунктів, ведення якого відбувається відповідно до Закону України «Про основи містобудування»¹⁸⁶, постанови Кабінету Міністрів України «Про містобудівний кадастр» від 25 травня 2011 р. № 559¹⁸⁷ тощо. Містобудівний кадастр населених пунктів державна система зберігання і використання геопросторових даних про територію, адміністративно-територіальні одиниці, екологічні, інженерно-геологічні умови, інформаційні ресурси будівельних норм, державних стандартів і правил для задоволення інформаційних потреб у плануванні територій та будівництві, формування галузевого складника державних геоінформаційних ресурсів. Цей кадастр ведеться з урахуванням даних Державного земельного кадастру.

Наступною слід виокремити групу нормативно-правових актів за допомогою яких відбувається тлумачення таких правових категорій, як: «об'єкти, які шкідливо впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища»; «шкідливі речовини та їх види»; «шкідливі фізичні та біологічні впливи».

Що стосується «об'єктів, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища» то дане поняття, нажаль, не

---

¹⁸⁶ Про основи містобудування: Закон України від 16.11.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>.

¹⁸⁷ Про містобудівний кадастр: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-2011-%D0%BF#Text>.

отримало законодавчого закріплення, однак, для його розкриття беремо за основу законодавчий поділ усіх небезпечних об'єктів на: 1) об'єкти підвищеної небезпеки та 2) об'єкти потенційної небезпеки (ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки») де об'єкт підвищеної небезпеки – це об'єкт, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, а також інші об'єкти як такі, що відповідно до закону є реальною загрозою виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру, а потенційно небезпечний об'єкт – це об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, біологічні препарати, а також інші об'єкти, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії.

Переліки таких об'єктів сьогодні закріплені Додатком 2 до наказу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 23 лютого 2006 року № 98 «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів та Законом України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року. Нажаль, кожен із перерахованих нормативно-правових актів закріплює різні переліки таких об'єктів, що ускладнює практику реалізації цих норм. Звичайно, враховуючи загальнотеоретичний підхід про те, що перевагу мають нормативно-правові акти вищої юридичної сили та опубліковані у часі пізніше, яким у нашому випадку виступає Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», проте, залишається відкритим узгодження положень зазначених нормативно-правових актів в даній частині між собою для уникнення правової колізії при їх застосуванні, оскільки кожен з них має своє цільове призначення.

При дослідженні поняття «шкідливі речовини та їх види», слід наголосити на тому, що законодавством не дається визначення даного поняття, однак, відповідно до ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної

небезпеки» небезпечною речовиною у розумінні даного Закону є: хімічні, токсичні, вибухові, окислювальні, горючі речовини, біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля, сукупність властивостей речовин і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю і здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним і культурним цінностям.

Окремі правові аспекти поводження з такими речовинами регулюються також Законами України «Про пестициди та агрохімікати» від 2 березня 1995 року; «Про ветеринарну медицину» від 25 червня 1992 року¹⁸⁸; «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку»¹⁸⁹; «Про відходи»¹⁹⁰; «Про поводження з радіоактивними відходами»¹⁹¹; «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів»¹⁹² та багатьма іншими.

Основними нормативно-правовими актами, що визначають переліки таких речовин є, зокрема: постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2001 року № 1598 «Про затвердження переліку найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню»¹⁹³; постанова Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року № 956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки»; Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19 березня 2012 року № 131 «Про затвердження

---

¹⁸⁸ Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 36. Ст. 531.

¹⁸⁹ Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 р. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 12. Ст. 81.

¹⁹⁰ Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 36-37. Ст. 242.

¹⁹¹ Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України від 30.06.1995 р. Відомості Верховної Ради України. 1995. 327. Ст. 198.

¹⁹² Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 35. Ст. 484.

¹⁹³ Про затвердження переліку найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню: постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2001 р. № 1598. Офіційний вісник України. 2001. № 49. Ст. 2187.

Переліку максимально допустимих рівнів небажаних речовин у кормах та кормовій сировині для тварин»¹⁹⁴ тощо.

З урахуванням цих положень можна зробити припущення, що такі речовини можуть справляти чи справляють на стан довкілля, на життя та здоров'я людей два фактори шкідливого (небезпечного) впливу, а саме: хімічні та біологічні. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про забезпеченні санітарного і епідемічного благополуччя населення»¹⁹⁵ до хімічних впливів належать органічні і неорганічні, природні та синтетичні сполуки небезпечних речовин; до біологічних впливів – утворення (створення) вірусних, пріонних, бактеріальних, паразитарних, генетично модифікованих організмів, продуктів біотехнології і т. ін.

Проте, аналіз наведених вище нормативно-правових актів показує, що правовому регулюванню в даному випадку підлягають не лише об'єкти, які використовують хімічні та біологічні речовини, а й об'єкти, що утворюють фізичні фактори впливу на довкілля, як то джерела іонізуючого випромінювання, передбачені Законом України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» та ін.

Наступною групою нормативно-правових актів, що розкривають зміст юридичної природи обліку об'єктів і речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища є система нормативно-правових актів, якими встановлюється вимога щодо обов'язкового проведення вищезазначеного обліку.

Таку систему правових норм становлять вже наведені нами вище ст. 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також положення Законів України «Про охорону атмосферного повітря»¹⁹⁶, «Про об'єкти підвищеної небезпеки»; «Про використання ядерної енергії та

---

¹⁹⁴ Про затвердження Переліку максимально допустимих рівнів небажаних речовин у кормах та кормовій сировині для тварин: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.03.2012 р. № 131. Офіційний вісник України. 2012. № 29. Ст. 1081.

¹⁹⁵ Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 27. Ст. 218.

¹⁹⁶ Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16.10.1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 50. Ст. 678.

радіаційну безпеку»; «Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів»; «Про пестициди і агрохімікати»; «Про відходи», інші нормативно-правові акти.

Не менш важливого значення у системі нормативно-правового регулювання обліку об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища займає й група нормативно-правових актів, якими визначаються види та правові форми здійснення такого обліку.

До таких нормативно-правових актів слід віднести: Закон України «Про державну статистику»¹⁹⁷, постанов Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 року № 956 «Про ідентифікацію та декларування об'єктів підвищеної небезпеки»; від 29 серпня 2002 року № 1288 «Про затвердження Положення про Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів»; від 18 грудня 1996 року № 1525 «Про затвердження Положення про державну систему обліку та контролю ядерних матеріалів»; від 1 листопада 1999 року № 2034 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів»¹⁹⁸; від 31 серпня 1998 року № 1360 «Про затвердження Порядку ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів»; від 3 серпня 1998 року № 1216 «Про затвердження Порядку ведення реєстру місць видалення відходів»; наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 23 лютого 2006 року № 98 «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів» і т. ін.

Особливу роль в системі нормативно-правових актів, що регулюють питання обліку об'єктів і речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища відіграє група нормативних актів, якими визначається юридична відповідальність за порушення законодавства у

---

¹⁹⁷ Про державну статистику: Закон України від 17.09.1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 43. Ст. 608.

¹⁹⁸ Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 01.11.1999 р. № 2034. Офіційний вісник України. 1999. № 44. Стор. 68.

окресленій сфері. До таких нормативних актів слід віднести, зокрема: Кодекс України про адміністративні правопорушення¹⁹⁹, а також Кримінальний кодекс України²⁰⁰.

Отже, такий облік доцільно розглядати передусім, як систему правових норм, які визначають мету, завдання, принципи, функції цього важливого напрямку державної екологічної політики, його форми та види, способи (методи), процедури здійснення та які регулюють діяльність уповноважених на те державних та виробничих органів щодо ідентифікації та реєстрації таких об'єктів і речовин у встановлених законодавством порядках та яка потребує належної систематизації.

1.3. Особливості правовідносин у сфері екологічного обліку

Поняття та склад правовідносин у сфері екологічного обліку, а також питання їх природи, змісту та класифікації відносяться до маловивчених питань в теорії екологічного права. Їх висвітлення нерозривно пов'язане із сформованими загальноприйнятими підходами в теорії держави і права. У підручниках з теорії права під правовідносинами розуміють суспільний зв'язок, який виникає на основі норм права і учасники якого мають суб'єктивні права та юридичні обов'язки, забезпечені державою²⁰¹; юридичну форму реалізації норми права, врегульовані правом суспільні відносини²⁰²; врегульовані правом і охоронювані державою суспільні відносини, учасники яких виступають в якості носіїв взаємно кореспондуючих юридичних прав та обов'язків²⁰³. Правовідносини становлять собою двосторонній зв'язок, в якому беруть участь дві сторони: правомочна та зобов'язана, а здійснення

¹⁹⁹ Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

²⁰⁰ Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

²⁰¹ Леушин В.И. Правовые отношения. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. Москва: Изд. группа ИНФРА М–НОРМА, 1997. С. 338–357. (С. 338).

²⁰² Венгерова А.Б. Теория государства и права: учебник. Москва: Новый Юрист, 1998. 624 с. (С. 467).

²⁰³ Матузов Н.И. Правовые отношения. Теория государства и права. Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. Москва: Юрист, 1997. С. 472–510. (С. 479).

суб'єктивного права та виконання юридичного обов'язку забезпечені можливістю застосування заходів державного примусу.

Під екологічними правовідносинами розуміють суспільні відносини, що виникають у сфері взаємодії людини і суспільства з навколишнім природним середовищем та врегульовані нормами екологічного права, згідно з якими вони наділені відповідними суб'єктивними правами та на них покладені певні юридичні обов'язки²⁰⁴; врегульовані нормами екологічної галузі права суспільні відносини щодо охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, формування і збереження екомережі та забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини²⁰⁵; суспільні відносини, врегульовані нормами екологічного права з охорони навколишнього природного середовища (у вузькому значенні), з використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки людини та інших об'єктів (суспільство, держава) (в широкому значенні)²⁰⁶.

Значно простіше трактував екологічні правовідносини В. В. Петров, під якими розумів суспільні відносини, які виникають у сфері взаємодії суспільства та природи і врегульовані нормами екологічного права²⁰⁷.

В навчальній літературі екологічні правовідносини прийнято поділяти на регулятивні та охоронні. До числа регулятивних необхідно відносити екологічні правовідносини, які складаються безпосередньо в галузі здійснення природоохоронних заходів. Тоді як до числа охоронних екологічних правовідносин – ті, які пов'язані із застосуванням відповідальності за невиконання встановлених законом правил охорони навколишнього природного середовища²⁰⁸.

---

²⁰⁴ Каракаш І.І. Джерела екологічного права та екологічні правовідносини. Екологічне право України: підручник / за ред. Каракаша І.І. Одеса: Фенікс, 2012. С. 57–88. (С. 80).

²⁰⁵ Пилипенко П.Д. Правовідносини довкілля. Право довкілля (екологічне право): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.І. Федорович, М.Я. Ващишин [та ін.]; за ред. П.Д. Пилипенка. Київ: Ін Юре, 2010. С. 46–76. (С. 47).

²⁰⁶ Голиченков А.К. Экологическое право России: словарь юридических терминов: учебное пособие для вузов. Москва: Издательский Дом «Городец», 2008. 448 с. (С. 372).

²⁰⁷ Петров В.В. Экологическое право России: учебник для вузов. Москва: Издательство БЕК, 1995. 557 с. (С. 68).

²⁰⁸ Ерофеев Б.В. Экологическое право: учебник для вузов. Москва: Юриспруденция, 1999. 448 с. (С. 91).

Екологічні правовідносини поділяють на такі види: природоохоронні правовідносини (охорона довкілля), правовідносини з приводу природокористування (використання корисних властивостей природних ресурсів та комплексів), правовідносини із забезпечення екологічної безпеки (попередження та уникнення погіршення екологічної ситуації), антропоохоронні правовідносини (охорона життя і здоров'я людини від впливу стихійних сил природи та природних явищ), управлінські правовідносини (здійснення контролю, спостереження, програмування та інших видів виконавчо-розпорядчої діяльності)²⁰⁹; правовідносини, пов'язані з вилученням речовин і енергії з природного середовища; правовідносини, пов'язані з внесенням у природне середовище речовин або енергії, які раніше не існували в природі або існували в незначних обсягах (захоронення речовин і відходів, викиди забруднюючих речовин тощо); правовідносини, що виникають у зв'язку з перетворенням природного об'єкта (створення парків, штучних водойм)²¹⁰.

Отже, правовідносини у сфері екологічного обліку варто розуміти як конкретно реалізований, врегульований екологічним (більшою мірою), адміністративним, цивільним, господарським правом (меншою мірою) і охоронюваний державою вид природоохоронних та антропоохоронних відносин.

Таке пояснюється наступним. Реалізація права громадян на здійснення різних видів діяльності, пов'язаних з використанням природних ресурсів, об'єктами і речовинами, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища відбувається, в першу чергу, шляхом здійснення уповноваженою особою відповідного суб'єктивного права²¹¹, тобто права на отримання дозволу займатися таким видом діяльності. Зазначене суб'єктивне право складається із цілої низки правомочностей або юридичних

---

²⁰⁹ Каракаш І.І. Джерела екологічного права та екологічні правовідносини. Екологічне право України: підручник / за ред. Каракаша І.І. Одеса: Фенікс, 2012. С. 57–88. (С. 82-83).

²¹⁰ Комарницький В.М. Екологічне право: навч. посіб. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2005. 224 с. (С. 8).

²¹¹ Гревцов Ю.И. Правовые отношения и осуществление права. Ленинград, 1987. 128 с. (С. 57-69).

можливостей, які є складовими цього права. У теорії права під здійсненням суб'єктивного права як сукупності юридичних можливостей розуміється вчинення конкретних дій, пов'язаних з перетворенням таких можливостей у дійсність²¹².

Очевидним у зв'язку з тим, що суб'єктивне право на здійснення видів діяльності, пов'язаних з використанням природних ресурсів та об'єктами і речовинами, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища має ознаки відносного права, є те, що для його реалізації є обов'язковим здійснення кореспондуючих цьому праву обов'язків іншою особою (державою), оскільки в іншому випадку таке суб'єктивне право залишиться лише правовою абстракцією, а не реальною дійсністю.

При цьому, суб'єктивне право на здійснення видів діяльності, пов'язаних з використанням природних ресурсів та об'єктами і речовинами, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища має свій зміст, свою внутрішню структуру.

Воно, по-перше, включає в себе права як юридичні можливості, а також кореспондується з певними обов'язками власника або користувача таких природних ресурсів чи об'єктів або речовин як мірами обов'язкової поведінки (наприклад, систематично збирати і подавати у відповідні органи державної влади інформацію про стан природних ресурсів, кількість і стан об'єктів та речовин, які використовуються і можуть впливати або впливають на стан навколишнього природного середовища, обов'язкову державну реєстрацію шкідливих об'єктів і речовин що використовуються та ін.).

По-друге, внутрішня структура суб'єктивного права на здійснення видів діяльності, пов'язаних з природних ресурсів, будівництвом, експлуатацією, виготовленням та перевезенням об'єктів та речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища складається з наступних чотирьох елементів – правомочностей:

---

²¹² Коссак В.М. Здійснення суб'єктивних прав. Цивільне право України: Підручник: у 2 кн. – Кн. 1 / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Київ, 2002. 720 с. (С. 206).

- 1) можливості володіти правом;
- 2) можливості користуватись на основі даного права певним соціальним благом;
- 3) можливості вимагати певних дій від інших осіб;
- 4) можливість звернутись за захистом порушеного права²¹³.

Однак така структура суб'єктивного права в даній сфері розкриває суто цивільно-господарські відносини вищезазначених суб'єктів господарювання, а тому не є об'єктом нашого дослідження.

Крім того, як вже зазначалось, суб'єктивному праву завжди кореспондує суб'єктивний обов'язок, який також складається з чотирьох елементів:

- 1) необхідності вчинити дії чи утриматись від їх вчинення;
- 2) необхідності відреагувати на законні вимоги уповноваженої особи;
- 3) необхідності нести відповідальність за невиконання таких вимог;
- 4) необхідності не перешкоджати контрагенту користуватись благом, на яке спрямоване суб'єктивне право²¹⁴.

Екологічний облік здійснюється в рамках суб'єктивного обов'язку, що відповідає вимогам п. б) ст. 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» в якій закріплена одна із гарантій екологічних прав громадян, а саме, обов'язок міністерств, відомств, підприємств, установ, організацій здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації народногосподарських об'єктів.

Тому, при виконанні суб'єктами господарювання заходів щодо такого обліку, відбувається гарантування належної реалізації суб'єктивного права громадян на екологічну безпеку. Через це, правовідносини у сфері

²¹³ Теория государства и права: Курс лекцій / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. 2-е изд. перераб. и доп. М.: Юристъ, 2004. С. 525–526.

²¹⁴ Теория государства и права: Курс лекцій / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. 2-е изд. перераб. и доп. М.: Юристъ, 2004. 768 с. (С.527).

екологічного обліку здійснюються в межах екологічних правовідносин, які спрямовані на забезпечення безпечного навколишнього природного середовища (природоохоронні та антропоохоронні правовідносини²¹⁵).

Вони, перш за все, є правовідносинами регулятивного характеру оскільки, головною метою їх виникнення, функціонування і припинення є виконання закріпленого у законодавстві обов'язку суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана із використанням природних ресурсів та об'єктами і речовинами, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища, здійснити їх первинний облік з метою запобігання настанню надзвичайних ситуацій техногенного характеру, попередження заподіяння шкоди життю і здоров'ю громадян, а також передати облікову інформацію відповідним органам державної виконавчої влади: по-перше, для проведення щодо цієї інформації різних видів експертиз; по-друге, для постановки таких об'єктів і речовин на державний облік та включення відомостей щодо них до відповідних державних реєстрів; по-третє, для екологічного інформування суспільства про реальний вплив відповідних об'єктів і речовин на довкілля; по-четверте, для здійснення в майбутньому щодо цих об'єктів і речовин екологічного контролю.

Крім того, систематичний екологічний облік є однією із умов подальшої легалізації видів діяльності, пов'язаних з їх експлуатацією чи використанням. Саме на підставі даних, отриманих під час первинного обліку, уповноважені органи державної виконавчої влади або місцевого самоврядування приймають рішення про надання дозволів на подальше здійснення відповідних видів діяльності, пов'язаних з використанням природних ресурсів, екологічно небезпечних об'єктів і речовин.

В той же час, відносини у сфері екологічного обліку можуть мати й охоронний характер, оскільки спрямовані на охорону навколишнього природного середовища та життя і здоров'я людини, забезпечення

---

²¹⁵ Краснова Ю.А. Право екологічної безпеки в Україні: дис... д-ра. юрид. наук: 12.00.06 / Національний університет біоресурсів і природокористування України, Інститут економіко-правових досліджень НАН України, 2018. 490 с.(С. 54-56).

попередження настання надзвичайних ситуацій техногенного характеру, а також їх ліквідації або локалізації, відшкодування шкоди, заподіяної порушенням умов екологічного законодавства. З цією метою держава, як гарант забезпечення екологічної безпеки (ст. 16 Конституції України), взяла на себе обов'язок контролювати суб'єктів господарювання, які здійснюють екологічно небезпечні види діяльності шляхом виділення спеціальних уповноважених органів державної влади та місцевого самоврядування, повноваження яких ми розглянемо у наступному параграфі. Крім того, охоронні правовідносини регулюють також питання відповідальності суб'єктів господарювання за невиконання або неналежне виконання покладених на них обов'язків у сфері екологічного обліку в контексті позитивної та ретроспективної юридичної відповідальності.

Правовідносини у сфері екологічного обліку є також процесуальними правовідносинами, які ведуть до виникнення, зміни та припинення екологічних матеріальних правовідносин, тобто вони опосередковують спосіб досягнення результату правового регулювання. Зокрема, як процесуальні, дані правовідносини реалізуються у чітко регламентованій нормами права діяльності уповноважених та зобов'язаних осіб, яка спрямована на первинний облік суб'єктом господарювання інформації про стан природних ресурсів, що використовуються, кількість і стан об'єктів та речовин, що шкідливо впливають на довкілля, її експертизу та внесення до спеціальних державних реєстрів України.

Таким правовідносинам притаманний також динамічний характер, оскільки їх виконання є систематичним, таким, що має здійснюватися допоки суб'єкт господарювання використовує у своїй діяльності такі об'єкти і речовини.

Їх можна відносити й до реальних або конкретних правовідносин, оскільки вони завжди виникають між конкретними суб'єктами в процесі реалізації права на здійснення екологічно небезпечних видів діяльності, пов'язаних з певним ризиком настання негативних наслідків для

навколишнього природного середовища, життя і здоров'я людей. Належна урегульованість таких відносин є метою та завданням законодавства у цій сфері.

Таким чином, можна зробити висновок, що правовідносини у сфері екологічного обліку мають чітко виражений еколого-правовий характер, є елементом складу предмету правового регулювання екологічного права та регулюються шляхом застосування притаманного екологічному праву імперативного методу правового регулювання на основі дотримання основоположних принципів екологічного права – гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей.

Важливим аспектом визначення особливостей правовідносин у сфері екологічного обліку є з'ясування підстав їх виникнення, зміни та припинення.

Загальновизнано у теорії права та в багатьох правових дисциплінах, що умовами та підставами виникнення тих чи інших правовідносин виступають відповідні юридичні факти та юридичні склади, тобто обставини, з якими законодавство пов'язує виникнення для їхніх учасників певних прав та обов'язків, інших юридичних наслідків²¹⁶. Під юридичними фактами традиційно розуміються визначені життєві обставини (умови, ситуації), з якими норми права пов'язують виникнення, припинення або зміну правовідносин²¹⁷. Юридичними фактами можуть виступати такі соціальні обставини, які можна закріпити формально, наявність чи відсутність яких можна з точністю встановити²¹⁸. Характерними ознаками юридичних фактів є те, що: а) вони передбачені нормами права; б) фіксуються у відповідній процедурно-процесуальній формі; в) породжують юридичні наслідки.

Основними ознаками юридичних фактів є те, що вони: а) являють собою різні життєві обставини, умови і факти; б) визначаються у нормах права,

---

²¹⁶ Андрейцев В.І. Екологічний ризик у системі правовідносин екологічної безпеки. Право України. 1999. № 1. С. 62–69. (С. 64).

²¹⁷ Теория государства и права: Курс лекцій / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. 2-е изд. перераб. и доп. М.: Юрист, 2004. 768 с. (С. 153).

²¹⁸ Кикоть Г.В. Юридичні факти в системі правовідносин: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2006. 19 с. (С. 14).

точніше у їх гіпотезах; в) слугують неодмінною умовою виникнення, зміни чи припинення правовідносин; г) тягнуть за собою суб'єктивні права та юридичні обов'язки учасників правовідносин; д) забезпечуються державним примусом²¹⁹. Юридичні факти класифікуються за різними підставами, однак основною є вольова ознака, за якою всі юридичні факти поділяються на дії та події. Дії (тобто такі факти, які визначаються волею людей), в свою чергу поділяються на юридичні акти, та юридичні вчинки. До перших належать правочини, а також акти виконавчих органів державної влади, акти адміністрації підприємств, судові рішення тощо, до других – правомірні чи неправомірні дії осіб, з настанням яких пов'язуються певні юридичні наслідки незалежно від волі, намірів чи бажання цих осіб. Подіями є обставини, які не залежать від волі людини.

У контексті нашого дослідження об'єктивною умовою виникнення правовідносин у сфері екологічного обліку доцільно визнати юридичний акт (положення юридичного акту) – ст.ст. 23 та 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також положення Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» та розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2018 року № 825-р «Про схвалення Концепції створення загальнодержавної автоматизованої системи «Відкрите довкілля».

До юридичних фактів як підстав виникнення відносин у сфері екологічного обліку належать також події. Подія як юридичний факт є життєвою обставиною чи їх сукупністю, які виникають як по волі так і поза волею осіб – сторони чи сторін таких правовідносин та припиняють їх в силу настання таких обставин під час реалізації повноважень в окресленій сфері. До таких подій можна віднести, зокрема: створення або добровільне припинення діяльності підприємства, що здійснює екологічно небезпечний вид діяльності; примусове зупинення або припинення такої діяльності в результаті порушення

---

²¹⁹ Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с. (С. 447).

вимог екологічного законодавства та притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

В науці екологічного права вважається, що основним юридичним фактом виникнення правовідносин із забезпечення екологічної безпеки є, також, присутність у господарській діяльності людини екологічного ризику²²⁰, як усвідомленої можливості небезпеки²²¹.

З юридичного факту починається життя норми права, яка реалізується у правовідносинах, перевіряється її реальність, дієвість. Нормативно-правовим порядком визначається, які об'єкти, речовини та їх суміші є ризикованими, і такі їх фізико-хімічні властивості стають вже не просто природною, об'єктивною закономірністю, а встановлюються певні нормативно ініційовані приписи у сфері поводження, використання таких об'єктів і речовин, встановлюють вимоги до поведінки суб'єктів, які здійснюють чи планують здійснювати діяльність, пов'язану і їх використанням, і таким чином екологічний ризик як юридичний факт, підстава виникнення правовідносин стає підґрунтям для «прив'язки» загальної абстрактної норми до конкретного випадку²²².

Такий ризик виступає багатоаспектним чинником, який певною мірою впливає на формування як власне особливого виду правовідносин (предмету права екологічної безпеки) зі здійснення екологічно небезпечних видів діяльності та створення і функціонування системи екологічної безпеки, де він виступає у якості юридичного факту, так і на формування правових норм, вимог, нормативів (галузі законодавства), які формалізуються у відповідних положеннях про створення такої системи (системи органів), визначають ефективність її функціонування через запровадження чітко визначених повноважень державних та інших органів щодо аналізу такого ризику, його

---

²²⁰ Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посіб. К.: Знання-Прес, 2002. 332 с. (С. 39-58).

²²¹ Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с. (С. 1030).

²²² Фролов М.О. Правові аспекти екологічного ризику: дис...канд. юрид. наук: 12.00.06 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2001. 211 с. (С. 126).

оцінки, управління ним тощо (системи функцій екологічного управління), визначають систему прав і обов'язків фізичних і юридичних осіб у цій сфері, а також формують мету і завдання державної політики щодо задоволення суспільного інтересу у справі попередження та усунення екологічних загроз природного та техногенного характеру, де він виступає об'єктом управлінських правовідносин²²³.

Важливим аспектом визначення особливостей правовідносин у сфері екологічного обліку виступає розкриття об'єкту, суб'єктів та змісту таких правовідносин.

Під «об'єктом правовідносин» розуміють певні блага (цінності) з приводу яких виникають правовідносини, тобто з приводу яких суб'єкти таких відносин вступають у зв'язок між собою. Суб'єктами правовідносин є учасники таких відносин, які наділені певними правомочностями, тобто мають певні права та обов'язки відносно об'єкту таких відносин. Зміст правовідносин, тобто їх суть розглядається з точки зору матеріального та юридичного аспекту. Матеріальний аспект змісту правовідносин – це фактична поведінка учасників таких відносин, тобто це зовнішній вияв, об'єктивна сторона правовідносин. Юридичний аспект змісту правовідносин – це визначені законом або договором суб'єктивні права і юридичні обов'язки учасників цих правовідносин²²⁴.

У структурі даного підрозділу роботи ми дослідимо питання об'єктно-суб'єктного складу вказаних правовідносин, а їх зміст (у зв'язку з обсягами матеріалу) буде розглянуто в наступному підрозділі цього дослідження.

Переходячи до визначення сутності об'єкта правовідносин у сфері екологічного обліку слід зазначити, що в юридичній літературі склались дві концепції трактування об'єкта правовідносин – моністична та плюралістична. Згідно першої, об'єктом правовідносин можуть виступати лише дії суб'єктів,

---

²²³ Краснова Ю.А. Право екологічної безпеки в Україні: дис... д-ра. юрид. наук: 12.00.06 / Національний університет біоресурсів і природокористування України, Інститут економіко-правових досліджень НАН України, 2018. 490 с. (С. 88-89).

²²⁴ Алексеев С.С. Об объекте права и правоотношения. Вопросы общей теории советского права / Под ред. С.Н. Братуся. Москва, 1960. С. 290–293. (С. 290).

оскільки саме дії, вчинки людей піддаються регулюванню юридичними нормами і тільки людська поведінка здатна реагувати на правовий вплив (звідси – єдиний, спільний об'єкт). Згідно другої позиції, об'єкти правовідносин так само різноманітні, як багатоманітні врегульовані правом суспільні відносини²²⁵. Другої концепції дотримується більшість вчених, тому й під об'єктом правовідносин розуміють те реальне благо, на використання чи охорону якого направлені суб'єктивні права та юридичні обов'язки²²⁶.

Також в літературі існує погляд, згідно якого об'єктом правовідносин є абстрактний зміст реалізованої норми чинного об'єктивного права. Реалізованим, індивідуально-конкретним виразом об'єкта правовідносин є предмет правовідносин – ті конкретні суб'єктивні права та конкретні юридичні обов'язки, для набуття, здійснення та виконання яких конкретні суб'єкти права за наявності необхідних правових умов вступають в конкретні правовідносини і у відповідності з вимогами реалізованої норми права здійснюють належні правомірні дії²²⁷.

Об'єктами відносин, що регулюються нормами екологічного права, В.В. Костицький називає навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов і процесів; природні ресурси; території та об'єкти, що підлягають особливій охороні; здоров'я і життя людей²²⁸.

В.В. Петров до об'єктів екологічних правовідносин відносить природні об'єкти (окремі – земля, надра, води, ліса, тваринний світ, атмосферне повітря, природне середовище існування в цілому); та природні комплекси

---

²²⁵ Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. 2-е изд. перераб. и доп. М.: Юрист, 2004. 768 с. (С. 494-495).

²²⁶ Леушин В.И. Правовые отношения. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов / Под ред. В.М. Корельского и В. Д. Первалова. Москва: Изд. группа ИНФРА М–НОРМА, 1997. С. 338–357. (С. 349).

²²⁷ Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства: учебник. Москва: Издательство НОРМА–ИНФРА М, 2002. 552 с. (С. 503-504).

²²⁸ Костицький В.В. Екологічне право України: підручник. Дрогобич: Коло, 2012. 360 с. (С. 153).

(заповідники, національні природні парки, заказники, пам'ятки природи, зелені, лікувально-оздоровчі зони тощо)²²⁹.

На думку Б.В. Єрофєєва, в екологічних правовідносинах об'єкти бувають двох основних видів: природні об'єкти у вигляді їх елементів, цілісних об'єктів, природних комплексів та навколишнього природного середовища в цілому; порядок експлуатації та охорони цих об'єктів²³⁰.

Природні об'єкти, на думку Б.В. Єрофєєва, як об'єкти екологічних правовідносин характеризуються двома основними властивостями: природний характер походження природних об'єктів породжує виникнення незаних для правовідносин інших галузей права таких видів екологічних правовідносин, як відносини з ведення природних кадастрів, моніторингу тощо; знаходження природних об'єктів в природних екозв'язках викликає до життя правовідносини, на які накладає відбиток механізм дії об'єктивних законів природи²³¹.

Під об'єктами правової охорони навколишнього природного середовища в науковій літературі розуміються її складові частини, що знаходяться між собою в екологічному взаємозв'язку, а також відносини з використання та охорони яких врегульовані правом, скільки становлять економічний, екологічний, рекреаційний, демографічний, естетичний та інший інтерес²³². Пропонується також класифікація об'єктів правової охорони навколишнього природного середовища на дві групи. Перша група об'єктів складається з основних окремих природних ресурсів та об'єктів, яких шість – земля, надра, води, ліси та інша рослинність, тваринний світ, атмосферне повітря – та пов'язаних з ними інших природних об'єктів. До другої групи об'єктів відносяться природні екологічні системи, природні ландшафти та природні комплекси, що не зазнали антропогенного впливу та мають, як

---

²²⁹ Петров В.В. Экологическое право России: учебник для вузов. Москва: Издательство БЕК, 1995. 557 с. (С. 70).

²³⁰ Єрофєєв Б.В. Экологическое право: учебник для вузов. Москва: Юриспруденция, 1999. 448 с. (С. 91).

²³¹ Там само.

²³² Боголюбов С.А. Основные принципы и объекты охраны окружающей среды. Аграрное и земельное право. 2009. № 9 (57). С. 4–14. (С. 12); Боголюбов С.А. Экологическое право. Учебник для вузов. Москва: Издательство НОРМА–ИНФРА М, 2001. 448 с. (С. 86).

правило, глобальне значення. Вони забезпечують неперервний процес обміну речовин та енергії всередині природи, між природою та людиною, представляючи природне середовище проживання людини²³³.

Згідно іншої класифікації об'єкти охорони навколишнього природного середовища поділяють на три групи: природні системи (екологічні системи, озоновий шар, природні чи географічні ландшафти); природні ресурси та інші об'єкти охорони (земля, надра, води, ліси, тваринний світ, атмосферне повітря); особливо охоронювані території та об'єкти (заповідники, пам'ятки природи, види рослин і тварин, що перебувають під загрозою зникнення)²³⁴.

Отже, беззаперечним є той факт, що до об'єктів екологічних правовідносин більшість вчених відносить навколишнє природне середовище в цілому; природні комплекси; природні ресурси та об'єкти (земля, надра, води, ліси та інша рослинність, тваринний світ, атмосферне повітря). Деякими вченими серед об'єктів охорони також виділяється життя і здоров'я людей.

Навколишнє природне середовище, на думку М.М. Бринчука, може бути визначено як сукупність природних систем, природних об'єктів та природних ресурсів, включаючи атмосферне повітря, води, землю (грунт), надра, тваринний і рослинний світ, а також клімат та близький космос, в їх взаємозв'язку та взаємодії²³⁵.

За твердженням В.В. Костицького, навколишнє природне середовище представляє собою сукупність природних і природно-антропогенних умов (земля, вода, ліси, надра, атмосферне повітря, рослинний і тваринний світ), що оточують людину і є необхідними для забезпечення її життєдіяльності²³⁶. Природні ресурси він визначає як складові частини навколишнього природного середовища, які використовуються чи можуть бути використані у

---

²³³ Боголюбов С.А. Основные принципы и объекты охраны окружающей среды. Аграрное и земельное право. 2009. № 9 (57). С. 4–14. (С. 12-13).

²³⁴ Боголюбов С.А. Экологическое право. Учебник для вузов. Москва: Издательство НОРМА–ИНФРА М, 2001. 448 с. (С. 86-89).

²³⁵ Бринчук М.М. Экологическое право (право окружающей среды): учебник для высших юридических учебных заведений. Москва: Юрист, 1998. 688 с. (С. 53).

²³⁶ Костицкий В.В. Екологічне право України: підручник. Дрогобич: Коло, 2012. 360 с. (С. 153).

виробничих, оздоровчих, рекреаційних та інших цілях²³⁷. Безпечно для життя і здоров'я людини довкілля в якості об'єкта екологічних правовідносин вчений розуміє з позиції стану навколишнього природного середовища, здатного забезпечити запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникненню небезпеки для життєдіяльності населення²³⁸.

Отже, навколишнє природне середовище являє собою цілий комплекс природних ресурсів, об'єктів та систем, які органічно пов'язані між собою та створюють умови для безпечної та повноцінної життєдіяльності людини. Проте, з огляду на деструктивну діяльність людини, навколишнє природне середовище вимагає постійного вжиття захисних, попереджувальних та відновлювальних заходів від неї самої.

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено сфери діяльності, в яких може гарантуватися здійснення досліджуваного нами обліку. Це, зокрема:

- екологічна безпека при розміщенні, проектуванні, будівництві, реконструкції, введенні в дію та експлуатації підприємств, споруд та інших об'єктів (ст. 51);
- охорона навколишнього природного середовища при застосуванні засобів захисту рослин, мінеральних добрив, нафти і нафтопродуктів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів (ст. 52);
- екологічно безпечне виробництво та зберігання, транспортування, використання, знищення, знешкодження і захоронення мікроорганізмів, інших біологічно активних речовин та продуктів біотехнології (ст. 53);
- охорона навколишнього природного середовища від акустичного, електромагнітного, іонізуючого та іншого шкідливого впливу фізичних факторів та радіоактивного забруднення (ст. 54);
- охорона навколишнього природного середовища від забруднення відходами (ст. 55);

---

²³⁷ Там само.

²³⁸ Там само. (С. 154).

- екологічна безпека транспортних та інших пересувних засобів і установок, виробництво і постачання пального (ст. 56);
- додержання вимог екологічної безпеки при проведенні наукових досліджень, впровадженні відкриттів, винаходів, застосуванні нової техніки, імпортного устаткування, технологій і систем (ст. 57);
- екологічна безпека щодо військових, оборонних об'єктів, об'єктів органів внутрішніх справ та державної безпеки, військової діяльності (ст. 58);
- екологічна безпека при розміщенні, забудові та розвитку населених пунктів (ст. 59).

Враховуючи призначення екологічного обліку – виявлення та реєстрація природних ресурсів, їх стану, а також екологічно шкідливих об'єктів і речовин – до об'єктів еколого-облікових правовідносин необхідно віднести традиційні об'єкти в розумінні ст. 23 та 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»:

- 1) природні ресурси;
- 2) об'єкти, що шкідливо впливають на стан довкілля;
- 3) види і кількість шкідливих речовин, що потрапляють у навколишнє природне середовище;
- 4) види й розміри шкідливих фізичних та біологічних впливів.

Як ми вже зазначали, правова характеристика обліку природних ресурсів вже здійснювалася в ряді наукових праць, тому в цій роботі акценти робляться на правовий аналіз обліку об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на довкілля. Отже, що стосується «об'єктів, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища» то дане поняття, на відміну від «обліку (кадастру) природних ресурсів» на жаль, не отримало законодавчого закріплення, однак, для його розкриття беремо за основу законодавчий поділ усіх небезпечних об'єктів на: 1) об'єкти підвищеної небезпеки та 2) об'єкти потенційної небезпеки (ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки від 18 січня 2001 року) де об'єкт підвищеної небезпеки – це об'єкт, на якому використовуються, виготовляються,

переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, а також інші об'єкти як такі, що відповідно до закону є реальною загрозою виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру, а потенційно небезпечний об'єкт – це об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, біологічні препарати, а також інші об'єкти, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії.

Переліки таких об'єктів сьогодні закріплені Додатком 2 до наказу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 23 лютого 2006 року № 98 «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів» та постановою Кабінету Міністрів України від 28 серпня 2013 року № 808 «Про затвердження переліку видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку» та Законі України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року.

Відносно поняття шкідливі речовини зазначаємо, що законодавством сьогодні дається визначення лише поняттю небезпечних речовин, до яких відносяться: хімічні, токсичні, вибухові, окислювальні, горючі речовини, біологічні агенти та речовини біологічного походження (біохімічні, мікробіологічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля, сукупність властивостей речовин і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю і здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним і культурним цінностям (ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки»).

Серед цього переліку виділяються *хімічні речовини*. Це сама найбільша група речовин, що здійснюють вплив на навколишнє природне середовище, тобто органічні та неорганічні речовини, суміші або продукти, які містять такі

речовини і які попаданні їх у навколишнє середовище або при контакті із живими організмами можуть, шляхом хімічних або фізико-хімічних процесів спричинити шкоду життю і здоров'ю людей і навколишньому природному середовищу.

За ступенем небезпеки, хімічні речовини поділяються на чотири класи: а) особливо небезпечні, б) потенційно небезпечні, в) небезпечні та г) малонебезпечні (за ГОСТом 12.1.007-76 «Система стандартів безпеки праці. Шкідливі речовини. Класифікація і загальні вимоги безпеки» (втрачає чинність 01.01.2019 р.)²³⁹) або на три класи: а) особливо небезпечні, б) небезпечні та г) малонебезпечні (за ГОСТом 17.4.1.02-83 «Охорона природи. Ґрунти. Класифікація хімічних речовин для контролю забруднення»²⁴⁰).

Існує ряд показників визначення шкідливого впливу хімічних речовин при віднесенні їх до класу небезпек – це ГДК (гранично допустимі концентрації), токсичність (ЛД 50), що відображає середню смертельну дозу препарату в міліграмах речовини, яка діє на 1 кг живої ваги і спричиняє загибель 50 відсотків експериментальних тварин; персистентність, тобто незмінність в середовищі і в рослинах; розчинність; летучість; концентрація в загальній масі відходів і т. ін.²⁴¹.

Токсичні речовини. Вони являють собою найбільш небезпечний різновид хімічних речовин, які містять їх сполуки і продукти, які при вживанні (абсорбції при диханні, разом з їжею) або під час контакту з організмом (попаданні на шкіру тощо), або при занесенні їх до навколишнього природного середовища, можуть шляхом хімічних або фізико-хімічних процесів (реакцій) заподіяти шкоду навколишньому природному середовищу та життю і здоров'ю людей.

---

²³⁹ ГОСТ 12.1.007-76 «Система стандартів безпеки праці. Шкідливі речовини. Класифікація і загальні вимоги безпеки». URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=50198

²⁴⁰ ГОСТ 17.4.1.02-83 «Охорона природи. Ґрунти. Класифікація хімічних речовин для контролю забруднення». URL: <http://helpnik.college.ks.ua/standart/gost/Catalog/Index/21/21047.htm>

²⁴¹ Бринчук М.М. Правовая охрана окружающей среды от загрязнения токсическими веществами. М.: Наука, 1990. 214 с. (С. 122–131).

Біологічні (бактеріологічні, мікробіологічні) речовини. До їх числа, в залежності від ступеня патогенності, тобто здатності визивати інфекційні захворювання інших організмів, входять: а) небезпечні для людини і тварин; б) небезпечні тільки для тварин; в) небезпечні тільки для рослин сполуки білкової природи.

Інший перелік небезпечних речовин, які підлягають ідентифікації з метою встановлення об'єктів підвищеної безпеки визначаються Нормативами порогових мас небезпечних речовин для ідентифікації об'єктів підвищеної безпеки, що затверджені постановою Кабінету Міністрів України № 956 від 11 липня 2002 року. Отже, до небезпечних речовин, у такому випадку, за їх властивостями, відносяться такі категорії речовин:

1) горючі (займисті) гази – гази, які утворюють у повітрі при нормальному тиску суміші, що сприяють поширенню полум'я в детонаційному чи дефлаграційному режимі або можуть горіти в повітрі в дифузійному режимі при витіканні струменем (факельне горіння), у тому числі: а) горючі (займисті) стиснуті гази - гази, які знаходяться в апаратах, резервуарах або трубопроводах під тиском, що перевищує 0,1 МПа, і не можуть перебувати в рідкій фазі; б) горючі (займисті) зріджені гази під тиском - гази, які знаходяться в апаратах, резервуарах або трубопроводах у рідкій фазі під тиском, що перевищує 0,1 МПа, та при температурі, що дорівнює або перевищує температуру навколишнього середовища; в) горючі (займисті) кріогенно зріджені гази - гази, які знаходяться в апаратах, резервуарах або трубопроводах у рідкій фазі під тиском, що дорівнює 0,1 МПа, та при температурі нижчій від температури навколишнього середовища;

2) горючі рідини – рідини з температурою спалаху, що дорівнює або менша 61 град. С у закритому тиглі або температурою спалаху, що дорівнює або менша 66 град. С у відкритому тиглі (легкозаймисті рідини згідно з ГОСТ 12.1.044-89);

3) горючі рідини, перегріті під тиском, - горючі рідини згідно з ГОСТ 12.1.044-89, які знаходяться в апаратах, резервуарах або трубопроводах під

тиском при температурі, що перевищує температуру кипіння при атмосферному тиску в 1,25 і більше разів;

4) вибухові речовини – рідкі або тверді речовини чи суміші речовин, які під впливом зовнішніх факторів здатні швидко змінювати свій хімічний склад, а цей процес саморозповсюджуватися з виділенням великої кількості тепла і газоподібних продуктів (клас 1 згідно з ГОСТ 19433-88), у тому числі: а) речовини або суміші речовин, які, згораючи в режимі детонації, утворюють ударну хвилю в повітрі; б) речовини або суміші речовин, екзотермічні реакції з якими у режимі детонації, дефлаграції або теплового вибуху в оболонці (апараті, резервуарі, трубопроводі або в спеціальному виробі) призводять до руйнування цієї оболонки з утворенням ударної хвилі в повітрі та розкиданням уламків.

Вибухові речовини до того ж поділяють на ініціюючі (первинні), бризантні (вторинні) та піротехнічні.

Ініціюючі (первинні) вибухові речовини здатні під незначним впливом зовнішніх факторів (промінь вогню, тертя, слабкий удар тощо) до швидкого хімічного перетворення, що саморозповсюджується, з виділенням тепла і газоподібних продуктів.

Бризантні (вторинні) та піротехнічні вибухові речовини здатні під значним впливом зовнішніх факторів або впливом ініціюючих вибухових речовин у процесі екзотермічних реакцій до світлових, звукових, теплових та реактивних ефектів з утворенням сльозоточивих і димоутворюючих речовин;

5) речовини-окисники – речовини 5 класу небезпеки (згідно з ГОСТ 19433-88), у тому числі: а) речовини, які підтримують горіння, викликають та/або сприяють спалахуванню інших речовин у результаті екзотермічної окисно-відновної реакції, температура розкладання яких не перевищує 65 град. С та/або час горіння суміші окисника яких з органічною речовиною (дубовою тирсою) не перевищує часу горіння еталонного окисника з дубовою тирсою (наприклад, перманганат калію, бромат калію, перхлорат калію тощо);

б) органічні пероксиди (речовини з двовалентною структурою кисню, які можуть вважатися похідними пероксиду водню).

До цієї категорії відносяться речовини, які підтримують процес горіння (наприклад кисень, озон, хлор, оксиди азоту та інші речовини в зрідженому стані);

б) високотоксичні та токсичні речовини - речовини, які мають властивості, зазначені в таблиці (ГОСТ 12.1.007-76).

До високотоксичних відносяться речовини, які за своїми біологічними властивостями та токсичністю належать до 1 класу небезпеки, а до токсичних - речовини, які за своїми біологічними властивостями та токсичністю належать до 2 класу небезпеки згідно з ГОСТ 12.1.007-76 і 12.1.005-88 та переліками граничнодопустимих концентрацій шкідливих речовин, затвердженими Міністерством охорони здоров'я України (далі – МОЗ України).

У тих випадках, коли речовину не віднесено до визначеного класу небезпеки, це здійснюється МОЗ України;

7) речовини, які становлять небезпеку для довкілля (високотоксичні для водних організмів), - речовини, які мають властивості, зазначені в таблиці, згідно з Конвенцією про трансграничний вплив промислових аварій (1992 рік) і т. ін.

Проте, відповідно до наказу Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 14 грудня 2015 року № 188 «Про скасування міждержавних стандартів в Україні, що розроблені до 1992 року»²⁴² вищезазначені документи на території України втратили чинність. Однак їх положення (в частині визначення класів хімічних речовин) дублюються в діючих підзаконних нормативно-правових актах.

---

²⁴² Про скасування міждержавних стандартів в Україні, що розроблені до 1992 року: наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 14.12.2015 р. № 188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0188774-15>

Так, наприклад, відповідно до наказу Міністерства надзвичайних ситуацій України від 22 березня 2012 року № 627 «Про затвердження Вимог до роботодавців щодо захисту працівників від шкідливого впливу хімічних речовин»²⁴³ встановлюється 4 класи небезпечності хімічної речовини – 1 клас – надзвичайно небезпечна речовина; 2 – високонебезпечна; 3 – помірно небезпечна; 4 – малонебезпечна. Однак ступінь небезпечності таких речовин визначається лише через ступінь можливої дії на організм людини, а не на довкілля в цілому, хоча відомо, що існують природні ресурси, які є більш вразливішими до впливу, в тому числі й хімічних речовин, ніж людина.

Такі ж класи небезпечних речовин визначені й наказом Міністерства охорони здоров'я України від 12 травня 2010 року № 400 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»²⁴⁴.

З урахуванням цих положень можна зробити припущення, що такі речовини можуть справляти чи справляють на стан довкілля, на життя та здоров'я людей два фактори шкідливого (небезпечного) впливу, а саме: хімічні та біологічні. У відповідності до ст. 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та ст. 1 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 р., небезпечні фактори, крім хімічних та біологічних, можуть мати і фізичний характер (шум, акустика, електромагнітні поля, радіаційне та іонізуюче випромінювання тощо). Фізичний небезпечний фактор можуть справляти на довкілля, життя і здоров'я людей не лише речовини, а й матеріали або продукти, тому вони можуть бути віднесені до категорії «небезпечні» або «шкідливі» впливи.

Враховуючи вищенаведене:

---

²⁴³ Про затвердження Вимог до роботодавців щодо захисту працівників від шкідливого впливу хімічних речовин: наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 22.03.2012 р. № 627. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/RE20834.html.

²⁴⁴ Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 р. № 400. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/RE17747.html.

- до «об'єктів, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища» належать: 1) об'єкти підвищеної небезпеки та 2) об'єкти потенційної небезпеки, переліки яких сьогодні закріплені Додатком 2 до наказу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 23 лютого 2006 року № 98 «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів» та Законі України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року;

- до шкідливих (небезпечних) речовин у даному випадку, відносяться: хімічні, токсичні, вибухові, окислювальні, горючі речовини, які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей та довкілля, сукупність властивостей речовин і/або особливостей їх стану, внаслідок яких за певних обставин може створитися загроза життю і здоров'ю людей, довкіллю, матеріальним і культурним цінностям (ст. 1 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки»);

- до шкідливих фізичних та біологічних впливів – акустичні впливи, електромагнітні, радіаційні та іонізуючі випромінювання; біологічні (бактеріологічні, мікробіологічні) речовини до числа яких, в залежності від ступеня патогенності, тобто здатності визивати інфекційні захворювання інших організмів, входять: а) небезпечні для людини і тварин; б) небезпечні тільки для тварин; в) небезпечні тільки для рослин сполуки білкової природи.

Що стосується суб'єктів таких правовідносин то в теорії права традиційно прийнято вважати, що суб'єктами будь-яких правовідносин є їх учасники.

Слід відзначити, що сьогодні ні міжнародним, ні вітчизняним законодавством не визначається коло осіб, які виступають суб'єктами еколого-облікових правовідносин.

Тому, при визначенні учасників правовідносин у сфері екологічного обліку будемо виходити з того, що під ними можуть бути особи, наділені відповідними правами та обов'язками, які дають їм можливість брати участь у

правовідносинах та реалізувати свої інтереси. У теорії права вживаються поняття суб'єкти права і суб'єкти правовідносин, які загалом є рівнозначними²⁴⁵.

Під «суб'єктами правовідносин» розуміють їх учасників, які наділені певними правомочностями (правами та обов'язками), що визначають їх правовий статус. Такі правомочності, розкриваються через категорії правоздатності та дієздатності, які об'єднуються у екологічну правосуб'єктність під якою розуміється здатність бути учасником екологічних правовідносин. Саме правосуб'єктність є відмінною рисою суб'єктів правовідносин, яка відрізняє їх від суб'єктів права. Юридична сторона екологічної правосуб'єктності полягає в законодавчому визнанні можливостей суб'єктів права брати участь у суспільних відносинах з приводу використання, охорони та відтворення природних об'єктів, ресурсів та комплексів²⁴⁶. Іншими словами, її ознакою є законодавче закріплення прав та обов'язків суб'єктів екологічних відносин. Таке закріплення здійснюється державою в особі відповідних органів, які і визначають порядок використання певних природних ресурсів та встановлюють правила поведінки щодо їх використання та охорони різноманітними особами. Соціально відповідальна держава, встановлюючи відповідні екологічні права та обов'язки громадян, може розраховувати на їх більш активну діяльність і тим самим вимагати сприяння підвищенню ефективності природоохоронної функції самої держави²⁴⁷.

Безпосередніми суб'єктами правовідносин у сфері екологічного обліку відповідно до законодавства визнаються, з одного боку – фізичні та юридичні особи, які займаються небезпечними видами діяльності, що підлягають такому

---

²⁴⁵ Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. 2-е изд. перераб. и доп. М.: Юристъ, 2004. 768 с. (с. 517).

²⁴⁶ Правознавство: Навч. посібник / В.І. Бобир, С.Е. Демський, А.М. Колодій та ін., За ред. В.В. Копейчикова – 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 704 с. (С. 26).

²⁴⁷ Бринчук М.М. Экологическое право (право окружающей среды): учебник для высших юридических учебных заведений. Москва: Юристъ, 1998. 688 с. (С. 141).

обліку, а з іншого боку: а) органи загального та спеціального екологічного управління; б) органи місцевого самоврядування.

Залежно від масштабності об'єкта спостереження, а також зацікавленості щодо його результатів впливу на довкілля, визначається система органів, які уповноважені на проведення різних обстежень, які можна про класифікувати на такі групи:

1) Державна служба статистики України та її регіональні відділи²⁴⁸ проводять державні обстеження на загальнодержавному рівні;

2) статистичні відділи міністерств і відомств проводять державні обстеження локального та тематичного характеру. Наприклад, обстеження, що їх проводять Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Державна екологічна інспекція України, Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державне агентство водних ресурсів України, Державна служба геології та надр України, Український гідрометеорологічний центр, Державна інспекція ядерного регулювання України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Державна служба України з питань праці тощо;

3) аналітичні відділи окремих економічних структур (підприємств, організацій тощо), які проводять обстеження на локальному рівні.

Розглянемо повноваження таких органів в досліджуваній сфері більш детально.

Державна служба статистики України (далі – Держстат України).

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2014 року № 481 «Про затвердження Положення про Державну службу статистики України» Держстат України є спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі статистики, діяльність якого спрямовується

---

²⁴⁸ Про затвердження Положення про Державну службу статистики України: постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2014 р. № 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2014-%D0%BF>

і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра економічного розвитку і торгівлі та який реалізує державну політику у сфері статистики.

У сфері екологічного обліку Держстат України, відповідно до п.п. 8 п. 4 Положення виконує такі завдання: організовує і проводить статистичні спостереження за ... екологічною ситуацією в Україні та її регіонах шляхом збирання форм державної статистичної звітності та проведення спеціально організованих статистичних спостережень (переписів, одноразових обліків, опитувань, вибіркового обстеження).

З цією метою, згідно з п. 72 наказу Державної служби статистики України від 9 березня 2017 року № 56 «Про затвердження Регламенту Державного комітету статистики України»²⁴⁹ Держстат України забезпечує постійну та ефективну співпрацю з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, іншими юридичними особами, координацію їхніх дій у питаннях, пов'язаних із організацією державної статистичної діяльності.

Наприклад, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 року № 1655 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря» Держстат України та його територіальні органи: а) здійснюють збирання, оброблення та узагальнення державної статистичної звітності в галузі охорони атмосферного повітря; б) безоплатно надають Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, обласним, Київській та Севастопольській міським держадміністраціям, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища, а також іншим органам виконавчої влади зведених статистичних даних у цій галузі (за погодженням переліком).

Роботами із екологічної статистики безпосередньо керує Департамент статистики сільського господарства та навколишнього середовища Держстату України через свій структурний підрозділ: виокремлений відділ екологічної

---

²⁴⁹ Про затвердження Регламенту Державного комітету статистики України: наказ Державної служби статистики України від 09.03.2017 р. № 56. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN030633>

статистики. Останній здійснює планування статистичних робіт у сфері природокористування та охорони довкілля в країні, розробляє, вдосконалює і впроваджує методологію розрахунків статистичних показників для висвітлення стану, використання, відновлення та охорони природних ресурсів, методики, програми та інструкції державних статистичних спостережень і типові форми первинної облікової документації, необхідні для їх проведення, розробляє таблиць (перелік) форм державної звітності, організовує проведення статистичних робіт та отримання статистичних даних від підлеглих органів, здійснює їх зведення, розробку та аналіз і забезпечує у встановленому порядку статистичною та аналітичною інформацією відповідні органи державної влади та місцевого самоврядування, випускає щорічний статистичний збірник «Довкілля України», окремі бюлетенів та інші статистичні матеріали щодо споживання та охорони природних ресурсів.

Первинною ланкою органів державної статистики України, відповідно до діючого законодавства, є районні відділи статистики, які виконують різноманітні статистичні спостереження, у тому числі з екологічної статистики. Вони здійснюють збір статистичної звітності щодо використання природних ресурсів та охорони довкілля, систематичні перевірки повноти і правильності звітних даних, проводять роботу по забезпеченню своєчасної та доброякісної звітності.

Систематизацію, розробку та аналіз отриманих районними відділами статистики даних щодо використання та охорони природних ресурсів здійснюють відділи статистики сільського господарства та навколишнього середовища обласних управлінь статистики.

Крім органів державної статистики, інформаційну базу з окремих питань екологічної статистики формують у межах своїх повноважень ряд міністерств і відомств України. Водночас вони розробляють форми первинної бухгалтерської і статистичної звітності з цих питань, узгоджуючи їх з Держстатом України, здійснюють їх збирання, зведення і розробку.

До таких органів, в першу чергу, слід віднести *Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (далі – Міндовкілля України)*, його територіальні органи, які покликані забезпечувати екологічну безпеку на території всієї країни цілою низкою правових та інших засобів та способів, визначених в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» та ряді інших нормативно-правових актів. Діяльність цього органу носить комплексний, регулюючий, координуючий, контрольний характер. Вона спрямована на охорону довкілля, раціональне використання, відтворення природних ресурсів, забезпечення регулювання екологічної, радіаційної безпеки на всіх стаціонарних та рухомих об'єктах підвищеної екологічної небезпеки.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 року № 614 «Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів»²⁵⁰ у сфері екологічного обліку Міндовкілля України:

- забезпечує нормативно-правове регулювання у сфері екологічної безпеки, поводження з відходами, у тому числі радіоактивними, небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, оцінки впливу на довкілля, ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи з питань щодо: ведення реєстрів місць видалення відходів та об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів; ведення паспорта відходу; переліку небезпечних властивостей відходів; переліку пестицидів та агрохімікатів, використання яких дозволяється в Україні;

- здійснює державну реєстрацію пестицидів та агрохімікатів;

- веде перелік пестицидів та агрохімікатів, дозволених для використання, і щорічні доповнення до нього, затверджує регламенти їх застосування;

---

²⁵⁰ Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.2020 р. № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>

- здійснює формування та ведення Державного реєстру суб'єктів господарювання, які здійснюють приймання та/або розбирання транспортних засобів, що утилізуються;

- реєструє звіти з інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря для об'єктів першої групи;

- формує, веде та забезпечує функціонування Національного електронного реєстру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів;

- визначає реєстри складових мережі спостережень державної системи моніторингу навколишнього природного середовища;

- забезпечує нормативно-правове регулювання у сфері охорони атмосферного повітря з питань: проведення інвентаризації стаціонарних джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря; установа порядку та критеріїв взяття на державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря, визначення видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря; ведення переліку установ та організацій, яким надається право розробляти документи, що обґрунтовують обсяги викидів для підприємств, установ, організацій та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності; визначення величин фонових концентрацій забруднюючих речовин в атмосферному повітрі; визначення переліків фізичних та біологічних факторів, а також критеріїв визначення стаціонарних джерел забруднення, для яких розробляються нормативи гранично допустимого рівня впливу фізичних і біологічних факторів на стан атмосферного повітря; визначення переліків типів устаткування, для яких розробляються нормативи гранично допустимих викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря із стаціонарних джерел; визначення показників емісії (питомі викиди) забруднюючих речовин;

- веде державний кадастр викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

- веде перелік установ та організацій, яким надано право розробляти документи, що обґрунтовують обсяги викидів для підприємств, установ, організацій та громадян – суб'єктів підприємницької діяльності;

- реєструє звіти з інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря для об'єктів першої групи;

- здійснює взяття на державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря, видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря;

- узагальнює практику застосування законодавства з питань регулювання негативного антропогенного впливу на зміну клімату та адаптації до його змін, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади;

- забезпечує інвентаризацію антропогенних викидів джерелами та абсорбції поглиначами парникових газів на національному рівні з метою підготовки національного кадастру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, а також затвердження і подання до Секретаріату Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату Національного звіту (кадастру) антропогенних викидів джерелами та абсорбції поглиначами парникових газів;

- формує, веде та забезпечує функціонування Національного електронного реєстру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів і т. ін.

В системі органів державного екологічного обліку відповідну роль займає й *Державна екологічна інспекція України* (далі – Держекоінспекція України). Саме на Держекоінспекцію України відповідно до ст. 20 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року та постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України» від 19 квітня 2017

року № 275²⁵¹ покладений обов'язок здійснювати державний контроль та нагляд за додержанням правил, нормативів, норм і т. ін. у сфері вимог екологічної безпеки, а також за додержанням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами – нерезидентами вимог законодавства щодо: ведення первинного обліку кількості, типу і складу відходів, що утворюються, збираються, перевозяться, зберігаються, обробляються, утилізуються, знешкоджуються та видаляються, подання відповідної статистичної звітності в установленому порядку та паспортизації таких відходів; ведення обліку обсягів накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх для утилізації; отримання вимог реєстрації в судових документах операцій із шкідливими речовинами та сумішами, баластними та лляльними водами і т. ін.

В системі органів державної виконавчої влади на яких покладені повноваження зі здійснення екологічного обліку, можна назвати й такі.

Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру, яка відповідно до п. 4 постанови Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 року № 15 «Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру»²⁵² у сфері екологічного обліку здійснює: 1) ведення державного земельного кадастру; 2) заходи щодо вдосконалення порядку ведення обліку і підготовки звітності з регулювання земельних відносин, використання та охорони земель; 3) ведення державного обліку топографо-геодезичних і картографічних робіт, організовує зберігання матеріалів,

---

²⁵¹ Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF>

²⁵² Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF#Text>.

одержаних за результатами їх виконання; 4) координацію діяльності, пов'язаної з встановленням, унормуванням, обліком, реєстрацією, використанням та збереженням географічних назв; 5) організовує та здійснює державний нагляд (контроль) за веденням державного обліку і реєстрацією земель, достовірністю інформації про наявність та використання земель.

Державне агентство водних ресурсів України, що відповідно до п. 3 постанови Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 393 «Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України»²⁵³ здійснює: облік водокористувачів; державний облік поверхневих вод у частині обліку поверхневих водних об'єктів; веде державний водний кадастр за розділами «Поверхневі водні об'єкти» та «Водокористування».

Державне агентство лісових ресурсів України, яке відповідно до п. 3 затвердженого Положення про нього²⁵⁴ у сфері екологічного обліку здійснює: ведення державного лісового кадастру та обліку лісів; кадастр мисливських тварин, що перебувають на території України; державний облік чисельності і добування мисливських тварин.

Державна служба геології та надр України, яка у сфері екологічного обліку здійснює: державний облік та кадастр родовищ, запасів і проявів корисних копалин; державний облік підземних вод та водний кадастр; державну реєстрацію та облік робіт і досліджень, пов'язаних з геологічним вивченням надр; організовує роботу з обліку параметричних, пошукових, розвідувальних та експлуатаційних нафтових і газових свердловин; веде облік видобування нафти, газу та супутніх компонентів²⁵⁵.

Разом з «поресурсовими» органами державної виконавчої влади у сфері екологічного обліку вагому роль відіграє й **Український**

---

²⁵³ Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-%D0%BF#Text>.

²⁵⁴ Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2014 р. № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF#Text>.

²⁵⁵ Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України: постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF#Text>.

гідрометеорологічний центр, який відповідно до положення про нього²⁵⁶ здійснює, зокрема: аналіз та прогнозування гідрологічного режиму річок і водосховищ, метеорологічних умов формування рівнів забруднення повітря в містах України тощо.

Важливу роль у здійсненні державного екологічного обліку відіграє й *Міністерство охорони здоров'я України* (далі – МОЗ України), яке відповідно до абз. 3 п. 3 постанови Кабінету Міністрів України від 25 березня 2015 року № 267 «Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України»²⁵⁷ забезпечує формування державної політики у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення, шляхом здійснення державної реєстрації небезпечних факторів (ст. 9 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»).

Разом з тим *Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів*, повноваження якої затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 2 вересня 2015 року № 667²⁵⁸ та яка виступає центральним органом виконавчої влади у сфері реалізації державної політики у галузі санітарного та епідемічного благополуччя населення, в рамках досліджуваної теми здійснює державну реєстрацію генетично модифікованих організмів джерел харчових продуктів, кормів, кормових добавок та ветеринарних препаратів (абз. 46 ч. 3 п. 4 Положення).

Крім вищезазначених органів, функцію екологічного обліку покладено також й на *Державну інспекцію ядерного регулювання України*, яка відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 363²⁵⁹: 1) визначає критерії та вимоги безпеки, додержання яких обов'язкове

---

²⁵⁶ Про затвердження Положення про Український гідрометеорологічний центр МНС України: наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 26.07.2011 р. № 759. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0759735-11#Text>.

²⁵⁷ Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 р. № 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF>

²⁵⁸ Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 р. № 667.

²⁵⁹ Про затвердження Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2014-%D0%BF>

під час використання ядерної енергії, відповідно до яких затверджує, зокрема, нормативно-правові акти з питань організації та ведення обліку і контролю ядерних матеріалів, застосування гарантій нерозповсюдження ядерної зброї;

2) затверджує порядок обліку радіоактивних відходів; 3) реєструє джерела іонізуючого випромінювання; 4) забезпечує організацію створення та функціонування єдиної державної системи контролю та обліку індивідуальних доз опромінення населення; 5) веде державний облік ядерних матеріалів; 6) здійснює державний нагляд за додержанням законодавства, умов виданих документів дозвільного характеру, норм, правил і стандартів з питань обліку та контролю ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання; 7) застосовує в межах повноважень, передбачених законом, примусові заходи до юридичних і фізичних осіб у разі порушення ними законодавства, умов виданих документів дозвільного характеру, норм, правил і стандартів з питань обліку та контролю ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання; 8) застосовує в установленому порядку фінансові санкції до підприємств, установ та організацій, інших суб'єктів підприємницької діяльності у разі порушення законодавства, умов виданих документів дозвільного характеру, норм, правил і стандартів з питань обліку та контролю ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання; 9) відстороняє персонал від діяльності, пов'язаної із здійсненням безпосереднього управління реакторною установкою, та посадових осіб експлуатуючої організації від виконання службових обов'язків щодо здійснення організаційно-розпорядчих функцій, пов'язаних із забезпеченням ядерної та радіаційної безпеки, у разі порушення ними законодавства, умов виданих документів дозвільного характеру, норм, правил і стандартів з питань обліку та контролю ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання; 10) передає правоохоронним органам акти інспекційних перевірок та інспекційних обстежень про порушення установлених законами, іншими нормативно-правовими актами вимог обліку

та контролю ядерних матеріалів та інших джерел іонізуючого випромінювання.

Важливе місце у сфері екологічного обліку відводиться й *Державній службі України з надзвичайних ситуацій* (далі – ДСНС України), яка, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 року № 1052 «Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій»²⁶⁰ в окресленій сфері: видає експертні висновки про рівень надзвичайної ситуації, веде їх облік, а також перевіряє наявність і готовність до використання в разі виникнення надзвичайних ситуацій промислових засобів захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин, засобів цивільного захисту, стан їх утримання та ведення обліку.

Спорідненою за сферою діяльності з попереднім органом є *Державна служба України з питань праці*, яка діє на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 11 лютого 2015 року № 96²⁶¹, основними завданнями у сфері екологічного обліку якої є, зокрема: проводить розслідування та веде облік аварій, в тому числі й на об'єктах, що здійснюють шкідливий вплив на довкілля та які підлягають спеціальному розслідуванню, аналізує їх причини, готує пропозиції щодо запобігання таким аваріям і випадкам; здійснює у передбачених законодавством випадках реєстрацію декларацій безпеки об'єктів підвищеної небезпеки і т. ін.

Особливості зазначених повноважень детальніше будуть викладені в наступному розділі даної роботи.

В рамках цифровізації екологічних даних, запровадженої рядом програмних документів, проаналізованих нами у попередніх підрозділах роботи, до складу суб'єктів екологічно облікових правовідносин слід включити і Міністерство цифрової трансформації, яке на підставі Положення про нього, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 18

---

²⁶⁰ Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1052. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF> (дата звернення: 15.04.2019).

²⁶¹ Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 р. № 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF>

вересня 2019 року № 856²⁶² є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики, зокрема: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, цифрових інновацій та технологій, електронного урядування та електронної демократії, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження електронного документообігу; у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових прав громадян; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів тощо.

Серед повноважень, визначених Положенням, Міністерство цифрової трансформації у сфері екологічного обліку може здійснювати заходи щодо створення та забезпечення функціонування: системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів; системи електронної взаємодії органів виконавчої влади; інтегрованої системи електронної ідентифікації; єдиного державного веб-порталу відкритих даних; національного реєстру електронних інформаційних ресурсів і т. ін.

Отже, проведене дослідження юридичної природи екологічного обліку дозволило зробити такі висновки.

1. Визначено, що *екологічний облік* – це збірне поняття, що являє собою сукупність врегульованих правовими нормами еколого-управлінських, природоресурсних, природоохоронних та антропоохоронних процедур, що реалізуються у відповідних правовідносинах, спрямованих на збір, обробку і подання зведеної статистичної звітності про обсяги використання природних ресурсів, їх якісні характеристики, про власників і користувачів, а також про обсяги викидів та скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, про здійснення інших небезпечних факторів впливу на довкілля, про осіб, які їх здійснюють, а також спрямованих на розробку, розгляд, аналіз та оцінку офіційних документів, що містять такі відомості – державні природоресурсні

---

²⁶² Питання Міністерства цифрової трансформації: постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>.

кадастри, списки, реєстри, техніко-нормативні документи, такі як паспорт підприємства, декларація безпеки, паспорт відходів тощо.

2. З'ясовано, що екологічному обліку притаманні наступні юридичні ознаки:

- є найважливішим інструментом реалізації концепції сталого розвитку;
- є різновидом державної статистичної інформації;
- є об'єктом процесу цифровізації, який реалізується шляхом розробки єдиної загальнодержавної автоматизованої системи, що включає дані про об'єкти навколишнього природного середовища та їх стан, а також про об'єкти, що впливають або можуть вплинути на стан довкілля, про види та кількість шкідливих речовин, що потрапляють до нього, види й розміри шкідливих фізичних та біологічних впливів;
- є засобом встановленого екологічного правопорядку;
- є одним із інструментів реалізації національної екологічної політики України, що має забезпечувати виявлення, реєстрацію, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовку релевантної інформації про діяльність підприємства в природоохоронній сфері з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам та сприяє прийняттю управлінських рішень з урахуванням економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної цілісності, а також дає змогу впровадити науково обґрунтовані та безпечні для навколишнього природного середовища і здоров'я населення вимоги до процесів, товарів та послуг, які відповідають європейським нормам/вимогам;
- є різновидом екологічного інформування, що складається з хронологічного, систематичного або комбінованого нагромадження, групування та узагальнення інформації про стан навколишнього середовища, динаміку його змін, джерела впливу на нього, використання природних ресурсів, здійснення природоохоронних заходів та іншої екологічно важливої інформації, отриманої з первинних документів, що прийняті до обліку;

- є спеціальною (властивою окремії сфері екологічних правовідносин), комплексною (охоплює природоохоронну та антропоохоронну діяльність держави та підприємств), запобіжно-охоронною (пояснюється призначенням такого виду обліку у підтвердженні відповідності об'єктів з поліпшеними екологічними характеристиками) функцією екологічного управління, яка дає змогу не лише створити об'єктивну картину впливу людини на довкілля, а й боротися із його забрудненням, виявляючи джерела такого забруднення з метою зменшення їх негативного впливу;

- є одним із організаційно-превентивних заходів в механізмі правового забезпечення екологічної безпеки, який формує комплексний інститут екологічного права, що являє собою об'єктивно існуючу систему правових норм, які складаються з державно-правових, організаційних, науково-технічних, економічних та інших соціальних засобів, здатних забезпечити регулювання екологічно небезпечної діяльності з метою охорони навколишнього природного середовища та гарантування належної реалізації права людини і громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля;

- є однією із умов подальшої легалізації видів діяльності, пов'язаних з їх використанням природних ресурсів чи експлуатацією об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища;

- є сукупністю врегульованих нормами екологічного права відносин, що виникають між суб'єктами господарювання та спеціально уповноваженими на те центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, що спрямовані на збір, обробку і подання зведеної статистичної звітності про обсяги використання природних ресурсів, їх якісні характеристики, про власників і користувачів, а також про обсяги викидів та скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, про здійснення інших небезпечних факторів впливу на довкілля, про осіб, які їх здійснюють, а також спрямованих на розробку, розгляд, аналіз та оцінку офіційних документів, що містять такі відомості – державні природоресурсні кадастри, списки, реєстри,

техніко-нормативні документи, такі як екологічний паспорт підприємства, декларація безпеки, паспорт відходів тощо;

- виконує власні функції: 1) інформаційну; 2) оптимістичну; 3) прогностичну; 4) мотиваційну; 5) превентивну; 6) охоронну; 7) контролюючу;

3. Встановлено, що правовідносини у сфері екологічного обліку мають чітко виражений еколого-правовий характер, є елементом складу предмету правового регулювання екологічного права та регулюються шляхом застосування притаманного екологічному праву імперативного методу правового регулювання на основі дотримання основоположних принципів екологічного права – гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей.

Таким правовідносинам притаманний як регулятивний так і охоронний екологічний характер. Вони є видом процесуальних, динамічних, реальних правовідносин, обтяжених екологічним ризиком, які покликані попереджати настання надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.

Об'єктами правовідносин з екологічного обліку виступають: 1) природні ресурси; 2) шкідливі для навколишнього природного середовища стаціонарні об'єкти: а) потенційно небезпечні об'єкти; б) об'єкти підвищеної небезпеки; 3) шкідливі речовини: а) хімічні речовини; б) біологічні речовини та мікроорганізми; 4) фізичні фактори впливу: а) електромагнітні випромінювання (радіація, іонізація); б) акустичні фактори; в) вібраційні фактори; 5) суб'єкти – отримувачі дозволу на викиди, скиди забруднюючих речовин та розміщення відходів; 6) платники екологічного податку та інших платежів; 7) екологічно безпечна продукція; 8) надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру.

Встановлено, що до суб'єктів правовідносин з такого обліку входять: 1) Міністерство цифрової трансформації, як центральний орган державної виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики: у сферах цифровізації, цифрового розвитку, розвитку інформаційного суспільства, інформатизації; у сфері впровадження

електронного документообігу; у сферах відкритих даних, розвитку національних електронних інформаційних ресурсів; 2) Державна служба статистики України та її регіональні відділи; 3) статистичні відділи міністерств і відомств, які проводять державні обстеження локального та тематичного характеру: Міндовкілля України, Державна екологічна інспекція України, Державна служба геодезії, картографії та кадастру України, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державна служба геології та надр України, Український гідрометеорологічний центр, Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державна інспекція ядерного регулювання України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Державна служба України з питань праці; 4) аналітичні відділи окремих економічних структур (підприємств, організацій тощо), які проводять облік на локальному рівні;

4. При аналізі засад формування правового регулювання екологічного обліку проведено класифікацію нормативно-правових актів у цій сфері: 1) *за дією у просторі*: а) міжнародне нормативно-правове регулювання екологічного обліку; б) нормативно-правове регулювання екологічного обліку в ЄС; в) національне нормативно-правове регулювання екологічного обліку; 2) *за сферою правового регулювання*: нормативно-правові акти, які спрямовані на: а) правове регулювання ведення обліку природних ресурсів та їх стану; б) правове регулювання обліку об'єктів, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища; в) правове регулювання обліку речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища.

5. З'ясовано, що на міжнародному рівні запровадження екологічного обліку було започатковано Стокгольмською конференцією з проблем середовища, оточуючого людину (1972 р.) де піднімалося питання про необхідність запровадження екологічних показників стану довкілля.

В зв'язку з цим, Статистичним бюро Секретаріату ООН було підготовлено довідник зі статистики довкілля і рамки (рекомендації) для розробки статистики навколишнього середовища для міжнародних екологічних та Статистичних організацій і окремо взятих країн, а також Програму міжнародної діяльності в галузі статистики навколишнього середовища (1974 р.). Однак перший комплексний рекомендаційний документ для бухгалтерів по відображенню у фінансових звітах впливу господарської діяльності підприємства на навколишнє середовище був прийнятий лише в 1991 році Міжурядовою робочою групою експертів з міжнародних стандартів обліку та звітності. А вже в 1992 році на конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища і розвитку (зустрічі «Планета Земля» на вищому рівні в Ріо-де-Жанейро) була запропонована концепція екологічного обліку як інструменту проведення послідовної політики в сфері сталого розвитку.

З 2000 року Статистичним відділом ООН і Програмою ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) запроваджено «Керівництво з Національних рахунків: комплексний екологічний та економічний облік. Оперативний посібник» в якому вперше закладені можливості використання комплексного природно-економічного обліку в розробці подальшої екологічної політики та яке з 2012 року визнається міжнародним стандартом, що має назву «Центральна основа Системи природно-економічного обліку».

На базі цього документу на міжнародному рівні діє єдина система обліку екологічно важливої інформації різних країн світу за такими категоріями: «Природа і багатство народів»; «Вміст CO₂ в імпортованих та експортованих товарах»; «Звіт відходів. Експериментальні оцінки»; «Розширена модель введення-виведення для енергетичних і парникових газів»; «Облік викидів в атмосферу», «Облік якості прісної води» тощо.

Крім того Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та Кіотським протоколом до неї, а також Орхуською конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з

питань, що стосуються довкілля та Протоколом про реєстри викидів і перенесення забруднювачів до неї було встановлено необхідність розробки всіма країнами світу кадастрів антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами всіх парникових газів та національних реєстрів викидів і перенесення забруднювачів.

б. Встановлено, що законодавство Європейського Союзу щодо виробництва та використання хімічних речовин, починаючи з 70-х років ХХ століття, об'єднувало близько 40 історично сформованих Директив і Регламентів, в яких були встановлені різні правила для «існуючих» і «нових» промислових речовин, відмінність між якими визначалося датою їх надходження на ринок. Всі хімічні речовини, що надійшли на європейський ринок до вересня 1981 року називалися «існуючими». Речовини, представлені на ринок після 1981 року відносилися до «нових» речовин. Згідно з Директивою Ради Міністрів ЄС 67/548 все «нові речовини» повинні були пройти експертизу за оцінкою можливих ризиків для здоров'я населення і навколишнього середовища в результаті їх виробництва і використання. Однак для таких речовин не вимагалось проводити їх реєстрацію.

Ця та ряд інших обставин змусили Європейський Союз у 2006 році розробити і прийняти регламент № 1907/2006 щодо виробництва та обігу всіх хімічних речовин, включаючи їх обов'язкову реєстрацію (REACH – Registration, Evaluation, Authorization of Chemicals).

Відповідно до Протоколу про реєстри викидів і перенесення забруднювачів» від 21 травня 2003 року до Орхуської конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля на території Європейського Союзу була запроваджена Європейська система реєстрів викидів та скидів забруднюючих речовин (E-PRTR) функціонування якої сьогодні базується на таких документах, як: *директиви* 2003/87/ЄС від 13 жовтня 2003 року щодо заснування схеми для зменшення викидів в атмосферу парникових газів, торгуючи в межах Співтовариства та 2010/75/ЄС про промислові викиди від

24 листопада 2010 року; *регламенти* Комісії ЄС від 7 жовтня 2010 року № 920/2010 щодо стандартизованої і захищеної системи реєстрів; від 6 липня 2011 року № 691/2011 про Європейську систему еколого-економічних рахунків; від № 21 червня 2012 року 600/2012 про верифікацію звітів про викиди парникових газів і звітів про тонно-кілометри та акредитацію верифікаторів; від № 21 червня 2012 року 601/2012 № 601/2012 про моніторинг та звітність щодо викидів парникових газів; № 166/2006 про створення Європейського Регістру викидів і перенесення забруднюючих речовин; від 18 грудня 2006 року № 1907/2006 про реєстрацію, оцінку, авторизацію і обмеження хімічних речовин та препаратів (REACH), яким засновується Європейське Агентство хімічних речовин і препаратів та ін.

7. Встановлено, що на національному рівні нормативно-правове регулювання здійснюють: а) нормативно-правові акти, якими передбачається ведення обліку природних ресурсів та їх стану; б) нормативно-правові акти, за допомогою яких відбувається тлумачення таких правових категорій, як: «об'єкти, які шкідливо впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища»; «шкідливі речовини та їх види»; «шкідливі фізичні та біологічні впливи»; в) нормативно-правові акти, що розкривають зміст юридичної природи обліку об'єктів і речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища; г) нормативно-правові акти, якими визначаються види та правові форми здійснення такого обліку; д) нормативно-правові акти, якими визначається юридична відповідальність за порушення законодавства у окресленій сфері.

8. Доведено, що правові норми, які регулюють здійснення окремих видів екологічного обліку містяться в нормативно-правових актах різної галузевої приналежності, які переважно не мають чіткого взаємозв'язку та логічної послідовності, що дає підстави стверджувати про необхідність їх систематизації в єдиному нормативно-правовому акті.

РОЗДІЛ 2.

ВИДИ, ПРАВОВІ ФОРМИ ТА СПОСОБИ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ

2.1. Поняття видів, правових форм та способів екологічного обліку

Масштабність екологічних проблем, зростання забруднення навколишнього природного середовища вимагають спрямування державної діяльності на їх усунення та спонукають до пошуку інструментів еколого-економічного управління, що базуються на принципах сталого розвитку. При цьому, однією з найголовніших перешкод розробки і реалізації ефективної державної екологічної політики є відсутність належного забезпечення управління комплексною, достовірною та своєчасною інформацією про природоохоронну діяльність, яка підлягає державному обліку.

Відповідно до ст. 23 та 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», такому обліку підлягають природні ресурси, об'єкти, що шкідливо впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища, види та кількість шкідливих речовин, що потрапляють у навколишнє природне середовище, види й розміри шкідливих фізичних та біологічних впливів на нього.

В науковій літературі під таким обліком прийнято розуміти хронологічне, систематичне або комбіноване нагромадження, групування та узагальнення інформації про стан навколишнього середовища, динаміку його змін, джерела впливу на нього, використання природних ресурсів, здійснення природоохоронних заходів та іншої екологічно важливої інформації, отриманої з первинних документів, що прийняті до обліку. Вважається, що здійснення цієї функції управління дозволяє не тільки створити об'єктивну картину впливу людини на довкілля, але й боротися із його забрудненням,

виявляючи джерела такого забруднення і запобігати такому негативному впливу²⁶³.

Збір, обробка і подання відповідним державним органам зведеної статистичної звітності про обсяги викидів, скидів забруднюючих речовин, використання природних ресурсів, виконання завдань з охорони навколишнього природного середовища та іншої інформації, ведення екологічних паспортів здійснюється за єдиною для республіки системою в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

Однак, аналізуючи чинне законодавство та науково-правову літературу, нами було встановлено відсутність єдиних механізмів визначення видів, правових форм та способів такого обліку, що і стало підставою обрання даної теми дослідження, адже вони виступають обов'язковою складовою механізму правового регулювання²⁶⁴.

Переходячи до безпосереднього дослідження окресленої проблематики, слід передусім згадати ч. 2 ст. 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», якою передбачено, що підприємства, установи та організації проводять первинний облік у галузі охорони навколишнього природного середовища і безоплатно подають відповідну інформацію органам, що ведуть державний облік у цій галузі. Виходячи з цього твердження, можна припустити, що в Україні діє два види екологічного обліку, а саме: первинний (виробничий) і вторинний (державний), що разом становлять єдиний і неподільний механізм.

Сучасний екологічний облік базується на державному статистичному обліку, у відповідності до ст. 14 Закону України «Про державну статистику».

Статистичне спостереження – початкова стадія державного обліку. Це планомірний, науково організований процес збирання даних щодо масових явищ і процесів, які відбуваються в різних сферах життя, через їх реєстрацію

---

²⁶³ Горелик Д. Конопелько А. Мониторинг загрязнения атмосферы и источников выбросов. Анаэроаналитические измерения. Москва: Изд-во стандартов, 1992. 432 с. (С. 59).

²⁶⁴ Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 4-те видання допов. і перероб. Київ: Алерта, 2013. 524 с. (С. 269).

за спеціальною програмою, розробленою на основі статистичної методології. Воно відрізняється від інших методів збирання даних характером і масовістю даних та способами їх отримання. Одержання якісних статистичних даних значною мірою залежить від того, на якому рівні збирається відповідна інформація.

Відповідно до Закону України «Про державну статистику» (ст. 9) статистичні спостереження в нашій країні проводяться органами державної статистики через збирання статистичної звітності, здійснення одноразових обліків, переписів (опитувань), вибіркового та інших обстежень. Державні статистичні спостереження проводяться органами державної статистики відповідно до затвердженого Кабінетом Міністрів України плану державних статистичних спостережень²⁶⁵ або за окремими рішеннями Кабінету Міністрів України. Інші статистичні спостереження проводяться відповідно до Положення про проведення статистичних спостережень та надання органами державної статистики послуг на платній основі²⁶⁶, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до спеціальної літератури²⁶⁷, статистичне спостереження здійснюється в три етапи: 1) підготовка спостереження; 2) реєстрація статистичних даних; 3) формування бази даних.

З погляду організації статистичного спостереження розрізняють три основні організаційні форми спостереження: звітність, спеціально організоване статистичне спостереження та реєстри.

Звітність – це форма спостереження, за якої кожний суб'єкт діяльності регулярно подає дані в державні органи статистики та відомства у вигляді документів (звітів, екологічних декларацій, повідомлень) спеціально

---

²⁶⁵ Про затвердження плану державних статистичних спостережень на 2017 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 175-р. Офіційний вісник України. 2017. № 26. Ст. 753.

²⁶⁶ Про затвердження Положення про проведення статистичних спостережень та надання органами державної статистики послуг на платній основі: постановою Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 р. № 1659. Офіційний вісник України. 2000. № 45. Ст. 1938.

²⁶⁷ Статистичне спостереження. URL: http://manyava.org/publ/baniki_ekologichnoji/baniki_informaciji_v_ekologiji/statistichne_sposterezhennja/31-1-0-406

затвердженої форми. Звітність підприємств, установ та організацій є основним джерелом статистичної інформації у нашій країні. У ній передбачається система чітко регламентованих показників, які характеризують діяльність підприємств, установ та організацій. Зміст звіту, форма і термін подання встановлюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у галузі статистики – Державною службою статистики України.

Залежно від рівня затвердження та призначення звітність поділяють на зовнішню і внутрішню. Зовнішня затверджується та збирається органами державної статистики, міністерствами та відомствами, внутрішня – розробляється самим суб'єктом діяльності для власних оперативних, управлінських та аналітичних потреб, зокрема шляхом інвентаризації викидів забруднюючих речовин тощо²⁶⁸.

За порядком проходження звітність поділяють на централізовану і децентралізовану. Централізована звітність проходить через систему державної статистики, де обробляється і передається відповідним органам управління. Тобто міністерства і відомства цю звітність підвідомчих підприємств не розробляють, а отримують у готовому вигляді від органів державної статистики.

Децентралізована звітність опрацьовується у відповідних міністерствах чи відомствах, а зведену інформацію подають статистичним органам.

Наприклад, відповідно до наказу Державного комітету статистики України від 24 жовтня 2006 року № 494 «Про затвердження інструкцій щодо заповнення форм державних статистичних спостережень з охорони навколишнього природного середовища»²⁶⁹ такими формами звітів є: 1) № 1-екологічні витрати «Звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища та екологічні платежі» та 2) № 1-небезпечні відходи «Звіт про

---

²⁶⁸ Про затвердження Інструкції про зміст та порядок складання звіту проведення інвентаризації викидів забруднюючих речовин на підприємстві: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 10.02.1995 р. № 7. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0061-95>

²⁶⁹ Про затвердження інструкцій щодо заповнення форм державних статистичних спостережень з охорони навколишнього природного середовища: наказ Державного комітету статистики України від 24.10.2006 р. № 494. Офіційний вісник України. 2006. № 46. Ст. 3097.

утворення, оброблення та утилізацію відходів I-III класів небезпеки» тощо. Зазначена звітність характеризується такими властивостями, як обов'язковість, систематичність та вірогідність.

Спеціально організовані статистичні спостереження охоплюють ті сторони суспільного життя, які не відобразились у звітності. До них належать переписи, одноразові обліки, спеціальні обстеження, опитування.

Для сфери нашого дослідження притаманними є обліки та спеціальні спостереження.

Обліки – суцільні спостереження масових даних, які ґрунтуються на даних огляду, опитування та документальних записів. Прикладом можуть бути облік об'єктів та речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища за видами, групами і категоріями²⁷⁰ тощо.

Спеціальні обстеження – переважно не суцільне обстеження масових явищ згідно з певною тематикою, що виходить за межі звітності. Вони можуть бути періодичними або одноразовими. Наприклад, спеціальні статистичні обстеження застосовуються для обстеження стану навколишнього середовища за окремою державною програмою, пов'язаною зі зміною клімату²⁷¹ тощо.

Третьою формою статистичного спостереження є *статистичний реєстр* – це список або перелік одиниць певного об'єкта спостереження із зазначенням необхідних ознак, який складається та оновлюється під час постійного відстежування.

Особливістю реалізації такої форми спостереження у досліджуваній сфері є ведення спеціальних державних (галузевих) реєстрів України, перелік яких затверджений, зокрема Додатком 5 до наказу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків

---

²⁷⁰ Про затвердження переліку найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню: постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2001 р. № 1598. Офіційний вісник України. 2001. № 49. Ст. 2187; Про затвердження Порядку визначення величин фонових концентрацій забруднювальних речовин в атмосферному повітрі: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 30.07.2001 р. № 286. Офіційний вісник України. 2001. № 33. Ст. 1575.

²⁷¹ Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249573705>

Чорнобильської катастрофи від 23 лютого 2006 р. № 98 «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів».

Такі реєстри поділяються на безпосередньо реєстри, реєстри та кадастри.

Державний реєстр – це автоматизована система обліку інформації про осіб, майно, документи, яка створюється та ведеться державою з метою реалізації своїх функцій²⁷².

В свою чергу *обліковий реєстр* – це спеціальна таблиця, призначена для відображення документально оформлених господарських операцій у системі рахунків, накопичення та зберігання облікової інформації. Такі реєстри – це носії спеціального формату (паперові, машинні) у вигляді відомостей, журналів, книг, журналів-ордерів тощо, призначені для хронологічного, систематичного або комбінованого накопичення, групування та узагальнення інформації з первинних документів, що прийняті до обліку²⁷³.

Кадастр (фр. *cadastre*) – упорядкована геоінформаційна система про правове, природне, господарське, економічне та просторове положення об'єктів, що підлягають обліку в системі відповідного рівня управління. Кадастри є різновидом інформаційних систем, які повинні використовуватися в процесі здійснення державного управління. Кадастровому обліку може підлягати інформація про стан різних об'єктів. Серед них можна назвати: кадастри природних ресурсів (земельний, водний, лісовий, рослинний, тваринний та інші), екологічні кадастри (кадастри відходів, кадастри небезпечних відходів, кадастр лавин, кадастр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів та інші)²⁷⁴.

Екологічний облік спрямований саме на створення екологічних кадастрів, реєстрів та реєстрів. До них сьогодні належать, зокрема:

²⁷² Державний реєстр. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B5%D1%94%D1%81%D1%82%D1%80

²⁷³ Облікові реєстри і їх класифікація. *Теорія бухгалтерського обліку*. URL: <http://library.if.ua/book/46/3193.html>

²⁷⁴ Кадастр. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80>

Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів, Державний реєстр об'єктів підвищеної небезпеки, Державний реєстр радіоактивних відходів, Реєстр об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів, Реєстр місць видалення відходів, Державний реєстр небезпечних факторів, Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні, Державний реєстр ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів та готових кормів, Державний реєстр джерел іонізуючого випромінювання, Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів, Національний кадастр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, тощо.

Окрему групу екологічних кадастрів становлять кадастри природних ресурсів, метою яких є збір на систематичній основі кількісної та якісної інформації про стан природних ресурсів та їх еволюцію. У фізичних показниках відображаються запаси і потоки ресурсів, потоки ресурсів між довкіллям та економікою і потоки ресурсів усередині економіки.

Як зазначається у спеціальній літературі, існують три основні види застосування кадастрів природних ресурсів для прийняття рішень: управління ресурсами (тобто кадастри природної спадщини), аналіз політики чи вжитих заходів, інформація щодо впливів галузевої економічної діяльності на потоки і запаси ресурсів – наприклад, кадастри лісів, внутрішніх вод з їх балансними таблицями та надання основи для створення допоміжних кадастрів і розробка показників розвитку²⁷⁵.

До кадастрів природних ресурсів сьогодні відносять: а) державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин; б) державний лісовий кадастр; в) державний водний кадастр; г) державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду; д) державний кадастр природних територій курортів; е) державний кадастр природних лікувальних ресурсів; ж) державний кадастр тваринного світу; з) державний земельний кадастр; е) містобудівний кадастр населених пунктів.

---

²⁷⁵ Кадастр природних ресурсів: навч. посіб. / Р.М. Панас, М.С. Маланчук; за заг. ред. Р.М. Панаса; М-во освіти і науки України, Нац. Ун-т «Львів. політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. 436 с. (С. 396-420).

Специфікою ведення таких кадастрів є їх загальнодержавний рівень, що формується за рахунок регіональних кадастрів природних ресурсів.

Різноманітність природних і техногенних явищ у довкіллі потребує застосування різних видів спостереження. Різновид спостереження визначається ознакою групування. Класифікація статистичних спостережень здійснюється за кількома критеріями.

За часом реєстрації даних статистичне спостереження поділяють на поточне, періодичне й одноразове. Зокрема, поточне спостереження полягає у систематичній, послідовній реєстрації актів спеціальної форми про утворення, фізико-хімічний склад, обсяги, властивості, а також перевезення, зберігання та захоронення радіоактивних відходів або систематичне та послідовне спостереження за об'єктами, занесеними до Червоної книги України тощо. Періодичне спостереження проводиться регулярно, здебільшого через певні (як правило, рівні) проміжки часу. Прикладом можуть бути різного роду переписи, що проводяться з певною періодичністю: перепис об'єктів потенційної чи підвищеної небезпеки, перепис об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів²⁷⁶, а також тематичне обстеження суб'єктів виробничої діяльності тощо. Одноразове спостереження проводять епізодично у міру виникнення потреби в дослідженні явища чи процесу задля вирішення певних екологічних завдань. Наприклад, дослідження щодо адаптації засобу захисту рослин до місцевих умов або вивчення думки населення щодо впровадження екологічного збору (податку)²⁷⁷.

За способом одержання статистичних даних спостереження поділяють на безпосереднє, документальне й опитування. Безпосередній облік фактів

---

²⁷⁶ Про затвердження Загальних положень безпеки при поводженні з радіоактивними відходами до їх захоронення: наказ Державної інспекції ядерного регулювання України від 01.08.2017 р. № 279. Офіційний вісник України. 2017. № 71. Ст. 2182.

²⁷⁷ Про затвердження Порядку проведення державних випробувань, державної реєстрації та перереєстрації, видання переліків пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні: постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.1996 р. № 295. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/295-96-%D0%BF/card6#Public>; Про схвалення Прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2010-2012 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2008 р. № 828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/828-2008-%D0%BF/conv/print>.

передбачає безпосередній огляд об'єктів²⁷⁸, перелік небезпечних речовин²⁷⁹, вимірювання рівнів впливу²⁸⁰ та ін.

Документальний облік ґрунтується на даних різноманітних документів первинного обліку в досліджуваній сфері.

За повнотою охоплення одиниць сукупності спостереження поділяють на суцільне і не суцільне. При суцільному спостереженні обстеженню і реєстрації підлягають усі без винятку елементи сукупності (об'єкт підвищеної небезпеки, ліси, води, тваринний і рослинний світ, землі України тощо), а при не суцільному спостереженні обліку підлягають не всі елементи, а тільки певна їх частина (небезпечна речовина чи фактор шкідливого впливу, окремий вид корисних копалин і т. ін.). Не суцільні спостереження поділяють на такі види: спостереження основного масиву, вибіркове, монографічне, анкетне та моніторинг.

²⁷⁸ Про затвердження Порядку проведення огляду, випробування та експертного обстеження (технічного діагностування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки: постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2004 р. № 687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2004-%D0%BF>.

²⁷⁹ Про затвердження переліку небезпечних предметів і речовин, заборонених до перевезення повітряним транспортом: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р. № 723. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/79544782>; Про затвердження переліків підприємств, які отримують або ввозять на митну територію України речовини, що використовуються як компоненти моторних палив, для використання як сировини для виробництва в хімічній промисловості та річних обсягів квот на відвантаження або ввезення таких речовин: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2013 р. № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/158-2013-%D0%BF>; Про затвердження переліку компонентів рідкого ракетного палива та інших токсичних хімічних речовин, що підлягають утилізації у 2019-2020 роках: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1021-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2018-%D1%80>; Про затвердження Переліку речовин, які входять до «твердих речовин» та «вуглеводнів» і за викиди яких справляється збір: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14.03.2002 р. № 104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0322-02>; Про затвердження Переліку типів устаткування, для яких розробляються нормативи граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 16.08.2004 р. № 317. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1102-04>; Про затвердження Переліку забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих і підземних вод та екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 06.02.2017 р. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0235-17>; Про затвердження Переліку максимально допустимих рівнів небажаних речовин у кормах та кормовій сировині для тварин: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.03.2012 р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0503-12#n13>; Про затвердження гігієнічного нормативу «Перелік речовин, продуктів, виробничих процесів, побутових та природних факторів, канцерогенних для людини: Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.01.2006 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-06>.

²⁸⁰ Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання: Закон України від 14.01.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15/98-%D0%B2%D1%80>; Про затвердження державних санітарних правил та норм: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.1996 р. № 239. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0488-96>.

Для сфери нашого дослідження найбільш притаманним є здійснення спостереження у вигляді дистанційного зондування, картографування, моніторингу стану довкілля²⁸¹, потенційно небезпечних об'єктів²⁸², об'єктів підвищеної безпеки тощо.

Комплексними прикладами такого спостереження можна назвати, зокрема, визначення зони ураження лісів шкідниками або незаконної вирубки (шляхом зондування та картографування), радіаційне та хімічне спостереження, що передбачене наказом Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 6 серпня 2002 року № 186 «Про введення в дію Методики спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки»²⁸³, та яке визначається як комплекс заходів щодо збирання, оброблення, передавання, збереження та аналізу інформації про стан радіаційної та хімічної обстановки для прийняття рішень про своєчасне реагування на негативні зміни стану довкілля у разі виникнення надзвичайної ситуації або інших подій з радіоактивними і хімічними речовинами (шляхом моніторингу стану довкілля, а також спостереженнями за екологічно шкідливими об'єктами).

Таке спостереження слугує також підставою для подальшого прогнозування наслідків впливу на довкілля шкідливих речовин від техногенної діяльності. Наприклад, відповідно до спільного наказу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерства аграрної політики України, Міністерства економіки України та Міністерства екології та

---

²⁸¹ Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 р. № 391. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF>.

²⁸² Про затвердження Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів: наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 06.11.2003 р. № 425. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1238-03>.

²⁸³ Про введення в дію Методики спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки: наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 06.08.2002 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0708-02/ed20020829/find?text=%D0%E0%E4%B3%E0%F6%B3%E9%ED%E5+%F2%E0+%F5%B3%EC%B3%F7%ED%E5+%F1%EF%EE%F1%F2%E5%F0%E5%E6%E5%ED%ED%FF>.

природних ресурсів України від 27 березня 2001 року № 73/82/64/122 «Про затвердження Методики прогнозування наслідків впливу (викиду) небезпечних хімічних речовин при аваріях на промислових об'єктах і транспорті»²⁸⁴ встановлюються довгострокове (оперативне) та аварійне прогнозування наслідків вилиття (викиду) небезпечних хімічних речовин при аваріях на промислових об'єктах і транспорті, автомобільний, річковий, залізничний і трубопровідний транспорт, а також на морському транспорті, якщо хмара небезпечних хімічних речовин при аварії на ньому може дістати прибережної зони, де мешкає населення.

На локальному рівні (підприємством) здійснюється первинний облік у досліджуваній сфері під яким слід розуміти систему виявлення, вимірювання, реєстрації, нагромадження, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовки релевантної інформації про діяльність підприємства в галузі природокористування та охорони навколишнього природного середовища з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам для прийняття оптимальних рішень²⁸⁵.

Такий облік здійснюється шляхом ведення взаємопов'язаних спеціальних реєстрів (форм), а також способів відображення в них інформації, в тому числі про природоохоронні заходи підприємства з урахуванням особливостей його діяльності.

Вітчизняним законодавством сьогодні передбачено такі способи первинного екологічного обліку, як, зокрема: інвентаризація викидів забруднюючих речовин, ідентифікація об'єктів небезпеки, паспортизація та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки.

Відповідно до Інструкції про зміст та порядок складання звіту проведення інвентаризації викидів забруднюючих речовин на підприємстві,

---

²⁸⁴ Про затвердження Методики прогнозування наслідків впливу (викиду) небезпечних хімічних речовин при аваріях на промислових об'єктах і транспорті: наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерства аграрної політики України, Міністерства економіки України та Міністерства екології та природних ресурсів України від 27.03.2001 р. № 73/82/64/122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0326-01>.

²⁸⁵ Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 34–35. Ст. 458.

затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 10 лютого 1995 року № 7 інвентаризація включає в себе характеристику технології, газоочисних установок з точки зору утворення і відведення забруднюючих речовин, визначення параметрів стаціонарних джерел викидів, а також характеристику неорганізованих джерел.

Така інвентаризація може проводитись як в повному обсязі, так і вибірково по визначенню параметрів окремих джерел утворення або викидів, визначенню якісних і кількісних характеристик окремих забруднюючих речовин, що відводяться в атмосферне повітря при експлуатації технологічного обладнання тощо.

Дуже схожою за своїм характером до інвентаризації є процедура ідентифікації об'єктів небезпеки.

Така процедура запроваджується з метою визначення ступеня їх екологічного ризику: потенційно небезпечний об'єкт чи об'єкт підвищеної небезпеки для визначення процесів їх подальшої реєстрації.

Процедура визначення об'єкта потенційно небезпечним чи об'єктом підвищеної небезпеки визначена в наказі Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 23 лютого 2006 р. № 98 «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів» та постанові Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки».

За результатами виконання таких процедур власники об'єктів потенційної або підвищеної небезпеки розробляють та затверджують у відповідному порядку екологічний паспорт для об'єктів потенційної небезпеки або декларацію безпеки для об'єктів підвищеної небезпеки.

Екологічна паспортизація об'єктів визначається як здійснюване суб'єктом господарювання збирання узагальнених за спеціально встановленою формою даних про екологічні показники діяльності об'єкта,

використання ним природних ресурсів, ступінь потенційної небезпеки для навколишнього природного середовища²⁸⁶.

Довгий час така паспортизація здійснювалася на підставі ГОСТ 17.0.0.04-90 від 15 жовтня 1990 р. «Охрана природы. Экологический паспорт промышленного предприятия. Основные положения»²⁸⁷. Цей стандарт встановлював основні вимоги до розробки, викладення, оформлення і змісту екологічного паспорту промислового підприємства з метою визначення впливу підприємства на навколишнє середовище і здійснення контролю за дотриманням підприємством природоохоронних норм і правил в процесі господарської діяльності.

Відповідно до даного Стандарту екологічний паспорт призначений для відображення даних, що характеризують джерела шкідливого впливу підприємства на довкілля (джерела викидів, скидів, утворення відходів), розсіювання забруднювальних речовин у навколишнє середовище, рівень використовуваних на підприємстві технологій, можливостей скорочення цього шкідливого впливу тощо.

На відміну від різних форм екологічної звітності, які характеризують підприємство як джерело шкідливого впливу на довкілля, головною метою введення екологічного паспорта підприємства є створення інформаційної бази для екологізації його технологічних процесів і гармонізації його діяльності в системі «природа-суспільство». У цьому контексті розробка й використання екологічного паспорта підприємства спрямовані на досягнення таких цілей: 1) створення державної системи обліку та моніторингового контролю за станом суб'єктів господарювання; 2) застосування в системі державного екологічного управління для всіх суб'єктів господарювання, незалежно від форм власності, єдиного інформаційного документа для відображення видів шкідливого впливу суб'єктів на природні ресурси та оцінки їхнього комплексного впливу

---

²⁸⁶ Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 34–35. Ст. 458.

²⁸⁷ Охрана природы. Экологический паспорт промышленного предприятия. Основные положения: ГОСТ 17.0.0.04-90. М., 1990.

на довкілля; 3) створення інформаційної бази для оцінки ефективності використання підприємством сировинних, паливно-енергетичних, водних, земельних та інших ресурсів; 4) створення інформаційної бази для оцінки екологічності використовуваних на підприємстві технологій; 5) забезпечення інформаційної основи для ліцензування природокористування; 6) забезпечення інформаційної основи для впровадження економічних механізмів стимулювання діяльності підприємств у напрямі екологізації використовуваних технологій, економії природних ресурсів і енергозбереження.

Підґрунтям для розробки екологічного паспорта є основні показники виробництва, проекти розрахунків норм ГДВ, ГДС, дозволи на природокористування, паспорти газо- й водоочисних споруд і установок з утилізації та використання відходів, форми державної і статистичної звітності та інші нормативні й нормативно-технічні документи.

Структура екологічного паспорта підприємства складається з таких блоків: 1) загальні дані про підприємство та його реквізити; 2) коротка природно-кліматична характеристика району розташування підприємства: а) характеристика кліматичних умов; б) характеристика стану, у тому числі фонових концентрацій в атмосфері; в) характеристика джерел водозабору та приймачів стічних вод, фоновий хімічний склад вод водних об'єктів; 3) короткий опис технології виробництва і дані про продукцію, балансова схема матеріальних потоків; 4) відомості про використання земельних ресурсів; 5) характеристика сировини, використовуваних матеріальних і енергетичних ресурсів; 6) характеристика викидів в атмосферу; 7) характеристика водоспоживання і водовідведення; 8) характеристика відходів; 9) дані про рекультивацію порушених земель; 10) дані про транспорт підприємства; 11) дані про еколого-економічну діяльність підприємства.

Зауважимо, що відповідно до пріоритетів, визначених в Основних напрямках державної екологічної політики, в Україні на сьогодні найбільшого

розвитку набули напрями екологічної паспортизації потенційно небезпечних об'єктів (ПНО) та відходів.

Однак, на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 9 грудня 2014 року № 695 «Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України»²⁸⁸ 14 грудня 2015 року Державним підприємством «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» було затверджено Наказ № 188 «Про скасування міждержавних стандартів в Україні, що розроблені до 1992 року»²⁸⁹, згідно з яким ГОСТ 17.0.0.04-90 від 15 жовтня 1990 р. втратив чинність з 01 січня 2018 року.

Виявляється, що сьогодні екологічний паспорт підприємства як нормативно-технічний документ дублює данні та інформацію, яка міститься у існуючих на підприємстві нормативно-технічних документах з його природоохоронної діяльності, а саме в:

- звіті з інвентаризації викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами;
- документах, в яких обґрунтовуються обсяги викидів для отримання дозволу на викиди;
- матеріалах паспортизації та інвентаризації відходів;
- технічних паспортах відходів;
- реєстрових картах ОУВ та ООУВ;
- паспорті місць видалення відходів;
- паспорті водного господарства підприємства;
- дозволів на спеціальне водокористування тощо.

Тому, на думку представників Комунального підприємства «Регіональний центр природних ресурсів та екології» Харківської обласної ради: «на сьогодні екологічний паспорт підприємства це додатковий нормативно-технічний документ, який не потрібен підприємству і який тільки

---

²⁸⁸ Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України: постанови Кабінету Міністрів України від 09.12.2014 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2016-%D0%BF>

²⁸⁹ Про скасування міждержавних стандартів в Україні, що розроблені до 1992 року: наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 14.12.2015 р. № 188. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=65368

збільшує навантаження на його природоохоронну службу та збільшує фінансові витрати на природоохоронну діяльність з нульовою корисною ефективністю»²⁹⁰. З такою позицією природоохоронного органу важко погодитись, оскільки на відміну від вищезазначених спеціальних документів, в яких обліковується екологічна інформація відповідного напрямку, екологічний паспорт підприємства був документом, що об'єднував такі дані. Крім того, екологічний паспорт підприємства є відкритим інформаційним документом, який підприємства повинні були розміщувати на своєму електронному сайті для доступу громадськості до екологічної інформації. Тобто, в рамках досягнення сталого розвитку та забезпечення екологічної безпеки, фактично мав би виступати екологічною візитівкою підприємства.

До того ж, обов'язок щодо розробки такого типу паспортів передбачений ще й наказом Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 18 грудня 2000 р. № 338 «Про затвердження Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів». Відповідно до даного нормативно-правового акту, вимоги такої паспортизації поширюються на всі стаціонарні об'єкти. І такий нормативно-правовий акт сьогодні є діючим, а отже його вимоги є обов'язковими для виконання.

Паспорт таких об'єктів містить дані, на підставі яких виконується оцінка потенційної небезпеки виробничої діяльності об'єкта: а) вид (природа) небезпеки (радіаційна, хімічна, біологічна, бактеріологічна, вибухопожежна тощо); б) інтенсивність джерел небезпеки та час їх негативного впливу (постійне випромінювання, залпові викиди, систематичне накопичення небезпечного ефекту на поверхні ґрунту тощо); в) характер та ступінь негативного впливу на реципієнти; г) сфера забруднення (атмосфера, гідросфера, літосфера); д) технічний стан будов, споруд, технологічного

---

²⁹⁰ Екологічний паспорт підприємства. Комунальне підприємство «Регіональний центр природних ресурсів та екології» Харківської обласної ради. URL: <https://rcpre.kharkiv.ua/news-uk/chi-neobhidnij-na-sogodni-ekologichnij-pasport-pidpriyemstva>.

обладнання та інженерних комунікацій, ступінь їх зношеності; е) загальний стан техніки безпеки.

Паспортизація потенційно небезпечних об'єктів проводиться за загальною формою паспорта, яка підлягає певній модифікації для кожного конкретного типу об'єкта з урахуванням специфіки його виробництва.

Проте, слід звернути увагу на прийнятій 15 липня 2021 року Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо об'єктів підвищеної небезпеки» відповідно до якого такі терміни, як «потенційно небезпечний об'єкт» і «об'єкт підвищеної небезпеки» з 15 липня 2022 року знімаються із законодавчого вжитку та замінюються терміном «об'єкти підвищеної небезпеки 1 та 2 класів»²⁹¹. Тому в подальшому і сама процедура ідентифікації буде визначати кількість порогових мас небезпечних речовин, тобто клас небезпечності об'єкта підвищеної небезпеки (1 або 2).

В той-же час екологічним законодавством передбачаються й інші види паспортів. Зокрема, паспортизація відходів ведеться підприємствами для їх вичерпної ідентифікації та визначення оптимальних шляхів поводження з ними і виконується згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 1 листопада 1999 року № 2034 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів»²⁹². Її здійснення передбачає складання і ведення паспортів відходів, паспортів місць видалення відходів, реєстрових карт об'єктів утворення, обробки та утилізації відходів відповідно до Державного класифікатора ДК 005-96 «Класифікатор відходів»²⁹³.

Паспортизація відходів – це процес послідовного збирання, узагальнення та зберігання відомостей про кожний конкретний вид відходів, їх походження, технічні, фізико-хімічні, технологічні, екологічні, санітарні, економічні та інші показники, методи їх вимірювання і контролю, а також про

---

²⁹¹ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо об'єктів підвищеної небезпеки: Закон України від 15.07.2021 р. Урядовий кур'єр від 3 вересня 2021 р. № 169.

²⁹² Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 01.11.1999 р. № 2034. Офіційний вісник України. 1999. № 44. Стор. 68.

²⁹³ Державний класифікатор України. Класифікатор відходів ДК 005-96: наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 29.02.1996 р. № 89. URL: <http://plast.vn.ua/DK005-96.html>

технології їх збирання, перевезення, зберігання, обробки, утилізації, видалення, знешкодження і захоронення. Форми паспортів відходів та інструкції щодо їх ведення розробляються Міндовкілля України з участю інших зацікавлених центральних органів виконавчої влади і затверджуються ним за погодженням із МОЗ України.

Специфіка впливу певних видів відходів на навколишнє середовище змушує іноді розробляти окремі правила їх обстеження та паспортизації. До таких видів відходів належать, наприклад, відходи, головним чином рідкі, що виникають при збагачуванні корисних копалин або при інших технологічних процесах у різних галузях виробництва. Такі відходи можуть бути токсичними та екологічно небезпечними, переміщуватися з місць їх утворення гідравлічним способом і зберігатися у хвостосховищах, які являють собою штучні гідротехнічні споруди в природному ландшафті. Через їх надзвичайну мобільність та спосіб зберігання вони потребують особливої уваги, оскільки стосуються безпеки водних ресурсів. У зв'язку з цим на практиці застосовується спеціальна Методика обстеження і паспортизації гідротехнічних споруд систем гідравлічного вилучення та складування промислових відходів та хвостів, затверджена наказом Державного комітету України у справах містобудування і архітектури від 19 грудня 1995 р. № 252 «Про затвердження Методики обстеження і паспортизації гідротехнічних споруд систем гідравлічного вилучення та складування промислових відходів»²⁹⁴.

Відповідно до даної Методики основними цілями паспортизації хвостосховищ та шламосховищ є: 1) створення державної системи обліку та моніторингового контролю за станом екологічно небезпечних об'єктів, до яких належать хвостосховища; 2) створення системи зниження небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій при експлуатації хвостосховищ та їх

---

²⁹⁴ Про затвердження Методики обстеження і паспортизації гідротехнічних споруд систем гідравлічного вилучення та складування промислових відходів: наказ Державного комітету України у справах містобудування і архітектури від 19.12.1995 р. № 252. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0466-95>

консервації (закритті); 3) захист населення та охорона навколишнього природного середовища від наслідків експлуатації хвостосховищ і т. ін.

У зв'язку з наслідками Чорнобильської катастрофи, а також у випадках радіаційних аварій, для планування й проведення заходів щодо захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання та аналізу ефективності цих заходів в Україні здійснюється також й оцінка стану захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання; діє державна система обліку та контролю індивідуальних доз опромінення персоналу; проводяться аналізи та оцінки стану дозових навантажень населення й персоналу на відповідних територіях. Щоб систематизувати радіоекологічні дані, відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 2 лютого 2005 року № 54 «Про затвердження державних санітарних правил «Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України»²⁹⁵ для відповідних територій вводяться радіаційно-екологічні паспорти, у які щорічно вносяться результати проведення аналізів та оцінок стану захисту людини від впливу іонізуючого випромінювання.

Об'єкти правової охорони навколишнього природного середовища, особливо окремі території та природні комплекси, від стану яких безпосередньо залежить безпека життєдіяльності населення, як і суб'єкти господарювання, також потребують такого самого обліку й контролю. До таких об'єктів, що підлягають екологічній паспортизації, належать водні об'єкти, які є джерелами питного водопостачання, та земельні ділянки.

Для проведення еколого-агрохімічної оцінки ґрунтів, що визначає їх родючість і забрудненість, у відповідності до наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11 жовтня 2011 року № 536 «Про затвердження Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної

---

²⁹⁵ Про затвердження державних санітарних правил «Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України»: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2005 р. № 54. Офіційний вісник України. 2005. № 23. Ст. 1322.

ділянки»²⁹⁶ проводиться паспортизація полів та земельних ділянок. Еколого-агрохімічний паспорт земельної ділянки (поля) – це документ, у якому зосереджена інформація про родючість ґрунтів (агрохімічні, фізико-хімічні та агрофізичні властивості) і рівень їх забруднення важкими металами, радіонуклідами, залишками пестицидів та іншими токсикантами. Він розробляється для кожного поля або земельної ділянки на основі матеріалів агрохімічного, радіологічного та інших видів моніторингу довкілля. Еколого-агрохімічні паспорти земельних ділянок застосовуються в сільському господарстві для обґрунтування заходів, спрямованих на раціональне використання й підвищення родючості ґрунтів, поліпшення їх агроекологічного стану.

Крім того, для оцінки екологічного стану басейнів річок та розробки заходів щодо раціонального використання та охорони вод і відновлення водних ресурсів складаються їх екологічні паспорти в порядку, що визначається постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 року № 347 «Про затвердження Порядку складання паспортів річок»²⁹⁷. Екологічний паспорт річки – це уніфіковане зведення основних даних про водний режим, фізико-географічні особливості, використання природних ресурсів і екологічну обстановку в її басейні, а також відпрацювання рекомендацій щодо підвищення стійкості екологічної системи. Паспорти розробляються на річки, які мають площу водозабору до 50 тис. км². Основні джерела вихідної інформації для складання паспортів річок: а) матеріали комплексних польових обстежень річок та їх басейнів; б) дані багаторічних спостережень за режимом поверхневих і підземних вод; в) відомості про природні умови регіону; г) архівні матеріали про екстремальні показники гідрометеорологічних характеристик; д) матеріали інженерно-

---

²⁹⁶ Про затвердження Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11.10.2011 р. № 536. Офіційний вісник України. 2011. № 102. Ст. 3764.

²⁹⁷ Про затвердження Порядку складання паспортів річок і Порядку установлення берегових смуг водних шляхів та користування ними: постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 347. Офіційний вісник України. 1997. № 16. Стор. 80.

гідрометеорологічних і спеціальних експедиційних досліджень; е) топографічні й тематичні карти і плани, складені за матеріалами аерофотозйомок; є) дані водообліку, Державний водний кадастр; і) схеми комплексного використання та охорони водних ресурсів; ї) Державний земельний кадастр та природно-сільськогосподарське районування території басейну річки; ж) фондові й оперативні дані наукових та проектних організацій.

На водні об'єкти, які є джерелами питного водопостачання, складання екологічних паспортів регламентує закон України «Про питну воду та питне водопостачання» від 10 січня 2002 року²⁹⁸. Перелік показників якості води в паспорті джерела питного водопостачання має відповідати переліку, що визначений державним стандартом на питну воду.

Крім вищенаведених напрямів екологічної паспортизації нині в Україні розробляється методологія її застосування до об'єктів Збройних сил України, військово-промислових територій природно-заповідного фонду. Набула поширення також паспортизація міст для: а) розробки лімітів і договорів використання природних ресурсів підприємствами міста; б) визначення гранично допустимих навантажень і лімітів забруднення навколишнього середовища підприємствами; в) визначення платежів підприємств міста за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища; г) прийняття екологічного статусу міста та його районів (безпечний, небезпечний, надзвичайний тощо); д) розробки заходів щодо екологічного й соціального захисту населення.

Паспорт міста призначений для використання в діяльності управлінь екології виконавчого комітету міської ради, обласного управління екології та природних ресурсів, санітарно-епідеміологічних органів, у системах екологічного управління підприємств.

---

²⁹⁸ Про питну воду та питне водопостачання: Закон України від 10.01.2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 16. Ст. 112.

У випадку ж, якщо підприємство збирається використовувати об'єкт підвищеної небезпеки, власники або користувачі таких об'єктів повинні розробляти декларацію безпеки об'єкта підвищеної небезпеки у відповідності до Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 р. та постанови Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки».

Порядок розробки таких декларацій регулюється наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 4 грудня 2002 р. № 637 «Про затвердження Методики визначення ризиків та їх прийнятних рівнів для декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки»²⁹⁹. Однак також звертаємо увагу на прийняті законодавчі зміни у цьому напрямку.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо об'єктів підвищеної небезпеки» від 15 липня 2021 року з 15.07.2022 року виходить із законодавчого вжитку термін «декларація безпеки об'єкта підвищеної небезпеки», який замінюється на «звіт про заходи безпеки на об'єкті підвищеної небезпеки», а також коригується порядок подачі такого документу.

На підставі проведеного дослідження приходимо до висновку, що основними *видами* екологічного обліку є первинний і вторинний облік.

До *способів* екологічного обліку можна віднести спостереження: інвентаризацію викидів небезпечних речовин, дистанційне зондування, картографування, моніторинг стану довкілля, ідентифікацію об'єктів небезпеки, екологічну паспортизацію, декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки.

Основними *формами* екологічного обліку визначено статистичні спостереження, звітність, спеціальні державні реєстри, кадастри та переліки.

На підставі вищенаведеного пропонуємо закріпити юридичне визначення поняття державний екологічний облік під яким слід розуміти

---

²⁹⁹ Про затвердження Методики визначення ризиків та їх прийнятних рівнів для декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки: наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 04.12.2002 р. № 637. URL: <http://ua-info.biz/legal/basene/ua-cmelgt/index.htm>

сукупність заходів спеціально уповноважених на те суб'єктів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та господарюючих суб'єктів щодо хронологічного, систематичного або комбінованого накопичення, групування та узагальнення інформації про стан навколишнього природного середовища та природних ресурсів, динаміку їх змін, об'єкти та джерела впливу, які здійснюються шляхом інвентаризації викидів забруднюючих речовин, екологічної паспортизації, декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки та здійснення моніторингу стану довкілля на підставі яких формуються результати статистичних спостережень, державна екологічна звітність та спеціальні реєстри і кадастри.

2.2. Особливості правового регулювання окремих видів екологічного обліку

Як показали дані, підняті в попередніх підрозділах, сфера екологічного обліку надзвичайно широка. Вона включає в себе і порядки обліку різних природних ресурсів, і порядки обліку об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища.

Нами вже наголошувалось на тому, що особливості правового регулювання ведення кадастрів природних ресурсів вже були об'єктом багатьох наукових досліджень, в той-же час, облік об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища чомусь не отримав такої уваги зі сторони науковців. Тому автори цієї монографічної роботи вирішили зосередити свою увагу на розкритті лише особливостей правового регулювання останнього підвиду екологічного обліку.

Отже, відповідно до ст. 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», ст. 10 Закону України «Про охорону атмосферного повітря», ст. 44 Водного кодексу України та ст. 7 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» підприємства, установи, організації та громадяни – суб'єкти підприємницької

діяльності, які здійснюють викиди, скиди забруднюючих речовин, а також здійснюють фізичні впливи, зобов'язані, зокрема, вживати заходів щодо зменшення обсягів забруднюючих речовин та впливів фізичних факторів, здійснювати контроль за обсягом і складом забруднюючих речовин і рівнями фізичного впливу та вести їх постійний облік.

Однак, закріпивши дане положення ще на початку 90-х років ХХ століття, законодавець по сьогоднішній день не прийняв єдиного систематизованого нормативного акту, яким би визначались особливості такого обліку для всіх наявних шкідливих речовин (які викидаються в атмосферне повітря чи скидаються у водні джерела або розміщуються в землі).

Тому завданням даного підрозділу наукової роботи буде дослідження усіх наявних видів екологічного обліку, які передбачені сучасним вітчизняним законодавством.

Так, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 року № 1655 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря» такий державний облік включає:

- а) взяття на облік об'єктів, які справляють шкідливий вплив;
- б) ведення на об'єктах первинного обліку стаціонарних джерел, які справляють шкідливий вплив;
- в) складення державної статистичної звітності в галузі охорони атмосферного повітря за стаціонарними та пересувними джерелами, які справляють шкідливий вплив;
- г) проведення інвентаризації викидів та обсягів забруднюючих речовин на зазначених об'єктах.

Розглянемо зазначений порядок обліку більш детально.

Згідно із Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10 травня 2002 року № 177 «Про затвердження Інструкції про порядок та критерії взяття на державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря,

видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря» узяття на державний облік здійснюється за такими критеріями:

- об'єктів – якщо в їх викидах присутня хоча б одна забруднююча речовина (або група речовин), потенційний викид якої рівний або перевищує величину, зазначену в Переліку забруднюючих речовин та порогових значень потенційних викидів, за якими здійснюється державний облік, що розміщений у Додатку 1 до даного Наказу);

- видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, – за умови, що обсяг потенційних викидів рівний або перевищує порогові значення за окремою речовиною або групою речовин, наведених у додатку 1 до цього Наказу.

Для взяття на державний екологічний облік певного об'єкта, на останньому, відповідно до п. 4 зазначеного Наказу, проводять інвентаризацію видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря.

Згідно з Інструкцією про зміст та порядок складання звіту проведення інвентаризації викидів забруднюючих речовин на підприємстві, затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 10 лютого 1995 року № 7 інвентаризація викидів – це систематизація інформації про розміщення джерел забруднення атмосфери на території, види і кількісний склад забруднюючих речовин, що викидаються у атмосферне повітря.

Такій інвентаризації обов'язково підлягають як стаціонарні об'єкти (підприємство, цех, агрегат, установка або інший нерухомий об'єкт) так і пересувні (транспортні засоби на підприємствах), незалежно від відомчого підпорядкування і форм власності.

Інвентаризацію викидів забруднюючих речовин підприємство проводить в строки, встановлені Кабінетом Міністрів України, рішеннями місцевих органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, Міндовкілля України, оскільки воно несе відповідальність за

виконання в установлені терміни інвентаризації викидів, а також за своєчасне представлення необхідної інформації, щодо ведення техпроцесів (техрегламенти, режимні карти, сировини, що використовується і т. ін.) та створення необхідних умов по проведенню вимірів.

Однак сьогодні строки проведення підприємствами інвентаризації викидів забруднюючих речовин та подання відповідних звітів ані Кабінетом Міністрів України, ані жодним органом державної влади не встановлені!

Сам Звіт про проведену інвентаризацію викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря на підприємстві повинен містити такі обов'язкові розділи:

1) відомості про підприємство (повне і коротке найменування підприємства; поштовий індекс, адреса; міністерство чи відомство, якому підпорядковане підприємство; вид економічної діяльності у відповідності з класифікатором; дані про наявність на підприємстві служби по охороні атмосферного повітря, лабораторії по контролю стану навколишнього природного середовища);

2) загальна частина (мета і завдання виконання інвентаризації викидів; перелік договорів, на основі яких виконуються роботи; найменування організації, яка виконувала роботи по інвентаризації, її реквізити, копія реєстраційного свідоцтва; методики виконання робіт з посиланням на стандарти, нормативи, нормативно-методичну літературу та довідковий матеріал; методики, по яких проводились прямі інструментально-лабораторні вимірювання, засоби виміру, їх похибка; методики, які використовуються при визначенні величин викидів розрахунковим методом);

3) об'ємно-планувальні рішення проммайданчики (графічні матеріали: карта-схема підприємства з нанесеними корпусами і розміщеними в них виробництвами, номер джерела викиду, в т.ч. відкритих ділянок зберігання сировини і матеріалів, які можуть бути джерелами викидів забруднюючих речовин в атмосферу, стоянки автомобілів, тощо; особливості розміщення

підприємства: характер забудови території, що прилягає до промплощадки з вказівкою промислових підприємств, що на ній розташовані);

4) характеристика джерел утворення забруднюючих речовин (характеристика технології виробництва та технологічного обладнання, опис продукції, яка випускається підприємством, основна сировина, що використовується, її хімічний склад по ГОСТу або аналізу заводської лабораторії (дані повинні бути пов'язані з балансовою схемою матеріальних потоків), кількість витраченого основного і резервного палива, його якісні характеристики);

5) характеристика джерел викидів забруднюючих речовин (параметри стаціонарних та пересувних джерел викидів, потужність та інші відомості);

6) характеристика газоочисних установок (характеристика, технічний стан, ефективність роботи, параметри пилогазоповітряної суміші тощо);

7) характеристика викидів забруднюючих речовин від основних виробництв;

8) висновки та рекомендовані заходи по експлуатації і наладці технологічного обладнання та газоочисних установок.

Відповідальність за достовірність результатів, повноту і якість інвентаризації, а також за якість представленого звіту несе організація, яка виконувала дану роботу. З цього положення випливає, що інвентаризацію може проводити як саме підприємство (спеціально створений підрозділ) так і зовнішній суб'єкт, який має спеціальний дозвіл (ліцензію) на здійснення такої діяльності.

Матеріали звіту інвентаризації викидів забруднюючих речовин затверджуються керівником підприємства, для якого виконується інвентаризація, відповідним записом і печаткою на звіті, після чого зберігаються на підприємстві до проведення наступної інвентаризації.

Узяття на державний облік об'єктів здійснюється якщо в їх викидах присутня хоча б одна забруднююча речовина (або група речовин), потенційний викид якої рівний або перевищує величину, зазначену в Переліку

забруднюючих речовин та порогових значень потенційних викидів, за якими здійснюється державний облік.

В залежності від виявлених забруднюючих речовин та порогових значень їх потенційних викидів їм присвоюється клас небезпечності.

Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 30 липня 2001 року № 286 затверджений Порядок визначення величин фонових концентрацій забруднювальних речовин в атмосферному повітрі³⁰⁰, згідно з яким, для кожного джерела викидів забруднювальних речовин (чи групи джерел підприємства або іншого об'єкта) величина фонові концентрації характеризує сумарну концентрацію цієї самої речовини, яка створюється всіма іншими джерелами забруднення підприємств та об'єктів населеного пункту (що мають викиди в атмосферу), за винятком того (тих), що розглядається; величина фонові концентрації визначається за даними фактичних спостережень та спеціальних розрахунків.

Значення фонових концентрацій використовуються при встановленні нормативів граничнодопустимих викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря, при вирішенні питання розміщення нових промислових об'єктів та здійснення реконструкції, технічного переобладнання чи розширення існуючих промислових об'єктів.

Законодавством сьогодні встановлені такі нормативи допустимих викидів: технологічні нормативи допустимих викидів забруднюючих речовин із устаткування (установки) для виробництва чавуну, продуктивність якого перевищує 2,5 тони на годину³⁰¹; технологічні нормативи допустимих викидів забруднюючих речовин із теплосилових установок, номінальна теплова

---

³⁰⁰ Про затвердження Порядку визначення величин фонових концентрацій забруднювальних речовин в атмосферному повітрі: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 30.07.2001 р. № 286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0700-01#n15>

³⁰¹ Про затвердження Технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин із устаткування (установки) для виробництва чавуну, продуктивність якого перевищує 2,5 тонни на годину: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 25.12.2015 р. № 504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/o1067/page2>

потужність яких перевищує 50 МВт³⁰²; технологічні нормативи допустимих викидів забруднюючих речовин із устаткування (установки) для виробництва вапна в обертових випалювальних печах, виробнича потужність яких перевищує 50 тон на день, або в інших печах, виробнича потужність яких перевищує 50 тон на день³⁰³; технологічні нормативи допустимих викидів забруднюючих речовин із устаткування (установок) для виробництва сталі (первинна та вторинна плавка), продуктивністю, яка перевищує 2,5 тони на годину (установки газокисневого рафінування сталі)³⁰⁴ та ін.

Інструкція про порядок та критерії взяття на державний облік об'єктів, які справляють або можуть справити шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря, видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря передбачає такий облік, як окремий вид екологічного обліку. Відповідно до її положень, суб'єктом, що уповноважений здійснювати такий облік є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів, хоча не зазначається в яких реєстрах обліковується така інформація. Натомість зазначена Інструкція робить відсилку до Наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 22 травня 2001 року № 190 «Про затвердження Інструкції щодо порядку визначення геодезичних координат джерел викидів забруднюючих речовин при проведенні державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря» доступ до тексту якого обмежений³⁰⁵.

---

³⁰² Про затвердження технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин із теплосилових установок, номінальна теплова потужність яких перевищує 50 МВт: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 22.10.2008 р. № 541. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1110-08>

³⁰³ Про затвердження Технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин із устаткування (установки) для виробництва вапна в обертових випалювальних печах, виробнича потужність яких перевищує 50 тонн на день, або в інших печах, виробнича потужність яких перевищує 50 тонн на день: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 01.07.2015 р. № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0878-15>

³⁰⁴ Про затвердження технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин із устаткування (установок) для виробництва сталі (первинна та вторинна плавка), продуктивністю, яка перевищує 2,5 тони на годину (установки газокисневого рафінування сталі): наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 22.07.2015 р. № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0876-15>

³⁰⁵ Про затвердження Інструкції щодо порядку визначення геодезичних координат джерел викидів забруднюючих речовин при проведенні державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 22 травня 2001 року № 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0506-01#Text>.

В той-же час, слід звернути увагу на існування інших законодавчих вимог щодо постановки об'єктів шкідливого впливу на довкілля на державний облік, які мають більш логічне і послідовне регулювання.

Зокрема, сучасне законодавство визначає два види об'єктів, що впливають на стан довкілля – потенційно небезпечні об'єкти та об'єкти підвищеної небезпеки. Для їх розмежування на підприємствах проводиться процедура ідентифікації (аналіз структури об'єктів господарської діяльності та характеру їх функціонування для встановлення факту наявності або відсутності джерел небезпеки, які за певних обставин можуть ініціювати виникнення надзвичайних ситуацій, а також визначення рівнів можливих надзвичайних ситуацій).

У процесі ідентифікації розглядаються і враховуються внутрішні та зовнішні чинники небезпеки. Внутрішні чинники небезпеки характеризують небезпечність будов, споруд, обладнання, технологічних процесів об'єкта господарської діяльності та речовин, що виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються на його території. Зовнішні чинники небезпеки безпосередньо не пов'язані з функціонуванням об'єкта господарської діяльності, але можуть ініціювати виникнення надзвичайної ситуації на ньому та негативно впливати на її розвиток (природні явища та аварії на об'єктах, які розташовані поблизу).

Органи виконавчої влади, які відповідають за безпечне функціонування потенційно небезпечних об'єктів, територіальні та місцеві органи державного нагляду у сфері цивільного захисту, відповідно до своїх повноважень встановлюють терміни проведення ідентифікації та вживають заходів щодо забезпечення своєчасності та повноти проведення ідентифікації.

Ідентифікацію проводять відповідальні особи об'єктів господарської діяльності. Такі особи узгоджують результати ідентифікації з місцевими органами державного нагляду у сфері цивільного захисту шляхом підготовки відповідного Повідомлення про результати ідентифікації щодо визначення рівня небезпеки.

Сама процедура ідентифікації здійснюється за такими етапами:

- вибір кодів надзвичайних ситуацій, виникнення яких можливе на об'єкті господарської діяльності;
- аналіз показників ознак надзвичайних ситуацій, вибраних на попередньому етапі, та визначення їх порогових значень з використанням Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених наказом МНС України від 12 грудня 2012 р. № 1400³⁰⁶;
- виявлення за результатами аналізу джерел небезпеки, які при певних умовах (аварії, порушення режиму експлуатації, виникнення природних небезпечних явищ тощо) можуть стати причиною виникнення надзвичайних ситуацій (для цього використовується Перелік основних джерел небезпеки, які притаманні потенційно небезпечним об'єктам);
- визначення видів небезпеки для кожного з виявлених джерел небезпеки;
- визначення переліку небезпечних речовин, що використовуються на об'єкті господарської діяльності, їх кількості та класу небезпеки за допомогою нормативних документів у сфері визначення небезпечних речовин;
- оцінка на підставі отриманих даних зони поширення надзвичайних ситуацій, які можуть ініціювати кожне з виявлених джерел небезпеки за допомогою Методики прогнозування наслідків вилу (викиду) небезпечних хімічних речовин при аваріях на промислових об'єктах і транспорті, затвердженої наказом МНС України, Мінагрополітики України, Мінекономіки України, Міндовкілля України від 27 березня 2001 р. № 73/82/64/122³⁰⁷;
- оцінка можливих наслідків надзвичайних ситуацій для кожного з джерел небезпеки (кількість загиблих, постраждалих, тих, яким порушено

---

³⁰⁶ Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 12.12.2012 р. № 1400. Офіційний вісник України. 2013. № 12. Ст. 470.

³⁰⁷ Про затвердження Методики прогнозування наслідків вилу (викиду) небезпечних хімічних речовин при аваріях на промислових об'єктах і транспорті: Наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерства аграрної політики України, Міністерства економіки України, Міністерства екології та природних ресурсів України від 27.03.2001 р. № 73/82/64/122. Офіційний вісник України. 2001. № 15. Ст. 681.

умови життєдіяльності, матеріальні збитки) з використанням Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 р. № 175³⁰⁸;

- встановлення максимально можливих рівнів надзвичайних ситуацій для кожного з джерел небезпеки згідно з Класифікацією надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями;

- визначення державних (галузевих) реєстрів (кадастрів), в яких зареєстровано або необхідно зареєструвати об'єкт господарської діяльності з використанням Переліку затверджених державних (галузевих) реєстрів України для обліку небезпечних об'єктів;

- визначення відповідності об'єкта діючим нормативно-правовим актам у сфері визначення небезпечних об'єктів.

При визначенні самих об'єктів ідентифікації, уповноважені суб'єкти використовують:

- Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затверджений Законом України «Про оцінку впливу на довкілля»;

- Перелік особливо небезпечних підприємств, припинення діяльності яких потребує проведення спеціальних заходів щодо запобігання заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, майну, спорудам, навколишньому природному середовищу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 339³⁰⁹;

- Перелік суб'єктів господарювання, галузей та окремих територій, які підлягають постійному та обов'язковому на аварійно-рятувальному

---

³⁰⁸ Про затвердження Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру: постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 175. Офіційний вісник України. 2002. № 8. Ст. 356.

³⁰⁹ Про реалізацію статті 85 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: постанова Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 339. Офіційний вісник України. 2013. № 37. Ст. 1309.

обслуговуванню на договірній основі, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016 р. № 763³¹⁰.

Для виявлення на об'єкті джерел небезпеки використовують Перелік основних джерел небезпеки, які притаманні потенційно небезпечним об'єктам, складений з урахуванням постанови Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки» та Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки, визначеного постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 р. № 1107³¹¹.

Ще однією групою нормативних актів, за якими визначається ступінь небезпечності об'єктів є прийняті постановами Кабінету Міністрів України критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності, зокрема: у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією³¹², у сфері охорони праці, промислової безпеки, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення³¹³, у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення³¹⁴, за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо

---

³¹⁰ Про затвердження переліку суб'єктів господарювання, галузей та окремих територій, які підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню на договірній основі: постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2016 р. № 763. Офіційний вісник України. 2016. № 87. Ст. 2846.

³¹¹ Про затвердження Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки: постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 р. № 1107. Офіційний вісник України. 2011. № 84. Ст. 3077.

³¹² Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною інспекцією: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-%D0%BF>

³¹³ Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства у сферах охорони праці, промислової безпеки, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, зайнятості населення, зайнятості та працевлаштування осіб з інвалідністю, заходів державного гірничого нагляду Державною службою з питань праці: постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 р. № 223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2019-%D0%BF>

³¹⁴ Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2019 р. № 1164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1164-2018-%D0%BF>.

сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритих системах³¹⁵ і т. ін.

За результатами такої ідентифікації можуть бути виявлені об'єкти потенційної та підвищеної небезпеки.

Відповідно до наказу Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 23 лютого 2006 р. № 98 «Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів» потенційно небезпечний об'єкт – це об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, біологічні препарати, а також інші об'єкти, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії.

Об'єкт господарської діяльності визнається потенційно небезпечним за умови наявності у його складі хоча б одного джерела небезпеки, здатного ініціювати надзвичайну ситуацію місцевого, регіонального або державного рівнів, де джерело небезпеки – це технологічний об'єкт (устаткування, агрегат тощо), який за певних обставин (аварія, порушення технологічного регламенту тощо) може спричинити надзвичайну ситуацію (наказ МНС України від 18 грудня 2000 р. № 338 «Про затвердження Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів»).

На підставі узагальнених результатів проведення ідентифікації місцеві органи державного нагляду у сфері цивільного захисту формують та щорічно уточнюють переліки потенційно небезпечних об'єктів підвідомчої території.

Об'єкти господарської діяльності, які за результатами ідентифікації визнані потенційно небезпечними, підлягають обліку територіальними і

---

³¹⁵ Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритих системах Державною службою з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-2019-%D0%BF>

місцевими органами Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Зокрема, ще з 2002 року Державною службою України з надзвичайних ситуацій на підставі Класифікатора потенційно небезпечних об'єктів³¹⁶ ведеться Державний реєстр таких об'єктів.

Такий облік базується на даних, отриманих з *екологічного паспорту потенційно небезпечних об'єктів*, який передбачений наказом МНС України від 18 грудня 2000 р. № 338 «Про затвердження Положення про паспортизацію потенційно небезпечних об'єктів». Згідно з даним нормативно-правовим актом вимоги такої паспортизації поширюються на стаціонарні об'єкти. В той же час, вони не поширюються на транспортні засоби, які перевозять небезпечні речовини рухомим складом залізничного транспорту, суднами, плавзасобами морського та річкового транспорту, літаками, іншими повітряними транспортними засобами та автомобільним транспортом.

Паспортизація таких об'єктів проводиться один раз на п'ять років.

Зведений перелік потенційно небезпечних об'єктів подається Головним управлінням планування та дій у надзвичайних ситуаціях ДСНС України на підставі переліків потенційно небезпечних об'єктів Автономної Республіки Крим та управліннями областей України, затверджених на засіданнях комісій з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій обласних державних адміністрацій, - Науково-дослідному, проектно-конструкторському та технологічному інституту мікрографії (НДІ мікрографії) Державного департаменту страхового фонду документації.

Розсилання форм паспортів потенційно небезпечних об'єктів та оброблення інформаційних даних паспортів здійснює НДІ мікрографії Державного департаменту страхового фонду документації.

З урахуванням особливостей експлуатації підземних або інших специфічних об'єктів, НДІ мікрографії має право розробляти окремі форми

---

³¹⁶ Класифікатор потенційно небезпечних об'єктів. URL: https://www.dsns.gov.ua/UserFiles/File/2009/12_03_09_Klass_PNO.pdf

паспортів на такі об'єкти або вносити необхідні зміни до запропонованих у рамках Положення форм паспортів потенційно небезпечних об'єктів.

Адміністрація потенційно небезпечних об'єктів повинна подати на адресу НДІ мікрографії заповнену форму паспорта в тридцятиденний термін після отримання його форми.

У разі будь-яких змін у технічному стані або у виробничій діяльності потенційно небезпечного об'єкта, які призведуть до зменшення або збільшення його потенційної небезпеки і вплинуть на показники його паспорта, адміністрація такого об'єкту зобов'язана повідомити про це НДІ мікрографії у письмовій формі, а також внести зміни до паспорта потенційно небезпечного об'єкта в десятиденний термін.

Інформаційні дані паспорта потенційно небезпечного об'єкта, а також їх зміни формуються фахівцями об'єктів (підприємств) в обсязі, передбаченому формою паспорта, та затверджуються його керівником.

Територіальні органи управління з питань надзвичайних ситуацій згідно з чинним законодавством мають право перевіряти обсяг, достовірність та своєчасність інформації, поданої в паспорті такого об'єкту.

Керівник потенційно небезпечного об'єкту згідно із чинним законодавством несе особисту відповідальність за несвоєчасність подання паспорта та змін до нього, неповний обсяг інформації та подання недостовірної інформації.

У випадку наявності або використання промисловими підприємствами гідротехнічних споруд або систем гідравлічного вилучення та складування промислових відходів, останні зобов'язані розробляти екологічні паспорти й для таких об'єктів, що передбачено Наказом Державного комітету України у справах містобудування і архітектури від 19 грудня 1995 р. № 252 «Про затвердження Методики обстеження і паспортизації гідротехнічних споруд систем гідравлічного вилучення та складування промислових відходів». Відповідно до даної Методики основними цілями паспортизації хвостосховищ та шламосховищ є: 1) створення державної системи обліку та моніторингового

контролю за станом екологічно небезпечних об'єктів, до яких належать хвостосховища; 2) створення системи зниження небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій при експлуатації хвостосховищ та їх консервації (закритті); 3) захист населення та охорона навколишнього природного середовища від наслідків експлуатації хвостосховищ.

Паспортизації підлягають хвостосховища та шламосховища всіх відомств і підприємств незалежно від форм власності, що утворилися як наслідок механічного та гідравлічного транспортування відходів виробництва, за формою, яка викладена в документі Паспорті і виконується у відповідності до Методики. Така паспортизація виконується за рахунок підприємства за угодою між керівниками підприємств та інститутами Мінрегіонбуд України, які виконують територіальні функції у цій галузі, а також спеціалізованими організаціями, що мають ліцензію на вид діяльності, пов'язаний з науковими дослідженнями і проектуванням цих споруд, відповідну лабораторну базу і спеціалістів відповідної кваліфікації.

За відсутністю вірогідних даних для заповнення Паспорта підприємство – замовник (власник хвостосховища, шламосховища) за рахунок власних коштів проводить його обстеження, залучаючи до цього спеціалізовані підприємства на договірних засадах. Результати обстеження та інші матеріали, пов'язані з наслідками аварії, які подаються комісією, розглядаються адміністративними органами, що створили комісію. За результатами розгляду приймається рішення, що є обов'язковим для підприємства – власника хвостосховища, незалежно від відомчої належності. Це рішення надсилається обласним управлінням Міндовкілля України і т. ін.

Об'єкти потенційної небезпеки після їх паспортизації, у відповідності до ст. 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», підлягають обліку, шляхом проведення їх державної реєстрації.

Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів є автоматизованою інформаційно-довідковою системою обліку та обробки інформації щодо потенційно небезпечних об'єктів і здійснюється у відповідності до постанови

Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 року № 1288. Такий реєстр створюється з метою державного обліку потенційно небезпечних об'єктів та інформаційного забезпечення процесів підготовки управлінських рішень і виконання зобов'язань України згідно з міжнародними договорами щодо запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, у тому числі транскордонного характеру, пов'язаних з функціонуванням небезпечних об'єктів.

Крім того, такі об'єкти можуть підлягати й обліку у якості об'єктів, що забруднюють атмосферне повітря, у відповідності до ст. 31 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» та постанови Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 р. № 1655 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря».

Розвиток Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів та його ефективного використання забезпечує інформаційна підсистема моніторингу стану потенційно небезпечних об'єктів, яка ґрунтується на принципах максимального використання існуючих організаційних структур суб'єктів моніторингу потенційно небезпечних об'єктів та єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру і сумісності технічного, інформаційного і програмного забезпечення суб'єктів моніторингу, що використовуються ними для виконання завдань *моніторингу потенційно небезпечних об'єктів*. Згідно з Наказом Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 6 листопада 2003 р. № 425 «Про затвердження Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів» метою моніторингу потенційно небезпечних об'єктів є отримання даних про поточний стан потенційно небезпечних об'єктів та актуалізація інформації, що міститься у базі даних Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів (далі Реєстр) для запобігання надзвичайним ситуаціям та мінімізації їх наслідків.

Моніторинг потенційно небезпечних об'єктів передбачає спостереження за якісними і кількісними параметрами стану потенційно небезпечних об'єктів, збирання, оброблення, передавання та збереження інформації про стан потенційно небезпечних об'єктів.

Якщо ж під час проведення процедури ідентифікації буде виявлено *об'єкт підвищеної небезпеки*, власники або користувачі таких об'єктів мають діяти у відповідності до Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 р. та постанови Кабінету Міністрів України від 11 липня 2002 р. № 956 «Про ідентифікацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки», де об'єкт підвищеної небезпеки – це об'єкт, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, а також інші об'єкти як такі, що відповідно до закону є реальною загрозою виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру.

На підставі вищезазначених документів, суб'єкт господарської діяльності за встановленою формою складає повідомлення про результати ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки, самостійно або за допомогою іншого суб'єкта господарської діяльності, який має відповідні дозвільні документи на проведення відповідних видів робіт, і надсилає його у двотижневий термін відповідним територіальним органам Держгірпромнагляду України, ДСНС України, Держекоінспекції України, державної санітарно-епідеміологічної служби, Держархбудінспекції України, а також відповідній місцевій держадміністрації або виконавчому органу місцевої ради. Форма повідомлення про результати ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки знаходиться на сайті Держгірпромнагляду України, також дану форму можна взяти в територіальних органах Держгірпромнагляду України.

Місцеві держадміністрації або виконавчі органи місцевих рад повинні протягом 30 днів після отримання повідомлення публікувати відомості про

об'єкти підвищеної небезпеки в регіональних друкованих засобах масової інформації. У разі зміни умов виробництва, номенклатури небезпечних речовин або їх кількості суб'єкт господарської діяльності, у власності або користуванні якого є об'єкти підвищеної небезпеки, проводить у шестимісячний термін їх повторну ідентифікацію. У разі проведення повторної ідентифікації суб'єкт господарської діяльності повідомляє у двотижневий термін уповноважені органи про зміни порівняно з попередньою ідентифікацією.

Результати ідентифікації та розрахунки, на підставі яких вона проводилася, зберігаються суб'єктом господарської діяльності впродовж 25 років.

Державний реєстр об'єктів підвищеної небезпеки веде Держпраці та Міноборони (об'єктів підвищеної небезпеки військового призначення).

Включення об'єкта підвищеної небезпеки до Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки здійснюється протягом 30 робочих днів після подання суб'єктом господарювання до територіального органу Держпраці повідомлення про результати ідентифікації.

У разі надання суб'єктом господарювання неповної інформації про результати ідентифікації, що передбачена повідомленням форми ОПН-І, Держпраці письмово повідомляє про це суб'єкта господарювання. Реєстрація об'єкта підвищеної небезпеки проводиться протягом 30 робочих днів після надання суб'єктом господарювання необхідних матеріалів.

Територіальний орган Держпраці не пізніше ніж через десять робочих днів після реєстрації об'єкта підвищеної небезпеки письмово повідомляє суб'єктові господарювання про включення такого об'єкта до Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки.

До обов'язку суб'єкта господарювання в даному випадку входить письмове повідомлення про включення об'єкта підвищеної небезпеки до Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки інших уповноважених органів (територіальні органи Держгірпромнагляду України, ДСНС України,

Держекоінспекції України, державної санітарно-епідеміологічної служби, Держархбудінспекції України, а також відповідні місцеві держадміністрації або виконавчі органи місцевої ради).

У разі коли за результатами ідентифікації об'єкти не віднесено до об'єктів підвищеної небезпеки, територіальний орган Держпраці надсилає суб'єктові господарювання інформацію про результати ідентифікації.

Держпраці публікує до 1 березня поточного року в загальнодержавних друкованих засобах масової інформації дані про об'єкти підвищеної небезпеки, включені до Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки станом на 31 грудня попереднього року.

Даний орган розміщує та постійно оновлює електронну версію відомостей про об'єкти підвищеної небезпеки згідно з додатком 4 на власному веб-сайті у мережі Інтернет відповідно до Порядку оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади.

Інформація про об'єкти підвищеної небезпеки військового призначення оприлюднюється Міноборони з урахуванням вимог відповідних нормативно-правових актів.

Виключення об'єкта підвищеної небезпеки з Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки здійснюється за рішенням територіального органу Держпраці на підставі звернення та усіх необхідних документів, які подаються суб'єктом господарювання до територіальних органів Держпраці, у разі: а) проведення змін, що призвели до зменшення на об'єкті підвищеної небезпеки сумарної маси небезпечних речовин порівняно з найменшим нормативом порогової маси відповідно до нормативів порогових мас; б) ліквідації або виведення з експлуатації (списання з балансу) об'єкта підвищеної небезпеки.

Про прийняте рішення територіальний орган Держпраці повідомляє суб'єкта господарювання письмово протягом 30 днів після одержання відповідного звернення. У разі відмови щодо виключення об'єкта підвищеної

небезпеки з Державного реєстру об'єктів підвищеної небезпеки суб'єкту господарювання надається обґрунтована відповідь.

Суб'єкти господарювання несуть відповідальність згідно із законодавством за своєчасне, повне і достовірне проведення ідентифікації об'єктів підвищеної небезпеки.

Після того, як при ідентифікації буде виявлено об'єкт підвищеної небезпеки, суб'єкт господарювання зобов'язаний розпочати *розробку та реєстрацію декларації безпеки* щодо нього³¹⁷, яка спрямована на розроблення заходів щодо попередження екологічного ризику, які складають її зміст.

Розробка декларації безпеки здійснюється власниками об'єктів підвищеної небезпеки відповідно до вимог чинного законодавства та ратифікованих міжнародних конвенцій і договорів.

Законодавством дозволяється в цій сфері укладення, в разі необхідності, власниками об'єктів підвищеної небезпеки угод з організаціями та установами науково-технічного профілю на проведення дослідження, обстеження, експертизи об'єкта небезпеки та декларації безпеки, у якій зазначаються умови функціонування об'єкта небезпеки, особливості основних видів діяльності, їхнього характеру та можливих джерел екологічного ризику, використання небезпечних речовин та їхні фізичні, хімічні, токсичні характеристики, можливі загрози для людей і довкілля в нормальних, а також аварійних обставинах, аналіз та оцінювання ризику, способи його відвернення, заходи щодо захисту і реагування, спрямовані на обмеження наслідків можливих аварій та інших надзвичайних екологічних ситуацій, відомості про систему управління й контролю за об'єктами підвищеної небезпеки.

---

³¹⁷ Краснова Ю.А. Науково-правові питання визначення поняття «декларації безпеки» та її відмежування від сертифікації відповідності, заяви про екологічні наслідки діяльності та екологічного паспорту підприємства в екологічному праві. Теорія і практика застосування чинного вітчизняного та міжнародного законодавства в сучасних умовах: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.; у 3-х ч. (м. Одеса, Україна, 12-13 лютого 2011 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2011. Ч. 2. С. 16–19; Краснова Ю.А. Особливості правовідносин у сфері декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки. Закарпатські правові читання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів (м. Ужгород, 28-29 квітня 2011 р.) / за заг. ред. Ф.Г. Ващука, П.А. Трачука. Ужгород: Редакційно-видавничий центр ЗакДУ, 2011. Т II. С. 280–286.

Крім того, законодавством України передбачається, що декларація безпеки повинна розроблятися самостійно суб'єктом господарювання у власності чи користуванні якого є хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки, або на основі договору із науково-технічним центром, який підпорядкований Держгірпромнагляду України і має ліцензію на проведення експертизи безпеки промислових підприємств.

Крім цих обов'язків, суб'єкти господарювання повинні передати копію декларації до відповідних органів з метою перевірок ними додержання умов, визначених у декларації, у процесі здійснення господарської діяльності.

Декларація безпеки для промислового об'єкта, який проектується, затверджується замовником проекту, а для діючого промислового об'єкта – керівником організації. Сама декларація безпеки складається із таких частин, як: а) результати всебічного дослідження ступеня небезпеки та оцінки рівня ризику; б) оцінки готовності до експлуатації об'єкта підвищеної небезпеки відповідно до вимог безпеки промислових об'єктів; в) перелік прийнятих з метою зниження рівня ризику рішень і здійснених з метою запобігання аваріям заходів; г) відомості про заходи щодо локалізації і ліквідації можливих наслідків аварій. Підготовка таких частин здійснюється на підставі Наказу Міністерства праці та соціальної політики України від 4 грудня 2002 р. № 637 «Про затвердження Методики визначення ризиків та їх прийнятних рівнів для декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки». Методика визначає порядок проведення аналізу небезпеки та оцінки ризику об'єктів підвищеної небезпеки, встановлює методичні принципи, терміни і поняття аналізу ризику, визначає критерії прийнятних ризиків та їх рівні.

Декларація безпеки разом з позитивним висновком оцінки впливу на довкілля подається відповідним територіальним органам Державної служби України з питань праці (військових об'єктів – Міністерство оборони України); Державної служби з надзвичайних ситуацій України; Державної екологічної інспекції України; Державної архітектурно-будівельної інспекції України а також відповідній місцевій держадміністрації або виконавчому органу

місцевої ради для обліку, реєстрації та подальшого моніторингу за станом об'єкту.

Більш детальний аналіз процедур декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки проведений в дисертаційній роботі Москаленко О.В.³¹⁸.

Після погодження відповідними службами декларації безпеки об'єкта підвищеної небезпеки, останній підлягає державній реєстрації у Державному реєстрі об'єктів підвищеної небезпеки (постанова Кабінету Міністрів України «Про ідентифікацію та декларування об'єктів підвищеної небезпеки»), а також, в залежності від виду небезпеки в: Державному реєстрі суб'єктів господарювання, які здійснюють приймання та/або розбирання транспортних засобів, що утилізуються³¹⁹, Державному реєстрі джерел іонізуючого випромінювання, Державному реєстрі радіоактивних відходів, Державному кадастрі сховищ радіоактивних відходів, Реєстрі об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів або в Реєстрі місць видалення відходів.

На таких об'єктах обов'язково здійснюється систематичний екологічний контроль і моніторинг³²⁰.

Проте, нагадуємо, що відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо об'єктів підвищеної небезпеки» від 15 липня 2021 року з 15.07.2022 року виходить із законодавчого вжитку термін «об'єкт потенційної небезпеки», а термін «декларація безпеки об'єкта підвищеної небезпеки» замінюється на «звіт про заходи безпеки на об'єкті підвищеної небезпеки», а також коригується порядок подачі такого документу.

---

³¹⁸ Москаленко О.В. Правові аспекти декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки: дис... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2013. 190 с.

³¹⁹ Про затвердження Порядку формування та ведення Державного реєстру суб'єктів господарювання, які здійснюють приймання та/або розбирання транспортних засобів, що утилізуються: Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 15.08.2013 р. № 350. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1482-13>

³²⁰ Про затвердження Правил створення та експлуатації автоматизованих систем екологічного контролю і моніторингу об'єктів підвищеної екологічної небезпеки та Регламенту створення та функціонування автоматизованих систем екологічного контролю і моніторингу об'єктів підвищеної екологічної небезпеки: Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 27.03.2009 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0148617-09#Text>.

Роблячи загальний висновок по процедурі державного обліку об'єктів, що шкідливо впливають на довкілля, хотілося б зазначити, що надмірна зарегульованість цієї сфери різними процедурами обліку одного й того ж об'єкта робить її складною для сприйняття та виконання, що вимагає законодавчого коригування.

Крім того, відповідно до ч.ч. 5 і 6 ст. 11 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами можуть здійснюватися лише після отримання дозволу, виданого суб'єкту господарювання обласними, Київською міською державними адміністраціями (щодо об'єктів другої або третьої групи) та Міндовкілля України (щодо об'єктів першої групи) за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення.

При цьому, відповідно до ч. 7 ст. 11 зазначеного Закону до першої групи належать об'єкти, які взяті на державний облік і мають виробництва або технологічне устаткування, на яких повинні впроваджуватися екологічно безпечні технології та методи керування. До другої групи належать об'єкти, які взяті на державний облік і не мають виробництв або технологічного устаткування, на яких повинні впроваджуватися екологічно безпечні технології та методи керування. До третьої групи належать об'єкти, які не належать до першої і другої груп.

Строк дії дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, виданого суб'єкту господарювання, об'єкт якого належить до першої групи, – сім років, об'єкт якого належить до другої групи, – десять років, об'єкт якого належить до третьої групи, – необмежений (ч. 8 ст. 11 Закону).

Процедура отримання дозволу встановлена Інструкцією про загальні вимоги до оформлення документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та

громадян-підприємців³²¹, а також Порядком проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачою дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців, які отримали такі дозволи³²².

Абзацом шостим пункту 2 даної Постанови № 302 Міндовкілля України було зобов'язано у двомісячний термін затвердити порядок обліку підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців, які отримали дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами. Згідно з пунктом 12 Порядку № 302 суб'єкти господарювання, які отримали дозволи, підлягають обліку, встановленому Міндовкілля України.

Однак було встановлено, що Міндовкілля України не розроблено та не затверджено зазначеного порядку, що призводить до відсутності достовірного обліку суб'єктів господарювання, які мають дозволи на викиди забруднюючих речовин та потреби у негайному вирішенні даної проблеми.

Нами також було встановлено, що у 2018 році Рахунковою палатою був проведений аудит ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку з викидів у атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти, одним із результатів якого стало виявлення фактів: 1) відсутності накопичених даних у Міндовкілля України про видані (переоформлені) до 1 січня 2015 року дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря; 2) відсутності у Міндовкілля України загального обліку водокористувачів, які мають дозволи на спеціальне водокористування³²³.

---

³²¹ Про затвердження Інструкції про загальні вимоги до оформлення документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 09.03.2006 р. № 108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0341-06#Text>.

³²² Про затвердження Порядку проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачою дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців, які отримали такі дозволи: постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002р. № 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2002-%D0%BF>

³²³ Звіт про результати аудиту ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку з викидів у атмосферне повітря та

Зазначеним аудитом, проведеним у Міндовкілля України, обласних державних адміністраціях у Вінницькій та Київській областях, було встановлено:

- недотримання протягом 2015–2017 років строків (30 днів) розгляду заяв та документів суб'єктів господарювання щодо отримання дозволів на викиди в атмосферне повітря (пункт 8 Порядку проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців, які отримали такі дозволи, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 302) у 261 випадку (строк розгляду яких становив від 35 до 225 календарних днів) та дозволів на спеціальне водокористування (пункт 4 Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13 березня 2002 року № 321) із встановленими лімітами скидів у водні об'єкти у 225 випадках (термін розгляду становив від 35 до 77 календарних днів);

- 12 фактів недотримання обласними державними адміністраціями у Вінницькій області вимог пункту 2.32 глави 2 наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 15 грудня 1994 року № 116 «Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами»³²⁴ в частині не скасування у 2015–2017 роках (до 04.06.2017 р.) дозволів на спеціальне водокористування із встановленими у них лімітами скидів, за якими закінчився строк дії ГДС;

- 10 випадків недотримання Міндовкілля України вимог абзацу третього пункту 8 Порядку № 302, зокрема, рішення про видачу дозволу на викиди в

скидів у водні об'єкти: рішення Рахункової палати України від 11.04.2018 р. № 10-3. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16756304/Zvit_10-3_2018.pdf?subportal=main

³²⁴ Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 15.12.1994 р. № 116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0313-94>

атмосферне повітря для об'єктів першої групи Міндовкілля України надсилало лише суб'єктам господарювання;

- не встановлення більш ніж у 25 %. випадків переліку заходів щодо здійснення контролю за дотриманням встановлених граничнодопустимих викидів у виданих дозволах на викиди для об'єктів другої групи, що призводить до відсутності можливості здійснення територіальними органами Держекоінспекції України контролю за фактичними обсягами викидів.

Також встановлено дев'ять фактів переоформлення у 2017 році виданих дозволів на викиди (обласні державні адміністрації у Житомирській, Кіровоградській, Запорізькій, Тернопільській областях) та 20 фактів – дозволів на спеціальне водокористування (ОДА у Вінницькій, Кіровоградській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій та Чернівецькій областях) за підставами зміни найменування та місцезнаходження юридичної особи. При цьому, починаючи з 01.01.2017 року, у зв'язку зі змінами, внесеними до Закону України від 6 вересня 2005 року «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності», дозволи за вказаними підставами не переоформляються та дублікати не видаються.

Таким чином, було встановлено, що протягом 2015–2017 років Міндовкілля України не встановлено контролю за діяльністю підрозділів екології та природних ресурсів обласних державних адміністрацій в частині звітування про видані (анульовані, переоформлені) дозволи на викиди в атмосферне повітря та спеціальне водокористування, внаслідок чого в Україні відсутній облік суб'єктів господарювання, які здійснюють викиди в атмосферне повітря, та водокористувачів, які мають відповідні дозволи. Крім того, Міндовкілля України, обласними державними адміністраціями у Вінницькій та Київській областях видача дозволів на викиди в атмосферне повітря та спеціальне водокористування здійснювалась з недотриманням вимог нормативно-правових актів.

Вивчаючи більш детально це питання нами було виявлено ще таке. 13 грудня 2017 року до п. 5 постанови Кабінету Міністрів України від 13 березня

2002 року № 321 «Про затвердження Порядку видачі дозволів на спеціальне водокористування та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 року № 459» були внесені доповнення, відповідно до яких, відомості про видачу дозволу на спеціальне водокористування з 1 січня 2019 року чомусь мають вноситись до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, в той час, як в наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 16 березня 2015 року № 78 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку водокористування» ці положення не внесені!

Одразу виникає питання – який орган державної виконавчої влади має здійснювати відповідний облік – Міністерство юстиції України, відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» чи Державне агентство водних ресурсів України, відповідно до вищезазначеного наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 16 березня 2015 року № 78? На нашу думку таким органом має бути Державне агентство водних ресурсів України, як спеціальний орган державної виконавчої влади в окресленій сфері.

Яким чином Міндовкілля України вирішило цю ситуацію? 22 травня 2019 року Кабінетом Міністрів України затверджено розпорядження № 402-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення»³²⁵ в якому мова йде про наступне, зокрема:

«Окремо заслуговують на увагу питання збирання, забезпечення достовірності та відкритості даних про фактичні обсяги промислового забруднення відповідно до міжнародних стандартів. На сьогодні відсутні ефективні інструменти для своєчасного та повного інформування громадськості щодо виконання суб'єктами господарювання умов документів дозвільного характеру в сфері охорони довкілля, в тому числі існує обмежений

---

³²⁵ Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 р. № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2019-%D1%80#Text>

доступ до даних про фактичні обсяги промислового забруднення та до умов документів дозвільного характеру і звітності підприємства.

Недостатність контролю з боку держави за виконанням умов документів дозвільного характеру та здебільшого недієві механізми забезпечення дотримання виконання вимог природоохоронного законодавства не заохочують суб'єктів господарювання до збільшення інвестицій у природоохоронні заходи.

Таким чином, невідкладність розв'язання проблеми значного промислового забруднення довкілля зумовлена:

- високими показниками смертності та захворюваності населення внаслідок значного забруднення довкілля промисловими підприємствами, що, в свою чергу, призводить до втрат ВВП та виникнення місцевих соціальних конфліктів або зон соціальної напруженості;

- необхідністю виконання Україною Угоди про асоціацію та інших міжнародних зобов'язань;

- неефективністю системи державного нагляду (контролю) за дотриманням природоохоронного законодавства;

- низьким рівнем координації дій органів державної влади, залучених до вищезгаданих природоохоронних дозвільних процедур, та недостатньою інституційною спроможністю;

- відсутністю практики комплексного розгляду впливу суб'єктів господарювання на всі компоненти навколишнього природного середовища;

- відсутністю у законодавстві вимог застосування найкращих доступних технологій та методів управління для забезпечення максимальної охорони довкілля;

- значним адміністративним навантаженням на суб'єктів господарювання і на органи державної влади, що здійснюють видачу документів дозвільного характеру;

- недосконалістю регулювання моніторингу обсягів промислового забруднення, а також недосконалістю функціонування бази даних про

фактичні обсяги промислового забруднення та її невідповідністю міжнародним стандартам, і, як наслідок, обмеженою участю громадськості у прийнятті рішень щодо видачі природоохоронних дозволів».

З метою подолання цих проблем Концепцією пропонується реалізація наступних завдань: 1) підвищення ефективності державного регулювання у сфері промислового забруднення; 2) зміцнення інституційної спроможності та забезпечення ефективної взаємодії органів, відповідальних за видачу природоохоронних документів дозвільного характеру; 3) удосконалення системи нагляду (контролю) за дотриманням суб'єктами господарювання вимог природоохоронного законодавства.

Їх реалізація планується за рахунок: а) зміни підходів до видачі чинних документів дозвільного характеру в сфері охорони довкілля, у тому числі через оптимізацію процедур видачі та об'єднання документів дозвільного характеру на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, на спеціальне водокористування, на здійснення операцій у сфері управління відходами в один консолідований документ – інтегрований дозвіл; б) розроблення Міндовкілля України реєстру (переліку) установок, експлуатація яких потребує отримання інтегрованого дозволу; в) розроблення Міндовкілля України висновків найкращих доступних технологій та методів управління.

Завдання Концепції щодо зміцнення інституційної спроможності та забезпечення ефективної взаємодії органів, відповідальних за видачу документів дозвільного характеру пропонується шляхом: 1) створення структурного підрозділу Міндовкілля України, що формуватиме державну політику в сфері промислового забруднення; 2) визначення структурного підрозділу Міндовкілля України чи центрального органу виконавчої влади, що видаватиме інтегровані дозволи.

Тобто ми спостерігаємо наступне: 1) об'єднання дозвільних екологічних документів в один інтегрований – це позитивний крок в межах спрощення виконання обов'язкових екологічних процедур промисловістю; 2) формування нового порядку отримання дозволів з виділенням в структурі Міндовкілля

України спеціального підрозділу, який, в тому числі, буде займатися реєстрацією установок, експлуатація яких потребує отримання інтегрованого дозволу – означає скасування діючого законодавства в окресленій сфері і формування нового, що породжує нові ризики невиконання встановлених ще в 90-х роках ХХ століття зобов'язань по забезпеченню екологічної безпеки в державі. Адже в той час, як Міндовкілля України розробляє нові механізми обліково-реєстраційних процедур в екологічній сфері, щодня масово відбувається латентне забруднення довкілля.

Що стосується безпосередньо державного обліку речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища то за результатами проведеного дослідження в підрозділі 1.2. нами встановлено, що сьогодні діють такі реєстри шкідливих речовин, як: Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні, Державний реєстр ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів та готових кормів, Національний кадастр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, особливості здійснення якого досліджено в роботах Прохоренко К.А.³²⁶ і т. ін.

Так, наприклад, в наукових роботах К.А. Прохоренко встановлено, що: «...на підставі ст. ст. 4, 12 Рамкової конвенції ООН про зміну клімату Україна як Сторона Конвенції несе зобов'язання по розробці, періодичному оновленню, публікації та представленню до Секретаріату Конвенції національних кадастрів антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами всіх парникових газів, які не регулюються Монреальським протоколом про речовини, що руйнують озоновий шар (далі – Кадастри). Частиною 4 статті 3 Кіотського протоколу, у зв'язку з цим, закріплено зобов'язання надавати на розгляд Допоміжного органу з наукових і технологічних консультацій дані для визначення рівня накопичення державою вуглецю у 1990 році і для проведення оцінки змін у накопиченні ними вуглецю у наступних роках, для чого за правилами ч. 1 ст. 5 Кіотського протоколу слід

---

³²⁶ Прохоренко К.А. Правове регулювання обліку антропогенних викидів парникових газів та їх абсорбції за законодавством України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2012. Вип. 90. С. 82–86.

створити не пізніше, ніж за один рік до початку першого періоду дії зобов'язань національну систему оцінки антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами всіх парникових газів, що не регулюються Монреальським протоколом (далі – Національна система). Поновленими керівними принципами для представлення інформації про щорічні кадастри після включення положень рішення 14/CP.11 (2006 р.)³²⁷ передбачено, що даними Кадастру охоплюються такі групи речовин як:

1) парникові гази прямої дії, передбачені додатком А Кіотського протоколу (діоксид вуглецю (CO₂), метан (CH₄), діазоту оксид (N₂O), гідрофторвуглеці (HFCs), перфторвуглеці (PFCs) та гексафторид сірки (SF₆));

2) прекурсори парникових газів (окис вуглецю (CO), окиси азоту (NO_x), неметанові леткі органічні сполуки (НМЛОС));

3) будь-які інші парникові гази, величини глобального потепління яких за 100-річний період були визначені Міжурядовою групою експертів зі зміни клімату (МГЗЕК) і прийняті Конференцією Сторін; а також оксиди сірки (SO_x).

З огляду на різницю інтенсивності впливу на клімат, викиди парникових газів та їх абсорбції обліковуються окремо по кожному газу, в одиницях маси та еквіваленті двоокису вуглецю (CO₂-екв.) залежно від потенціалу глобального потепління. При цьому, дані про викиди шести парникових газів прямої дії систематизуються в Кадастрі по шести секторам додатку А Кіотського протоколу, що кваліфікуються як «ключові категорії викидів», з відмежуванням від даних про абсорбцію цих газів поглиначами, і надаються на розгляд Допоміжного органу в загальноприйнятому форматі звітності. Згідно з ч.ч. 3, 4 ст. 3, ч. 1 ст. 7 Кіотського протоколу, Сторони також мають надавати необхідну додаткову інформацію як частину щорічних національних кадастрів та національних повідомлень.

---

³²⁷ Guidelines for the preparation of national communications by Parties included in Annex I to the Convention, Part I: UNFCCC reporting guidelines on annual inventories. contained in FCCC/SBSTA/2006/9.

Додаткова інформація, що надається Україною згідно цих вимог, стосується даних:

- 1) про об'єми викидів і поглинань резервуарів лісових екосистем в результаті діяльності у секторі LUCULF, згідно з п.п. 3, 4 ст. 3 Протоколу;
- 2) про аварії вуглецевих одиниць;
- 3) про зміни в національній системі оцінки парникових газів;
- 4) про зміни в національному реєстрі вуглецевих одиниць;
- 5) про мінімізацію негативних впливів.

Встановлено, що визначення видів та обсягів забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря із стаціонарних джерел, видів і ступенів впливу на його стан фізичних та біологічних факторів здійснюється шляхом проведення безпосередніх інструментальних вимірювань, розрахунків з використанням показників емісії (питомих викидів), які затверджуються Міндовкілля України, зокрема, в рамках наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 27 березня 2009 року № 148 «Про затвердження Правил створення та експлуатації автоматизованих систем екологічного контролю і моніторингу об'єктів підвищеної екологічної небезпеки та Регламенту створення та функціонування автоматизованих систем екологічного контролю і моніторингу об'єктів підвищеної екологічної небезпеки»³²⁸. Проте, на практиці спостерігаємо інше.

Наприклад, розрахунок викидів забруднюючих речовин та парникових газів у повітря від різних джерел визначаються не Міндовкілля України, а Державною службою статистики України³²⁹ або спеціальними установами³³⁰.

---

³²⁸ Про затвердження Правил створення та експлуатації автоматизованих систем екологічного контролю і моніторингу об'єктів підвищеної екологічної небезпеки та Регламенту створення та функціонування автоматизованих систем екологічного контролю і моніторингу об'єктів підвищеної екологічної небезпеки: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 27.03.2009 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0148617-09>

³²⁹ Про затвердження Методики розрахунку викидів забруднюючих речовин та парникових газів у повітря від використання палива на побутові потреби в домогосподарствах: наказ Державного комітету статистики України від 22.04.2011 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0098832-11>

³³⁰ Методика розрахунку викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря при видобуванні корисних копалин відкритим способом. URL: <http://isdc.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/8.-%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%83->

Крім того, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 року № 1655 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря» крім інвентаризації видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, здійснюється також й інвентаризація видів і ступенів впливу на його стан фізичних та біологічних факторів, рівні яких також визначаються спеціальними органами державної виконавчої влади.

Так, постановою Кабінету Міністрів України від 13 червня 1995 року № 420 «Про затвердження Положення про гігієнічну регламентацію та державну реєстрацію небезпечних факторів і Порядку оплати робіт із проведення гігієнічної регламентації та державної реєстрації небезпечних факторів» запроваджено ведення Державного реєстру небезпечних факторів. Такий реєстр ведеться з метою профілактики шкідливого впливу небезпечних факторів на здоров'я людини та навколишнє середовище і включає в себе фактори хімічного, фізичного та біологічного походження.

В ньому реєструються всі індивідуальні хімічні, фізичні (в т.ч. радіоактивні) та біологічні речовини (сполуки), у тому числі полімери та матеріали на їх основі, а також ті, що входять до складу сумішевої продукції, які виробляються та (або) застосовуються на території України чи ввозяться з-за кордону. Спеціальним органом з їх реєстрації виступає Комітет з питань гігієнічного регламентування МОЗ України.

Якщо інформація про фактори не може бути надана в повному обсязі до моменту державної реєстрації, але відомо, що властивості та галузь їх застосування дозволяють вважати їх небезпеку для людини та навколишнього середовища неістотною, речовини реєструються тимчасово (на період до 3 років) з видачою реєстраційного сертифіката (свідоцтва). Форма даних, необхідних для тимчасової реєстрації небезпечного фактору, визначається в кожному конкретному випадку Комітетом відповідно до наявних

нормативних і методичних документів. Така реєстрація може бути проведена на підставі токсиколого-гігієнічного паспорта хімічної речовини, що застосовуватиметься в народному господарстві та побуті, форму якого затверджує знову таки МОЗ України.

Присвоєння хімічній та біологічній речовині номера державної реєстрації та видача відповідного сертифіката (свідоцтва) здійснюються на основі експертного висновку вищезазначеного Комітету.

А вже прийняття рішення про відповідність конкретних умов виробництва й застосування речовини, що має номер державної реєстрації, санітарним і природоохоронним нормам і правилам, про адекватність методів визначення речовини, погодження відповідної нормативної документації, а також видача гігієнічного висновку здійснюються органами, установами і закладами МОЗ України та Міндовкілля України відповідно до санітарного та природоохоронного законодавства.

Постановою Міністерства охорони здоров'я України, Державної санітарно-епідеміологічної служби та Головного державного санітарного лікаря України від 20 травня 2002 року № 19³³¹ затверджено Карти даних небезпечного фактору (речовини, матеріалу), як обов'язкових супровідних документів для індивідуальних хімічних та біологічних речовин (сполук), в тому числі полімерів та матеріалів на їх основі, а також тих, що входять до складу сумішевої продукції, які виробляються та (або) застосовуються на території України, а також тих, що ввозяться з-за кордону.

Вони надаються замовнику державної реєстрації конкретної речовини разом з сертифікатом (свідоцтвом) державної реєстрації небезпечного фактору. В подальшому Карта небезпечного фактору є офіційним документом, який підтверджує факт (наявність) державної реєстрації небезпечного фактору.

---

³³¹ Про затвердження «Карт даних небезпечного фактору (речовини, матеріалу)»: постанова Міністерства охорони здоров'я України, Державної санітарно-епідеміологічної служби та Головного державного санітарного лікаря України від 20 травня 2002 року № 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0019588-02#Text>.

Але такі карти стосуються лише хімічних та біологічних факторів впливу на довкілля.

В свою чергу, особливості обліку радіоактивних речовин і нерадіонуклідних джерел іонізуючого випромінювання, як різновиду фізичних факторів, регулюються Законом України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» від 14 січня 1998 року, п. 10 наказу Міністерства охорони здоров'я України від 2 лютого 2005 року № 54 «Про затвердження державних санітарних правил «Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України»» та наказом Міністерства внутрішніх справ України від 7 листопада 2009 року № 467 «Про облік джерел іонізуючого випромінювання у МВС»³³².

Так, відповідно до ст. 18 Закону України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання» від 14 січня 1998 року в державі встановлена система контролю та обліку доз опромінення населення спрямована на визначення критичних груп людей залежно від умов та місця проживання чи розташування робочих місць та реєстрацію індивідуальних доз опромінення осіб, віднесених до критичної групи.

Щодо осіб з критичної групи людей здійснюється обов'язковий контроль та облік індивідуальних доз опромінення за умови, що величина ефективної дози опромінення будь-якої людини з критичної групи перевищує дозову межу, яка встановлена відповідними нормативами.

Облік індивідуальних доз опромінення людей, віднесених до критичної групи, ведеться в районному (міському) дозовому реєстрі опромінення, організацію ведення якого здійснюють місцеві органи виконавчої влади.

Визначення, облік та контроль доз опромінення персоналу та населення забезпечуються шляхом створення єдиної державної системи контролю та обліку індивідуальних доз опромінення. Забезпечення організації створення та

---

³³² Про облік джерел іонізуючого випромінювання у МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2009 р. № 467. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0467320-09>

функціонування цієї системи покладається на орган державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки.

Порядок створення єдиної державної системи контролю та обліку індивідуальних доз опромінення визначається Кабінетом Міністрів України, зокрема постановою від 4 серпня 1997 року № 847 «Про створення Державного реєстру джерел іонізуючого випромінювання» в якій визначається поняття такого реєстру – це єдина державна система обліку і контролю джерел іонізуючого випромінювання (далі – ДІВ), діяльність з якими не звільняється від регулюючого контролю і які вироблені на території України або ввезені чи вивезені через державний кордон, а також власників цих ДІВ, юридичних і фізичних осіб, за якими ДІВ закріплені на праві повного господарського відання або оперативного управління чи знаходяться у їх володінні і користуванні на інших підставах.

Такий реєстр створюється з метою здійснення обов'язкової державної реєстрації ДІВ для забезпечення обліку ДІВ та контролю за знаходженням та переміщенням ДІВ, проведенням аналізу їх кількісного і якісного складу (крім ДІВ, які є у Збройних Силах), прогнозування їх накопичення, обсягів обслуговування, потреби у виробничих потужностях підприємств - виробників ДІВ та спеціалізованих підприємств по поводженню з радіоактивними відходами.

Він містить дані про власників ДІВ, а також про юридичні та фізичні особи, за якими ДІВ закріплені на праві повного господарського відання або оперативного управління чи знаходяться у їх володінні і користуванні на інших підставах, місцезнаходження, кількість, активність і типи ДІВ (крім радіоактивних відходів).

Сам порядок реєстрації джерел іонізуючого випромінювання свого часу регулювався наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Міністерства охорони здоров'я України від 18 січня 2000 року № 15/7 «Про затвердження Порядку реєстрації джерел іонізуючого випромінювання та форми реєстраційної картки», однак

наказом Державної інспекції ядерного регулювання України та Міністерства охорони здоров'я України від 15 червня 2015 року № 111/337³³³ цей наказ було скасовано.

В рамках державного обліку фізичних факторів, що шкідливо впливають на довкілля слід розглядати й державну систему обліку ядерних матеріалів, положення про яку затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1996 року № 1525³³⁴, де ядерний матеріал – це ядерне паливо, за винятком природного урану і збідненого урану, яке може виділяти енергію шляхом самопідтримуваного ланцюгового процесу ядерного поділу поза ядерним реактором самостійно або у комбінації з яким-небудь іншим матеріалом, та радіоактивні продукти і відходи, за винятком невеликої кількості радіоактивних продуктів, радіоактивних відходів та ядерного палива, що встановлюються нормами, правилами і стандартами з ядерної та радіаційної безпеки, за умови, що ця кількість не перевищує максимальні межі, встановлені Радою керуючих Міжнародного агентства з атомної енергії.

Такий облік здійснюється на підставі Методичних вказівок щодо проведення фізичної інвентаризації та зведення балансу ядерних матеріалів³³⁵, Рекомендацій щодо обліку малих кількостей ядерних матеріалів³³⁶, Правил ведення обліку та контролю ядерних матеріалів³³⁷, хоча й не має спеціального вітчизняного реєстру, проте має Єдиний реєстр виданих ліцензій на провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії³³⁸.

---

³³³ Про визнання таким, що втратив чинність, спільного наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Міністерства охорони здоров'я України від 18.01.2000 р. № 15/7: наказ Державної інспекції ядерного регулювання України та Міністерства охорони здоров'я України від 15.06.2015 р. № 111/337. Офіційний вісник України. 2015. № 52. Ст. 1683.

³³⁴ Про затвердження Положення про державну систему обліку та контролю ядерних матеріалів: постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 р. № 1525. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1525-96-%D0%BF>

³³⁵ Про затвердження Методичних вказівок щодо проведення фізичної інвентаризації та зведення балансу ядерних матеріалів: наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 06.10.2005 р. № 113. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0113578-05>

³³⁶ Про затвердження Рекомендацій щодо обліку малих кількостей ядерних матеріалів: наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 26.09.2005 р. № 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0110578-05>

³³⁷ Про затвердження Правил ведення обліку та контролю ядерних матеріалів: наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 26.06.2006 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-06>

³³⁸ Про затвердження Порядку формування, ведення Єдиного реєстру виданих ліцензій на провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії: наказ Державної інспекції ядерного регулювання України від 14.06.2013 р. № 64-од. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1141-13>

Особливості такого виду державного обліку детально досліджені в роботах Балюк Г.І.³³⁹ та Сушик О.В.³⁴⁰.

В рамках державного обліку фізичних та біологічних факторів слід згадати й про існування спеціального Реєстру радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, що можуть застосовуватися на території України в смугах радіочастот загального користування³⁴¹, а також Державного реєстру генетично модифікованих організмів сортів сільськогосподарських рослин у відкритій системі³⁴² та Державного реєстру косметичних та лікарських засобів, які містять генетично модифіковані організми або отримані з їх використанням³⁴³.

В той-же час, попри законодавчу вимогу обліку різних видів хімічних, фізичних та біологічних факторів впливу на довкілля, в законодавстві відсутні вимоги щодо обліку шумових впливів, хоча вони й виступають складовою фізичних факторів таких впливів та можуть бути особливо небезпечними в районах розміщення аеропортів, аеродромів та інших джерел надмірного шуму.

Крім того, аналіз наведених нормативно-правових актів у сфері державного обліку шкідливих хімічних, фізичних та біологічних факторів впливу на довкілля показав, що такий облік не завжди здійснюється Міндовкілля України, а й іншими органами державної виконавчої влади, як то МОЗ України чи Державна служба ядерного регулювання України тощо. Тому

---

³³⁹ Балюк Г.І. Ядерне право України: стан та перспективи розвитку, правові аспекти радіоекології. Ін-т змісту і методів навчання, Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1996. 140 с.

³⁴⁰ Сушик О.В. Правові засади забезпечення радіаційної безпеки за законодавством України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.06 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2009. 223 с.

³⁴¹ Про затвердження Положення про порядок і форму ведення реєстру радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, що можуть застосовуватися на території України в смугах радіочастот загального користування: рішення Національної комісії з питань регулювання зв'язку України від 03.11.2005 р. № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1574-05>

³⁴² Деякі питання проведення апробації (випробування) та реєстрації генетично модифікованих організмів сортів сільськогосподарських рослин: постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2009 р. № 808. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-2009-%D0%BF>

³⁴³ Про затвердження Порядку державної реєстрації косметичних та лікарських засобів, які містять генетично модифіковані організми або отримані з їх використанням: постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2009 р. № 114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-2009-%D0%BF>

постає питання про існування в державі подвійного обліку хімічних, фізичних та біологічних факторів на довкілля.

Відповідно ж до наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 10 травня 2002 року № 177 для взяття об'єкта на державний облік (зняття з обліку) таких речовин та факторів впливу, саме до Міндовкілля України необхідно надати:

- 1) клопотання про взяття об'єкта на державний облік (зняття з обліку) за довільною формою на бланку заявника;
- 2) загальні відомості про об'єкт;
- 3) інформацію про види та обсяги забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря;
- 4) копію листа про реєстрацію звіту з інвентаризації викидів забруднюючих речовин;
- 5) матеріали, які підтверджують достовірність геодезичних координат об'єкта (копія технічного звіту з визначення геодезичних координат географічного центру (центроїда).

В свою чергу, Міндовкілля України:

- а) розглядає надані об'єктами документи щодо взяття їх на державний облік (зняття з обліку);
- б) направляє об'єкту у місячний термін з дня надходження матеріалів повідомлення про взяття його на державний облік (зняття з обліку). У разі подання недостовірної документації вона повертається на доопрацювання;
- в) складає перелік об'єктів, які перебувають на державному обліку;
- г) здійснює накопичення, обробку та аналіз даних про об'єкти, узяті на державний облік, види та обсяги забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря;
- д) щороку до 01 грудня надає до Держстату України перелік об'єктів, які станом на 15 листопада звітного року перебувають на державному обліку;
- е) веде журнал реєстрації об'єктів, узятих на державний облік (знятих з обліку).

Дані щодо обліку об'єктів, які перебувають на державному обліку, видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, зберігаються у Міндовкілля України протягом 5 років з моменту зняття їх з обліку.

Відповідно до п. 5 постанови Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2001 року № 1655 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря» на об'єктах, узятих на державний облік, ведеться за встановленою формою первинна звітна документація, що стосується стаціонарних джерел, які справляють шкідливий вплив, роботи установок очищення газів, виконання заходів, пов'язаних із зменшенням обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Форми і строки надання первинної, звітної документації, матеріалів інвентаризації затверджуються Міндовкілля України за погодженням з Держстатом України, а форми державної статистичної звітності в галузі охорони атмосферного повітря – Держстатом України за погодженням з Міндовкілля України.

Так, згідно з наказом Державного комітету статистики України від 30 квітня 2004 року № 252 «Про затвердження Інструкції щодо заповнення типової форми первинної облікової документації № ПОД-2 «Журнал обліку виконання заходів з метою охорони атмосферного повітря»³⁴⁴ форма № ПОД-2 «Журнал обліку виконання заходів з метою охорони атмосферного повітря» застосовується для обліку виконання заходів, які розробляються з метою скорочення викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря на підприємствах. У журналі наводяться дані щодо виконання заходів як передбачених до вводу у звітному році, так і заходів, виконання яких тільки розпочато або вже здійснюється протягом декількох років.

Типова форма такого журналу затверджена наказом Державного комітету статистики України від 9 грудня 2003 року № 439 «Про затвердження

---

³⁴⁴ Про затвердження Інструкції щодо заповнення типової форми первинної облікової документації № ПОД-2 «Журнал обліку виконання заходів з метою охорони атмосферного повітря»: наказ Державного комітету статистики України від 30.04.2004 р. № 252. Офіційний вісник України. 2004. № 22. Ст. 1522.

типової форми первинної облікової документації з обліку заходів щодо охорони атмосферного повітря № ПОД-2»³⁴⁵.

Такий журнал ведеться Держстатом України в рамках державного статистичного спостереження з охорони атмосферного повітря, методологічні положення про яке затверджено наказом Державної служби статистики України від 23 березня 2016 року № 44³⁴⁶.

Відповідно до даного нормативно-правового акту, метою проведення державного статистичного спостереження є формування інформації про кількість забруднюючих речовин і парникових газів, які надходять у атмосферне повітря від діяльності підприємств, для інформаційного забезпечення аналізу явища забруднення атмосферного повітря стаціонарними джерелами викидів, складання рахунку викидів у атмосферне повітря і забезпечення потреб користувачів.

Результатом проведення такого спостереження є первинна й узагальнена інформація, яка використовується для відстеження обсягів і динаміки викидів забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря за найменуваннями забруднюючих речовин і парникових газів, виробничими й технологічними процесами, технологічним устаткуванням (установками), за найменуваннями атмосфероохоронних заходів.

Дані, отримані під час проведення такого спостереження обліковуються за формою №2-ТП (повітря) (річна) «Звіт про викиди забруднюючих речовин і парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів»³⁴⁷, в якій відображаються фактичні обсяги викидів забруднюючих речовин та парникових газів, визначені на основі даних щодо обсягів використання палива, виробництва продукції (енергії) і т. ін. та відповідних питомих викидів

---

³⁴⁵ Про затвердження типової форми первинної облікової документації з обліку заходів щодо охорони атмосферного повітря № ПОД-2: наказ Державного комітету статистики України від 09.12.2003 р. № 439. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0439202-03>

³⁴⁶ Про затвердження Методологічних положень державного статистичного спостереження з охорони атмосферного повітря: наказ Державної служби статистики України від 23.03.2016 р. № 44. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

³⁴⁷ Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 2-ТП (повітря) (річна) «Звіт про викиди забруднюючих речовин і парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів»: наказ Державної служби статистики України від 06.07.2018 р. № 124. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

забруднюючих речовин і парникових газів за окремими категоріями джерел забруднення (виробничими та технологічними процесами, технологічним устаткуванням (установками), а також дані первинної облікової документації № ПОД-2 «Журнал обліку виконання заходів з метою охорони атмосферного повітря».

Результати державного статистичного спостереження за формою №2-ТП (повітря) (річна) формуються: 1) на регіональному рівні: зведена інформація за регіоном у цілому, у розрізі районів, за населеними пунктами, за видами економічної діяльності, забруднюючими речовинами, виробничими та технологічними процесами, технологічним устаткуванням, атмосфероохоронними заходами та за підприємствами; 2) на державному рівні: зведена інформація по країні у цілому, за регіонами, за видами економічної діяльності, забруднюючими речовинами, виробничими та технологічними процесами, технологічним устаткуванням, атмосфероохоронними заходами та підприємствами.

На підставі зазначеної документації складається державна статистична звітність, яка в установленому порядку надається територіальним органам Держстату України за місцезнаходженням стаціонарного джерела викиду.

Для систематизації інформації використовуються національні та статистичні класифікації.

Основними статистичними публікаціями зі статистики охорони атмосферного повітря на сьогоднішній день є:

- 1) експрес-випуск «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (попередні дані)»;
- 2) бюлетень «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (остаточні дані)»;
- 3) статистичні збірники: «Україна в цифрах у ____ році», «Україна ____», «Регіони України», «Статистичний щорічник України»; збірник «Довкілля України»;

4) таблиці для веб-сайту центрального органу виконавчої влади з питань статистики та запитальників міжнародних статистичних організацій.

Облік речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища сьогодні здійснюється не лише у сфері охорони атмосферного повітря, а й водних ресурсів.

Так, відповідно до статті 25 Водного кодексу України та Наказу Міністерства екології та природних ресурсів України від 16 березня 2015 року № 78 «Про затвердження Порядку ведення державного обліку водокористування» облік скидання зворотних (стічних) вод та забруднюючих речовин є складовою більш загального державного обліку – обліку водокористування. Такий облік ведеться з метою забезпечення складання державного водного кадастру за розділом «Водокористування», а також систематизації даних про забір та використання вод, скидання зворотних вод та забруднюючих речовин, наявність систем оборотного водопостачання та їх потужність, про діючі системи очищення стічних вод та їх ефективність. Спеціальний нормативний акт, яким би встановлювалися процедури здійснення обліку скидання зворотних (стічних) вод та забруднюючих речовин сьогодні відсутній, однак прийнятий наказ, яким затверджено перелік забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих і підземних вод та екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод³⁴⁸.

Крім того, основні вимоги до нормування гранично допустимого скидання (ГДС) забруднюючих речовин, які утворюються в процесі виробничої діяльності водокористувачів, визначаються Порядком розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин, затвердженим постановою Кабінету Міністрів

---

³⁴⁸ Про затвердження Переліку забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих і підземних вод та екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 06.02.2017 р. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/z0235-17>

України від 11 вересня 1996 року № 1100³⁴⁹. Згідно з пунктом 3 зазначеного Порядку нормативи ГДС забруднюючих речовин встановлюються з метою поетапного досягнення екологічного нормативу якості води водних об'єктів. Відповідно до пункту 8 даного Порядку переліки забруднюючих речовин, скидання яких нормується, переглядаються та доповнюються Міндовкілля України і затверджуються Кабінетом Міністрів України один раз на три роки.

Однак постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2017 року № 1091 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань видачі дозволів на спеціальне водокористування»³⁵⁰ зазначені терміни перегляду і доповнення переліку забруднюючих речовин були скасовані та було скорочено перелік забруднюючих речовин, встановлені скидання яких у водні об'єкти нормуються.

Під час обліку речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища також здійснюються заходи державного статистичного спостереження поводження з відходами. Наприклад, відповідно до наказу Державної служби статистики України від 18 грудня 2015 року № 361 «Про затвердження Методологічних положень з організації державного статистичного спостереження щодо утворення та поводження з відходами»³⁵¹ таке спостереження здійснюється за формою № 1-відходи (річна) «Утворення та поводження з відходами» відповідно до типових форм первинної облікової документації (картки, журнали, анкети) з використанням технологічної, нормативно-технічної, планово-економічної, бухгалтерської та іншої документації, а саме: типової форми первинної облікової документації № 1-ВТ «Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари», затвердженої

---

³⁴⁹ Про затвердження Порядку розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та перелік забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується: постанова Кабінету Міністрів України від 11.09.1996 р. № 1100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-96-%D0%BF>

³⁵⁰ Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань видачі дозволів на спеціальне водокористування: постановою Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р. № 1091. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1091-2017-%D0%BF>

³⁵¹ Про затвердження Методологічних положень з організації державного статистичного спостереження щодо утворення та поводження з відходами: наказ Державної служби статистики України від 18.12.2015 р. № 361. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 07 липня 2008 року № 342³⁵²; паспортів відходів; паспортів установок для утилізації відходів, спеціальних паспортів місць видалення відходів; транспортних накладних; актів прийому-передачі відходів, виконання робіт із незалежними об'єктами видалення, утилізації відходів.

В той же час, на сайті Міндовкілля України розміщена інформація про те, що сьогодні Міністерством обліковуються такі реєстри: Перелік об'єктів, які є найбільшими забруднювачами довкілля по скидах забруднених стічних вод у водні об'єкти, Перелік об'єктів, які є найбільшими забруднювачами довкілля в Україні по викидах в атмосферне повітря, Перелік суб'єктів господарювання, яким Міндовкілля України затверджено показники емісії (питомі викиди) забруднюючих речовин в атмосферне повітря, Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні, Взяття на державний облік об'єктів, які справляють або можуть справляти шкідливий вплив на здоров'я людей і стан атмосферного повітря, видів та обсягів забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферне повітря, Перелік об'єктів, які є найбільшими забруднювачами довкілля по утворенню відходів³⁵³.

Виникає логічне запитання – скільки екологічних реєстрів діє в державі і які вони? Ні Міндовкілля України, ні Державна служба статистики України не узагальнює цю інформацію.

Крім цього, на практиці виникає ще одна проблема – виявляється, що сьогодні на території України не ведеться облік суб'єктів господарювання, які отримали дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, не визначені строки проведення підприємствами інвентаризації викидів забруднюючих речовин та подання відповідних звітів, що не сприяє ефективності контролю за обсягами та видами шкідливих викидів, і як

---

³⁵² Про затвердження типової форми первинної облікової документації № 1-ВТ «Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари» та Інструкції щодо її заповнення: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 07.07.2008 р. № 342. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0824-08>

³⁵³ Відкриті дані Міністерства екології та природних ресурсів України. URL: <https://menr.gov.ua/timeline/Vidkriti-dani-.html>

наслідок, ухилення від сплати екологічного податку³⁵⁴. А тому логічним є потреба у нагальному вирішенні окреслених проблем.

Доволі гострим залишається й питання щодо обліку неконтрольованих викидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, які значним чином змінюють офіційні дані щодо стану довкілля в Україні.

Згідно зі ст. 33 Закону України «Про охорону атмосферного повітря» «...особи, винні у викидах забруднюючих речовин в атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноважених на те органів виконавчої влади, відповідно до зазначеного Закону несуть відповідальність згідно з законодавством», а саме: ст. 78 Кодексу України про адміністративні правопорушення де визначено, що «...викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноважених на те державних органів або недотримання вимог, передбачених наданим дозволом, інші порушення порядку здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря або перевищення граничних нормативів утворення забруднюючих речовин під час експлуатації технологічного устаткування, споруд і об'єктів тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Відповідно до наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 5 липня 2004 року № 264 «Про затвердження Інструкції з оформлення Державною екологічною інспекцією України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення»³⁵⁵ всі постанови зазначеного органу про притягнення до адміністративної відповідальності підлягають державному обліку у Журналі

---

³⁵⁴ Звіт про результати аудиту ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку з викидів у атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти: рішення Рахункової палати України від 11.04.2018 р. № 10-3. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16756304/Zvit_10-3_2018.pdf?subportal=main

³⁵⁵ Про затвердження Інструкції з оформлення Державною екологічною інспекцією України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 05.07.2004 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0934-04#Text>.

реєстрації постанов по справах про адміністративні правопорушення (п. 5.3. Інструкції).

Крім того, ст. 34 зазначеного Закону передбачено відшкодування шкоди, завданої порушенням законодавства про охорону атмосферного повітря, розрахунок якої здійснюється на основі наказу Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 28 квітня 2020 року № 277 «Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря»³⁵⁶.

Разом з тим згідно з п. 14.1.57. ст. 14 Податкового кодексу України за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин справляється екологічний податок. Особливості розрахунку такого виду податку детально розкриті в розділі 8 Податкового кодексу України.

Кримінальна ж відповідальність за порушення зазначеного законодавства може настати, зокрема, в рамках статей 241 (забруднення атмосферного повітря), 267 (порушення правил поведження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами), 321 (незаконне виробництво, виготовлення, придбання, перевезення, пересилання, зберігання з метою збуту або збут отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів), 326 (порушення правил поведження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами), 362 (несанкціоновані дії з інформацією, яка обробляється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї), 363 (порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів),

---

³⁵⁶ Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 28 квітня 2020 року № 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-20#Text>.

автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється) і т. ін.

Тобто у разі якщо підприємство здійснює викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, не отримавши на це дозвіл, посадові особи несуть відповідальність згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення. Крім того, підприємство повинно нарахувати і сплатити до бюджету екологічний податок виходячи з фактичних обсягів викидів, нормативів збору та коригувальних коефіцієнтів, визначених Податковим кодексом України. У разі несплати цього збору до підприємства застосовуються штрафні санкції, передбачені п. 14.1.265 ст. 14 Податкового кодексу України.

Крім того, всі платники екологічного податку підлягають обліку Державною податковою службою України.

Що стосується латентних порушень у відповідній сфері, їх облік є неможливим до моменту виявлення уповноваженими на те органами державної виконавчої влади.

У випадку настання надзвичайних ситуацій на таких об'єктах Державною службою України з надзвичайних ситуацій ведеться також облік таких надзвичайних ситуацій, що передбачено постановою Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2013 року № 738 «Про затвердження Порядку ведення обліку надзвичайних ситуацій»³⁵⁷, наказами Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 12 червня 2013 року № 403 «Про оперативне інформування в системі ДСНС України»³⁵⁸ та від 14 листопада 2013 року № 698 «Про впорядкування ведення обліку надзвичайних ситуацій»³⁵⁹.

Настання надзвичайних ситуацій на об'єктах, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища як і перевищення нормативів

---

³⁵⁷ Про затвердження Порядку ведення обліку надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2013 р. № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/738-2013-%D0%BF>

³⁵⁸ Про оперативне інформування в системі ДСНС України: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 12.06.2013 р. № 403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0403388-13>

³⁵⁹ Про впорядкування ведення обліку надзвичайних ситуацій: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 14.11.2013 р. № 698. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0698388-13>

ГДК, ГДВ, ГДС, ГДР є ознакою порушення облікових умов діяльності суб'єкта господарювання і підставою для притягнення винних осіб до юридичної відповідальності.

В той-же час слід відмітити, що сучасним законодавством не передбачено безпосередньої правової норми, відповідно до якої особи, які порушили законодавство про облік об'єктів та речовин, що шкідливо впливають на довкілля можуть бути притягнуті до юридичної відповідальності.

На нашу думку, адміністративна відповідальність у цій сфері може бути застосована за такі правопорушення, передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року, як: порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами або неподання чи подання недостовірної звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів (ст. 82-1 Кодексу); приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними (ст. 82-3); порушення порядку обліку придбання та експлуатації хімічних джерел струму або порядку обліку накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх на утилізацію (ст. 82-7); відмова від надання чи несвоєчасне надання екологічної інформації (ст. 91-4).

Відповідно до норм Кримінального Кодексу України від 5 квітня 2001 року кримінальна відповідальність суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана із шкідливим впливом на довкілля може застосовуватися за приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою (ст. 238 Кодексу) тощо.

В той-же час, відповідно до ст. 246 Господарського кодексу України³⁶⁰ здійснення будь-якої господарської діяльності, що загрожує життю і здоров'ю людей або становить підвищену небезпеку для довкілля, забороняється. У разі здійснення господарської діяльності з порушенням екологічних вимог діяльність суб'єкта господарювання може бути обмежена або зупинена Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, а також іншими уповноваженими органами в порядку, встановленому законом. Підстави і порядок такого обмеження та зупинення діяльності суб'єктів господарювання, а також повноваження уповноважених органів приймати відповідні рішення встановлюються законом.

Згідно з ч. 2 ст. 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» припинення діяльності, що перешкоджає здійсненню права громадян на безпечне навколишнє природне середовище та інших їх екологічних прав, виступає однією з гарантій екологічних права громадян, яка забезпечується центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Довгий час припинення господарської діяльності з таких підстав регулювалося постановою Верховної Ради України від 29 жовтня 1992 року «Про затвердження Порядку обмеження, тимчасової заборони (призупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища»³⁶¹, а також наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 10 вересня 2008 року № 464 «Про затвердження Порядку організації та проведення перевірок суб'єктів господарювання щодо

---

³⁶⁰ Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18-22. Ст. 144.

³⁶¹ Про затвердження Порядку обмеження, тимчасової заборони (призупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища: постанова Верховної Ради України від 29.10.1992 р. № 2751-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 46. Ст. 637.

дотримання вимог природоохоронного законодавства»³⁶², які вже втратили чинність у зв'язку з невідповідністю їхніх положень законодавству про дозвільну систему³⁶³.

Таким чином, на сьогоднішній день єдиним можливим варіантом припинення господарської діяльності, яка завдає шкоди навколишньому природному середовищу, є судовий порядок.

Резюмуючи проведений аналіз екологічного обліку, приходимо до висновку, що в ньому застосовується надзвичайно велика кількість нормативно-правових актів, якими закріплюються спеціальні права та обов'язки як органів державної виконавчої влади так і самих суб'єктів господарювання в окресленій сфері. Зручність та вміння орієнтуватися в них – доволі складна робота для практики їх реалізації.

В такому разі погоджуємося з позицією Тригуба О.А., який на стор. 100 дисертаційного дослідження³⁶⁴ робить висновок, що: «На теперішній час такий облік за формою та змістом не задовольняє потреб управління у сфері поводження з відходами (*вважаємо, що у сфері екологічного обліку в цілому!*), що передусім зумовлено неналежним правовим регулюванням відносин, які складаються у зв'язку з його здійсненням. Незадовільний стан цього регулювання визнано однією з головних перешкод у виконанні Україною Порядку денного XXI століття»³⁶⁵ [284].

Зважаючи на характер недоліків, названий державний облік потребує вдосконалення за такими напрямками:

- 1) систематизація обліку та усунення його фрагментарності;

---

³⁶² Про затвердження Порядку організації та проведення перевірок суб'єктів господарювання щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 10.09.2008 р. № 464. Офіційний вісник України. 2009. № 4. Ст. 114.

³⁶³ Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру: Закон України від 09.04.2014 р. № 1193-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 23. Ст. 873.

³⁶⁴ Трегуб О.А. Правове забезпечення поводження з відходами: дис...канд. юрид. наук: 12.00.06 / Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Київ, 2018. 258 с.

³⁶⁵ Стан виконання в Україні положень «Порядку денного на XXI століття» (2002-2012) / за ред. Руденко Л.Г. Київ: Академперіодика, 2014. 359 с.

2) поєднання в межах спеціальних облікових систем усіх рівнів державного обліку з відображенням ситуації у сфері поводження з шкідливими речовинами та об'єктами впливу на довкілля в різних масштабах (місцевому, регіональному, національному).

Для прикладу, наведемо досвід Європейського Агентства з навколишнього середовища, яке на основі Регламенту ЄС № 691/2011 про Європейську систему еколого-економічних рахунків від 6 липня 2011 року у 2019 році оновило Технічне керівництво з підготовки національних інвентаризацій викидів³⁶⁶.

Відповідно до зазначеного Керівництва усі країни Європейського Союзу мають збирати інформацію про інвентаризацію викидів від:

- енергетики (енергетичні галузі промисловості, галузі переробної промисловості та будівництва, авіації, викидів відпрацьованих газів дорожнім транспортом, випари бензину, залізничні дороги, судноплавство, трубопровідний транспорт, добування та обробка вугілля, переробка і використання твердого палива, пошук, добування, транспортування та зберігання нафти і природного газу, розподіл нафтопродуктів тощо);

- промисловості (а) корисні копалини (виробництво цементу, вапна, скла, будівельні роботи і демонтаж споруд, добування, зберігання і обробка корисних копалин окрім вугілля тощо); б) хімічна промисловість (хімічна промисловість та виробництво карбонату калію); в) виробництво металів (заліза, сталі, залізних сплавів, алюмінію, магнію, свинцю, цинку, міді, нікелю тощо, а також їх зберігання, обробка і транспортування); в) інше використання розчинників і хімічних речовин (побутове використання розчинників, включаючи протигрибкові засоби, асфальтування дорожнього полотна, покрівельні роботи з використанням бітуму, нанесення покриття, знежирення, хімічне (сухе) чищення, хімічна продукція, друк тощо); г) інше промислове

---

³⁶⁶ Руководство ЕМЕП/ЕАОС по инвентаризации выбросов 2019: Техническое руководство по подготовке национальных инвентаризаций выбросов. Отчет ЕАОС. № 13/2019. URL: file:///C:/Users/HP/Downloads/A.1%20ЕМЕП-ЕЕА%20guidebook%20Introduction_GB2019_ru.pdf.

виробництво (целюлозно-паперова промисловість, харчова промисловість і виробництво напоїв тощо); д) деревообробна промисловість тощо;

- сільського господарства (поводження з гноєм, рослинництво і сільськогосподарський ґрунт, спалення сільськогосподарських відходів на полях);

- відходів (біологічна обробка відходів, скиди твердих відходів в ґрунт, компостування, спалювання побутових, промислових, медичних відходів, кремація, відкрите спалювання відходів, обробка стічних вод тощо);

- природних джерел (вулкани, лісові пожежі, інші природні джерела).

Таким чином приходимо до висновку, що процедура екологічного обліку відіграє вагомий роль в процесі екологічного управління і виступає не лише заходом забезпечення екологічної безпеки та сталого розвитку локального та державного рівня, а й міжнародного в цілому, оскільки, наприклад, показники, які отримуються Європейським Агентством з навколишнього середовища в рамках Технічного керівництва можуть надаватися лише на підставі зведених державою даних.

На підставі проведеного аналізу видів, правових форм та способів екологічного обліку було встановлено наступне.

1. Встановлено, що основними видами екологічного обліку є первинний і вторинний облік.

До способів екологічного обліку можна віднести: ідентифікацію об'єктів небезпеки, екологічну паспортизацію, декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки, інвентаризацію викидів небезпечних речовин та моніторинг стану довкілля.

Основними формами екологічного обліку визначено статистичні спостереження, звітність, спеціальні державні реєстри, кадастри та переліки.

2. З'ясовано, що результати статистичних спостережень сьогодні можуть фіксуватися в:

- 1) *статистичній звітності* – первинній обліковій інформації, що міститься у журналах за формою, зокрема: № ПОД-2 «Журнал обліку

виконання заходів з метою охорони атмосферного повітря»; №2-ТП (повітря) (річна) «Звіт про викиди забруднюючих речовин і парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів», № 1-відходи (річна) «Утворення та поводження з відходами»; № 1-ВТ «Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари»; паспортів відходів; паспортів установок для утилізації відходів, спеціальних паспортів місць видалення відходів; транспортних накладних; актів прийому-передачі відходів, виконання робіт із незалежними об'єктами видалення, утилізації відходів;

2) *статистичних публікаціях*, як то: 1) експрес-випуск «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (попередні дані)»; 2) бюлетень «Викиди забруднюючих речовин та парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення (остаточні дані)»; 3) статистичні збірники: «Україна в цифрах у ____ році», «Україна ____», «Регіони України», «Статистичний щорічник України»; збірник «Довкілля України»; 4) таблиці для веб-сайту центрального органу виконавчої влади з питань статистики та запитальників міжнародних статистичних організацій та ін.

3. Запропоновано екологічний облік розуміти як сукупність заходів спеціально уповноважених на те суб'єктів державної влади, місцевого самоврядування, громадських організацій та господарюючих суб'єктів щодо хронологічного, систематичного або комбінованого накопичення, групування та узагальнення інформації про стан навколишнього природного середовища, динаміку його змін, об'єкти та джерела впливу, які здійснюються шляхом інвентаризації викидів забруднюючих речовин, екологічної паспортизації, декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки та здійснення моніторингу стану довкілля на підставі яких формуються результати статистичних спостережень, державна екологічна звітність та спеціальні реєстри.

4. Встановлено, що екологічний облік об'єктів, що шкідливо впливають на довкілля здійснюється на підставі аналізу ступеня небезпечності речовини,

яка використовується, виготовляється, утворюється, переробляється або перевозиться суб'єктом господарювання. З'ясовано, що в залежності від кількості і типу небезпечної речовини такі об'єкти поділяються на: 1) потенційно небезпечні об'єкти та 2) об'єкти підвищеної небезпеки. Поділ на такі види об'єктів відбувається в рамках процедури ідентифікації за результатами якої для потенційно небезпечних об'єктів вимагається розробка екологічного паспорту підприємства, а для об'єктів підвищеної небезпеки – декларація безпеки такого об'єкта.

За відповідністю об'єктів названим видам здійснюється спостереження за якісними і кількісними параметрами їх стану в рамках здійснення спеціального моніторингу таких об'єктів.

В рамках здійснення екологічного обліку об'єктів, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища ведуться такі реєстраційні бази, як: Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів, Державний реєстр об'єктів підвищеної небезпеки, Державний реєстр суб'єктів господарювання, які здійснюють приймання та/або розбирання транспортних засобів, що утилізуються, Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів, Реєстр об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів та Реєстр місць видалення відходів.

У випадку настання надзвичайних ситуацій на таких об'єктах Державною службою України з надзвичайних ситуацій ведеться також облік таких надзвичайних ситуацій.

5. З'ясовано, що правове регулювання екологічного обліку речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища складається зі здійснення таких видів обліку, як:

1) державний облік в галузі охорони атмосферного повітря, що включає: а) взяття на облік об'єктів, які справляють шкідливий вплив; б) ведення на об'єктах первинного обліку стаціонарних джерел, які справляють шкідливий вплив; в) складення державної статистичної звітності в галузі охорони атмосферного повітря за стаціонарними та пересувними джерелами, які

справляють шкідливий вплив; г) проведення інвентаризації викидів та обсягів забруднюючих речовин на зазначених об'єктах.

Встановлено, що сьогодні в Україні діють такі реєстри:

1) державний облік шкідливих речовин, що включає: Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні, Державний реєстр ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів та готових кормів, Національний кадастр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів;

2) державний облік небезпечних факторів (хімічних, фізичних та біологічних), шляхом ведення таких реєстрів як: Державний реєстр небезпечних факторів; Державний реєстр джерел іонізуючого випромінювання; Дозовий реєстр опромінення; Єдиний реєстр виданих ліцензій на провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії; Реєстр радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, що можуть застосовуватися на території України в смугах радіочастот загального користування; Державний реєстр генетично модифікованих організмів сортів сільськогосподарських рослин у відкритій системі; Державний реєстр косметичних та лікарських засобів, які містять генетично модифіковані організми або отримані з їх використанням. В той-же час, встановлена відсутність спеціального реєстру джерел акустичного впливу на довкілля, хоча він передбачений законодавчо;

3) облік скидання зворотних (стічних) вод та забруднюючих речовин, який сьогодні не має спеціального правового регулювання та виступає складовою більш загального державного обліку – обліку водокористування.

6. Встановлено, що речовини, які впливають на стан навколишнього природного середовища підлягають державному обліку лише за умови отримання підприємством спеціальних дозволів на викиди та скиди забруднюючих речовин, які також підлягають обліку Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України. Однак було виявлено, що Міндовкілля України не розроблено та не затверджено порядку обліку

суб'єктів господарювання, які здійснюють викиди та скиди забруднюючих речовин, що призводить до відсутності достовірного обліку суб'єктів господарювання, які мають такі дозволи.

Крім того, виявлені факти: 1) відсутності накопичених даних у Міндовкілля України про видані (переоформлені) до 1 січня 2015 року дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря; 2) відсутності у Міндовкілля України загального обліку водокористувачів, які мають дозволи на спеціальне водокористування; 3) порушенні строків розгляду заяв щодо отримання дозволів на викиди та скиди забруднюючих речовин; 4) відсутності контролю за терміном дії виданих дозволів на викиди та скиди забруднюючих речовин;

7. З'ясовано, що для здійснення підприємствами інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря Кабінет Міністрів України ще в 1995 році мав визначити спеціальні строки для його проведення, однак такі строки ані Кабінетом Міністрів України, ані жодним органом державної влади й досі не встановлені, що у свою чергу призводить до безконтрольності здійснення суб'єктами господарювання викидів в атмосферу. В той-же час, інвентаризація скидів забруднюючих речовин сучасним законодавством взагалі не передбачається.

8. Виявлені колізії правових норм, якими Міндовкілля України уповноважується визначати види та обсяги забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферне повітря із стаціонарних джерел, а також види і ступені впливу на його стан фізичних та біологічних факторів, а фактично здійснюється Державною службою статистики України, Міністерством охорони здоров'я України та іншими спеціальними установами.

9. Запропоновано запровадити в державі єдину систему екологічного обліку шляхом прийняття Закону України «Про екологічний облік».

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження правового регулювання екологічного обліку в Україні дозволило зробити такі висновки.

Термін «екологічний облік» не є новим для вітчизняної науки. Його дослідженням активно займаються фахівці економічних наук. Проте, для юридичної науки, включаючи й еколога-правову, цей термін є фактично не вживаним, хоча його складовими користуються доволі часто – потреба у веденні кадастрів природних ресурсів, обліку об'єктів, речовин і факторів, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища сьогодні встановлена статтями 23 та 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та рядом поресурсових і підзаконних нормативно-правових актів.

Натомість на міжнародному рівні цей термін вживається ще з 1991 року у зв'язку з розробкою Міжурядовою робочою групою експертів з міжнародних стандартів обліку та звітності Керівництва (рекомендацій) для бухгалтерів по відображенню у фінансових звітах впливу господарської діяльності підприємства на навколишнє середовище, хоча про потребу у зборі статистичної інформації з питань навколишнього середовища йшлося ще на Стокгольмській конференції у 1972 році.

Однак вже Орхуська Конвенція та Протокол про реєстри викидів і перенесення забруднювачів від 21 травня 2003 року встановлюють вимогу про те, що інформація про стан довкілля та джерела викидів має обов'язково доноситися до суспільства.

В результаті тривалої роботи різних міжнародних та регіональних установ у 2012 році на міжнародному рівні Статистичною комісією ООН приймається «Центральна основа Системи природно-економічного обліку», яка стає міжнародним стандартом у сфері екологічного обліку. Її аналог запроваджений на території Європейського Союзу в 2011 році, шляхом

прийняття Регламенту Європейського Парламенту і Ради № 691/2011 «Про Європейську систему еколого-економічних рахунків».

Відповідно до вищезазначених документів, екологічний облік має включати в себе інформацію, зокрема, про: природні ресурси та їх стан, екологічно шкідливі види діяльності, викиди парникових газів і забруднюючих речовин в атмосферу; екологічні податки; витрати на охорону довкілля; сектор екологічних товарів і послуг; відходи; хімічні речовини; біорізноманіття; екологічний стан регіонів тощо.

Слід відзначити, що більшість із зазначених видів звітності сьогодні вимагається й вітчизняним законодавством, що підтверджується вимогами до ведення колосальної кількості різних реєстрів, кадастрів, реєстрів, звітів тощо в екологічній сфері, проте сам Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» не відображає таку вимогу у повному обсязі. Слабко сьогодні розвинена і система відкритості та доступності до еколого-облікових даних, їх повноти, фактичної наявності та управлінської відповідності.

З метою вирішення цієї проблеми в сучасному законодавстві з'являється вимога щодо потреби цифровізації такого обліку, зокрема, шляхом створення аналітичної системи, інтегрованої до європейської онлайн-системи Shared Ecology Infrastructure System (SEIS) для аналізу забруднення середовища, погодних умов та еволюції екосистем, а також для планування заходів щодо запобігання шкідливим змінам.

В свою чергу, Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та Програма розвитку державної статистики до 2023 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2019 року № 222 відносять створення мережі загальнодержавної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації до основних завдань такої стратегічної цілі розвитку держави, як підвищення рівня суспільної екологічної свідомості, де такий облік виступає ще й одним з основних інструментів реалізації національної екологічної політики України.

Сьогодні таку загальнодержавну автоматизовану інформаційно-аналітичну систему забезпечення доступу до екологічної інформації запропоновано називати «Відкрите довкілля».

Загальнодержавна автоматизована система «Відкрите довкілля» має амбітну мету досягти у діалозі з громадськістю та заінтересованими сторонами такого рівня модернізації державного екологічного управління, щоб не тільки забезпечити громадськості всебічний і гарантований доступ до екологічної інформації, даних про екологічні ризики для безпечної життєдіяльності, потенційну екологічну перспективу стану довкілля, а й всебічно відчуті і побачити реальне покращення стану довкілля.

Відповідно до даних Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади України у 2019 році в Україні стартувала геоінформаційна система «Відкрите довкілля» з пілотними мапами «Водні ресурси», «Атмосферне повітря» та «ЕкоФінанси». Однак офіційне загальнодержавне застосування цієї системи та її остаточна структура допоки відсутні.

Ці питання могли б бути вирішені за допомогою Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних», однак він врегульовує лише питання формування єдиної бази державних кадастрів природних ресурсів, правове регулювання яких передбачено статтею 23 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а також поресурсовими нормативно-правовими актами.

Проте, саме на підставі вищезазначеного Закону на сайті Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України розроблено Національну онлайн-платформу, що містить актуальну інформацію про стан довкілля – «ЕкоСистема». Зазначена платформа, окрім безпосередньо даних про природні ресурси, розміщує такі електронні сервіси, як: е-Відходи; е-ОВД; е-Контроль; е-СЕО; е-Пестициди; е-Довкілля і т. ін. При цьому, електронний сервіс е-Довкілля містить лише дані моніторингу атмосферного повітря та не включає інформацію, яка має обліковуватися в загальнодержавній системі «Відкрите довкілля», зокрема, характеристики впливу кожного підприємства

на природні ресурси (хімічні, фізичні, біологічні фактори та їх особливості), отримання ним екологічних дозволів та сплату екологічних платежів.

Отже, виходить, що відомості, які містяться в базі «ЕкоСистема» хоч і є ширшими ніж безпосередньо інформація про кадастри природних ресурсів, однак все одно не включають необхідну інформацію про специфіку забруднення довкілля різними галузями промисловості, транспорту та сільського господарства. Та й самі кадастри природних ресурсів залишають по за увагою значну частину даних про них.

На підставі вищенаведеного можна стверджувати, що Україна потребує створення єдиної національної еколого-облікової інформаційної бази даних, яка дасть змогу запобігти дублюванню екологічної інформації, сприятиме її повноті та достовірності, швидкому цілодобовому доступу до неї, скороченню витрат на створення, зберігання та захист даних. Окрім того, це покращить державне регулювання й управління в усіх сферах діяльності. Очевидні і соціальні переваги, що дадуть змогу покращити види екологічного моніторингу, а також це сприятиме більш ефективному запобіганню та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Для створення єдиної національної еколого-облікової інформаційної бази даних необхідно привести у відповідність інформаційні бази «Відкрите довкілля» та «ЕкоСистема», зокрема, шляхом розширення положень Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» або належного доопрацювання встановлених в розпорядженні Кабінету Міністрів України від 7 листопада 2018 року № 825-р вимог, з урахуванням зобов'язань, визначених в Регламенті ЄС від 6 липня 2011 року № 691/2011 про Європейську систему еколого-економічних рахунків та інших документах міжнародного та європейського рівнів.

Вимагається й відкритість системи екологічного обліку, яка буде сприяти, по-перше, можливості отримати екологічну інформацію кожному громадянину, по-друге, ефективному захисту прав та законних інтересів власників природних ресурсів та природокористувачів, по-третє, визначенню

ефективності управлінської діяльності у сфері раціонального природокористування, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки на локальному та державному рівнях.

Запровадження єдиної національної еколого-облікової інформаційної бази даних вимагає також акумулювання в спеціальному нормативно-правовому акті питань її функціонування через визначення видів, форм та способів екологічного обліку, повноважень органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, прав та обов'язків суб'єктів господарювання у цій сфері, єдиного методологічного підходу щодо ведення екологічного обліку всіма суб'єктами, юридичної відповідальності в окресленій сфері та інших питань.

Підлягають трансформації й положення статей 23 та 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» шляхом їх об'єднання та розширення змісту, включенням усіх видів екологічного обліку.

Для запровадження єдиного державного підходу щодо формування екологічного обліку, пропонуємо власні ідеї та висновки, отримані в результаті цього наукового дослідження.

В умовах економічного реформування екологічний облік є інформаційною базою для ефективного управління природокористуванням, охороною навколишнього природного середовища та екологічною безпекою країни, ведення статистики, регулювання відповідних суспільних відносин, підтримки податкової та інвестиційної політики держави, обґрунтування розмірів плати за природокористування, ефективної правозастосовної діяльності в галузі екологічних правовідносин.

Тому запропоновано розглядати екологічний облік як збірне поняття, яке являє собою сукупність врегульованих правовими нормами еколого-управлінських, природоресурсних, природоохоронних та антропоохоронних процедур, що реалізуються у відповідних правовідносинах, спрямованих на збір, обробку і подання зведеної статистичної звітності про обсяги використання природних ресурсів, їх якісні характеристики, про власників і

користувачів, а також про обсяги викидів та скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, про здійснення інших небезпечних факторів впливу на довкілля, про осіб, які їх здійснюють, а також спрямованих на розробку, розгляд, аналіз та оцінку офіційних документів, що містять такі відомості – державні природоресурсні кадастри, списки, реєстри, техніко-нормативні документи, такі як паспорт підприємства, декларація безпеки, паспорт відходів тощо.

За результатами комплексного аналізу наукової літератури та законодавства, авторами виділено такі юридичні ознаки екологічного обліку, зокрема, він є:

- 1) одним із інструментів реалізації концепції сталого розвитку;
- 2) різновидом державної статистичної інформації;
- 3) об'єктом процесу цифровізації, який реалізується шляхом розробки єдиної загальнодержавної автоматизованої системи, що включає дані про об'єкти навколишнього природного середовища та їх стан, а також про об'єкти, що впливають або можуть вплинути на стан довкілля, про види та кількість шкідливих речовин, що потрапляють до нього, види й розміри шкідливих фізичних та біологічних впливів;
- 4) засобом встановленого екологічного правопорядку;
- 5) одним з інструментів реалізації національної екологічної політики України, що має забезпечувати виявлення, реєстрацію, узагальнення, зберігання, оброблення та підготовку релевантної інформації про діяльність підприємства в природоохоронній сфері з метою передачі її внутрішнім і зовнішнім користувачам та сприяє прийняттю управлінських рішень з урахуванням економічної ефективності, соціальної справедливості та екологічної цілісності, а також дає змогу впровадити науково обґрунтовані та безпечні для навколишнього природного середовища і здоров'я населення вимоги до процесів, товарів та послуг, які відповідають європейським нормам/вимогам;

б) різновидом екологічного інформування, що складається з хронологічного, систематичного або комбінованого нагромадження, групування та узагальнення інформації про стан навколишнього середовища, динаміку його змін, джерела впливу на нього, використання природних ресурсів, здійснення природоохоронних заходів та іншої екологічно важливої інформації, отриманої з первинних документів, що прийняті до обліку;

7) спеціальною (властивою окремії сфері екологічних правовідносин), комплексною (охоплює природоохоронну та антропоохоронну діяльність держави та підприємств), запобіжно-охоронною (пояснюється призначенням такого виду обліку у підтвердженні відповідності об'єктів з поліпшеними екологічними характеристиками) функцією екологічного управління, яка дає змогу не лише створити об'єктивну картину впливу людини на довкілля, а й боротися із його забрудненням, виявляючи джерела такого забруднення з метою зменшення їх негативного впливу;

8) одним із організаційно-превентивних заходів в механізмі правового забезпечення екологічної безпеки, який формує комплексний інститут екологічного права, що являє собою об'єктивно існуючу систему правових норм, які складаються з державно-правових, організаційних, науково-технічних, економічних та інших соціальних засобів, здатних забезпечити регулювання екологічно небезпечної діяльності з метою охорони навколишнього природного середовища та гарантування належної реалізації права людини і громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля;

9) однією із умов подальшої легалізації видів діяльності, пов'язаних з їх використанням природних ресурсів чи експлуатацією об'єктів і речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища;

10) є сукупністю врегульованих нормами екологічного права відносин, що виникають між суб'єктами господарювання та спеціально уповноваженими на те центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, що спрямовані на збір, обробку і подання зведеної статистичної звітності про обсяги використання природних ресурсів, їх якісні

характеристики, про власників і користувачів, а також про обсяги викидів та скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, про здійснення інших небезпечних факторів впливу на довкілля, про осіб, які їх здійснюють, а також спрямованих на розробку, розгляд, аналіз та оцінку офіційних документів, що містять такі відомості – державні природоресурсні кадастри, списки, реєстри, техніко-нормативні документи, такі як екологічний паспорт підприємства, декларація безпеки, паспорт відходів тощо.

Крім всього іншого, екологічний облік виконує й власні функції: 1) інформаційну; 2) оптимістичну; 3) прогностичну; 4) мотиваційну; 5) превентивну; 6) охоронну; 7) контролюючу.

З'ясовано, що поштовхом для розвитку правового регулювання екологічного обліку в Україні стало встановлення Стокгольмською конференцією (1972 р.) вимоги про необхідність запровадження екологічних показників стану довкілля, а також підготовка Статистичним бюро Секретаріату ООН довідника зі статистики довкілля і рамок (рекомендацій) для розробки статистики навколишнього середовища для міжнародних екологічних та Статистичних організацій і окремо взятих країн, а також Програми міжнародної діяльності в галузі статистики навколишнього середовища (1974 р.). А вже в 1992 році на конференції Організації Об'єднаних Націй з навколишнього середовища і розвитку (зустрічі «Планета Земля» на вищому рівні в Ріо-де-Жанейро) була запропонована концепція екологічного обліку як інструменту проведення послідовної політики в сфері сталого розвитку.

З того часу, екологічний облік здійснюється як на міжнародному, регіональному так і на державному рівнях.

На міжнародному рівні всі статистичні дані про стан довкілля і його окремі показники збираються на основі підготовленого Статистичним відділом ООН «Керівництва з Національних рахунків: комплексний екологічний та економічний облік», яке зазвичай іменується СЕЕО, а також «Центральної основи Системи природно-економічного обліку», яка виступає

міжнародним стандартом у сфері екологічного обліку. Крім того, ведення окремих видів екологічного обліку на міжнародному рівні передбачається також Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату та Кіотського протоколу до неї, Орхуською конвенцією про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля та Протоколу про реєстри викидів і перенесення забруднювачів до неї і т.ін.

На регіональному рівні (ЄС) міжнародні вимоги з екологічного обліку були гармонізовані у цілий ряд європейських регламентів та директив, зокрема: регламенти Комісії ЄС від 7 жовтня 2010 року № 920/2010 щодо стандартизованої і захищеної системи реєстрів; від 6 липня 2011 року № 691/2011 про Європейську систему еколого-економічних рахунків; від № 21 червня 2012 року 600/2012 про верифікацію звітів про викиди парникових газів і звітів про тонно-кілометри та акредитацію версифікаторів; від № 21 червня 2012 року 601/2012 № 601/2012 про моніторинг та звітність щодо викидів парникових газів; № 166/2006 про створення Європейського Регістру викидів і перенесення забруднюючих речовин; від 18 грудня 2006 року № 1907/2006 про реєстрацію, оцінку, авторизацію і обмеження хімічних речовин та препаратів (REACH) та ін.

Вітчизняний рівень нормативно-правового регулювання екологічного обліку характеризується його запровадженням ще на початку 90-х років ХХ століття з прийняттям Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та поресурсового законодавства.

На сьогоднішній день таке нормативно-правове регулювання здійснюють: а) нормативно-правові акти, якими передбачається ведення обліку природних ресурсів та їх стану; б) нормативно-правові акти, за допомогою яких відбувається тлумачення таких правових категорій, як: «об'єкти, які шкідливо впливають або можуть вплинути на стан навколишнього природного середовища»; «шкідливі речовини та їх види»; «шкідливі фізичні та біологічні впливи»; в) нормативно-правові акти, що

розкривають зміст юридичної природи обліку об'єктів і речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища; г) нормативно-правові акти, якими визначаються види та правові форми здійснення такого обліку; д) нормативно-правові акти, якими визначається юридична відповідальність за порушення законодавства у окресленій сфері.

Аналізуючи сутність правовідносини у сфері екологічного обліку ми прийшли до висновку, що вони являють собою сукупність врегульованих нормами права відносин, що виникають між суб'єктами господарювання та спеціально уповноваженими на те центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, в межах яких, збирається, обробляється і подається зведена статистична звітність про кількість і стан природних ресурсів, обсяги викидів та скидів забруднюючих речовин, кількість і рівень екологічної небезпечності стаціонарних об'єктів. Такі правовідносини мають чітко виражений еколого-правовий характер, є елементом складу предмету правового регулювання екологічного права та регулюються шляхом застосування притаманного екологічному праву імперативного методу правового регулювання на основі дотримання основоположних принципів екологічного права – гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей.

У зв'язку з цим, таким правовідносинам притаманний як регулятивний так і охоронний екологічний характер. Вони є видом процесуальних, динамічних, реальних правовідносин, обтяжених екологічним ризиком, які покликані попереджати настання надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

Основними об'єктами правовідносин з такого обліку визначено: 1) природні ресурси; 2) шкідливі для навколишнього природного середовища стаціонарні об'єкти: а) потенційно небезпечні об'єкти; б) об'єкти підвищеної небезпеки; 3) шкідливі речовини: а) хімічні речовини; б) біологічні речовини та мікроорганізми; 4) фізичні фактори впливу: а) електромагнітні випромінювання (радіація, іонізація); б) акустичні фактори; в) вібраційні

фактори; 5) суб'єкти – отримувачі дозволу на викиди, скиди забруднюючих речовин та розміщення відходів; 6) платники екологічного податку та інших платежів; 7) екологічно безпечна продукція; 8) надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру.

Встановлено, що до суб'єктів еколого-облікових правовідносин належать: 1) Міністерство цифрової трансформації; 2) Державна служба статистики України та її регіональні відділи; 3) статистичні відділи міністерств і відомств, які проводять державні обстеження локального та тематичного характеру: Міндовкілля України, Державна екологічна інспекція України, Державна служба геодезії, картографії та кадастру України, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державна служба геології та надр України, Український гідрометеорологічний центр, Міністерство охорони здоров'я України, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державна інспекція ядерного регулювання України, Державна служба з надзвичайних ситуацій України, Державна служба України з питань праці тощо; 4) аналітичні відділи окремих економічних структур (підприємств, організацій тощо), які проводять облік на локальному рівні.

Виявлені колізії правових норм у сфері закріплених повноважень органів державної виконавчої влади щодо ведення окремих форм екологічного обліку та їх фактичного виконання іншими державними органами та установами дозволили авторам висунути пропозицію про їх усунення.

Комплексний характер екологічного управління у сфері екологічного обліку зумовлює необхідність досягнення повного взаємозв'язку між окремими компонентами інформаційного забезпечення, що стосуються характеристик природних ресурсів, екологічно шкідливих речовин та об'єктів. Для забезпечення належного ведення окремих форм екологічного обліку потрібен ефективний контроль із боку органу, що не входить до системи органів, на які покладено повноваження стосовно реалізації функції

екологічного обліку. Таким органом, на думку авторів, може стати Міністерство цифрової трансформації України.

Правовий аналіз видів, форм та способів екологічного обліку дозволив встановити наступне:

- основними видами екологічного обліку є: 1) *за зовнішнім виразом*: первинний і вторинний облік; 2) *за напрямом правового регулювання*: а) облік природних ресурсів; б) облік об'єктів, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища; в) облік речовин, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища; г) облік небезпечних факторів; д) облік суб'єктів – отримувачів дозволу на викиди, скиди забруднюючих речовин та розміщення відходів; е) облік платників екологічного податку та інших платежів; є) облік екологічно безпечної продукції; ж) облік надзвичайних ситуацій.

- до способів екологічного обліку слід віднести: екологічний моніторинг, інвентаризацію викидів небезпечних речовин, ідентифікацію об'єктів безпеки, екологічну паспортизацію та декларування безпеки об'єктів підвищеної безпеки;

- основними формами екологічного обліку слід визначити статистичні спостереження, звітність, спеціальні державні реєстри, кадастри та переліки.

З'ясовано, що результати статистичних спостережень сьогодні можуть фіксуватися в: 1) статистичній екологічній звітності; 2) статистичних екологічних публікаціях та ін.

В ході наукового дослідження встановлено, що правове регулювання екологічного обліку здійснюється за такими загальними напрямками: державний облік природних ресурсів; державний облік речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища; державний облік небезпечних факторів та державний облік шкідливих для довкілля об'єктів.

Державному обліку природних ресурсів притаманним є ведення державних кадастрів природних ресурсів. Зокрема, за об'єктами ведення такого кадастру можна виділити: а) державний земельний кадастр; б)

державний водний кадастр; в) державний лісовий кадастр; г) державний кадастр родовищ і проявів корисних копалин; д) державний кадастр тваринного світу; е) державний кадастр рослинного світу; є) державний кадастр територій та об'єктів природно-заповідного фонду; ж) державний кадастр природних територій курортів; з) державний кадастр природних лікувальних ресурсів; і) містобудівний кадастр населених пунктів. Своєрідними видами екологічного обліку в цій сфері є також ведення Зеленої та Червоної книг України.

Виявлено, що особливістю державного обліку речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища є те, що він складається зі здійснення таких видів обліку, як:

1) державний облік в галузі охорони атмосферного повітря, що включає: а) взяття на облік об'єктів, які справляють шкідливий вплив; б) ведення на об'єктах первинного обліку стаціонарних джерел, які справляють шкідливий вплив; в) складення державної статистичної звітності в галузі охорони атмосферного повітря за стаціонарними та пересувними джерелами, які справляють шкідливий вплив; г) проведення інвентаризації викидів та обсягів забруднюючих речовин на зазначених об'єктах.

Встановлено, що сьогодні в Україні діють такі реєстри шкідливих речовин, як: Національний кадастр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів, Державний реєстр пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні, Державний реєстр ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів та готових кормів.

2) облік скидання зворотних (стічних) вод та забруднюючих речовин, який сьогодні не має спеціального правового регулювання та виступає складовою більш загального державного обліку – обліку водокористування.

З'ясовано, що облік речовин, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища може містити дані не лише про окремі речовини, які використовуються, виготовляються або утворюються в процесі господарської діяльності, а й про продукцію в якій вони містяться.

Сучасний державний облік небезпечних факторів (хімічних, фізичних та біологічних) здійснюється шляхом ведення таких реєстрів як: Державний реєстр небезпечних факторів; Державний реєстр джерел іонізуючого випромінювання; Дозовий реєстр опромінення; Єдиний реєстр виданих ліцензій на провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії; Реєстр радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, що можуть застосовуватися на території України в смугах радіочастот загального користування; Державний реєстр генетично модифікованих організмів сортів сільськогосподарських рослин у відкритій системі; Державний реєстр косметичних та лікарських засобів, які містять генетично модифіковані організми або отримані з їх використанням. При цьому, в державі відсутній реєстр джерел акустичного впливу, який вимагається законодавством.

З'ясовано, що облік об'єктів, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища здійснюється з урахуванням кількості і типу небезпечної речовини, що використовується, виготовляється, утворюється, переробляється або транспортується суб'єктом господарювання. В залежності від цього такі об'єкти поділяються на: 1) потенційно небезпечні об'єкти та 2) об'єкти підвищеної небезпеки. Поділ на такі види об'єктів відбувається в рамках процедури ідентифікації за результатами якої для потенційно небезпечних об'єктів вимагається розробка паспорту підприємства, а для об'єктів підвищеної небезпеки – декларація безпеки такого об'єкта.

В рамках здійснення обліку об'єктів, які шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища ведуться такі реєстраційні бази, як: Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів, Державний реєстр об'єктів підвищеної небезпеки, Державний реєстр суб'єктів господарювання, які здійснюють приймання та/або розбирання транспортних засобів, що утилізуються, Державний кадастр сховищ радіоактивних відходів, Реєстр об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів та Реєстр місць видалення відходів.

У випадку настання надзвичайних ситуацій на таких об'єктах Державною службою України з надзвичайних ситуацій ведеться також облік таких надзвичайних ситуацій, а також Державний реєстр небезпечних територій.

Правовий аналіз особливостей ведення таких видів обліку показав відсутність загальнодоступності до деяких видів реєстрів та кадастрів (наприклад, дані лісового кадастру; єдиного реєстру суб'єктів господарювання, яким видаються дозволи на здійснення викидів та скидів забруднюючих речовин; єдиного реєстру об'єктів підвищеної безпеки; реєстру платників екологічного податку; обліку надзвичайних ситуацій; Державного реєстру небезпечних територій тощо) або їх повну відсутність (наприклад, реєстр акустичних впливів), що вимагає значного доопрацювання законодавства у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Accounting for Freshwater Quality in India. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/Water/India_GAISP_Freshwater_quality.pdf.
2. Beredugo, Sunny Biobele, Mefor, Ikechukwu Paul. The Impact of Environmental Accounting and Reporting on Sustainable Development in Nigeria. Research Journal of Finance and Accounting. 2012. Vol. 3. № 7. P. 55-63.
3. CO2 content of German import and export goods, 2000 – 2010. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/Air/Germany_co2_2014.pdf.
4. Concepts, sources et methodes du Systeme des comptes de l'environnement et des ressources du Canada. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/fr/catalogue/16-505-G>
5. Environment. The World Bank. URL: <http://data.worldbank.org/topic/environment>.
6. Environmental Audit Program Design Guidelines for Federal Agencies. 29.03.1997. URL: <http://www.epa.gov/compliance/resources/policies/incentives/auditing/envaudproguidemas.pdf>.
7. Eurostat. Database. URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>.
8. Extended Input-Output Model for Energy and Greenhouse Gases. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/Energy/Finalreport_IOMEnergy.pdf.
9. FAO Statistical Pocketbook World food and agriculture 2015. URL: <http://www.fao.org/3/a-i4691e.pdf>.
10. FAO statistical yearbook 2014: Africa food and agriculture. URL: <http://www.fao.org/3/a-i3620e.pdf>.
11. FAO statistical yearbook 2014: Asia and the Pacific food and agriculture. URL: <http://www.fao.org/3/a-i3590e.pdf>.

12. FAO statistical yearbook 2014: Europe and Central Asia food and agriculture. URL: <http://www.fao.org/3/a-i3621e.pdf>.

13. FAO statistical yearbook 2014: Latin America and the Caribbean. URL: <http://www.fao.org/docrep/019/i3592e/i3592e.pdf>.

14. FAO statistical yearbook 2014: Near East and North Africa food and agriculture. URL: <http://www.fao.org/docrep/019/i3591e/i3591e.pdf>.

15. Global Assessment of Human-induced Soil Degradation (GLASOD). URL: <http://www.isric.org/projects/global-assessment-human-induced-soil-degradation-glasod>.

16. Global Consultation and related statistical capacity development for monitoring climate change. Environmental Statistics Division (UNSD)/DESA. Issue 4. July 2021.

17. Guidelines for the preparation of national communications by Parties included in Annex I to the Convention, Part I: UNFCCC reporting guidelines on annual inventories. contained in FCCC/SBSTA/2006/9.

18. Hasan Şenol, Hakan Özçelik The Importance of Environmental Accounting in the Context of Sustainable Development and Within IFRS Evaluation. URL: <https://omeka.ibu.edu.ba/files/original/eb62d6591cd1a9c3cdf70576304db9b3.pdf>.

19. International Energy Agency. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEI/%202010_75_%D0%84%D0%A1.pdf.

20. Manual for Air Emissions Accounts. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/Air/Eurostat_emissions_manual.pdf.

21. Nature and the Wealth of Nations. URL: http://temis.documentation.developpement-durable.gouv.fr/docs/Temis/0083/Temis-0083488/22322_ENG.pdf.

22. NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistics), by regional level, version 2013 (NUTS 2013) Inaction. URL:

http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=LST_CLS_DLD&StrNom=NUTS_2013L&StrLanguageCode=EN&StrLayoutCode=HIERARCHIC#.

23. OECD Environmental Outlook to 2050. The Consequences of Inaction. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/environment/oecd-environmental-outlook-to-2050_9789264122246-en.

24. OECD. Stat. URL: <http://stats.oecd.org/>.

25. Open Access Environment. Старт роботи нової онлайн бази екологічних даних «Відкрите довкілля». URL: <https://openaccess.org.ua/news/view/1008>.

26. Paul E. Bailey, Peter A. Soyka. Making sense of environmental accounting. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/tqem.3310050302>.

27. Regions in the European Union Nomenclature of territorial units for statistics NUTS 2013/EU-28. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/KS-GQ-14-006>.

28. Regulation (EU) No 691/2011 of the European Parliament and of the Council of 6 July 2011 on European environmental economic accounts. OJ L 192, 22.7.2011, p. 1–16.

29. Waste Account, Australia, Experimental Estimates. URL: https://unstats.un.org/unsd/envaccounting/ceea/archive/MFA/Aus_waste_acct_2013.pdf.

30. Алексеев С.С. Об объекте права и правоотношения. Вопросы общей теории советского права / Под ред. С.Н. Братуся. Москва, 1960. С. 290–293.

31. Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: навч. посіб. для юрид. фак. вузів. Київ: Вентурі, 1996. 207 с.

32. Андрейцев В.І. Екологічний ризик у системі правовідносин екологічної безпеки. Право України. 1999. № 1. С. 62–69.

33. Андрейцев В.І. Право екологічної безпеки: Навч. та наук.-практ. посіб. К.: Знання–Прес, 2002. 332 с.

34. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням від 22.03.1989 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_022.

35. Балюк Г.І. Ядерне право України: стан та перспективи розвитку, правові аспекти радіоекології. Ін-т змісту і методів навчання, Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 1996. 140 с.

36. Боголюбов С.А. Основные принципы и объекты охраны окружающей среды. Аграрное и земельное право. 2009. № 9 (57). С. 4–14.

37. Боголюбов С.А. Экологическое право. Учебник для вузов. Москва: Издательство НОРМА–ИНФРА М, 2001. 448 с.

38. Боровицька А.Г. Правове регулювання ведення державного водного кадастру України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Х., 2017. 20 с.

39. Бринчук М.М. Государственный статистический учет и отчетность. Экологическое право (право окружающей среды): Учебник для высших юридических учебных заведений. Москва: Юристь, 1998. С. 267–269.

40. Бринчук М.М. Правовая охрана окружающей среды от загрязнения токсическими веществами. М.: Наука, 1990. 214 с.

41. Бринчук М.М. Экологическое право (право окружающей среды): учебник для высших юридических учебных заведений. Москва: Юристь, 1998. 688 с.

42. В Україні стартувала геоінформаційна система «Відкрите довкілля» з пілотними мапами «Водні ресурси», «Атмосферне повітря» та «ЕкоФінанси». URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-ukrayini-startovala-geoinformacijna-sistema-vidkrite-dovkillya-z-pilotnimi-mapami-vodni-resursi-atmosferne-povitrya-ta-ekofinansi>.

43. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

44. Венгеров А.Б. Теория государства и права: учебник. Москва: Новый Юрист, 1998. 624 с.

45. Види обліку. Фінансовий облік на підприємствах України. URL: <http://readbookz.net/book/6/203.html>.
46. Віденська конвенція про охорону озонового шару від 22.03.1985 р. Офіційний вісник України. 2005. № 21. Ст. 1179.
47. Відкриті дані Міністерства екології та природних ресурсів України. URL: <https://menr.gov.ua/timeline/Vidkriti-dani-.html>.
48. Водний кодекс України від 06.06.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>.
49. Горелик Д. Конопелько А. Мониторинг загрязнения атмосферы и источников выбросов. Анаэроаналитические измерения. Москва: Изд-во стандартов, 1992. 432 с.
50. Голиченков А.К. Экологическое право России: словарь юридических терминов: учебное пособие для вузов. Москва: Издательский Дом «Городец», 2008. 448 с.
51. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18-22. Ст. 144.
52. ГОСТ 12.1.007-76 «Система стандартів безпеки праці. Шкідливі речовини. Класифікація і загальні вимоги безпеки». URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=50198.
53. ГОСТ 17.4.1.02-83 «Охрана природы. Грунты. Класифікація хімічних речовин для контролю забруднення». URL: <http://helpnik.college.ks.ua/standart/gost/Catalog/Index/21/21047.htm>.
54. Гошитар С.Л. Правове регулювання ведення державного земельного кадастру в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. Національний аграрний університет. К., 2008. 19 с.
55. Грабовець Н.О. Правове забезпечення основних видів земельно-кадастрової діяльності в Україні: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. Національний університет біоресурсів і природокористування України. К., 2011. 18 с.

56. Гревцов Ю.И. Правовые отношения и осуществление права. Ленинград, 1987. 128 с.

57. Гриценко О.І. Екологічний облік: визначення перспектив та основних засад упровадження. Економіка і суспільство. 2016. № 2. С. 678–683.

58. Грюнинг Х., Коэн М. Международные стандарты финансовой отчетности. International Accounting Standards: Практ. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М.: ICAR; World Bank, 2000. 181 с.

59. Данилко В.К. Методологічні засади екологічної статистики: дис... д-ра. екон. наук: 08.03.01 / НТК статистичних досліджень Державного комітету статистики України. Київ, 2005. 481 с.

60. Державний класифікатор України. Класифікатор відходів ДК 005-96: наказ Державного комітету України по стандартизації, метрології та сертифікації від 29.02.1996 р. № 89. URL: <http://plast.vn.ua/DK005-96.html>.

61. Державний реєстр. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%80%D0%B5%D1%94%D1%81%D1%82%D1%80.

62. Деякі питання Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 25.06.2020 р. № 614. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/614-2020-%D0%BF#Text>.

63. Деякі питання проведення апробації (випробування) та реєстрації генетично модифікованих організмів сортів сільськогосподарських рослин: постанова Кабінету Міністрів України від 23.07.2009 р. № 808. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-2009-%D0%BF>.

64. Директива 2003/87/ЄС щодо заснування схеми для зменшення викидів в атмосферу парникових газів, торгуючи в межах Співтовариства та про внесення змін до Директиви Ради 96/61/ЄС. URL: <https://menr.gov.ua/news/31300.html>.

65. Директива 2010/75/ЄС про промислові викиди від 24.11.2010 р. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=68049.

66. Домбровська О.А. Ведення галузевих кадастрів в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Випуск 16. С. 551-557.
67. Егорова Е.Н. Сравнительный анализ зарубежных налоговых систем и развитие налогообложения в России / Егорова Е.Н., Петров ЮА. Налоговый вестник. 1995. № 11. С. 25–29.
68. Екологічне право України: підручник для студ. вищ. навч. закл. / за ред. Каракаша І.І. Одеса: Фенікс, 2012. 788 с.
69. Екологічне право України.: [підр. для студ. юрид. спец. вищ. нач. закл.] / за ред. Гетьмана А.П., Шульги М.В. Харків: Право, 2009. 328 с.
70. Екологічне управління: Підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін. Київ: Либідь, 2004. 432 с.
71. Екологічний паспорт підприємства. Комунальне підприємство «Регіональний центр природних ресурсів та екології» Харківської обласної ради. URL: <https://rcpre.kharkiv.ua/news-uk/chi-neobhidnij-na-sogodni-ekologichnij-pasport-pidpriyemstva>.
72. Ерофеев Б.В. Экологическое право: учебник для вузов. Москва: Юриспруденция, 1999. 448 с.
73. Загальні вимоги до системи екологічного обліку на підприємстві. URL: http://www.childflora.org.ua/?page_id=41.
74. Звіт про результати аудиту ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного податку з викидів у атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти: рішення Рахункової палати України від 11.04.2018 р. № 10-3. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16756304/Zvit_10-3_2018.pdf?subportal=main.
75. Зелена книга. Проблеми та можливості створення єдиної інформаційно-комунікаційної системи сфери охорони навколишнього природного середовища та сталого розвитку. Київ: ГО «Фундація «Відкрите Суспільство», 2018. 30 с.

76. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.

77. Ильичева Е.В. Экологический учет в условиях реализации политики экологической сбалансированности: дис. д-ра. экон. наук: 08.00.12 / Орловский государственный технический университет. Орел, 2010. 290 с.

78. Кадастр природних ресурсів: навч. посіб. / Р.М. Панас, М.С. Маланчук; за заг. ред. Р.М. Панаса; М-во освіти і науки України, Нац. Ун-т «Львів. політехніка». Львів: Вид-во Львів. політехніки, 2014. 436 с.

79. Кадастр. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%80>.

80. Каракаш І.І. Джерела екологічного права та екологічні правовідносини. Екологічне право України: підручник / за ред. Каракаша І.І. Одеса: Фенікс, 2012. С. 57–88.

81. Картахенський протокол про біобезпеку до Конвенції про біологічне різноманіття. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_935.

82. Кикоть Г.В. Юридичні факти в системі правовідносин: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2006. 19 с.

83. Кіотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 11.12.1997 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_801.

84. Класифікатор потенційно небезпечних об'єктів. URL: https://www.dsns.gov.ua/UserFiles/File/2009/12_03_09_Klass_PNO.pdf.

85. Ковалев В.В. Стандартизація бухгалтерського учета: міжнародний аспект. Бухгалтерський учет. 1997. № 11. С. 20–21.

86. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

87. Кодекс України про надра від 27.07.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80#Text>.

88. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.

89. Колесник С.І. Необхідність та проблеми розвитку екологічної статистики. Проблеми статистики: Збірник наук. праць. Київ: НДІ статистики Держкомстату України, 2000. Вип. 2. С. 132–136.

90. Комарницький В.М. Екологічне право: навч. посіб. Луганськ: РВВ ЛАВС, 2005. 224 с.

91. Комплексный экологический и экономический учет. Оперативное пособие. Департамент по экономическим и социальным вопросам. Стат. отдел. (Методические исследования, Сер. Ф. №78). Нью-Йорк: ООН, 2001. 201 с.

92. Конвенция о биологическом разнообразии. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/biodiv.shtml.

93. Конвенция о трансграничном загрязнении воздуха на большие расстояния от 13.11.1979 г. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_223.

94. Конвенция по охране и использованию трансграничных водотоков и международных озер. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_273.

95. Конвенция по предотвращению загрязнения моря сбросом отходов и других материалов от 13.11.1972 г. Сб. действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. М., 1978. Вып. (V).

96. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25.06.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015.

97. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_272.

98. Концепция и методы статистики окружающей среды. Статистика природной среды. Технический доклад. ООН, Нью-Йорк, 1992. ST/ESA/STAT/SER.F/57. 156 с.

99. Коссак В.М. Здійснення суб'єктивних прав. Цивільне право України: Підручник: у 2 кн. – Кн.. 1 / За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Київ, 2002. 720 с.

100. Костицький В.В. Екологічне право України: підручник. Дрогобич: Коло, 2012. 360 с.

101. Краснова И.О. Экологическое право и управление в США. Москва: Байкальская Академия, 1992. 240 с.

102. Краснова М.В. Екологічне управління: науково-методологічні та правові питання. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2016. № 2 (103). С. 9–14.

103. Краснова Ю.А. Науково-правові питання визначення поняття «декларації безпеки» та її відмежування від сертифікації відповідності, заяви про екологічні наслідки діяльності та екологічного паспорту підприємства в екологічному праві. Теорія і практика застосування чинного вітчизняного та міжнародного законодавства в сучасних умовах: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.; у 3-х ч. (м. Одеса, Україна, 12-13 лютого 2011 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2011. Ч. 2. С. 16–19.

104. Краснова Ю.А. Особливості правовідносин у сфері декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки. Закарпатські правові читання: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та студентів (м. Ужгород, 28-29 квітня 2011 р.) / за заг. ред. Ф.Г. Вашука, П.А. Трачука. Ужгород: Редакційно-видавничий центр ЗакДУ, 2011. Т II. С. 280–286.

105. Краснова Ю.А. Право екологічної безпеки в Україні: дис... д-ра. юрид. наук: 12.00.06 / Національний університет біоресурсів і природокористування України, Інститут економіко-правових досліджень НАН України, 2018. 490 с.

106. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

107. Лазарева Л.П., Миловец В.М. Экологические индикаторы. Вологодские чтения. 2008. № 3. С. 173–178.

108. Леушин В.И. Правовые отношения. Теория государства и права. Учебник для юридических вузов и факультетов / Под ред. В.М. Корельского и В.Д. Перевалова. Москва: Изд. группа ИНФРА М–НОРМА, 1997. С. 338–357.

109. Лісовий кодекс України від 21.01.1994 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text>.

110. Малишева Н.Р. Державний облік об'єктів, що шкідливо впливають на стан навколишнього природного середовища. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 14: Екологічне право / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова), А.П. Гетьман (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2018. С. 231–234.

111. Малишева Н.Р. Державний облік у галузі природокористування й охорони навколишнього природного середовища, екологічна паспортизація та державна реєстрація, ведення державних кадастрів природних ресурсів. Екологічне право України. Академічний курс: Підручник. Друге видання / За заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Київ: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. С. 200–213.

112. Матвеева Е.М. Международный бухгалтерский учет (GAAP и IAS). М.: Изд-во «Дис», 1998. 192 с.

113. Матузов Н.И. Правовые отношения. Теория государства и права. Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. Москва: Юристъ, 1997. С. 472–510.

114. Международные стандарты финансовой отчетности: Первое официальное издание международных стандартов на русском языке. Москва: Фирма «Аскери», 1998. 890 с.

115. Методика розрахунку викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря при видобуванні корисних копалин відкритим способом.

URL: <http://isdc.com.ua/wp-content/uploads/2016/10/8.-%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D1%80%D0%B0%D1%85%D1%83%D0%BD%D0%BA%D1%83-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D0%B4%D1%96%D0%B2-%D1%83-%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%94%D1%80%D1%96.pdf>.

116. Микула О.Я., Ступень М.Г., Пересоляк В.Ю. Карастр природних ресурсів: Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Львів: «Новий Світ – 2000». 2020. 192 с.

117. Міжнародна конвенція по запобіганню забрудненню з суден від 02.11.1973 р. Зібрання чинних міжнародних договорів України. 2004. № 4 (книга 1). Ст. 832.

118. Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар, із змінами і доповненнями, внесеними Протоколом від 29 червня 1990 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_215.

119. Москаленко О.В. Правові аспекти декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки: дис... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2013. 190 с.

120. Налоговые системы зарубежных стран. / Ред. Князев В.Г., Черник Д.Г. Москва: ЮНИТИ, 1997. 243 с.

121. Національна онлайн-платформа, яка містить актуальну інформацію про стан довкілля. URL: https://eco.mepr.gov.ua/?fbclid=IwAR0J_JBIFg-lc5NBiVtPFp87IviCwRTBWJBLLJgdw_NVGEOoKuNPU7dcwFo.

122. Нерсесянц В.С. Общая теория права и государства: учебник. Москва: Издательство НОРМА–ИНФРА М, 2002. 552 с.

123. Облік. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9E%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA>.

124. Облікові реєстри і їх класифікація. Теорія бухгалтерського обліку. URL: <http://library.if.ua/book/46/3193.html>.

125. Охрана природы. Экологический паспорт промышленного предприятия. Основные положения: ГОСТ 17.0.0.04-90. М., 1990.

126. Петров В.В. Экологическое право России: учебник для вузов. Москва: Издательство БЕК, 1995. 557 с.

127. Пилипенко П.Д. Правовідносини довкілля. Право довкілля (екологічне право): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.І. Федорович, М.Я. Вашишин [та ін.]; за ред. П.Д. Пилипенка. Київ: Ін Юре, 2010. С. 46–76.

128. Питання Міністерства цифрової трансформації: постанова Кабінету Міністрів України від 18.09.2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>.

129. Правознавство: Навч. посібник / В.І. Бобир, С.Е. Демський, А.М. Колодій та ін., За ред. В.В. Копейчикова – 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 704 с.

130. Про введення в дію Методики спостережень щодо оцінки радіаційної та хімічної обстановки: наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 06.08.2002 р. № 186. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0708-02/ed20020829/find?text=%D0%E0%E4%B3%E0%F6%B3%E9%ED%E5+%F2%E0+%F5%B3%EC%B3%F7%ED%E5+%F1%EF%EE%F1%F2%E5%F0%E5%E6%E5%ED%ED%FF>.

131. Про ветеринарну медицину: Закон України від 25.06.1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 36. Ст. 531.

132. Про визнання таким, що втратив чинність, спільного наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України та Міністерства охорони здоров'я України від 18.01.2000 р. № 15/7: наказ Державної інспекції ядерного регулювання України та

Міністерства охорони здоров'я України від 15.06.2015 р. № 111/337. Офіційний вісник України. 2015. № 52. Ст. 1683.

133. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку: Закон України від 08.02.1995 р. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 12. Ст. 81.

134. Про відходи: Закон України від 05.03.1998 р. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 36-37. Ст. 242.

135. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо об'єктів підвищеної небезпеки: Закон України від 15.07.2021 р. Урядовий кур'єр від 3 вересня 2021 р. № 169.

136. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скорочення кількості документів дозвільного характеру: Закон України від 09.04.2014 р. № 1193-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 23. Ст. 873.

137. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань видачі дозволів на спеціальне водокористування: постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017 р. № 1091. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1091-2017-%D0%BF>.

138. Про впорядкування ведення обліку надзвичайних ситуацій: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 14.11.2013 р. № 698. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0698388-13>.

139. Про Державний земельний кадастр: Закон України від 07.07.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3613-17#Text>.

140. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.

141. Про державну систему біобезпеки при створенні, випробуванні, транспортуванні та використанні генетично модифікованих організмів: Закон України від 31.05.2007 р. Відомості Верховної Ради України. 2007. № 35. Ст. 484.

142. Про Державну службу України з питань геодезії, картографії та кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 14.01.2015 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2015-%D0%BF#Text>.

143. Про державну статистику: Закон України від 17.09.1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 43. Ст. 608.

144. Про дозвільну систему в сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15>.

145. Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>

146. Про екологічну мережу України: Закон України від 24.06.2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15#Text>.

147. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24.02.1994 р. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 27. Ст. 218.

148. Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки: Закон України від 21.09.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1989-14#Text>.

149. Про затвердження «Карти даних небезпечного фактору (речовини, матеріалу)»: постанова Міністерства охорони здоров'я України, Державної санітарно-епідеміологічної служби та Головного державного санітарного лікаря України від 20 травня 2002 року № 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0019588-02#Text>.

150. Про затвердження Вимог до роботодавців щодо захисту працівників від шкідливого впливу хімічних речовин: наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 22.03.2012 р. № 627. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE20834.html.

151. Про затвердження гігієнічного нормативу «Перелік речовин, продуктів, виробничих процесів, побутових та природних факторів, канцерогенних для людини: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 13.01.2006 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-06>.

152. Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною»: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 12.05.2010 р. № 400. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE17747.html.

153. Про затвердження державних санітарних правил «Основні санітарні правила забезпечення радіаційної безпеки України»: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 02.02.2005 р. № 54. Офіційний вісник України. 2005. № 23. Ст. 1322.

154. Про затвердження державних санітарних правил та норм: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.1996 р. № 239. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0488-96>.

155. Про затвердження Загальних положень безпеки при поводженні з радіоактивними відходами до їх захоронення: наказ Державної інспекції ядерного регулювання України від 01.08.2017 р. № 279. Офіційний вісник України. 2017. № 71. Ст. 2182.

156. Про затвердження інструкцій щодо заповнення форм державних статистичних спостережень з охорони навколишнього природного середовища: наказ Державного комітету статистики України від 24.10.2006 р. № 494. Офіційний вісник України. 2006. № 46. Ст. 3097.

157. Про затвердження Інструкції з ведення журналу обліку вилучених водних біоресурсів: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 26.01.2016 р. № 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0202-16#Text>.

158. Про затвердження Інструкції з оформлення Державною екологічною інспекцією України та її територіальними органами матеріалів про адміністративні правопорушення: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 05.07.2004 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0934-04#Text>.

159. Про затвердження Інструкції з проектування, технічного приймання, обліку та оцінки якості лісокультурних об'єктів: наказ

Державного комітету лісового господарства України від 19.08.2010 р. № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1046-10#Text>.

160. Про затвердження Інструкції по створенню і веденню Державного кадастру природних лікувальних ресурсів: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 23.09.2009 р. № 687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-10#Text>.

161. Про затвердження Інструкції про загальні вимоги до оформлення документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів, для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 09.03.2006 р. № 108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0341-06#Text>.

162. Про затвердження Інструкції про зміст та порядок складання звіту проведення інвентаризації викидів забруднюючих речовин на підприємстві: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України від 10.02.1995 р. № 7. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0061-95>

163. Про затвердження Інструкції про зміст та складання документації державного кадастру територій та об'єктів природно-заповідного фонду України: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 16.02.2005 р. № 67. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0298-05#Text>.

164. Про затвердження Інструкції про порядок ведення державного лісового кадастру і первинного обліку лісів: наказ Державного комітету лісового господарства України від 01.10.2010 р. № 298. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1267-10#Text>.

165. Про затвердження Інструкції про порядок придбання, зберігання, обліку, перевезення і використання відомчої зброї та бойових припасів до неї в спеціальних адміністраціях територій та об'єктів природно-заповідного

фонду, що належать до сфери управління Міністерства екології та природних ресурсів України: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 17.02.2015 р. № 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-15#Text>.

166. Про затвердження Інструкції про порядок розробки та затвердження гранично допустимих скидів (ГДС) речовин у водні об'єкти із зворотними водами: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 15.12.1994 р. № 116. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0313-94>

167. Про затвердження Інструкції про порядок утримання, обліку та перевірки технічного стану джерел зовнішнього протипожежного водопостачання: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 15.06.2015 р. № 696. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0780-15#Text>.

168. Про затвердження Інструкції щодо заповнення типової форми первинної облікової документації № ПОД-2 «Журнал обліку виконання заходів з метою охорони атмосферного повітря: наказ Державного комітету статистики України від 30.04.2004 р. № 252. Офіційний вісник України. 2004. № 22. Ст. 1522.

169. Про затвердження Інструкції щодо порядку визначення геодезичних координат джерел викидів забруднюючих речовин при проведенні державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 22 травня 2001 року № 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0506-01#Text>.

170. Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій: наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 12.12.2012 р. № 1400. Офіційний вісник України. 2013. № 12. Ст. 470.

171. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів Державною екологічною

інспекцією: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2019-%D0%BF>

172. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю) за додержанням законодавства у сферах охорони праці, промислової безпеки, гігієни праці, поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення, зайнятості населення, зайнятості та працевлаштування осіб з інвалідністю, заходів державного гірничого нагляду Державною службою з питань праці: постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 р. № 223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2019-%D0%BF>

173. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності у сфері санітарного та епідемічного благополуччя населення та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2019 р. № 1164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1164-2018-%D0%BF>.

174. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження господарської діяльності та визначається періодичність здійснення планових заходів державного нагляду (контролю) за додержанням заходів біологічної і генетичної безпеки щодо сільськогосподарських рослин під час створення, дослідження та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритих системах Державною службою з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 р. № 198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-2019-%D0%BF>

175. Про затвердження Методики визначення ризиків та їх прийнятних рівнів для декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки: наказ

Міністерства праці та соціальної політики України від 04.12.2002 р. № 637. URL: <http://ua-info.biz/legal/basene/ua-cmelgt/index.htm>.

176. Про затвердження Методики обстеження і паспортизації гідротехнічних споруд систем гідравлічного вилучення та складування промислових відходів: наказ Державного комітету України у справах містобудування і архітектури від 19.12.1995 р. № 252. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0466-95>.

177. Про затвердження Методики оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру: постанова Кабінету Міністрів України від 15.02.2002 р. № 175. Офіційний вісник України. 2002. № 8. Ст. 356.

178. Про затвердження Методики прогнозування наслідків вилливу (викиду) небезпечних хімічних речовин при аваріях на промислових об'єктах і транспорті: наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерства аграрної політики України, Міністерства економіки України, Міністерства екології та природних ресурсів України від 27.03.2001 р. № 73/82/64/122. Офіційний вісник України. 2001. № 15. Ст. 681.

179. Про затвердження Методики розрахунку викидів забруднюючих речовин та парникових газів у повітря від використання палива на побутові потреби в домогосподарствах: наказ Державного комітету статистики України від 22.04.2011 р. № 98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0098832-11>

180. Про затвердження Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, які заподіяні державі в результаті наднормативних викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря: наказ Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 28 квітня 2020 року № 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0414-20#Text>.

181. Про затвердження Методичних вказівок щодо проведення фізичної інвентаризації та зведення балансу ядерних матеріалів: наказ Державного

комітету ядерного регулювання України від 06.10.2005 р. № 113. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0113578-05>.

182. Про затвердження Методологічних положень державного статистичного спостереження з охорони атмосферного повітря: наказ Державної служби статистики України від 23.03.2016 р. № 44. <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

183. Про затвердження Методологічних положень з організації державного статистичного спостереження щодо утворення та поводження з відходами: наказ Державної служби статистики України від 18.12.2015 р. № 361. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

184. Про затвердження переліків підприємств, які отримують або ввозять на митну територію України речовини, що використовуються як компоненти моторних палив, для використання як сировини для виробництва в хімічній промисловості та річних обсягів квот на відвантаження або ввезення таких речовин: постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.2013 р. № 158. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/158-2013-%D0%BF>.

185. Про затвердження Переліку забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих і підземних вод та екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 06.02.2017 р. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/z0235-17>.

186. Про затвердження Переліку забруднюючих речовин для визначення хімічного стану масивів поверхневих і підземних вод та екологічного потенціалу штучного або істотно зміненого масиву поверхневих вод: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 06.02.2017 р. № 45. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0235-17>.

187. Про затвердження переліку компонентів рідкого ракетного палива та інших токсичних хімічних речовин, що підлягають утилізації у 2019-2020 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1021-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2018-%D1%80>.

188. Про затвердження Переліку максимально допустимих рівнів небажаних речовин у кормах та кормовій сировині для тварин: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.03.2012 р. № 131. Офіційний вісник України. 2012. № 29. Ст. 1081.

189. Про затвердження Переліку максимально допустимих рівнів небажаних речовин у кормах та кормовій сировині для тварин: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 19.03.2012 р. № 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0503-12#n13>.

190. Про затвердження переліку найбільш поширених і небезпечних забруднюючих речовин, викиди яких в атмосферне повітря підлягають регулюванню: постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2001 р. № 1598. Офіційний вісник України. 2001. № 49. Ст. 2187.

191. Про затвердження переліку небезпечних предметів і речовин, заборонених до перевезення повітряним транспортом: постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р. № 723. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/79544782>.

192. Про затвердження Переліку речовин, які входять до «твердих речовин» та «вуглеводнів» і за викиди яких справляється збір: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14.03.2002 р. № 104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0322-02>.

193. Про затвердження переліку суб'єктів господарювання, галузей та окремих територій, які підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню на договірній основі: постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2016 р. № 763. Офіційний вісник України. 2016. № 87. Ст. 2846.

194. Про затвердження Переліку типів устаткування, для яких розробляються нормативи граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 16.08.2004 р. № 317. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1102-04>.

195. Про затвердження плану державних статистичних спостережень на 2017 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 р. № 175-р. Офіційний вісник України. 2017. № 26. Ст. 753.

196. Про затвердження Положення про Державне агентство водних ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 393. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393-2014-%D0%BF#Text>.

197. Про затвердження Положення про Державне агентство лісових ресурсів України: постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2014 р. № 521. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/521-2014-%D0%BF#Text>.

198. Про затвердження Положення про Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів: постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2002 р. № 1288. Офіційний вісник України. 2002. № 36. Ст. 1694.

199. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D0%BF>.

200. Про затвердження Положення про Державну інспекцію ядерного регулювання України: постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2014 р. № 363. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/363-2014-%D0%BF>.

201. Про затвердження Положення про державну систему моніторингу довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.1998 р. № 391. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/391-98-%D0%BF>.

202. Про затвердження Положення про державну систему обліку та контролю ядерних матеріалів: постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.1996 р. № 1525. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1525-96-п>.

203. Про затвердження Положення про Державну службу геології та надр України: постанова Кабінету Міністрів України від 30.12.2015 р. № 1174. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1174-2015-%D0%BF#Text>.

204. Про затвердження Положення про Державну службу статистики України: постанова Кабінету Міністрів України від 23.09.2014 р. № 481. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/481-2014-%D0%BF>

205. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: постанови Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1052. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF> (дата звернення: 15.04.2019).

206. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів: постанова Кабінету Міністрів України від 02.09.2015 р. № 667. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2015-%D0%BF#Text>.

207. Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці: постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2015 р. № 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF>

208. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 р. № 267. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/267-2015-%D0%BF>

209. Про затвердження Положення про моніторинг потенційно небезпечних об'єктів: наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 06.11.2003 р. № 425. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1238-03>.

210. Про затвердження Положення про порядок і форму ведення реєстру радіоелектронних засобів та випромінювальних пристроїв, що можуть застосовуватися на території України в смугах радіочастот загального користування: рішення Національної комісії з питань регулювання зв'язку України від 03.11.2005 р. № 117. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1574-05>

211. Про затвердження Положення про порядок списання запасів корисних копалин з обліку гірничодобувного підприємства: постанова Кабінету Міністрів України від 27.01.1995 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58-95-%D0%BF#Text>.

212. Про затвердження Положення про проведення статистичних спостережень та надання органами державної статистики послуг на платній основі: постанова Кабінету Міністрів України від 08.11.2000 р. № 1659. Офіційний вісник України. 2000. № 45. Ст. 1938.

213. Про затвердження Положення про регіональні кадастри природних ресурсів: постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2001 р. № 1781. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1781-2001-%D0%BF#Text>.

214. Про затвердження Положення про Український гідрометеорологічний центр МНС України: наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України від 26.07.2011 р. № 759. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0759735-11#Text>.

215. Про затвердження Положення про щоквартальне інформування населення через ЗМІ про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 01.11.2005 р. № 397. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1510-05#Text>.

216. Про затвердження Порядку адміністрування Державного земельного кадастру: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 27.12.2012 р. № 836. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0153-13#Text>.

217. Про затвердження Порядку ведення агрохімічного паспорта поля, земельної ділянки: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 11.10.2011 р. № 536. Офіційний вісник України. 2011. № 102. Ст. 3764.

218. Про затвердження Порядку ведення державного водного кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.1996 р. № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-96-%D0%BF#Text>.

219. Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру: постанова Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 р. № 1051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051-2012-%D0%BF#Text>.

220. Про затвердження Порядку ведення державного лісового кадастру та обліку лісів: постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.2007 р. № 848. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-2007-%D0%BF#Text>.

221. Про затвердження Порядку ведення державного обліку в галузі охорони атмосферного повітря: постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2001 р. № 1655. Офіційний вісник України. 2001. № 51. Ст. 2274.

222. Про затвердження Порядку ведення державного обліку водокористування: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 16.03.2015 р. № 78. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0382-15#Text>.

223. Про затвердження Порядку ведення державного обліку і кадастру рослинного світу: постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 р. № 195. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195-2006-%D0%BF#Text>.

224. Про затвердження Порядку ведення державного обліку та паспортизації відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 01.11.1999 р. № 2034. Офіційний вісник України. 1999. № 44. Стор. 68.

225. Про затвердження Порядку ведення обліку надзвичайних ситуацій: постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2013 р. № 738. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/738-2013-%D0%BF>

226. Про затвердження Порядку ведення реєстру місць видалення відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.1998 р. № 1216. Офіційний вісник України. 1998. № 31. Ст. 1181.

227. Про затвердження Порядку ведення реєстру об'єктів утворення, оброблення та утилізації відходів: постанова Кабінету Міністрів України від 31.08.1998 р. № 1360. Офіційний вісник України. 1998. № 35. Ст. 1307.

228. Про затвердження Порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки: постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2011 р. № 1107. Офіційний вісник України. 2011. № 84. Ст. 3077.

229. Про затвердження Порядку видачі посвідчення мисливця і контрольної картки обліку добутої дичини й порушень правил полювання:

наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 01.10.2014 р. № 383. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1316-14#Text>.

230. Про затвердження Порядку визначення величин фонових концентрацій забруднювальних речовин в атмосферному повітрі: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 30.07.2001 р. № 286. Офіційний вісник України. 2001. № 33. Ст. 1575.

231. Про затвердження Порядку визначення величин фонових концентрацій забруднювальних речовин в атмосферному повітрі: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 30.07.2001 р. № 286. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0700-01#n15>

232. Про затвердження Порядку включення територій та об'єктів до переліків територій та об'єктів екологічної мережі: постанова Кабінету Міністрів України від 16.12.2015 р. № 1196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1196-2015-%D0%BF#Text>.

233. Про затвердження Порядку внесення відомостей про об'єм видобутих підземних вод водокористувачами до автоматизованої системи обліку видобутих підземних вод: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 23.03.2016 р. № 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0517-16#Text>.

234. Про затвердження Порядку державного обліку артезіанських свердловин, облаштування їх засобами вимірювання об'єму видобутих підземних вод: постанова Кабінету Міністрів України від 08.10.2012 р. № 963. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2012-%D0%BF#Text>.

235. Про затвердження Порядку державного обліку рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів тваринного і рослинного світу, занесених до Червоної книги України: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 09.10.2012 р. № 486. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2031-12#Text>.

236. Про затвердження Порядку державної реєстрації косметичних та лікарських засобів, які містять генетично модифіковані організми або

отримані з їх використанням: постанова Кабінету Міністрів України від 18.02.2009 р. № 114. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/114-2009-%D0%BF>

237. Про затвердження Порядку обліку місць масового відпочинку населення на водних об'єктах: постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2002 р. № 264. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/264-2002-%D0%BF#Text>.

238. Про затвердження Порядку обліку робіт і досліджень, пов'язаних із геологічним вивченням надр: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14.06.2013 р. № 262. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1156-13#Text>.

239. Про затвердження Порядку обмеження, тимчасової заборони (призупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища: постанова Верховної Ради України від 29.10.1992 р. № 2751-ХІІ. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 46. Ст. 637.

240. Про затвердження Порядку організації та проведення перевірок суб'єктів господарювання щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 10.09.2008 р. № 464. Офіційний вісник України. 2009. № 4. Ст. 114.

241. Про затвердження Порядку проведення державних випробувань, державної реєстрації та перереєстрації, видання переліків пестицидів і агрохімікатів, дозволених до використання в Україні: постанова Кабінету Міністрів України від 04.03.1996 р. № 295. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/295-96-%D0%BF/card6#Public>.

242. Про затвердження Порядку проведення інвентаризації земель та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 р. № 476. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/476-2019-%D0%BF#Text>.

243. Про затвердження Порядку проведення національної інвентаризації лісів та внесення зміни до у додаток до Положення про набори даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних: постанова Кабінету Міністрів України від 21.04.2021 р. № 392. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-poryadku-provedennya-nacionalnoyi-inventarizaciyi-lisiv-ta-vnesennya-zmini-392-210421>.

244. Про затвердження Порядку проведення огляду, випробування та експертного обстеження (технічного діагностування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпеки: постанова Кабінету Міністрів України від 26.05.2004 р. № 687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/687-2004-%D0%BF>.

245. Про затвердження Порядку проведення та оплати робіт, пов'язаних з видачею дозволів на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, обліку підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців, які отримали такі дозволи: постанова Кабінету Міністрів України від 13.03.2002р. № 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/302-2002-%D0%BF>

246. Про затвердження Порядку розроблення нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин у водні об'єкти та перелік забруднюючих речовин, скидання яких у водні об'єкти нормується: постанова Кабінету Міністрів України від 11.09.1996 р. № 1100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-96-%D0%BF>.

247. Про затвердження Порядку розроблення паспорта рибогосподарської технологічної водойми: наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16.12.2013 р. № 742. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-14#Text>.

248. Про затвердження Порядку складання паспортів річок і Порядку установлення берегових смуг водних шляхів та користування ними: постанова Кабінету Міністрів України від 14.04.1997 р. № 347. Офіційний вісник України. 1997. № 16. Стор. 80.

249. Про затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів: постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2001 р. № 562. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/562-2001-%D0%BF#Text>.

250. Про затвердження Порядку формування та ведення Державного реєстру суб'єктів господарювання, які здійснюють приймання та/або розбирання транспортних засобів, що утилізуються: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 15.08.2013 р. № 350. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1482-13>.

251. Про затвердження Порядку формування, ведення Єдиного реєстру виданих ліцензій на провадження діяльності у сфері використання ядерної енергії: наказ Державної інспекції ядерного регулювання України від 14.06.2013 р. № 64-од. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1141-13>

252. Про затвердження Порядку централізованого обліку видобутку нафти, природного газу, газового конденсату, супутньої пластової води, а також закачки в пласти води та газу: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України та Міністерства фінансів України від 22.10.2012 № 538/1109. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2084-12#Text>.

253. Про затвердження Правил ведення обліку та контролю ядерних матеріалів: наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 26.06.2006 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0849-06>.

254. Про затвердження Правил створення та експлуатації автоматизованих систем екологічного контролю і моніторингу об'єктів підвищеної екологічної небезпеки та Регламенту створення та функціонування автоматизованих систем екологічного контролю і моніторингу об'єктів підвищеної екологічної небезпеки: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 27.03.2009 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0148617-09#Text>.

255. Про затвердження Програми діяльності Кабінету Міністрів України: постанови Кабінету Міністрів України від 09.12.2014 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/294-2016-%D0%BF>.

256. Про затвердження Програми розвитку державної статистики до 2023 року: постанова Кабінету Міністрів України від 27.02.2019 р. № 222. Офіційний вісник України. 2019. № 24.

257. Про затвердження Регламенту Державного комітету статистики України: наказ Державної служби статистики України від 09.03.2017 р. № 56. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/FN030633>.

258. Про затвердження Рекомендацій щодо обліку малих кількостей ядерних матеріалів: наказ Державного комітету ядерного регулювання України від 26.09.2005 р. № 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0110578-05>.

259. Про затвердження Технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин із устаткування (установки) для виробництва чавуну, продуктивність якого перевищує 2,5 тони на годину: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 25.12.2015 р. № 504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/o1067/page2>.

260. Про затвердження технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин із теплосилових установок, номінальна теплова потужність яких перевищує 50 МВт: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 22.10.2008 р. № 541. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1110-08>.

261. Про затвердження Технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин із устаткування (установки) для виробництва вапна в обертових випалювальних печах, виробнича потужність яких перевищує 50 тонн на день, або в інших печах, виробнича потужність яких перевищує 50 тонн на день: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 01.07.2015 р. № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0878-15>.

262. Про затвердження технологічних нормативів допустимих викидів забруднюючих речовин із устаткування (установок) для виробництва сталі (первинна та вторинна плавка), продуктивністю, яка перевищує 2,5 тонни на годину (установки газокисневого рафінування сталі): наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 22.07.2015 р. № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0876-15>.

263. Про затвердження типової форми первинної облікової документації № 1-ВТ «Облік відходів та пакувальних матеріалів і тари» та Інструкції щодо її заповнення: наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 07.07.2008 р. № 342. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0824-08>.

264. Про затвердження типової форми первинної облікової документації з обліку заходів щодо охорони атмосферного повітря № ПОД-2: наказ Державного комітету статистики України від 09.12.2003 р. № 439. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0439202-03>.

265. Про затвердження форм звітності щодо обліку запасів корисних копалин та інструкцій з їх заповнення: наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 14.03.2016 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0789-16#Text>.

266. Про затвердження форми державного статистичного спостереження № 2-ТП (повітря) (річна) «Звіт про викиди забруднюючих речовин і парникових газів у атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів»: наказ Державної служби статистики України від 06.07.2018 р. № 124. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

267. Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання: Закон України від 14.01.1998 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15/98-%D0%B2%D1%80>.

268. Про заходи щодо створення єдиної системи державної реєстрації земельних ділянок, нерухомого майна та прав на них у складі Державного

земельного кадастру: Указ Президента України від 17.02.2003 р. № 134/2003.
URL: https://nais.gov.ua/m/str_290.

269. Про ідентифікацію та декларування об'єктів підвищеної небезпеки: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 р. № 956. Офіційний вісник України. 2002. № 29. Ст. 1357.

270. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

271. Про інформування громадськості з питань, що стосуються довкілля: постанова Верховної Ради України від 04.11.2004 р. № 2169-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2169-15#Text>.

272. Про курорти: Закон України від 05.10.2000 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>.

273. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 02.03.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/222-19>.

274. Про містобудівний кадастр: постанова Кабінету Міністрів України від 25.05.2011 р. № 559. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/559-2011-%D0%BF#Text>.

275. Про національну інфраструктуру геопросторових даних: Закон України від 13.04.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-20#Text>.

276. Про об'єкти підвищеної небезпеки: Закон України від 18.01.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14>.

277. Про облік джерел іонізуючого випромінювання у МВС: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.11.2009 р. № 467. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0467320-09>.

278. Про оперативне інформування в системі ДСНС України: наказ Державної служби України з надзвичайних ситуацій від 12.06.2013 р. № 403. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0403388-13>.

279. Про основи містобудування: Закон України від 16.11.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2780-12#Text>.

280. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року: Закон України від 21.12.2010 р. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. Ст. 218.

281. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>.

282. Про основні засади державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності: Закон України від 05.04.2007 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-16>.

283. Про охорону атмосферного повітря: Закон України від 16.10.1992 р. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 50. Ст. 678.

284. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546.

285. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19>.

286. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 14. Ст. 91.

287. Про питну воду та питне водопостачання: Закон України від 10.01.2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 16. Ст. 112.

288. Про поводження з радіоактивними відходами: Закон України від 30.06.1995 р. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 327. Ст. 198.

289. Про порядок ведення державного кадастру тваринного світу: постанова Кабінету Міністрів України від 15.11.1994 р. № 772. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/772-94-%D0%BF#Text>.

290. Про природно-заповідний фонд України: Закон України від 16.06.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text>.

291. Про ратифікацію Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань,

що стосуються довкілля: Закон України від 06.07.1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 34. Ст. 296.

292. Про ратифікацію Протоколу про реєстри викидів і перенесення забруднювачів: Закон України від 02.02.2016 р. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 11. Ст. 122.

293. Про реалізацію статті 85 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: постанова Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 339. Офіційний вісник України. 2013. № 37. Ст. 1309.

294. Про рослинний світ: Закон України від 09.04.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/591-14#Text>.

295. Про скасування міждержавних стандартів в Україні, що розроблені до 1992 року: наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 14.12.2015 р. № 188. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0188774-15>.

296. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 р. № 932-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249573705>.

297. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері промислового забруднення: розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 р. № 402-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/402-2019-%D1%80#Text>.

298. Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 року № 616-р. Офіційний вісник України. 2017. № 76. Ст. 2336.

299. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки та затвердження плану заходів щодо її

реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text>.

300. Про схвалення Концепції створення загальнодержавної автоматизованої системи «Відкрите докiлля»: розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.11.2018 р. № 825-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/825-2018-%D1%80#Text>.

301. Про схвалення Прогнозу показників зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2010-2012 роки: постанова Кабінету Міністрів України від 13.09.2008 р. № 828. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/828-2008-%D0%BF/conv/print>.

302. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 386-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/246420577>.

303. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2894-14#Text>.

304. Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14#Text>.

305. Протокол до Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані про скорочення викидів сірки або їх транскордонних потоків принаймні на 30 відсотків від 08.07.1985 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_091.

306. Протокол к Конвенции 1979 года о трансграничном загрязнении воздуха на большие расстояния относительно дальнейшего сокращения выбросов серы от 14.06.1994 г. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_802.

307. Протокол о борьбе с подкислением, эвтрофикацией и приземным флоем озона к Конвенции о загрязнении воздуха на большие расстояния 1979. ООН. 74 с.

308. Протокол по стойким органическим загрязнителям к Конвенции 1979 года о трансграничном загрязнении воздуха на большие расстояния от 24.06.1998 г. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_c75.

309. Протокол по тяжелым металлам к Конвенции 1979 года о трансграничном загрязнении воздуха на большие расстояния от 24.06.1998 г. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/heavy.shtml.

310. Протокол про обмеження викидів окислів азоту або їх транскордонних потоків до Конвенції 1979 року про транскордонне забруднення повітря на великі відстані від 31.10.1988 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_139.

311. Протокол про реєстри викидів і перенесення забруднювачів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_159.

312. Прохоренко К.А. Правове регулювання обліку антропогенних викидів парникових газів та їх абсорбції за законодавством України. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2012. Вип. 90. С. 82–86.

313. Рамки для разработки статистики окружающей среды. ООН, Нью-Йорк, 1985. ST/ESA/STAT/SER.F/78. 33 с.

314. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату від 09.05.1992 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_044.

315. Регламент ЄС № 1907/2006 від 18.12.2006 р. про реєстрацію, оцінку, авторизацію і обмеження хімічних речовин та препаратів (REACH), яким засновується Європейське Агентство хімічних речовин і препаратів. Офіційний вісник ЄС. L 136. 29.5.2007. р. 3–281.

316. Регламент Комісії ЄС № 166/2006 про створення Європейського Регістру викидів і перенесення забруднюючих речовин та про зміни Директив 91/689/ЄЕС і 96/61/ЄС. URL: <http://base.garant.ru/70364098/>.

317. Регламент Комісії ЄС від 07.10.2010 р. № 920/2010 щодо стандартизованої і захищеної системи реєстрів, змінений Регламентом

Комісії ЄС № 389/2013 від 02.05.2013 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32013R0389>.

318. Регламент Комісії ЄС від № 21.06.2012 р. 600/2012 про верифікацію звітів про викиди парникових газів і звітів про тонно-кілометри та акредитацію версифікаторів. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:181:0001:0029:bg:PDF>.

319. Регламент Комісії ЄС від № 21.06.2012 р. 601/2012 про моніторинг та звітність щодо викидів парникових газів. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0601>.

320. Реєстр викидів та перенесення забруднювачів (РВПЗ): основні поняття. URL: http://www.ecoacademy.org.ua/sites/default/files/theme_files/tema_1._rvpz_osnovni_ponyattya.pdf.

321. Рекомендация Парламентской Ассамблеи Совета Европы 1653 (2004) Об экологическом учете как инструменте устойчивого развития (док. 10071) от 02.03.2004 г. URL: http://www.coe.int/t/r/parliamentary_assembly/%5Brussian_documents%5D/%5B2004%5D/%5BParis_2004%5D/default.asp.

322. Рио-де-Жанейрская декларация ООН по окружающей среде и развитию 1992 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_455 (дата звернення: 02.10.2018).

323. Рішення 280/2004/ЄС від 11.02.2004 р. щодо механізму для контролю викидів тепличного газу Співтовариства і для імплементації Кіотського протоколу. ОВ L 49. 19.2.2004. Р. 1.

324. Рішення Ради 97/101/ЄС від 27.01.1997 р. про встановлення взаємного обміну інформацією та даними з мереж та окремих станцій вимірювання забруднення атмосферного повітря в межах держав-членів. ОВ L 35. 5.2.1997. Р. 14.

325. Роттердамська конвенція про процедуру попередньої обґрунтованої згоди відносно окремих небезпечних хімічних речовин та пестицидів у

міжнародній торгівлі від 10.09.1998 р. URL:
http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_a35.

326. Руководство ЕМЕП/ЕАОС по инвентаризации выбросов 2019: Техническое руководство по подготовке национальных инвентаризаций выбросов. Отчет ЕАОС. № 13/2019. URL:
file:///C:/Users/HP/Downloads/A.1%20EMEP-EEA%20guidebook%20Introduction_GB2019_ru.pdf.

327. Серов Г.П. Экологический аудит. Учебно-практическое пособие. Москва: «Экзамен», 1999. 448 с.

328. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. 4-те видання допов. і перероб. Київ: Алерта, 2013. 524 с.

329. Слободяник Ю.Б. Статистичний облік: Навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 128 с.

330. Стан виконання в Україні положень «Порядку денного на XXI століття» (2002-2012) / за ред. Руденко Л.Г. Київ: Академперіодика, 2014. 359 с.

331. Статистичне спостереження. URL:
http://manyava.org/publ/baniki_ekologichnoji/baniki_informaciji_v_ekologiji/statistichne_sposterezhennja/31-1-0-406.

332. Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі. URL:
http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a07.

333. Сушик О.В. Правові засади забезпечення радіаційної безпеки за законодавством України: дис. канд. юрид. наук: 12.00.06 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2009. 223 с.

334. Теория государства и права: Курс лекцій / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. 2-е изд. перераб. и доп. М.: Юристъ, 2004. 768 с.

335. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 688 с.

336. Трегуб О.А. Правове забезпечення поводження з відходами: дис...канд. юрид. наук: 12.00.06 / Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Київ, 2018. 258 с.

337. Федорович В.І. Облік у сфері природокористування й охорони довкілля та кадастри природних ресурсів. Право довкілля (екологічне право): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.І. Федорович, М.Я. Ващишин [та ін.]; за ред. П.Д. Пилипенка. Київ: Ін Юре, 2010. С. 98–101.

338. Фролов М.О. Правові аспекти екологічного ризику: дис...канд. юрид. наук: 12.00.06 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2001. 211 с.

339. Центральная основа Системы природно-экономического учета, 2012 год. ООН. Нью-Йорк, 2017. 369 с.

340. Цифрова адженда України – 2020. URL: <https://uccr.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf>.

341. Чекавська Я.Ю. Правові засади впровадження систем екологічного менеджменту в Україні: автореф... к.ю.н.: 12.00.06 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ: 2016. 19 с.

342. Шапигузов С.М. Система учета природоохранной деятельности предприятия / С.М. Шапигузов, Л.З. Шнейдман. Экологический учет и аудит: Сб. статей; Под ред. Л.З. Шнейдмана. Москва: ФБК-ПРЕСС, 1997. С. 7–10.

343. Шмандій В.М., Солошич І.О. Управління природоохороною діяльністю: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 296 с.

344. Экологический контроллинг – инструмент екоменеджмента / Т.А. Кирсанова, Е.В. Кирсанова, В.А. Лукьянихин; под ред. В.А. Лукьянихина. Сумы: Козацький вал, 2004. 222 с.

345. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ: «Укр. енцикл.», 2002. Т. 4. Н–П. 720 с.

346. Яремак З.В. Правове регулювання ведення державних кадастрів природних ресурсів: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.06. Національний університет біоресурсів і природокористування України. К., 2009. 20 с.

Краснова Ю.А., Щиглов Є.О.

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ОБЛІКУ В
УКРАЇНІ**

Виконавець ФОП Ямчинський О.В.
03150, Київ, вул. Предславинська, 28
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 6554 від 26.12.2018 р.

Формат 60*84/16. Наклад 300 пр. Ум. друк. арк. 17,5. Зам. № 126.

Виготовлювач ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»
03150, Київ, вул. Предславинська, 28
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.